

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÖZELLEŞTİRMENİN EKONOMİK BOYUTU,
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ: SEDAŞ ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Cemil GÜLER**

Enstitü Ana Bilim Dalı: İKTİSAT

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Selim İNANÇLI

Ağustos 2006

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cemil GÜLER

Ağustos 2006

ÖNSÖZ

Özelleştirme, ülkemiz ve özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük öneme sahiptir. Çünkü özelleştirme serbest piyasa ekonomisinin geliştirilmesi, ekonomik liberalizasyonun sağlanması ile ekonomide etkinlik ve verimliliğin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, dünyadaki özelleştirmelerin özellikle ekonomik açıdan incelenmesi ve bu özelleştirmelerden ülkemiz için öneriler geliştirilmesi konusu üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmada, enerjinin bir kolu olan elektrik enerjisiyle ilgili elektrik dağıtım sektöründe yapılmak istenen özelleştirmeler başta olmak üzere diğer özelleştirmelere de örnek teşkil etmesi açısından SEDAŞ özelleştirme uygulamasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük emeği olan ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme de şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Cemil GÜLER

29 Ağustos 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	x
SUMMARY	xi
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI, KAPSAMI VE EKONOMİK

ETKİLERİ.....	5
1.1.Özelleştirmenin Tarihsel Süreci.....	5
1.2.Özelleştirmenin Tanımı ve Kapsamı.....	10
1.3.Özelleştirmenin Amaçları	12
1.3.1.İktisadi Amaçlar	14
1.3.1.1.Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek	14
1.3.1.2.Sermaye Piyasasını Geliştirmek.....	15
1.3.1.3.Yabancı Sermayeyi Çekmek ve Döviz Gelirlerini Arttırmak	15
1.3.1.4.KİT'lerdeki Gizli İşsizliği Önlemek	15
1.3.1.5.Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak.....	16
1.3.1.6.Tekelleşmeyi Ortadan Kaldırmak	16
1.3.2.Mali Amaçlar	17
1.3.2.1.Devlete Gelir Sağlamak	17
1.3.2.2.KİT'lerin Borç Yükünden Kurtulmak.....	18
1.3.3.İdeolojik ve Siyasi Amaçlar	18
1.3.4.Sosyal Amaçlar.....	19
1.3.5.Diğer Amaçlar	20
1.4.Özelleştirmenin Yöntemleri.....	21
1.4.1.Satış Yöntemi (Sale Method).....	22
1.4.1.1.Doğrudan Satış	22
1.4.1.2.Blok Satış.....	23
1.4.1.3.Hisse Senedi Yoluyla Satış.....	23
1.4.1.4.Yönetici ve İşçilere Satış Yöntemi ile Hibeler.....	24

1.4.1.5. Metotların Karışımı Yöntemi.....	25
1.4.2. Yönetim Devri Yöntemi (Management Contracting Method).....	25
1.4.3. İmtiyaz Hakkı Devri Yöntemi (Franchising Method).....	26
1.4.4. Finansal Kiralama Yöntemi (Leasing Method)	27
1.4.5. İhale Yöntemi (Contracting-Out Method).....	28
1.4.6. Ortak Girişim Yöntemi (Joint Venture Method).....	29
1.4.7. Yasal-Kurumsal Serbestleşme Yöntemi (Deragulation Method)	29
1.4.8. Yap-İşlet-Devret Modeliyle Özelleştirme Yöntemi.....	30
1.4.9. Fiyatlama Yöntemi.....	32
1.4.10. Kupon (Vacuher) ve Sübvansiyon Yöntemi	32
1.4.11. Diğer Yöntemler.....	35
1.5. Özelleştirmenin Makro Ekonomik Etkileri.....	36

BÖLÜM 2: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME SÜRECİ VE EKONOMİK BOYUTU.....41

2.1. Dünyadaki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Boyutu.....	41
2.1.1. Gelişmiş Ülkelerdeki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri	46
2.1.1.1. İngiltere	48
2.1.1.2. Almanya	53
2.1.1.3. Fransa	56
2.1.1.4. Japonya.....	58
2.1.1.5. Rusya.....	60
2.1.2. Latin Amerika’daki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri	62
2.1.2.1. Şili.....	64
2.1.2.2. Meksika.....	66
2.1.2.3. Arjantin.....	68
2.1.2.4. Latin Amerika Deneyimleri.....	70
2.1.3. Diğer Ülkelerdeki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri....	74
2.1.4. Özelleştirmeye Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar.....	76
2.1.5. Dünyadaki Özelleştirmenin Genel Değerlendirmesi	80
2.1.5.1. Dünya Ekonomisi Üzerine Ekonomik Etkileri	81

2.1.5.2.Dünya Ekonomisine Siyasi ve Diğer Etkileri.....	85
2.2.Türkiye’deki Özelleştirme Süreci ve Ekonomik Boyutu.....	86
2.2.1.Türkiye’deki Özeleştirme Süreci ve Gelişimi.....	89
2.2.2.Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları, Kapsamı ve Ekonomik Boyutu	98
2.3.Dünyadaki Özelleştirmelerden Çıkarılan Sonuçlar ve Türkiye İçin Önerilerin Değerlendirilmesi.....	103

BÖLÜM 3: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ ENERJİ SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI VE EKONOMİK ETKİLERİ: SEDAŞ ÖRNEĞİ 107

3.1.Enerji Sektörünün Yapısı, Elektrik Enerjisi Üretimi ve Özelleştirme Uygulamalarının Hukuki ve Sosyal Etkileri	107
3.2.Muhtemel Ekonomik Etkileri.....	112
3.2.1.Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek, Geliştirmek ve Tekelleşmeyi Ortadan Kaldırmak	112
3.2.2.Yabancı Sermayeyi Çekmek ve Döviz Gelirlerini Arttırmak.....	113
3.2.3.Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak	113
3.2.4.Diğer Etkiler.....	113
3.3.Dünya Elektrik Sektöründe Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri	114
3.3.1.ABD Özelleştirmesi.....	117
3.3.2.İngiltere Özelleştirmesi.....	118
3.3.3.Almanya Özelleştirmesi.....	120
3.4.Türkiye Elektrik Sektöründe Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri	121
3.4.1.TEK ve Özelleştirme Kapsamına Alınmasının Temel Nedenleri.....	130
3.4.2.TEDAŞ Özelleştirmesinin Amacı ve Özelleştirme Uygulamaları.....	133
3.5.SEDAŞ Özelleştirme Uygulaması, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	139
3.5.1.Karşılaşılan Sorunlar	142
3.5.1.1.Hukuki Sorunlar	144
3.5.1.2.Ekonomik Sorunlar	148

3.5.1.3.Sosyal Sorunlar.....	149
3.5.2.Çözüm Önerileri.....	151
3.5.2.1.Hukuki Açıdan Çözüm Önerileri	152
3.5.2.2.Ekonomik Açıdan Çözüm Önerileri.....	156
3.5.2.3.Sosyal Açıdan Çözüm Önerileri	158
3.5.3.SEDAŞ Özelleştirmesinin Muhtemel Ekonomik ve Sosyal Etkileri	159
3.5.3.1.Ekonomik Etkileri	161
3.5.3.2.Sosyal Etkileri	169
3.5.3.3.Diğer Etkileri.....	170
SONUÇ.....	175
KAYNAKLAR	184
EKLER.....	194
ÖZGEÇMİŞ.....	255

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABYS	:Abone Bilgi Yönetim Sistemi
ATT	:Amerikan Telefon ve Telgraf
BAA	:British Air Authority – İngiliz Havaalanları
BKP	:Beş Yıllık Kalkınma Planı
BP	:British Petroleum – İngiliz Petrolleri
BS	:British Steel
BT	:British Telecom – İngiliz Telekomünikasyon
CEEP	:Avrupa KİT Merkezi
ÇAY-KUR	:Çay Kurumu
ÇEAŞ	:Çulurova Elektirk Anonim Şirketi
ÇUŞ	:Çokuluslu Şirket
DEİK	:Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DEK	:Dünya Enerji Konseyi
DMO	:Devlet Malzeme Ofisi
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	:Doğrudan Yabancı Yatırım
ELDER	:Elektrikçiler Derneği
EPDK	:Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ESA	:Elektrik Satış Anlaşması
ESOP	:Employee Stock Ownership Plan – Sermaye Mülkiyetini Tabana Yayma
ETKB	:Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
FCC	:Federal İletişim Komisyonu
FIAS	:Foreign Investment Advisory Service –Yabancı Yatırım Danışmanlık Servisi
GATT	:Gümrük ve Tarifeler Genel Anlaşması
GE	:Government Enterprise – Kamu Kuruluşu

GFE	:Government Funded Enterprise – Kamunun Finanse Ettiği Kuruluşlar
GIE	:Government Invested Enterprise – Kamu Ortaklığı
GSMH	:Gayrisafi Milli Hasıla
GW	:Gigawatt
HDTM	:Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
HM	: Hazine Müsteşarlığı
IFC	:International Finance Corporation – Uluslararası Finans Kurumu
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	:International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu
İDT	:İktisadi Devlet Teşekkülü
İHD	:İmtiyaz Hakkı Devri
İHDHS	:İşletme Hakkı Devrine Dayalı Hisse Satış Modeli
İKV	:İktisadi Kalkınma Vakfı
İMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSO	:İstanbul Sanayi Odası
JNR	: Japon National Railways – Japon Demiryolları
KBİ	:Karabük Bakır İşletmesi
KEP	:Kilogram eşdeğeri petrol
KHK	:Kanun Hükmünde Kararname
KİT	:Kamu İktisadi Teşebbüsü
KLM	:Hollanda Hava Yolları
KW	:Kilowatt
Kwh	:Kilowatt saat
MW	:Megawatt
NGC	:National Grid Company
NTT	:Nippon Telegraph and Telephone Public Coparation
OECD	:Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİB	:Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PETKİM	:Petro-kimya A.Ş.
PSBR	:Kamu Sektörü Borçlanma Gereği

PTT	:Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi
RG	:Resmi Gazete
SBD A.Ş.	:Sakarya-Bolu-Düzce Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
SEDAŞ	:Sakarya Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
SEKA	:Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSK	:Sosyal Sigortalar Kurumu
ST	:Singapore Telecom
TAŞ	:Ticaret Anonim Şirketi
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	:Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TDV	:Türk Demokrasi Vakfı
TEAŞ	:Türkiye Elektrik Anonim Şirketi
TEDAŞ	:Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	:Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEK	:Türkiye Elektrik Kurumu
TESK	:Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TETAŞ	:Türkiye Elektrik Ticaret Anonim Şirketi
TEÜAŞ	:Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi
TİSK	:Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TPAO	:Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TTAŞ	:Türk Telekom Anonim Şirketi
TÜPRAŞ	:Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi
TÜSİAD	:Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
UNCTAD	:United Nations Conferance on Trade and Development – Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü
VTG	:Birleşik Sıvı Depoları ve Nakil Araçları
WB	:World Bank – Dünya Bankası
YASED	:Yabancı Sermaye Derneği
YDK	:Yüksek Denetleme Kurulu
YİD	:Yap-İşlet-Devret Modeli
YPK	:Yüksek Planlama Kurulu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kupon Yöntemi Uygulamasına Çeşitli Örnekler	33
Tablo 2. Sübvansiyon Uygulamasına Çeşitli Örnekler	34
Tablo 3. İngiltere'deki Ekonomik Regülatörler	50
Tablo 4. Preussag Özelleştirmesi	54
Tablo 5. Volkswagen Özelleştirmesi.....	55
Tablo 6. Ağustos 1999 itibariyle Batı Almanya'nın Önemli Özelleştirmeleri.....	56
Tablo 7. Latin Amerika'daki Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri	71
Tablo 8. Güney Kore'de Özelleştirme Uygulamaları (1988-1992)	75
Tablo 9. Dünya Bankası Tarafından Desteklenen KİT Reformu Projeleri (1989)	77
Tablo 10. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kamu Mülkiyeti (1985).....	81
Tablo 11. Dünya Ülkelerindeki Büyük Özelleştirmeler (1986-1993).....	83
Tablo 12. 1997 Yılı Elektrik Üretimini Üretim Yerlerine Göre Dağıtım.....	120
Tablo 13. 1996 Yıl Sonu İtibariyle Elektriğin Kullanıldığı Sektörler.....	121
Tablo 14. 1998-2020 Yılları Arasında Türkiye Elektrik Enerjisi Talebi	124
Tablo 15. Gelişmiş Ülkelerde Elektrik Üretimi ve Türkiye	125
Tablo 16. Türkiye'de Elektrik Enerjisinin Yıllar İtibariyle Gelişimi (1988-2001).	128
Tablo 17. TEK'in YPK Kararı İle Bölünmesi.....	132
Tablo 18. TEDAŞ'ın Özelleştirme Bölgeleri	134
Tablo 19. TEDAŞ Özelleştirmesi Sonucu Hedeflenen İlk 5 Yıllık Kayıp-Kaçak Tasarrufu	137
Tablo 20. TEDAŞ Özelleştirmesi Sonucu Hedeflenen İlk 5 Yıllık Maliyet Tasarrufu	137
Tablo 21. Özelleştirilecek Dağıtım Bölgeleri ve Kapsadığı İller	140
Tablo 22. Elektrik Dağıtım Bölgelerinin Özelleştirme Gerekçe ve Sorunları	143

Tablo 23. SEDAŞ'ın 2000-2006 yılları arası Yıllara Göre Alacak Tablosu.....	162
Tablo 24. SEDAŞ'ın Yıllara Göre Verimlilik Oranları Tablosu.....	164
Tablo 25. SEDAŞ'ın Yıllara Göre İktisadilik Oranları Tablosu	164
Tablo 26. SEDAŞ'ın Karşılaştırmalı Gelir Tablosu.....	166
Tablo 27. SEDAŞ Enerji Anlaşmaları Tablosu.....	172
Tablo 28. SEDAŞ Geçiş Dönemi Enerji Hedef Tablosu.....	172

Tezin Başlığı: “Özelleştirmenin Ekonomik Boyutu, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: SEDAŞ Örneği”	
Tezin Yazarı: Cemil GÜLER	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI
Kabul Tarihi: 06.09.2006	Sayfa Sayısı: xi (ön kısım) + 193 (tez) + 62 (ekler)
Anabilim dalı: İktisat	
<p>Özelleştirme, dünyada geniş bir coğrafya üzerinde ve değişik şekillerde, farklı siyasi sistem ve ekonomilerde uygulama alanı bulmuştur. Her ülkenin uygulama nedeni farklı olmakla birlikte, özelleştirme Türkiye’de ve dünyada serbest piyasa ekonomisine geçişi sağlamak için ekonominin yeniden yapılandırılması çerçevesinde uygulanan istikrar ve rasyonelleştirme politikalarının çok önemli bir aracı olmuştur.</p> <p>Özelleştirmenin iktisadi amaçları serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, sermaye piyasasını geliştirmek, yabancı sermayeyi getirmek ile etkinlik ve verimliliği sağlamaktır. Devlete gelir sağlamak ve KİT’leri borç yükünden kurtarmak özelleştirmenin en önemli mali amaçları olurken, özelleştirme yoluyla ulaşılmak istenen siyasi, sosyal ve diğer amaçlar da bulunmaktadır. Özelleştirme yöntemi olarak; satış yöntemi, yönetim devri yöntemi, ihale yöntemi, imtiyaz hakkı devri yöntemi, finansal kiralama yöntemi, ihale yöntemi, ortak girişim yöntemi ve kurumsal serbestleşme yöntemi kullanılan belli başlı yöntemlerdir.</p> <p>Dünyada özelleştirme 1970’lerdeki ekonomik krizlerin ardından gündeme gelmiş, fikri temellerini ABD ve İngiltere’nin oluşturduğu özelleştirme uygulamalarına ilk Şili’de başlamıştır. Bu ülkeyi başta İngiltere, Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve devamında diğer dünya ülkeleri takip etmiştir. Özelleştirme özellikle ekonomik açıdan dünya ekonomisi üzerine ve ayrı ayrı ülke ekonomilerine önemli olumlu etkiler yapmıştır. Ülkemiz açısından çok önemli bir yeri olan özelleştirme, ekonomik liberalizasyonun sağlanması açısından gerekli fakat tek başına yetersizdir. Diğer ekonomik araçlara da ihtiyaç olmakta ve elektrik, su, gaz, telekomünikasyon gibi piyasaların ise düzenleyici kurumlar tarafından düzenlenmesi gerekmektedir.</p> <p>Bu çalışmada; özelleştirme kavramı hakkında genel bilgiler ile dünyadaki ve Türkiye’deki özelleştirme uygulamaları ve ekonomik etkileri, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri yer almakta olup, SEDAŞ’ın özelleştirme süreci ve bu özelleştirme olayının ekonomik açıdan potansiyeli ve ekonomik etkileri incelenmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Özelleştirme, KİT, Elektrik, Düzenleme, Türkiye	

Title of the Thesis: “Economical Dimension of Privatization, The Problems and Resolutions for Privatization, a Case Study: SEDAŞ”	
Author: Cemil GÜLER	Supervisor: Asist. Prof. Dr. Selim İNANÇLI
Date: 06.09.2006	Nu. of pages: xi (pre text) + 193 (main body) + 62 (appendices)
Department: Economy	
<p>Widespread implementation of privatization is being met differently in every economic system in the world. As the way every country forms privatization policy stems from distinct reasons, privatization is a significant means of policy for rationalization and stability, in terms of restructuring the economic framework to provide entry into the free market economy in Turkey and in the world.</p> <p>Economic targets of privatization are to support free market economy and to improve capital market by transforming into an attractive situation, which is based on efficiency, with foreign investment. Most important financial aims of privatization consist of obtaining income for government and relieving KIT's (state economic enterprises) debts along with its social and political objects. We can find various privatization methods such as sale, management contracting, franchising, leasing, contracting-out, joint venture and deregulation methods.</p> <p>Privatization came to the agenda of the world after economic crisis in 1970's and its initial implementation which USA and England shaped was carried out by Chile. First England and Germany soon after other European and Latin American countries followed Chile.</p> <p>In terms of Turkey's circumstances, when it was evaluated, we get these findings. By the mid-1970's Turkey's state economic enterprises (KIT) were becoming increasingly unprofitable in spite of the various subsidies they received. Their inefficiency was also attributed to politically motivated employment policies, poor management, arbitrary government meddling and restrictions on the pricing of their products. SEE's (KIT) were not free to raise their prices in line with costs in the inflationary environment of the 1970's and 1980's. Their losses were therefore routinely met through government finance. This, in turn, was a major cause of the increase in budget deficit, accelerating the rate of inflation.</p> <p>In this study, general knowledges have been given about the privatizations in Turkey and in the world and The process of privatization for SEDAŞ (Sakarya Electricity Distribution Co.) which is a SEE (State Economic Enterprises-KIT) has been dealt with.</p>	
Key words: Privatization, SEE (State Economic Enterprises-KIT), Electric, Regulation, Turkey	

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Çalışmada özelleştirme kavramı ve ekonomik etkilerine yer verilerek bu çerçevede dünyadaki ve özellikle ekonomik açıdan Türkiye ile benzerlik gösteren Latin Amerika'daki özelleştirmeler geniş bir şekilde değerlendirilerek, ülkemizde yapılan özelleştirmelerin bir karşılaştırması yapılmak ve dünyadaki özelleştirmelerden çıkarılan sonuçlar ile Türkiye için önerilerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede model olarak SEDAŞ özelleştirmesi ele alınmıştır. Tüm bu elde ettiğimiz veriler ışığında, SEDAŞ elektrik dağıtım şirketinin özelleştirme gerekçesi, bu özelleştirmede karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri ve muhtemel ekonomik etkilerinin incelenmesi, çalışmanın temel amacını oluşturmuştur.

Çalışmanın Önemi

Özellikle 1970'li yılların sonlarına doğru, Keynezyen iktisadi görüşe karşı ve liberal ideolojinin bırakınız yapınlar ilkesine bağlı, temeli klasik iktisat öğretisine dayanan fakat birçok yönden bu öğretiyi eleştirip, hem de yeniden yorumlayan yeni iktisat politikaları ortaya çıkmıştır. Bu akımlar, liberalizmin yeniden gelişip, onun bir parçası olarak özelleştirme düşüncesinin tüm dünyaya yayılmasını sağlamıştır.

Kamunun iktisadi ve ticari hayatın üretim, pazarlama ve dağıtım alanlarından çekilip bu alanları özel teşebbüse çeşitli yollarla devredip, devletin sadece kanun ve düzenlemelerle kendini ekonominin dışına çekmesi şeklinde anlaşılan ve çeşitli ülkelerde farklı şekillerde uygulanan özelleştirme, dünyada geniş bir coğrafya üzerinde uygulama alanı bulmuştur. Özelleştirmeler özellikle gelişmiş ülkelerde büyük kuruluşlar ve sermayedarlar tarafından desteklenirken, gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) gibi uluslararası kuruluşların yönlendirmeleri ile uygulamaya konulmuştur.

Genel itibariyle özelleştirme programı uygulayan tüm ülkelerde özelleştirmenin bazı ortak amaçları (iktisadi, mali, siyasi, sosyal, vb.) olduğu gibi her ülkenin kendi özel

durumuna bağılı olarak farklı öncelik ve amaçları da olmaktadır. Tüm ülkelerin kabul ettiğı en temel amaç ise, ekonomide etkinliğı arttırmak ve rekabete dayalı piyasa ekonomisini geliştirmektir. Özelleştirmenin en önemli ekonomik amaçları; serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek ve işlerlik kazandırmak, sermaye piyasasını geliştirmek, döviz gelirlerini arttırmak, yabancı sermaye ve yeni teknolojileri ülkeye getirmek ve özellikle kaynak kullanımında etkinlik ve verimliliğı arttırmak ile tekelleşmeyi ortadan kaldırmaktır.

Özelleştirmenin mali amaçları devlete gelir sağlamak, devlet tarafından kurulan kuruluşlar olan Kamu İktisadi Teşebbüs (KİT)'lerini borç yükünden kurtarmak olur iken, ideolojik ve siyasi amaçları devleti küçültüp demokratikleşmeyi sağlamak ve devletçi bir yapıdan ferdiyetçi bir yapıya geçişi sağlamaktır. En önemli sosyal amacı mülkiyetin ve sermayenin geniş kitlelere yayılması ve özelleştirme gelirleri ile sosyal içerikli programların desteklenmesi olmuştur.

Özelleştirme bir iktisat politikası aracıdır ve serbest piyasa ekonomisini gerçekleştirmenin bir parçasıdır. Özelleştirmenin felsefesinde etkinlik ve verimliliğı sağlamak, rekabete dayalı piyasa ekonomisini geliştirmek ile sermayenin geniş kitlelere yayılması yer almakta iken, ülkemizde yapılan özelleştirmelerde sorunlu KİT'lerden kurtulmak ve son dönemlerde ise devlet gelirlerini arttırmak amaçlanmaktadır. Bugün ülkemizde özelleştirmelerden yüksek gelirler elde edilmekte fakat özelleştirme yöntemlerinden özellikle blok satış yönteminin sıklıkla kullanılması, sermayenin tek elde toplanmasına ve bazı sahalarda KİT'lerin tekel olma özelliğı bulunmasından dolayı da özel tekellerin oluşmasına yol açmakta, serbest piyasa mekanizmasının gelişimine ve ilgili sektörde piyasa serbestleşmesine engel olmaktadır.

Tüm bunların çerçevesinde Sakarya Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (SEDAŞ) özelleştirme uygulaması model olarak incelenmiştir. Globalleşen dünyada enerjinin etkisi göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde enerji ülkelerin birinci gündem maddesi olup elektrik enerjisi de bunun önemli bir parçasıdır. Enerji açığıının yaşandığı ve dışa bağımlılığın çok yüksek olduğı ülkemiz açısından elektrik enerjisi önemini korumakta ve bu ülke geleceğı açısından da önemli olmaktadır. Uluslararası sermayenin iştah kabarttığı özelleştirmelerden olan bu sahadaki özelleştirmelerde ülkemiz çok dikkatli olmalıdır. Çünkü özelleştirmelerde yapılan hataların telafisi hem zor, hem de

çok maliyetlidir. Yapılması gereken özellikle orta ve uzun vadeli planlar ile piyasanın serbestleşmesini sağlamak olmalıdır. Yine de özelleştirme ülkemiz için vazgeçilmezdir. Sektördeki kayıp-kaçak oranlarının yüksekliği, şebekenin yetersizliği ve yatırımların yüksek maliyetli olması elektrik dağıtım sektöründe özelleştirmeyi gündeme getirmiştir.

TEDAŞ'a bağlı bir elektrik dağıtım şirketi olan SEDAŞ'ta özelleştirme çalışmalarına başlanmış ve bugün de çalışmalar devam etmektedir. Elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirme uygulamaları henüz ihale aşamasına gelmemiş olması ve ilk özelleştirmelerin yapılacağı bölgelerden birisinin de SEDAŞ dağıtım bölgesi olması nedeniyle, SEDAŞ özelleştirmesinin model olarak incelenmesi ve elde edilecek veriler bu açıdan önemli olmaktadır. Çünkü daha bu özelleştirme ihale sürecine girmemiştir. Yaptığımız çalışmada; olası çıkabilecek sorunların tespit edilmesi, sorunlara çözüm önerileri sunulması ve SEDAŞ özelleştirmesinin muhtemel sosyo-ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi, diğer elektrik dağıtım bölgesi özelleştirmelerine de ışık tutacaktır.

Çalışma, elektrik dağıtım şirketleri merkezli olmak üzere Türkiye'deki özelleştirme uygulamalarının genel bir değerlendirmesinin yapılması ve ülkemizin bundan sonraki özelleştirme uygulamalarına yön verecek tespitlerde bulunulması açısından önemlidir. Diğer tezlerden farklı olarak tezimizde, özelleştirme uygulamalarında daha çok ülke ele alınmış ve özelleştirmenin ekonomik etkileri daha geniş analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmamız, elektrik dağıtım şirketlerinin 03.04.2004 tarihinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na (ÖİB) bağlanıp bugün için özelleştirme çalışmalarının yeni başlamış olması sebebiyle bu konuda yapılan az sayıdaki çalışmalardan biri olması nedeniyle de önem kazanmaktadır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın birinci bölümünde özelleştirme kavramının doğuşu, tanımı ve kapsamı, amaçları, yöntemleri ve ekonomik etkileri sistematik bir şekilde incelenmiştir. Tanımlamalarda kabul gören tanımlara yer verilmiş, özelleştirmenin amaç ve yöntemleri ele alınırken de en çok bilinen amaç ve yöntemlerin tümü sınıflandırmaya dahil edilmiştir. Ekonomik etkilerin incelenmesinde ise istatistiki veriler değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

İkinci bölümünde, dünya ve Türkiye'deki özelleştirme süreci ve uygulamalarının ekonomik boyutuna yer verilmiştir. Gelişmiş ülkeler, Latin Amerika ülkeleri ve diğer bazı ülkeler ele alınarak incelenmiş, dünyadaki özelleştirmelerin dünya ekonomisine ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri değerlendirilmiştir. Türkiye'de özelleştirme uygulamaları ele alınarak, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Cumhuriyetle birlikte kurulmaya başlanan KİT'lerin gelişimi Atatürk dönemi, II. Dünya Savaşı yılları, Demokrat Parti yılları, Planlı ekonomi dönemi ve 1980 sonrası günümüze kadar ulaşan dönem itibariyle anlatılmış, özellikle Latin Amerika başta olmak üzere dünya ülkelerindeki özelleştirmelerden çıkarılan derslerden Türkiye'ye öneriler sunulmuş ve bölüm bitirilmiştir.

Üçüncü bölümde, SEDAŞ özelleştirme uygulamasının ekonomik açıdan muhtemel etkileri değerlendirilmiştir. Bu amaçla enerji sektörünün önemli bir kolu olan elektrik enerjisinin tarihsel gelişimi, elektrik sektöründe dünyada ve Türkiye'de yapılan özelleştirme uygulamaları ve sektörün bugünkü durumu incelenmiştir. Bir elektrik dağıtım şirketi olan SEDAŞ'ın özelleştirme süreci tamamlanmamış olup, özelleştirme işlemleri devam etmektedir.

Son olarak ise, SEDAŞ özelleştirmesinde karşılaşılabilecek sorunlar değerlendirilmiş ve yapılması gereken işlemler ortaya konulmuş ve Türkiye özelleştirme uygulamalarının başarıya ulaşması için bir takım önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1: ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI, KAPSAMI VE EKONOMİK ETKİLERİ

1.1. Özelleştirmenin Tarihsel Süreci

İnsanlık tarihi boyunca devletler sadece siyasi ve politik alanda değil, ekonomi üzerinde de hep söz sahibi olmuşlardır. Yönetim şekli ne olursa olsun, devletlerin iktisadi hayata müdahale etmelerinin benzer nedenleri olmuştur. Bunların belli başlıları; “piyasa ekonomisinin yetersizliği, özel kesimin yetersiz kalması ve devlet anlayışında zamanla oluşan değişimlerdir” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 9).

Piyasa ekonomisiyle beraber özel kesimin yetersiz kalma sebepleri arasında, piyasada yer alan bölünmezlik ve pazarlanamazlık özelliklerine haiz olan kamusal mallar ile ekonomide olumlu ve olumsuz etkilere yol açabilen dışsal ekonomiler (external economies) ile içsel ekonomilerin (internal economies) varlığı gelmektedir. Bu durum devletlerin kamusal güç olarak ekonomiye girişlerini zorunlu kılmıştır.

Devletin ekonomiye müdahale etme nedenleri arttıkça, zamanla bu olay devletin de büyümesine yol açar. Bunun sebebi ise, “kamu büyüdükçe, kamuyu daha da büyümeye zorlayan güç te büyümektedir. Devletin büyümesine üç ana faktör katkıda bulunmaktadır:

- Hizmetlerin şimdiki ve gelecekteki tüketicilerinden gelen daha çok devlet hizmeti talebi,
- Hizmet üretenlerin daha fazla devlet hizmeti sunma isteği,
- Azalan etkinliğin, aynı hizmetler için devletin daha fazla harcama yapmasına neden olması” (Savas, 1999: 22–40).

Ancak içinde iki büyük dünya savaşı bulunduran ve büyük ekonomik değişimlerle, buhranları taşıyan 20. yüzyılda her şey gibi devlet anlayışı da her zamankinden çok sorgulanmıştır. Özellikle yüzyılın son çeyreğinde; siyasi, toplumsal ve ekonomik yeni oluşumlara kapı aralanmıştır. Neo liberal akımların etkisiyle artık devletlerin fiilen yaptıkları geleneksel işlevlerden uzaklaştırılıp; nihai olarak asli görevlerine döndürülme

süreci hız kazanmış ve bu süreç, tarihte her olay beraberinde fikrini de getirdiğinden, özelleştirme akımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Avrupa ülkelerinin bir çoğunda ve ABD’de, günümüzde demokrasi kökleşmiş, ekonomik liberalizasyon ve serbestlik, verimlilik ile rasyonelliğin geçerli olduğu serbest piyasa ekonomisi hakim düşünce olmuştur. Sonuç olarak, uygarlıkların kuruluşundan bu yana devlet ne yapmalı sorusu sorulmakta ve bu soruya bugün gelişmiş ülkelerde verilen cevap; “nihai olarak devletin felsefesi, asli görevleri olan ve özel sektör tarafından yüklenilemeyecek iç ve dış güvenlik, altyapı ve sosyal hizmet yatırımlarına yönelerek ekonomik işletmecilik alanından tümüyle çekilmesi” (Yeşilada, 1993: 5) olmaktadır.

Günümüz dünyasında yaygın bir şekilde yönetim şekli olarak demokrasi ve ekonomik sistem olarak liberalizm, yani serbest piyasa ekonomisi yer almakla birlikte her ülkede devlete yüklenen misyon, görev ve sorumluluklar değişmektedir. Bugün ister kapitalist, ister sosyalist veya karma sistemli bir ülke olsun, üzerinde tartışmaya dahi gerek duyulmayan ve hem fikir olunan tek konu; devletin yapacağı işlerin bir sınırı olduğu gerçeğidir.

İktisadi hayatta toplumların çözmesi gereken problemler üç noktada toplanmıştır:

- “Hangi mal ve hizmetler, ne miktarda üretilecektir?
- Mal ve hizmetler hangi teknolojik tercihler ile üretilecektir?
- Üretilen mal ve hizmetlerin paylaşımı nasıl gerçekleştirilecektir?”

(Samuelson, 1978: 15-17).

Kıt kaynakların sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması, iktisat ilmine tercihler ile üretimde etkinlik (kaynakların etkin kullanımı) kavramlarını getirmiştir. İşte 1970’li yıllarda özelleştirmenin çıkışının temelinde yatan neden bu olmuş, özelleştirmeyle tercihler ile kaynakların kullanımı hususlarında etkinliğin sağlanacağı ve özel sektörün bu işi devletten daha iyi yapacağı ileri sürülmüştür.

Tarihsel süreç içinde, devletin ekonomik hayattaki yeri ve rolü her dönem değişirken, bu değişimin arkasında etkili olan iktisat politikaları yatmaktadır. Bu dönemler içinde modern ekonominin kurucusu kabul edilen Adam Smith'in yeri başkadır. Smith'e kadar olan dönemde Merkantilist ve Fیزیokratların düşünceleri hakim olmuştur.

“Merkantilist düşünceye göre, zenginliğin ve gücün kaynağı olan ticaretin gelişmesi ve sanayinin gerçekleştirilmesi ancak güçlü bir devletin varlığı ile mümkün olabilir” (Ceylan, 1994: 6). Bu düşüncenin doğrultusunda 17. ve 18. yüzyılda, devlet aktif olarak ekonomik hayatta varlığını sürdürmüştür. Bu düşünceye ilk tepkiyi veren Fیزیokratlar olmuştur. “İktisadi doktrinler tarihinin ilk liberalleri olarak bilinen Fیزیokratlar, “Doğal Düzen” anlayışına dayanan bir iktisadi mekanizmanın varlığının toplumlar için yeterli olacağını ve hiçbir müdahale ve otoriteye ihtiyaç olmadığını savunmuşlardır” (Özgüven, 1975: 39). Fیزیokratlarla birlikte gelişen liberalizmin etkisiyle devletin üretim ve ticaretteki ağırlığı sınırlandırılmıştır. Çünkü liberal politikaların temelini oluşturan düşünce; “Bırakınız yapsınlar, Bırakınız geçsinler” (Laissez faire) yaklaşımı idi. Klasik iktisadın temel prensiplerinden olan bu düşünce sonuna kadar özel girişimi savunuyordu.

Klasik iktisadın öncüsü olan A. Smith, düşüncelerini kısa adı Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations) olan kitabıyla 1776 yılında açıklamıştır. “Smith'e göre devlet yalnızca tam kamusal nitelikteki bir kısım mallar ile (milli savuma, adalet hizmetleri gibi) faydası tek tek toplum üyelerine sunulamayacak olan malları üretmelidir” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 15-16). “Adam Smith, iktisadi organizasyonların bir doğal düzen içinde çalıştığını, bu doğal düzen anlayışı içinde var olan “görünmeyen elin”, temel iktisadi problemlerin çözümü ile ilgili kararların en fazla zenginliği sağlayacak şekilde alınmasına imkan verdiğini ileri sürmüştür” (Ceylan, 1994: 7). Smith, devlet adamlığı veya başka bir ifadeyle yöneticilikle tüccarlık arasında çok fark olduğunu ve devletin sırf yapısı gereği ekonomiyi yönetemeyeceğini ve bu yüzden kontrolün doğal düzen anlayışı içerisinde görünmez ele (invisible hand) bırakılması gerektiğini savunmuştur. Sonuçta, “Adam Smith, geliştirdiği teori ile iktisadi organizasyon içinde devletin yerini ve rollerini yeniden tanımlamış ve ona iktisadi organizasyon içinde çok

sınırlı bir faaliyet alanı bırakmıştır. Bu bakımdan Smith, özelleştirmenin ilk savunucularından biri olarak kabul edilmektedir” (Hanke, 1986: 17).

“1873 yılı liberal çağı sona erdiren tarih olarak, sosyal demokrat ve korumacı devlet anlayışını gündeme getirmiştir. Almanya’da Bismark ile başlayan sosyal devlet anlayışı, büyük bir hızla diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinde de benimsenmiştir” (Drucker, 1991: 9-10). 20. yüzyılın başlarına da bu düşünce hakim olurken, peş peşe patlak veren iki dünya savaşı öncesi ve sonrasında, devletin ekonomiye daha fazla müdahale ettiği yıllar olmuştur. 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımına çözüm getiren Keynes, piyasanın kendiliğinden dengeye gelemeyeceğini ve düzeltici bir elin gerekli olduğunu ileri sürmüştür. 1950-60’lara kadar geçen sürede, “tarafsız devletin yerini, iktisadi organizasyon içinde yeniden ve aktif şekilde rol alan fonksiyonel devlet almıştır” (Aktan, 1993: 39).

1950’lerden 1970’li yıllara kadar sanayileşmiş ülkeler, Keynezyen İktisat sayesinde iktisadi büyüme, gelişme ve refah açısından en parlak dönemlerini yaşamışlardır. Ne var ki, 70’li yıllarda karşılaşılan iktisadi sorunların halledilmesinde Keynezyen politikaların yetersiz kalması, bu politikaların krize çözüm getiremeyişi, yeni iktisat politikalarının arayışını ve yeni yaklaşımların, yeni yorumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1970’li yılların sonlarına doğru, Keynezyen iktisadi görüşe karşı, liberalliğin “laissez faire” ilkesine bağlı, temelde klasik iktisat öğretilerine dayanan fakat birçok yönden bu öğretiyi hem eleştirip, hem de yeniden yorumlayan yeni iktisat politikaları doğmuştur. Bu akımlar, çağdaş iktisadi düşünceleri ve iktisadın yeni öğretilerinin geliştirildiği okulları oluşturmuşlar ve liberalizmin yeniden gelişip, onun bir parçası olarak özelleştirme düşüncesinin tüm dünyaya yayılmasını sağlamışlardır.

“Özelleştirme akımının doğuşunda önemli rol oynayan çağdaş iktisadi düşünce okullarını ve öğretilerini 3 ana başlık etrafında toplamak mümkündür:

- Chicago İktisat Okulunun Öğretisi: Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi,
- Virginia Politik İktisat Okulunun Öğretisi: Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal İktisat,
- Arz-Yönlü İktisadi Düşünce” (TÜSİAD, 1992: 29).

Monetarizmin kurucusu Milton Friedman'dır. Monetaristler enflasyon üzerinde durmuşlar, para arzının kısılması gerektiğini ve istikrarsızlığın kökeninin parasal nedenler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Amaçları ise liberalliğe dönüş ve liberalliğin sınırlarının genişletilmesi olmuştur. Aynı okulun bir başka öğretisi, J.F. Muth ve Robert E. Lucas tarafından geliştirilen Rasyonel Bekleyişler Teorisidir. Onlar da klasik iktisada bağlı kalmışlar ve bu iki öğretiyi grubu devlet müdahalesine karşı olup, özelleştirme taraftarıdır.

Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat Öğretisi özellikle J.M. Buchanan tarafından geliştirilmiş ve yazar "1975 yılında yazmış olduğu Özgürlüğün Sınırları (The Limits of Liberty) adlı eserinde ekonomik ve politik özgürlüğün gerçekleştirilmesi için devletin yetkilerinin ve gücünün sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Kamu tercihi teorisyenlerine göre anayasalarda devletin ekonomik alandaki başlıca şu yetkileri sınırlandırılmalıdır:

- Devletin kamu harcamaları ve vergileme yetkisine ilişkin esaslar ve sınırlamalar anayasada yer almalıdır.
- Devletin para arzını ne ölçüde ve ne şekilde arttıracığına ilişkin genel esaslar ve sınırlamalar anayasada yer almalıdır.
- Bütçenin gelir ve giderlerinin birbirine denk olmasını öngören "denk bütçe" ilkesi anayasada güvence altına alınmalı ve varsa bunun istisnaları anayasada belirtilmelidir.
- Devlet müdahalesini sınırlayan ve rekabetçi piyasa oluşturulmasını destekleyecek kuralların anayasada yer alması sağlanmalıdır.
- İdareler arası hizmet ve gelir bölümüne ilişkin esaslar ve Mali Adem-i Merkeziyetçilik anayasada güvence altına alınmalıdır" (TÜSİAD, 1992: 30-31).

Arz yanlı iktisat teorisi ise Arthur Laffer tarafından ortaya atılmış ve bu iktisatçılar, iktisadi sorunu ekonomide üretimin talebi karşılayamaması olarak kabul etmişlerdir. Çözüm için ise, vergi indirimleri yoluyla piyasada üretimin arttırılması gerektiğini ve bunun sonucunda da vergi gelirlerinin artacağını savunmuşlar, tarafsız devlet anlayışından yana olmuşlardır.

Anlatılan iktisadi öğretisi ve politikalara ek olarak, temelini yine bu düşüncelerden alan ‘‘Muhafazakar Kapitalizm’’ akımından da söz edilebilir. Reaganomics ve Thatcherizm şeklinde adlandırılan bu politikalar, kamu harcamalarının azaltılmasını ve özelleştirmeyi başlıca iktisat politikası olarak kabul etmişlerdir.

1.2. Özelleştirmenin Tanımı ve Kapsamı

Özelleştirme, dünyada geniş bir coğrafya üzerinde ve farklı şekillerde, değişik sistem (liberal, karma, sosyalist gibi) ve ekonomilerde uygulama alanı bulmuştur. Her ülkenin uygulama nedeni aynı olmadığı için, özelleştirmeye bakış açıları da farklı olmuştur. Kimi ülkelerde geniş kitleler tarafından desteklenirken, birçok ülkede ise, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ile emperyalist güçlerin bir dayatması olarak algılanmıştır. Bazen özelleştirmeye hedeflenen amaçların birbiriyle çelişmesi, özelleştirmenin tanımlanmasını zorlaştıran bir diğer husus olmuştur. Bu ve benzer nedenlerle özelleştirme farklı algılanmış, özelleştirmenin üzerinde uzlaşılabilir tek bir tanımının yapılması imkansızlaşmıştır.

Tanımlamada karşılaşılan bir diğer güçlük ise, özelleştirmenin bilim dallarıyla olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. ‘‘Kabul etmek gerekir ki, özelleştirmeyi bilimsel açıdan tanımlamanın, diğer tanımlamalarda da olduğu gibi kendine özgü bazı güçlükleri vardır. Bunların başında özelleştirmenin birçok bilim dalı ile (hukuk, iktisat, siyaset, işletme, yönetim, vb.) ilişkili bir kavram olması gelmektedir. Örneğin hukuk açısından özelleştirme kamusal mülkiyetteki mal ve hizmetlerin mülkiyetinin özel kişilere devredilmesidir. İktisat açısından ise özelleştirme, kamu kesiminin ekonomi içindeki payının azaltılmasına, kısaca devletin piyasadaki faaliyetlerine son vermesine yönelik kararlar ve işlemlerdir. Özelleştirmenin gerçekleştirilmesi ise temelde bir siyasal tercih sorunudur. Bu yönü itibarıyla de özelleştirme siyaset bilimi ile ilişkilidir. İster kamusal, ister özel mülkiyette olsun, bir işletmenin amacı başarılı olmaktır ve bunun da ölçütü işletmenin verimliliğidir. Bir işletmenin yönetim biçimi, verimliliğini de belirleyen önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle özelleştirme, işletme ve yönetim disiplinleri ile de ilişkilidir’’ (TOBB, 1993: 8).

Özelleştirmenin tanımı, birçok bilim dalının ilgi alanına girmesi ve daha önce belirtilen hususlar nedeniyle değişmekte ve yazarların yapmış oldukları tanımlamalarda farklılıklar görülmektedir. Özelleştirme, Savas'a göre "devletin katılımının çok olduğu bir düzenlemeden daha az olduğu birine geçmek" (Savas, 1999: 118) olurken, Heald ve Stell'e göre "kamu sektörü faaliyetlerinin sınırlandırılmasıdır" (Heald-Stell, 1982 :334). Beesley ve Littlechild özelleştirmeyi, "bir şirketin yeni bir şirkete dönüşmesi ve bu şirketin hisselerinin en az %50'sinin özel kesime satılması" (Beesley-Littlechild, 1983: 1) olarak tanımlarken, Peacock'a göre "özelleştirme bir şemsiye kavramdır. Özelleştirmeyi en iyi şekilde kamu teşebbüsü varlığını sürdürecektir, fakat özel teşebbüs gibi daha fazla ticari şartlara uyması gerekecektir. Bazı yazarlar bu tanımı sınırlama eğilimindedirler" (Peacock, 1984: 3). "Özelleştirme, genel olarak bir şeyi özel hale getirme eylemi, ya da kamu sektörünün kontrolü altındaki bir birimin, özel sektörün kontrolü altına verilmesi" (Ohashi, 1980: 17) olup, en kestirme ifadeyle özelleştirme, "kamunun mülkiyetindeki işletmelerin özel sektöre devredilmesi" (Rivero, 1989: 230) olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan tanımlarda görüldüğü gibi özelleştirmenin dört unsuru vardır:

- "Kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özelleştirilmesi,
- Kamu sektöründe finansmanı sağlanan mal ve hizmetlerin üretiminin özelleştirilmesi,
- Kamu teşebbüslerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kısmen veya tamamen özel kesime devredilmesi (denationalisation)
- Mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması (liberalisation)"

(Falay, 1994: 89).

Tanımlamalar, bu unsurların tamamını veya bir kısmını içermekte ve en çok özelleştirmenin dar ve geniş anlamdaki tanımlarına rastlanmaktadır. Çünkü "özelleştirme, bunu gerçekleştiren tüm ülkelerde "dar" ve "geniş" kapsamda tanımlanmaktadır" (Karluk, 1999: 323). Dar anlamda özelleştirmeden kastedilen kısaca KİT'lerin satışı, yani mülkiyet ve yönetiminin özel sektöre devri olurken, geniş anlamda

özelleştirme ise KİT'lerin faaliyetlerinin sınırlandırılması veya tamamen ortadan kaldırılması için yapılan tüm uygulamaları içermektedir.

Yapılan tanımlamalar bu çerçevede olmakla birlikte, birkaç örnek verilebilir. “Dar anlamda özelleştirmeyi, devletin sahip olduğu mal varlıklarının ya da para ile ölçülebilen kamu kaynaklarının satışı ya da benzeri yollarla yerli ya da yabancı gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişilerine devri olarak tanımlanabilir” (Serim, 1996: 26). Buna göre dar anlamda özelleştirme, “kamu mülkiyetindeki işletmelerin (government-owned enter prises) kısmen veya tamamen özel sektör işletmecilerine satılmasıdır” (Vernon, 1989: 143). “Geniş anlamda özelleştirme ise gerçek bir piyasa ekonomisinin uygulanabilmesi için gerekli ortamın sağlanabilmesi amacıyla kamusal, iktisadi ve hukuki tüm engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik karar, işlem vb. davranışlar olarak ifade edilmektedir” (Baytan, 1999: 5). Başka bir deyişle, “başta devlet olmak üzere bütün kamu kuruluşlarının ekonomide payının küçültülerek piyasa ekonomisinin kurum ve araçlarının payının ve etkinliğinin artırılmasıdır” (Duran, 1994: 78).

Sonuç olarak, özelleştirme devletin ekonomik faaliyetlerden çekilmesi olarak ifade edilirken; “En dar anlamda özelleştirme, KİT'lerin kısmen veya tamamen özel kuruluşlara devri olarak tanımlanabilir. Geniş anlamda özelleştirme ise, mülkiyet devrinin yanında bu tür kuruluşların özel kesime kiralanması, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesimce sağlanması, yönetimin devri, tekellerin kaldırılması, piyasaya kamunun müdahalesinin azaltılması konularını içine alır” (YDK, 1999: 264).

1.3. Özelleştirmenin Amaçları

“Dünya ekonomisinde özelleştirme programını uygulayan tüm ülkelerde özelleştirmenin bazı ortak amaçları vardır. Bu ortak amaçlarının dışında, her ülkenin kendi özel durumuna bağlı olarak farklı öncelik ve amaçları da olabilmektedir. Özelleştirme programı uygulayan tüm hükümetlerin kabul ettikleri temel amaç, ekonomide etkinliği arttırmaktır. Gelişme yolunda olan ülkeler açısından diğer bir önemli amaç, ekonomiyi yeniden yapılandırmak, modernize etmek ve uluslararası rekabete açmaktır. Geçiş

döneminde olan Doğu ve Orta Avrupa ülkeleriyle eski Sovyetler Birliği'ne dahil ülkeler için amaç, ekonomide etkinliği arttırmak kadar, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmektir. Çünkü bu ülkelerde özelleştirme, geçiş sürecinde çok önemli anahtar rolü oynamaktadır. Son olarak hükümetlerin kabul ettikleri bir diğer amaç ise, ekonomik büyümenin yarattığı hasıladan nüfusun tamamının yararlanmasını sağlamaktır” (Karluk, 1999: 326).

“The Morgan Bank (1986) tarafından yüksek bürokratlar arasında yapılan araştırmada özelleştirmenin amacı, ekonominin piyasa güçlerine tepkisini geliştirerek kaynak kullanımında etkinliği arttırmak ve hızlandırmak olarak” (Zaim-Çakmak, 1994: 89) ifade edilirken; “özelleştirme genel amaç olarak, devletin ekonomiye müdahalesini, özellikle de bir müteşebbis niteliği kazanmasını ortadan kaldırmayı ve devleti başta iç ve dış güvenlik olmak üzere, klasik fonksiyonlarını yerine getirmeye imkan sağlayacak biçimde küçültmeyi benimsemiştir” (TDV, 1994: 52).

Yine benzer şekilde, “Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 3 Ekim 1990 tarih ve 953 sayılı kararında özelleştirmeye ilişkin amaçları; “verimliliği arttırmak, fiyatları düşürmek, kaynakların etkin dağılımını sağlamak, devlet bütçesini küçültmek, gelir sağlamak, kamuda çalışanların sayısını azaltmak ve aşırı tekelci durumdaki sendikaların gücünü kırmak” şeklinde açıklanmıştır” (Öztürk, 2002: 6).

Bununla birlikte, “özelleştirme programının en önemli amacı; piyasa güçlerine karşı ekonomiyi duyarlı kılmak, endüstriyel etkinliği arttırmak ve gerçek büyümeyi sağlamak biçiminde genel bir ifade ile özetlenebilir” (Öncel, 1984: 8). Yine özelleştirmenin amaçları genel ve özel amaçlar diye ikiye ayrılabilir. “Genel amaçlar daha çok ekonominin tümünü ve toplumu, özel amaçlar ise daha çok KİT'leri ilgilendiren amaçlardır” (Uzunoğlu, 1996: 50).

Görüldüğü gibi özelleştirme uygulamalarının yapılabilmesi için çok çeşitli amaçlar ileri sürülmektedir. Bu amaçları ise beş grupta toplamak mümkündür; özelleştirme esas olarak bir iktisat politikası aracı olduğu için iktisadi amaçlar, önemli parasal etkiler doğurduğu için mali amaçlar, özelleştirme fikrinin getirdiği düşünce ve sonuçları

itibariyle ideolojik ve siyasi amaçlar, toplumun tümünü ve geniş halk kitlelerini etkilemesi sebebiyle sosyal amaçlar ve bu kıstasların haricinde gelişen diğer etkiler göz önünde bulundurulduğunda diğer amaçlar olarak sınıflandırılır.

1.3.1. İktisadi Amaçlar

Ekonomik amaçlar olarak ifade edilen iktisadi amaçlar şu başlıklar altında toplanabilir:

- Serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek ve işlerlik kazandırmak,
- Sermaye piyasasını geliştirmek,
- Döviz gelirlerini arttırmak, yabancı sermayeyi getirmek ve yeni teknolojileri ülkeye çekmek,
- KİT'lerdeki gizli işsizliği önlemek,
- Kaynak kullanımında etkinliği sağlamak ve çalışanlarla işletmelerin verimliliği ile işletme etkinliğinin artırılması,
- Tekelleşmeyi ortadan kaldırmak, rekabeti arttırarak sağlıklı, etkin bir ekonomi oluşturmak.

Bununla birlikte, “ekonomik amaçlar mikro düzeyde şirket verimliliğini sağlamak, karlılığı arttırmak, makro düzeyde ise serbest piyasa ekonomisini tüm kurum ve kurallarıyla işler hale getirmek, sermayeyi tabana yaymak, kıt kaynakların optimal dağılımını sağlamak şeklinde sınıflandırılabilir” (ztrk, 2002: 6).

1.3.1.1. Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek

Serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, özelleştirmenin iktisadi amaçlarının başında gelir. “Serbest piyasa ekonomisine (rekabete dayandığından) iktisadi problemlerin çözümünde ve etkin kaynak kullanımında başarılı olduğu gerekçesiyle ulaşılmak istenmektedir. Dolayısıyla zelleştirme de bu amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır” (Alper, 1994: 30). “zelleştirme ile serbest piyasa ekonomisinin en önemli unsuru olan rekabet kurumunun işlerlik kazanacağı, kaynak kullanımında ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanacağı ve sonuç olarak ekonomide verimliliğin artacağı kabul edilmektedir” (TÜSİAD, 1992: 24).

1.3.1.2. Sermaye Piyasasını Geliştirmek

Sermaye piyasası, hisse senedi ve tahvil gibi hak taşıyıcı belgeler ile ödünç verilebilir fonların arz ve talebinin karşılaştığı organize piyasalardır. Bu tanıma bakılarak sermaye piyasasının gelişimini engelleyen en önemli unsurun, menkul kıymet arzı olduğu görülmekte ve hisse senedi ihraç etme yoluyla yapılacak özelleştirme işlemleri sermaye piyasasını geliştirecektir.

1.3.1.3. Yabancı Sermayeyi Çekmek ve Döviz Gelirlerini Arttırmak

“Özelleştirmenin bir amacı da döviz gelirlerini arttırmaktır. Döviz gelirlerini arttırmanın yolu ise yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmekle olur” (Altıntaş, 1988: 35). Özellikle ülke içindeki tasarrufların yetersiz olduğu durumlarda yabancı sermayeye başvurulmakta ve “yabancı sermaye teşvik edilerek, yabancıların daha yeni teknolojilerle yatırım yapmaları amaçlanmaktadır. Çünkü uzun vadede bunların devlete vergi ödemeleri ve gerekli işgücününün bu ülkenin insanlarından temin edilmesi, özelleştirmenin yapıldığı ülkenin menfaatine olmaktadır” (Ertan, 1997: 34-35). “Ülke bağımsızlığını tehlikeye sokacağı ileri sürülerek karşı çıkılan bu tür özelleştirmelerde, yabancılar satılan hisse oranlarını kotalayarak veya yönetim hakkını koruyacak “Altın Hisseler” oluşturarak tedbir alınmaktadır” (Ceylan, 1994:32).

1.3.1.4. KİT'lerdeki Gizli İşsizliği Önlemek

“Ülkemizde KİT'lerin hemen hemen hepsinde söz konusu olan bir gizli işsizlik olgusundan bahsedilir. Bu olay bir siyasi tercihin sonucudur” (TESK, 1994b: 223). Özelleştirmenin diğer bir iktisadi amacı da, KİT'lerde gizli işsizlik diye tabir edilen şişirilmiş personel sayısı problemini çözmektir. Bilindiği üzere, “KİT üst yönetiminin oluşturulmasında “politik yandaşlık” ve “partizanlık” hakim olan faktörlerdir” (TÜSİAD, 1992: 27) ve bu yüzden KİT'ler bazı seçim dönemlerinde, oy deposu fonksiyonu gören bir istihdam politikası izlemek zorunda bırakılmıştır. Norm kadro, verimlilik ve etkinlikten uzak, bu personel rejimi nedeniyle artan gizli işsizliğin tek çözümü özelleştirme olarak görülmüştür.

1.3.1.5. Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak

Özelleştirmenin bir iktisat politikası aracı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kendisinden ilk beklenen şeyin etkinlik olduğu söylenebilir. Çünkü özelleştirmeyi ortaya çıkartan gerekçe kıt kaynakların etkin kullanımınıdır. Özel sektörün başta kar ve verimlilik esasına göre çalıştığı düşünülürse, kamu sektörüne göre KİT'ler, özelleştirildiğinde daha etkin hale gelecektir.

“Özelleştirme ile verimlilik ve karlılık göstergelerinde artış sağlanacağı savı, kamu mülkiyetinin tabiatı gereği verimsiz çalışmaya neden olduğu şeklindeki bir ön kabule dayanmaktadır. Şirketler bazında gerçekleştirilecek verimlilik ve karlılık artışı kuşkusuz ekonomiye daha çok katkı sağlayacaktır. Ancak özelleştirme uygulamalarıyla birlikte Türkiye dahil çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar, mülkiyet ve karlılık-verimlilik arasında doğrudan bir ilişki saptayamamıştır. Yapılan araştırmalar, özelleştirme ile etkinlik artışı sağlayabilmenin, özelleşen sektördeki piyasa şartlarına, özelleşen teşebbüsün davranışlarına bağlı olduğunu, çeşitli düzenleme ve sübvansiyonlarla, rekabet açısından farklılık yaratılmazsa, kamu ile özel sektör arasındaki etkinlik farkının, önemsiz denilecek düzeylere ineceğini göstermiştir” (Öztürk, 2002: 6).

Ülkemizde, özelleştirilen işletmelerde karlılık ve verimlilik analizini beş çimento şirketini ele alarak değerlendiren Suiçmez'e göre; “konu ile ilgili dünya literatüründe yapılan çalışmaların ortaya çıkardıkları bulgular homojen özellik göstermemektedir. Ancak, kimi araştırmalar özelleştirme sonrasında işletmelerin karlılık ve verimlilik performanslarında görece iyileşmelerin saptandığını öne sürmektedir” (Suiçmez, 1995: 37). Gerçek şu ki, özelleşen işletmelerde çalışanların verimliliği ve işletme karı artmaktadır.

1.3.1.6. Tekelleşmeyi Ortadan Kaldırmak

“Kamu tekellerinin özel sektör tekellerine dönüşmesini önlemek amacıyla özelleştirmeden önce bir takım yasal tedbirlerin alınması gerekir. Aksi halde özel sektör

tekellerinin taşıdığı sakıncalar ekonomiye yerleşecek ve özelleştirmeden yarar yerine zarar elde etmiş olunacaktır” (Uzunoğlu, 1996: 53).

Nitekim bu duruma dikkat eden İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkeler telefon, elektrik, gaz gibi tekelleşmeye müsait olan piyasalarda rekabeti sağlayacak ve tekel oluşumunu engelleyecek düzenleyici kurumlar oluşturdular.

1.3.2. Mali Amaçlar

Özelleştirme ile ulaşılmak istenen mali amaçların belli başlıları şunlardır:

- Devlete gelir sağlamak,
- KİT'leri borç yükünden kurtarmak,
- Vergileme yapısını değiştirmek ve yeni vergi kaynakları yaratmak,
- Kronik hale gelen bütçe açığının azaltılması,
- Kamu sektörünün birikmiş borçlarının ödenmesi,
- Hızlı ve büyük miktarlarda vergi toplamak,
- Kaynak israfının önüne geçmek ve hasta KİT'leri rehabilite ederek yeniden ekonomiye kazandırmak.

1.3.2.1. Devlete Gelir Sağlamak

Özellikle devletin iç ve dış borcunun arttığı dönemlerde KİT'lerin satışıyla reel bir kaynak yaratılmış olur. Özelleştirme yoluyla, zarar eden KİT'lerin satışından gelir elde edilmesi ve bu işletmelerin karlı hale gelip, senelerce devlete vergi ödemeleri de ikinci bir gelir olmakta ve devlete sağlanan geliri devamlı hale getirmektedir.

Devlete gelir sağlamak için yapılan özelleştirmelerde en önemli hususu, elde edilen gelirin nerelerde ve nasıl kullanılacağı oluşturmaktadır. “Bu tür özelleştirmeler gerekçeleri en zayıf olan ve en fazla tepki doğuran özelleştirmelerdir. Çünkü bu şekilde bir özelleştirme ile en karlı ve en verimli iktisadi üretim birimleri elden çıkarılmakta ve gelirlerin yeni yatırımlara yöneltileceği yerde bütçe açıklarının kapatılması için kullanılmaktadır” (Alper, 1994: 34).

1.3.2.2. KİT'lerin Borç Yükünden Kurtulmak

Zamanla oluşan “sermaye yetersizliği, KİT'lerde yabancı kaynak kullanımını arttırmış ve bu durum maliyetleri olumsuz etkileyerek, KİT finansman açığının büyümesi” (Doğan, 1993: 114) sonucu KİT'leri borç yükünden kurtulamaz hale getirmiştir. İşte bu amaçtaki özelleştirmeler, KİT'lerin zarar ettiği, bütçe üzerinde bir yük olarak görüldüğü durumlarda geçerli olur. KİT'leri açık vermeyen ve kendi kendini idare edebilen kuruluşlar haline getirmek daha uzun dönemli politikaları gerekli kıldığından ve bu kuruluşları rasyonel çalışan kuruluşlar şekline getirmenin zor olduğu durumlarda, satarak özelleştirme daha kolay bir çözüm yolu olarak görülmektedir. “Kamu kesimini rasyonelize etmek ve kaynak israfından kaçınmak yerine, bu kuruluşları satarak kolay yolu benimsemenin özelleştirme için sağlam ve geçerli bir gerekçe oluşturamayacağı ileri sürülmektedir” (Berksoy, 1993: 19).

1.3.3. İdeolojik ve Siyasi Amaçlar

Özelleştirme kavramı, bir iktisat politikası aracı olarak ortaya atılmış ve zamanla ekonomik ve mali gerekçelerle içeriği genişletilmiştir. İdeolojik ve siyasi amaçlar için de kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, “özelleştirme ile ilgili en sert tartışmalar ideolojik ve siyasi amaçlar konusundaki görüş ayrılıklarından” (Ceylan, 1994:36) kaynaklanmıştır. Özelleştirme taraftarları liberal devlet anlayışını savunup, demokrasilerde devlet ekonomiye müdahale etmemeli ve devlet ekonomik faaliyetlerden el çekmelidir şeklinde görüşlerini ifade ederken, özelleştirme karşıtları ise özelleştirme ile başta uluslararası sermaye ve uluslararası örgütlere tavizlerin verilmesi ve sendikaların siyasi güçlerini kaybetmeleri konularında özelleştirmeye ideolojik olarak karşı çıkmaktadır.

Özelleştirme politikalarının nihai amacı devletin ekonomiye olan müdahalesini kısıtlayarak, ekonominin serbest kurallar altında faaliyet göstermesini sağlamak ve sonuç olarak ta “liberalizme” geçmeye çalışmaktır. İşte özelleştirme ile ulaşılmak istenen en önemli siyasal amaç, liberal siyasal felsefeyi yürürlüğe koymaktır.

Günümüzde “çağdaş devletin ekonomik yaşama dolaylı ve dolaysız müdahalelerinin giderek artması, bireylerin özgürlüklerini kısıtlamaktadır. KİT'lerin özel kesime devredilmesi, bu müdahalelerin azalmasına yol açacak, özel kesimin yaygınlaşmasına yol açacaktır” (Altıntaş, 1988: 52).

Özetle, özelleştirme düşüncesinin arkasındaki ideolojik ve siyasi amaçlar şöyle sıralanabilir:

- Devleti küçültmek, asli fonksiyonlarına döndürmek ve devletin ekonomideki rolünü azaltmak,
- Demokratikleşmeyi sağlamak,
- Sendikaların siyasi güçlerini zayıflatmak,
- Uluslararası sermayenin ve uluslararası örgütlerin taleplerini yerine getirmek,
- Özel sektörün önünü açıp gelişmesini sağlamak ve özel teşebbüsün teknoloji, yönetim ve pazarlama alanındaki kaynak ve yeteneklerinden yararlanmak,
- Ülkede kurumsal serbestleşmeyi (deregulasyonu) sağlamak,
- Değişen dünya düzeni ve liberal topluma ayak uydurmak.

1.3.4. Sosyal Amaçlar

Özelleştirmenin iktisadi, mali amaçları yanında sosyal amaçları da bulunmaktadır. En önemli sosyal amacı ise, mülkiyetin geniş kitlelere yaygınlaştırılması (sermayenin tabana yayılması) yoluyla gelir dağılımını daha dengeli bir duruma getirmektir. Bu amaç daha çok gelişmiş ülkelerde geçerli olmuştur. Kamu girişimlerinin sermaye paylarını satın alabilecek kesimler esasen alım gücü yüksek kesimlerdir. Dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu amacın başarılı olabilmesi için özel bir çaba harcanmalı ve düşük gelirli kesimlere belirli alım kolaylıkları tanınmalıdır.

“KİT hisse senetlerinin çalışanlara, yöneticilere ve küçük tasarruf sahiplerine belli avantajlarla satılması bu kesimlere belli bir gelir transferi anlamına gelir. Böylece özelleştirmeye sosyal bir mahiyet yüklenilmesi ile, kısaca “sosyal özelleştirme politikaları” ile bir tarafta KİT'lerde verimlilik oranı yükseltilirken, diğer taraftan verimlilik artışının düşük gelir gruplarına aktarılması sağlanır. “Sermaye Mülkiyetini

Tabana Yayma” olarak adlandırılan bu sosyal özelleştirme politikası ESOP adı verilen bir programla gerçekleştirilir. ESOP (Employee Stock Ownership Plan) programı ile KİT hisse senetlerinin çalışanlara satılması, diğer bir deyişle KİT çalışanlarının işletmeye ortak olması amaçlanmaktadır” (TÜSİAD, 1992: 25-26). Eğer hisse senetleri bu şekilde satılmazsa, “birkaç kişi ya da kuruluşun elinde toplanabilir. Yani gelir dağılımını toplum aleyhine bozulmuş olur” (Kök, 1993: 117).

Özelleştirme, ekonomik bir yapılanma olduğu kadar aynı zamanda bir demokratikleşme hareketidir. Devletin bazı alanlarda tek müteşebbis olduğu, özel sektörün gelişmediği ekonomilerde demokrasi de, sosyal haklar da daha yavaş gelişmektedir.

Özelleştirmenin belli başlı sosyal amaçları ise şöyle sıralanabilir:

- Mülkiyetin ve sermayenin geniş kitlelere yayılması,
- Ülke dışına çıkan (kaçan) sermayenin geri dönüşünün teşvik edilmesi,
- Yatırımların teşviki ve sağlıklı büyüme,
- Gerçek büyüme ile istihdam için fırsatlar yaratılması,
- Özelleştirme gelirleri ile sosyal içerikli programlar desteklenmesi.

1.3.5. Diğer Amaçlar

Özelleştirmenin yapılan sınıflamalar dışında kalan veya daha genel bir ifadeden ziyade, daha özel bir husus olarak ifade edilen amaçları da vardır. Bu amaçların birçoğu, bazı ülke ve ekonomilere göre öncelikleri değişen amaçlardır ve bu durum daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Bu amaçların bazıları şunlardır:

- Enflasyonu kontrol altına almak,
- Küresel rekabete ayak uydurmak,
- İstihdamı arttırmak,
- “Kamu hizmetlerinin niteliğini arttırmak,
- Halkın genel yaşam seviyesini yükseltmek,
- Sosyal güvenlik için gereken fonların oluşumunu sağlamak,
- Bölgesel ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunmak,
- Tasarrufların daha büyük oranlarda hisse senedine yönelmesini teşvik etmek,

- Çalışanların, çalıştıkları işletmelere ortak olmalarını teşvik etmek,
- Yatırım kararlarını almada hükümetlere bağımlılığı azaltmak,
- Çevreyi korumak ve iyileştirmek” (Karluk, 1994: 127-128),
- İç ve dış borçları, dış borç-hisse senedi değişimi (dept-equity swaps) metodunu kullanarak azaltmak,
- “Yerli ve uluslararası iş güveninin arttırılmasıdır” (Terzi, 1998:18).

1.4. Özelleştirmenin Yöntemleri

Özelleştirme metotları ülkeden ülkeye değişmekte, bazı ülkelerde KİT'lerdeki kamu payının azaltılması yoluna başvurulur iken, bazı ülkelerde ise KİT'lerin tamamı satılmaktadır. Tek bir özelleştirme tanımının yapılamaması ve uygulamada özelleştirmeye farklı anlamlar yüklenmesi, yeni yöntemlerin doğmasına yol açmıştır. Özelleştirme politikalarını “çekilme, devir, finansman sağlama, tekellerin kaldırılması ve kendiliğinden gerçekleşen özelleştirme” (TOBB, 1993: 35-37) şeklinde ele alanlar olduğu gibi, özelleştirmeye yapılaş şekline göre; dar ve geniş anlamda, tamamen ve kısmen, yönetim, üretim ve mülkiyet devri açılarından bakan yazarlar da olmuş ve bu yüzden birçok özelleştirme yöntemi ortaya atılmıştır. En fazla tartışma ise hangi yöntemlerin özelleştirme benzeri yöntem olarak kabul edileceği üzerine yaşanmıştır.

Nitekim uygulamada ortaya çok çeşitli yöntemlerin ortaya çıkması sebebiyle, özelleştirme yöntemlerinin genel bir sınıflandırmaya tabi tutulması zordur. “Ancak bu yöntemlerin tümü de şu üç kategoriden birine dahil edilebilir:

- Kamu girişimlerinin mülkiyet ve yönetiminin kısmen ya da tamamen özelleştirilmesi,
- Kamusal malların üretiminin özelleştirilmesi,
- Kamusal malların finansmanının özelleştirilmesi.

Bazı yazarlar, yalnızca birinci kategoriye giren uygulamaları, mülkiyetin %50'den fazlasının özel kesime geçmesi koşuluyla gerçek anlamda özelleştirme saymakta, diğerlerini özelleştirme benzeri uygulamalar olarak nitelendirmektedirler. Bazı yazarlar

da ise tüm kategoriler “geniş anlamda” özelleştirme, birinci kategori “dar anlamda” özelleştirme olarak adlandırılmaktadır” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 21).

Yazarlar arasındaki çelişkiler ve bahsedilen farklı yöntemler bir kenara bırakılıp; özelleştirme ve özelleştirme benzeri ayrımına da başvurmadan, iktisadi literatürde bilinen en yaygın yöntemlerin açıklanması, konu açısından daha faydalı olacaktır.

1.4.1. Satış Yöntemi (Sale Method)

“Satış yöntemi, dünyadaki özelleştirme uygulamalarında olduğu gibi ülkemizde de en çok başvurulan yöntemdir. Öyle ki, satış yöntemi nerede ise özelleştirme kavramı ile özdeş hale gelmiştir” (Baytan, 1999: 286).

Satış yöntemi; doğrudan (direkt) satış, blok satış, hisse senedi yoluyla satış, yönetici ve işçilere satış, hibeler ve metotların karışımı yöntemiyle satış olmak üzere 6 farklı şekilde gerçekleşir.

1.4.1.1. Doğrudan Satış

Özel satış yöntemi olarak ta adlandırılan bu yöntemle, KİT ve bunlara bağlı kuruluşların aktiflerinin kısmen veya tamamen satışı gerçekleştirilir. “Genelde nihai mal ve hizmet üreten ve çoğunlukla karlı işletmelerin özelleştirilmesine yönelik olan bu yöntemde, işletmenin bütünüünün satılması söz konusu olabileceği gibi, bir kısmının satılması suretiyle işletmenin küçültülmesi de söz konusu olabilmektedir” (Sarıaslan ve Erol, 1993: 18).

Doğrudan satış yönteminde, tüm aktiflerin özel kişi veya kurumlara devredilmesi halinde “bütün özelleştirme”, bir kısmının devri halinde ise “kısmi özelleştirme” söz konusudur. “Direkt satış yönteminin uygulanması için, özelleştirmeye konu olan kamu iktisadi girişimleri ve bağlı kuruluşların mali performanslarının iyi olması gerekir. Ayrıca özelleştirmeye konu olan kuruluşların gerek sermayeleri, gerekse aktifleri yönünden çok büyük olmaması gerekir” (Haber-iş, 1994: 36). “Kısaca, devlet mal

varlığının satışında bu yöntemi daha çok kar amaçlı nihai mal ve hizmet üreten kamu kuruluşlarının özelleştirmesinde uygulayabilir” (Falay, 1991: 9).

1.4.1.2. Blok Satış

“Blok satışlar özelleştirilecek kuruluşun tamamının veya önemli bir bölümünün teklif toplayarak, pazarlıkla veya açık arttırmayla satılmasıdır. Bu tür özelleştirme en kolay ve en süratli özelleştirme şeklidir. Türkiye’de en yaygın kullanılan özelleştirme şekli budur. Bu satışlar devlete önemli miktarlarda parasal kazanç sağlar” (TOBB, 1993: 44). Genellikle “özelleştirilecek işletmenin belirli bir yatırımcı profiline satılması düşünüldüğünde blok (özel) satış yöntemi tercih edilmektedir” (Albayrak, 1994: 80).

Kolay ve süratli olması yanında blok satış, birçok sorunları da beraberinde getirmektedir. Teklif alma yoluyla yapılan satışlarda fiyatın her zaman doğru tespit edilememesi, “özel tekel yaratılması tehlikesi ve blok satışın pazarlık yöntemi ile yapılması ve kamuoyundan saklı tutulması şüpheleri arttırmakta” (Sarıaslan ve Erol, 1993: 17) ve yabancılara yapılan blok satışlar, ülkede büyük tepkilere yol açmakta, bu sorunlar da yöntemin başarısını olumsuz etkilemektedir. Sonuç olarak blok satışla özelleştirme yapılacağı zaman öncelikle işlem iyi etüt edilmeli ve yabancı sermayeye (%25 gibi) sınırlandırma getirilmelidir.

1.4.1.3. Hisse Senedi Yoluyla Satış

“Özellikle sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde sermayenin tabana yayılması, teknelci eğilimlerin önlenmesi, piyasanın derinlik kazanması amacıyla teşebbüsü temsil eden hisselerin tümünün ya da bir kısmının borsada halka sunulması ile yapılmaktadır” (Terzi, 1998: 48). Bunun için KİT'ler önce Anonim Şirket statüsüne getirilmelidir. Dünyadaki gelişmiş ülkelerin yaptığı özelleştirmelerin yaklaşık %90'nını hisse senedi yoluyla ve doğrudan yapılan satışlar oluşturmaktadır.

Hisse senedi yoluyla özelleştirme, borsada satış ve piyasa dışı satış olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Borsada satış yoluyla özelleştirme ise, yurtiçi sermaye piyasası

kanalıyla hisse senedi satışı ile yurtdışı sermaye piyasası kanalıyla hisse senedi satışı olmak üzere iki şekilde olur. Yurtiçi sermaye piyasasındaki hisse senedi satışları da dörde ayrılır:

- Birinci el piyasasında hisse senedi satışı: “Bu metotla, özelleştirilecek şirketin hisseleri doğrudan doğruya halka arz yoluyla satılmaktadır” (Atasoy, 1993: 188).
- İkinci el piyasasında hisse senedi satışı: “Daha önce halka arz edilmiş veya satılmış menkul kıymetlerin arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara ikinci el piyasası adı verilmektedir ve uygulamada menkul kıymetler borsası olarak bilinmektedir” (TES-İŞ, 1992: 29).
- Hisse senetlerinin aracı kurumlara veya aracı kurumlar eliyle satışı: Hisse senetlerinin satışında bazen sermaye piyasasına yardımcı olarak, menkul kıymet arz ve talebinin karşılaştığı yer olan aracı kurumlara başvurulabilir.
- Sermaye arttırımı: Şirketlerde sermaye arttırımına gidilerek, özel hisse sahiplerinin hisseleri arttırılıp, kamu hisselerinin oranca azaltılması sağlanabilir. Ne var ki, “uygulamada ülkemizde ve çeşitli ülkelerde hizmetler genellikle sermaye arttırımına iştirak etmemektedirler” (Durupty, 1988: 69).

Özelleştirmelerde her zaman hisse senetlerinin tamamının yurtiçinde satılması, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde mümkün olmamakta ve yabancı sermayenin ülkeye çekilmek istenmesi durumlarında yurtdışı sermaye piyasalarında da belli oranda hisse senedi satışı yöntemine başvurulmaktadır.

1.4.1.4. Yönetici ve İşçilere Satış Yöntemi ile Hibeler

“Yönetici ve işçilerin, özelleştirilecek kuruluşun potansiyelini, kuvvetli ve zayıf yönlerini en iyi şekilde bildikleri için, hisse senetlerinin yönetici ve işçilere satılması şirketin geleceği açısından en uygun olabilmektedir” (TOBB, 1993: 44-45). “Bu tür satışta güdülen amaç, hem çalışanları hisse sahibi yapmak suretiyle hisse sahipliğini yaygınlaştırmak, hem de bu şekilde çalışanların özelleştirmeye karşı tepkilerini en aza indirmektir” (Atasoy, 1993: 189). Özellikle Rusya’da bu yöntem kullanılmış ve “yönetici ve işçiler teşebbüsün kontrol edici ölçüde hisselerini alabildikleri gibi,

hisselerin %25'inin işçilere karşılıksız olarak dağıtıldığı ve ayrıca %10'luk bir hisseyi %30 iskonto ile alabildikleri yöntemlerde kullanılmıştır” (Terzi, 1998: 49-50). Buna rağmen çalışanların şirketin hisselerinin önemli bir bölümüne sahip olması, özellikle çalışma ve yönetim ilişkileri açısından, her zaman savunulacak bir yöntem değildir.

“Hibe yoluyla özelleştirme, daha çok IMF çevrelerinde benimsenmiş bir görüştür. Bu tür uygulamalar, devamlı zarar eden aşırı derecede borçlanmış veya işçi ihtilaflarının ve işçi sorunlarının yaygın olduğu veya yaygın halk kitlelerine cazip olmayan kuruluşların özelleştirilmesinde uygun olmaktadır” (Ertan, 1997: 43-44).

1.4.1.5. Metotların Karışımı Yöntemi

Satış yöntemiyle yapılan özelleştirmelerde, “tüm bu satış yöntemlerinin yanında, satılacak olan KİT'in durumuna göre bu yöntemlerin kombinasyonları da uygulanır” (ÖİB, 1999: 5). Bir özelleştirme olayında, şirket yapısı ve özelleştirmeden beklenen amaçlarla özelleştirme ilkeleri bir arada düşünüldüğünde, bilinen yöntemlerden birkaç tanesi kullanılabilir. “Örneğin, hisselerin bir bölümü stratejik yabancı ortağa, bir bölümü blok satış olarak yerli ortağa satıldıktan sonra, geri kalan kısmı ise halka arz edilebilir. Türkiye uygulamasında blok satışlarla halka arz yöntemleri birlikte kullanılmıştır” (TOBB, 1993: 46).

1.4.2. Yönetim Devri Yöntemi (Management Contracting Method)

İşletme hakkı devri olarak ta ifade edilen bu yöntem, mülkiyet devri söz konusu olmaksızın, yapılan bir sözleşme ile KİT'lerin sadece yönetiminin özel sektöre devrini içermekte olup, en uygun özelleştirme uygulamalarındandır. Ülkemizde uygulanan şekliyle işletme hakkı devri, 29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı yasa ile 27.08.1984 tarih ve 84/8495 sayılı Kamu Ortaklığı Fonu Yönetmeliğinde Türk mevzuatına girmiş olup bu yöntem; “kuruluşun bütün olarak veya aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile madenlerin, mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydı ile bedel karşılığında, belli bir süre ile işletilmesi hakkının verilmesidir” (ÖİB, 1999: 6).

Gelişmiş ülkelerde başarı ile uygulanan bu yöntemle işletme mukavelesi yoluyla özelleştirilmeye müsait olmayan KİT yönetimleri bu işi yapabilecek güçlü, tecrübeli ve profesyonel kişilere devredilerek, bu kuruluşlar özel sektör elinde rehabilite edilip, satışa uygun hale getirilmektedir. “Yöntem devri yöntemi uygulamada şu şekilde işlemektedir:

- Devlet, yönetimi devredilecek kamu teşebbüsleri ve kurumlarını ilan etmektedir.
- Mülkiyet hakkı devlette saklı kalmak kaydıyla belirli bir süre için kamu teşebbüsünün yönetimi özel kesime devredilmektedir.
- Devlet, yönetimi devir alan özel kişi ve/veya kurumlara teşebbüsün mali yapısının iyileştirilmesi ve etkin hizmet sunulması için gerekli fon ve kolaylıkları sunmaktadır.
- Sözleşmeye bazen yönetimi devir alan kişi veya şirketin sözleşme sonunda işletmenin belirli bir oranda hissesine sahip olacağı hükmü konulabilmektedir. Sözleşmede yönetimi devir alan şirketin sözleşme süresi bitiminde şirketi tamamen satın alabileceği hükmü de yer alabilir. Bu tür tedbirler şüphesiz yöneticinin daha etkin çalışması sonucunu doğurur.

Bu yöntem özellikle “mülkiyet transferi”nden önce bazı kamu iktisadi teşebbüsleri ve kurumlarının rehabilitasyonu ve özelleştirmeye hazır bir hale getirilmesi için önem taşımaktadır. Yönetim devri yöntemi, başlıca turizm sektöründe, devlet turistik işletmelerinin, hastanelerin, kreş ve huzur evlerinin, sanitasyon merkezlerinin, şehir içi yolcu taşımacılığı hizmetlerinin özelleştirilmesinde önem arz etmektedir. Özellikle KİT'lerin mülkiyetinin özel kesime devri amaçlanıyorsa, bunlardan mali durumları bozuk olanlarının yönetimi özel kesime devredilebilir” (TÜSİAD, 1992: 21).

1.4.3. İmtiyaz Hakkı Devri Yöntemi (Franchising Method)

“Bu yöntem esas olarak doğal tekellerin söz konusu olduğu üretim faaliyetlerinde kullanılmaktadır. Elektrik, su, demiryolları gibi sanayilerde ölçek büyümesi sonucu şirketin maliyetinin düşmesi ile ortaya çıkan doğal tekelleşmenin olduğu üretim alanları, imtiyaz sözleşmesi ile özel kesime devredilmektedir. Hizmetin büyük ölçekte olması, maliyetlerin düşmesine ve doğal tekelin doğmasına yol açmaktadır. Bu alanların özel

sektöre devredilmesiyle, verimsiz çalışması nedeniyle doğal tekel avantajlarını tüketicilere ucuz fiyat şeklinde yansıtamayan KİT'ler yerine, yapılacak pazarlık sonucunda söz konusu mal ve hizmeti en düşük bedelle piyasaya sunmayı kabul eden firmanın imtiyazı alacağı, dolayısıyla aynı mal ve hizmeti tüketicinin daha ucuza tüketecekleri iddia edilmektedir” (Öztürk, 2002: 10).

“Bu tür özelleştirme uygulamalarında, özelleştirilecek imtiyaz alanlarının belirlenmesi, imtiyaz devri ile ilgili pazarlık süreci ve devir gerçekleşikten sonra mal ve hizmet üretimini üstlenen özel sektörün uygun fiyat ve kalite ile piyasaya arzını sağlayacak denetim mekanizmasının kurulması, üzerinde önemle durulması gereken hususları oluşturmaktadır” (Ceylan, 1994: 62).

1.4.4. Finansal Kiralama Yöntemi (Leasing Method)

Özellikle devlet, mülkiyet devri şeklinde satamadığı KİT'leri bu yöntemle belli süreliğine özel sektöre devretmekte ve özel sektör faaliyetlerini, kendi elemanlarıyla sürdürmektedir. “Finansal kiralama da karsız ve verimsiz kamu iktisadi kuruluşları, kara geçmesi için özel sektöre kiraya verilmektedir. Türkiye’de 10.06.1985 tarih ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Yasası çerçevesinde KİT'ler, en az dört yıllık süre içinde Türk veya yabancılara kiralanabilirler” (Karluk, 1999: 324).

Leasing yöntemi, vergi tasarrufu sağlayan ve kısa vadeli önemli bir finansman aracı olmakla birlikte ülkedeki büyük KİT'ler için uygun değildir. “Kira sözleşmelerinde tesisin bakım ve yenilenme koşulları açıklıkla belirtilmelidir. Aksi halde kiracı tesise fazla bir para yatırmadan kısa sürede azami kar elde etmeyi yeğleyebilir. Kira sözleşmelerinin en büyük sakıncası tesisin teknolojik bakımdan gelişmelere ayak uyduramamasıdır. Bu nedenlerden dolayı bu yöntem, yalnızca standart üretim ve otel, turizm işletmeleri gibi tesislerde kullanılır” (TOBB, 1993: 50).

1.4.5. İhale Yöntemi (Contracting-Out Method)

Hem merkezi hem de yerel devlet birimleri tarafından, yerine getirilmesi gereken kamusal mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtım ile hizmet sunumu işlemlerinin, sorumluluğun devlette kalması şartıyla, ihale yoluyla özel kesime devredilmesi ihale yöntemi olarak adlandırılır. Halk arasında taşeron sistemi olarak bilinen bu yöntemin kullanımı, özellikle bayındırlık ve mahalli idareler hizmetlerinde çok yaygındır.

“Mahalli idarelerin çöp toplama, yol, cadde, sokak yapımı, bakımı ve onarımı, yeşil sahalarda ve parklar düzenlenmesi, su ve dinlenme tesislerinin yapımı, otopark yapımı vb. hizmetler geniş ölçüde özel sektöre ihale yoluyla yaptırılacak hizmetlere örnek teşkil etmektedir. Çeşitli kamu kuruluşlarının gereksinimleri olan malları özel sektörden ihale yoluyla satın almaları da bu yöntem içerisinde ele alınmaktadır. Kamu kuruluşlarının demirbaş alımları, taşıt alımları, yiyecek ve giyecek maddeleri satın alımları bu alanda örnek olarak gösterilebilir” (TÜSİAD, 1992: 16).

Türkiye’de bu yöntem öteden beri uygulanmakla birlikte, özellikle 1980 yılından sonra daha çok uygulanmıştır. 19.09.1983 tarih ve 18161 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile ülkemizde genel ve katma bütçeye dahil dairelerin, il özel idareleri ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira ve benzeri işlemleri özel kesime yaptırabilmeleri mümkündür” (www.hukuki.net).

Bu yöntemin başarısı için ihale ilanlarının geniş kitlelere duyurulması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda ihale yoluna en çok başvuran ülke, belediye hizmetlerinde yaklaşık %50 oranla ABD olmuştur. Rekabetçi piyasada hizmetlerin özel sektöre gördürülmesi, etkinliği arttırmakta ve hizmetlerin daha ucuza yapılmasını sağlamaktadır. Fakat “bu tür özelleştirmelerde dikkat edilmesi gereken en önemli hususu, hizmeti sunma yükümlülüğünde olmakla birlikte üretimini özel sektöre devreden kamu ile taşeron firma ve hizmeti tüketen kesimler arasındaki yetki-denetim ve sorumluluk ilişkisinin düzenlenmesi oluşmaktadır.” (Ceylan, 1994: 62)

1.4.6. Ortak Girişim Yöntemi (Joint Venture Method)

Kamu ile özel sektör ortaklığı olarak bilinen yöntemde, mal ve hizmet üretimi ile özellikle büyük ve riskli yatırımlar, özel sektörle beraber yapılmaktadır. Bu yöntem, “kamu ve özel sektör teşebbüslerinin ortak faaliyet yürütmelerini amaçlayan ve kamu ortaklığı payının %51’den daha az olmasını gerektiren açık bir özelleştirme yöntemidir” (Kök, 1993: 108).

Ortak girişimde başarılı olabilmek için devletin girişim üzerinde etki ve müdahaleleri en az seviyede olmalı ve girişim idari ve mali yönden tam bir özerklik içerisinde hareket etmelidir. Çünkü tecrübeler tüm dünyada özel girişimin, kamu girişiminden daha verimli çalıştığını göstermektedir.

Joint venture yöntemi, daha çok özelleştirme uygulamalarının ilk aşamalarında ve özelleştirmeye pek sıcak bakılmayan, “özellikle Çin gibi özelleştirmeye tam destek vermeyen ülkelerde devlet kontrolü tam olarak elden bırakmadığı için tercih edilmektedir” (Terzi, 1998: 50).

1.4.7. Yasal-Kurumsal Serbestleşme Yöntemi (Deregulation Method)

Yasal-kurumsal serbestleşme yöntemi, devletin ekonomi üzerindeki düzenleme ve kontrollerinin kaldırılmasına yöneliktir. Bu yöntem, “bir özelleştirme yöntemi olmaktan çok, kamu ekonomisinin sınırlarını daraltmaya ve tüm ayrıcalıklarını kaldırmaya yönelik bir iktisat politikası aracıdır” (Öztürk, 2002: 9). “Bu metot ile devletin ekonomide bütün sektörler üzerindeki hukuki düzenleme ve kısıtlamalarının kaldırılması ifade edilmektedir. Örneğin, fiyat ve ücret kontrollerine son verilmesi, kamu tekellerinin kaldırılması, kamu girişimlerine sağlanan avantajlara (sübvansiyon vb.) son verilmesi gibi. Bu politikanın temel gayesi, sektörlerde rekabetin canlandırılması ve ekonomide verimliliğin yükseltilmesidir” (Haber-iş, 1994: 42).

“Deregülasyon politikaları ilk kez 1968’lerde ABD’de Başkan Ford ve Carter dönemlerinde uygulamaya konulmuş Federal İletişim Komisyonu (FCC) terminal

donanımlarının satışında Amerikan Telefon ve Telgraf (ATT) dışında bazı işletmelerin piyasaya girmesine izin verilmiştir” (Kök, 1993: 105). Ülkemizde ise 24 Ocak 1980 istikrar programıyla başlamış ve günümüze kadar artarak uygulama alanı bulmuştur. Önceleri ilk uygulamalar çay, tütün, eğitim hizmetleri ve elektrik tekeli alanlarında olurken; günümüzde şeker, buğday gibi tarımsal ürünlerden, petrol, doğalgaz, telekomünikasyon ve iletişim sektörlerine kadar pek çok alanda serbest piyasa ekonomisi şartlarına uygun deregülasyonlar yaşanmaktadır.

3032 sayılı Yasa ile 1984 yılında çay tekeli, 3291 sayılı Yasa ile 1986 yılında tütün tekeli kaldırılmıştır. Elektrik piyasasında ise serbestleşme 19.12.1984 tarih ve 18610 sayılı resmi gazetede, “elektrik üretimi, iletimi, dağıtım ve ticaretinin Türkiye Elektrik Kurumu dışında özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketleri statüsüne sahip yerli ve yabancı şirketler tarafından da gerçekleştirilebileceği” şeklinde belirtilmiştir.

Açıkça görülüyor ki, yasal-kurumsal serbestleşme, rekabet dolayısıyla etkinlik ve verimliliği arttıracak, “serbest piyasa ekonomisinin güçlenmesini ve işlerlik kazanmasını sağlayacaktır” (TÜSİAD, 1992: 13).

Sonuç olarak deregülasyon yöntemi, özelleştirme kuramcılarıyla, IMF ve Dünya Bankası tarafından çok önem verilen ve desteklenen bir uygulama olmakla birlikte, günümüz ekonomilerinde en az tepki çeken ve en çok başvurulan özelleştirme yöntemlerindedir.

1.4.8. Yap-İşlet-Devret Modeliyle Özelleştirme Yöntemi

Ülkemizde en çok duyulan ve bilinen özelleştirme yöntemlerinden biri olan yap-işlet-devret (YİD) modelinde, özellikle sermaye yetersizliği nedeniyle devletin yeterli yatırımları yapamadığı alanlarda, mal ve hizmet üretimi için gerekli sabit yatırımları yapan özel sektöre, aynı zamanda belli bir süre için o faaliyet alanındaki gelirler verilmektedir.

“Bu yöntem yabancı yatırımcıların, gelişmekte olan ülkelerde bazı faaliyetleri bizzat oluşturması, belirli sürelerle işletmesi ve daha sonra devlete devretmesini öngörmektedir. Yap-işlet-devret yöntemi, petrol arama istasyonlarının kurulması, eğlence merkezlerinin oluşturulması, turistik tesis ve işletmeler kurulması vb. alanlarda uygulanabilmektedir. Bu yöntemin sadece uluslararası düzeyde değil, ülke yatırımcılarının da ilgisini çekebileceğini belirtmekte yarar bulunmaktadır. Yurtiçi yatırımcılara bir para karşılığı olmaksızın bir kamu arazisinin verilmesi ve bunların bu araziler üzerine inşa edecekleri işletmeleri belirli süreler işletmeleri ve daha sonra devlete devretmeleri sağlanabilir” (TÜSİAD, 1992: 23).

“Yap-sahip ol-çalıştır düzeninin kullanılmasına elverişli yatırımlar; ekspres yollar, metrolar, köprüler, enerji istasyonları, haberleşme yatırımları ve hastanelerdir. Bu sistemin uygulanmasında genellikle inşaatçılar, işleticiler ve finansal kurumlar arasında ortaklıklar kurulmaktadır” (TOBB, 1993: 51). Özellikle altyapı yatırımlarının yaptırıldığı bu modelde devlet projeyi geliştirip, finansmanı ve işletme sorumluluğunu üstlenen konsorsiyuma buraların işletme hakkını 25 yıl gibi uzunca bir süre devretmektedir. Bu süre yapılan yatırımların borçlarının kapatılmasına ve uygun bir seviyedeki kar etmeye yeterli olacak şekilde ayarlanır.

Daha çok Asya ülkelerinde başarıyla uygulanmıştır. Enflasyonun kontrol altına alınmaya çalışıldığı ve kamu borçlanmasının düşürülmek istendiği ülkemizde, altyapı hizmetlerinin devletçe borçlanılmadan yapılması ve yabancı sermayeyle birlikte gelişmiş teknolojilerin transferine de olanak tanıdığı için bu yöntem çok cazip hal almaktadır. Sistemin önemli bir sakıncası, yatırımla ilgili anlaşmalar yapılırken pazarlık süreciyle anlaşmaların yapılandırılması uzun sürdüğünden, zaman içinde önceden öngörülmeleyen problemler çıkmaktadır. Yap-işlet-devret modelinin en “zayıf yönü, dışsal faydaları çok büyük olan altyapı hizmetlerinin ticari karlılık koşulları çerçevesinde sunulmasıdır. Hizmet bedeli kullananlar tarafından ödeneceğinden toplumsal faydalar hesaba katılmayacaktır. Ayrıca ulaşım ve haberleşme gibi hizmetlerin düşük maliyetle sunulması, ekonomide rekabeti arttıracak uygulamalar olarak kabul edilir. Yap-sahip ol-işlet ya da yap-işlet-devret sistemleri yüksek hizmet bedelleriyle sonuçlanmaktadır” (TOBB, 1993: 52).

1.4.9. Fiyatlama Yöntemi

“Fiyatlama yöntemi daha önce karşılıksız (bedava) olarak sunulan bir takım mal ve hizmetlerin belli bir bedel karşılığında sunulmasıdır. Böylece özel kesimin piyasaya girme yönünde cesareti artmış olacaktır” (Aktan, 1987: 118).

Ülkemizde 24 Ocak Kararlarından sonra geniş ölçüde uygulanan bu yönteme örnek olarak; yükseköğretimde harç alınması, paralı yol uygulaması ve reçete bedellerine katılma payı gibi uygulamalar gösterilebilir. Devletin yerine getirdiği hizmetlerden iç ve dış güvenlik, adalet gibi kamusal hizmetler, toplumda bireylere tek tek bölünemediğinden fiyatlandırılmaları da mümkün değildir. Ne var ki, devletin piyasaya arz ettiği eğitim, sağlık, elektrik, su, karayolları gibi pek çok mal ve hizmet ise fiyatlandırılabilen türdendir.

Netice olarak, “kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasa mekanizmasına uydurulması ve mümkün olduğu ölçüde hizmetten yararlanan kesimlerin bunun karşılığında bir bedel ödemesi, serbest piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli olmaktadır” (TÜSİAD, 1992: 13). Fiyatlama bedelini ödeyemeyecek durumda olan kimseler için ise, “kupon yöntemi” uygulanmaktadır.

1.4.10. Kupon (Vacuher) ve Sübvansiyon Yöntemi

Tüketicinin desteklenmesi olarak ifade edilen kupon yöntemi devletin, düşük gelir düzeyli vatandaşlar için kamusal mal ve hizmetleri sunmak yerine, onlar adına özel sektörden satın alması veya bu kimselere hizmetin bedeline karşılık gelen bir kupon (vacuher) vermesi işlemidir. Bu yöntemin uygulanmasına en çok ABD’de rastlanmaktadır ve “en yaygın uygulama alanını eğitim, sağlık, konut, toplu taşıma ve anaokulu ve kreş hizmetlerinde görmek mümkündür” (Aktan, 1993: 75-77).

Kupon yönteminde düşük gelirlilere yapılan gelir transferiyle, bu kimselerin satın alma güçleri arttırılmaktadır. En büyük problem ise kupon yönteminden yararlanması düşünülen kişi, grup veya kesimlerin belirlenmesinde yaşanmaktadır. Bu yönteme

başvurulma gerekçesi olarak ta, KİT'lerin özellikle zikredilen alanlarda verimsiz çalışması ve israfın önüne geçilemeyişi ileri sürülmektedir. Tablo 1’de kupon yöntemi uygulamasının belli başlı örnekleri gerekçe ve yapılış şekilleriyle gösterilmiştir.

Tablo 1: Kupon Yöntemi Uygulamasına Çeşitli Örnekler

EĞİTİM KUPONU	Yüksek öğretim öncesi eğitimde, devlet gelir düzeyi düşük olan kimselere eğitim kuponu vererek, talebi özel sektöre kaydırmaya çalışır. Yüksek öğretimde kupon yöntemi uygulamasının yanı sıra, rekabetçi bir ortamda araştırma ve eğitim bursları verilebilir.
SAĞLIK KUPONU	Devlet gelir düzeyi düşük kimselere ve kamu personeline devlet hastanelerinde bedava veya düşük bir fiyat karşılığında sağlık hizmeti sunmak yerine bu kimselere sağlık kuponu vererek, bu kişilerin hizmeti özel hastane ve polikliniklerden sağlamalarına olanak sağlayabilir.
KONUT KUPONU	Devlet bizzat toplu konut yapmak yerine hizmetten yararlanmasını amaçladığı kimselere (gelir düzeyi düşük olanlar, kamu personeli vb.) konut kuponu vererek talebi özel sektöre kaydırır.
ULAŞIM KUPONU	Toplu taşıma hizmetlerinin bedava veya gerçek maliyetinin altında sunulması yerine yoksul, sakat, yaşlı vb. kimselere verilecek ulaşım kuponuyla sadece bu kimselere yardım yapılmış olur. Gelir düzeyi yüksek olanların ise hizmetin gerçek maliyetini ödemeleri amaçlanır.
KREŞ KUPONU	Devlet bazen kamu personeline bedava veya gerçek maliyetinin altında kreş hizmeti sunar. Bunun yerine, hizmetten yararlanması istenen kimselere verilecek kreş kuponu ile talep özel sektöre kaydırılmaya çalışılır. Böylece kreş hizmeti kupon yöntemiyle özelleştirilmiş olur.

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları, 1992, s. 15.

“Kupon yöntemi ile devlet, belirli tüketici kesimlerinin belirli mal ve hizmetlere olan tüketiminin teşviklerini ve idamesini sağlarken, sübvansiyonlar ile devlet belirli üretici kesimlerinin üretim faaliyetlerini çeşitli şekillerde destekler. Sübvansiyonlar aynı zamanda “iktisadi gayeli mali yardımlar” olarak da adlandırılmaktadır” (TÜSİAD, 1992: 16).

“Üreticinin desteklenmesi anlamına gelen sübvansiyon yöntemi ise, devlet tarafından üreticilere yapılan destek niteliğindeki transferleri ifade eder. Bu destek aynı şekilde olabileceği gibi kredi, garanti verme, vergi ve nakdi olarak ta gerçekleştirilebilir. Destek

verilecek faaliyet alanlarının belirlenmesi ve rekabet avantajlarını ortadan kaldırmama bu yöntemin en kritik uygulama problemlerini oluşturur” (Ceylan, 1994: 63). Avrupa Birliği ülkelerinde, başta Fransa ve Hollanda olmak üzere özellikle tarımsal alanlarda sübvansiyonlar yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Aşağıdaki Tablo 2’de sübvansiyon uygulamalarıyla ilgili örnekler yer almaktadır.

Tablo 2: Sübvansiyon Uygulamasına Çeşitli Örnekler

<p style="text-align: center;">KREDİ SÜBVANSİYONLARI</p>	<p>Devletin belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere piyasadaki cari faiz haddinden daha düşük bir faizle sağladığı krediler, kredi sübvansiyonlarıdır. Zira işletmelere sağlanan krediler, bu konuda örnek verilebilir. Kredi sübvansiyonları esasen ucuz (düşük) faizli yardımlar şeklinde olabileceği gibi sadece anaparanın vade sonunda ödenmesini ön gören faizsiz yardımlar şeklinde de olabilir.</p>
<p style="text-align: center;">GARANTİ SÜBVANSİYONLARI</p>	<p>Devletin belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere borç temini için garanti vermesi, bir anlamda onlara kefil olması garanti sübvansiyonlarını ifade etmektedir. Burada devletin, faizlerin ve anaparanın vade sonunda ödenmesinde “garantör” rolünü oynaması söz konusudur. Borcun anaparasının ve faizinin ödenmemesi halinde alacaklı alacağını devletten tahsil etme hakkına sahiptir. Garanti sübvansiyonları, devletin riski, özel sektörle paylaşması anlamına gelmektedir.</p>
<p style="text-align: center;">VERGİ SÜBVANSİYONLARI</p>	<p>Vergi teşvikleri ve sübvansiyonları başlıca şu şekillerde olabilir: Belirli bazı sektörler için düşük vergi oranları uygulanması, Gelir ve kurumlar vergisinde yatırım indirimi sistemi, Hızlandırılmış amortisman ile Vergi istisna ve muafiyetleri, Vergiye tabi gelirden bazı indirimlerin (örneğin, bağış ve yardımlar, sağlık giderleri vb.) yapılmasına izin verilmesi, Zarar mahsubu.</p>
<p style="text-align: center;">KARŞILISIZ NAKİT SÜBVANSİYONLAR</p>	<p>Devlet belirli bazı faaliyet alanlarına karşılıksız para yardımında bulunabilir. Bu tür sübvansiyonların, kredi sübvansiyonlarından farkı, devletin üreticiye yaptığı yardım karşılığında faiz ve anaparanın ödenmesini şart koşmamasıdır.</p>
<p style="text-align: center;">AYNİ SÜBVANSİYONLAR</p>	<p>Bu tür sübvansiyonlara tipik örnek olarak devletin özel kişi ve kurumlara bedava (veya çok düşük fiyatla) kamu arazisi tahsis etmesidir. Burada devlet, belirli bazı alanlara özel sektörün girmesinde teşvik edici rol üstlenmektedir.</p>

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları, 1992, s. 17.

1.4.11. Diğer Yöntemler

Özelleştirmenin komplike bir kuram olması ve bu kavrama yüklenen fonksiyon ve ideaların artması sonucu açıklanan yöntemlerin haricinde yeni yöntemler de ortaya çıkmıştır. Literatüre özelleştirme benzeri yöntem olarak giren bu metotlar, genel kabul görmüş yöntemlerin yetersizliğinden veya uygulanamaması nedeniyle özel olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntemlerin belli başlılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Bayilik, acentelik yetkisi verme yöntemi: “Bu yöntemde devlet, belirli bir mal ve hizmetin tamamen veya kısmen ve belirli bir coğrafi alanda üretim yetkisini özel firmaya vermektedir” (Ertan, 1997: 44). “Özellikle satış mağazaları, satış sonrası hizmet birimleri ve küçük işletmeler, bayilik ve acentelik sözleşmeleriyle özelleştirilebilecek türden işletmelerdir” (TOBB, 1993: 49) ve Sümerbank bu şekilde özelleştirilmiştir.
- Gelir ortaklığı senedi çıkarılması: “Gelir getiren altyapı yatırımlarının gelecek dönemlere ait gelirlerinin peşin olarak satılması olup; ülkemizde köprü-baraj ve otoyolların gelirleri için bu yöntem başvurulmuştur” (Ceylan, 1994: 65). Türkiye’de Özal’ın uyguladığı bu yöntem 1985’lerde kullanılmaya başlanmış ve amaç kamu yatırımları için yeni kaynak sağlamak olmuştur.
- Gönüllü organizasyonların teşvik edilmesi: “Bu uygulama okul yapımı, ağaçlandırma, köprü-yol yapımı vb. konular” (Sönmez, 1993: 24) başta olmak üzere çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetleri düzenleyen vakıf, dernek gibi kar amacı gütmeyen hayırsever kuruluşların teşviki ve madden desteklenmesidir.
- Tasfiye, devir ve birleşme: “Tasfiye, tüzel kişilerin fesih ve infisahının bir sonucudur. Fesih ve infisah sonucu tüzel kişilerin mameleklerinin kesin olarak saptanması, alacakların tahsili ve borçların ödenmesi ile geri kalanın ortaklara bölüştürülmesi işlemine tasfiye denilmektedir. Birleşme ise, iki veya daha fazla ticaret şirketinin birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmaları veyahut ta bir veya birden fazla şirketin mevcut bir şirkete katılmalarına verilen isimdir. Devirde ise bir veya birden fazla ticaret şirketinin mevcut başka bir şirkete bütün aktif ve pasifleriyle katılmaları halidir” (TES-İŞ, 1992: 36).
- Kamu harcamalarının azaltılması: “Devletin kamu harcamalarını kısması da geniş anlamda bir özelleştirme yöntemi olarak düşünülebilir. Özellikle özel

kesimin faaliyette bulunabileceği alanlarda devletin kamu harcamalarını azaltması, özel kesim yatırım harcamalarının artması sonucunu doğurmaktadır” (Haber-iş, 1994: 45).

- Özel kesimin desteklenmesi: Devletin iktisadi alanda yatırım indirimi, vergi istisnaları, hızlandırılmış amortisman gibi yasal düzenlemelerle özel kesimin yatırımlarını teşvik etmesi bu yöntemle örnek gösterilebilir.

1.5. Özelleştirmenin Makro Ekonomik Etkileri

Özelleştirme gerekçeleri olarak başta iktisadi, mali, siyasi ve sosyal alanlarda olmak üzere pek çok neden ileri sürülmektedir. Bazı özelleştirmelerde en önemli amaç siyasi veya sosyal içerikli olabilir fakat asıl amaç ne olursa olsun, her özelleştirmenin ekonomik yansımaları olmuştur. Özelleştirme temel olarak bir iktisat politikası aracıdır ve liberalleşmenin, serbest piyasa ekonomisini geliştirmenin bir parçası olması nedeniyle her özelleştirmenin ekonomik etkileri de ortaya çıkmaktadır.

Özelleştirmenin ekonomik etkileri başta rekabetçi bir piyasa yapısının oluşumundan, serbest piyasa mekanizmasının güçlendirilip işlerlik kazanmasıyla kendini göstermeye başlamış olup, özellikle hisse senedi satışı yoluyla yapılan özelleştirmeler sonucu sermaye piyasaları ve borsaların gelişimiyle kendini göstermiştir. İngiltere’de yapılan özelleştirmelerde hisse senedi yoluyla satışlara ağırlık verilmesi sonucu Londra Borsasında işlem gören hisse senedi sayısı ve işlem hacmi büyük artış göstermiş, işlem yapan yatırımcı sayısı üç milyon seviyelerinden özelleştirmelerin yoğun yaşanmasıyla birlikte on yılda dokuz milyon seviyelerine ulaşmıştır. Özelleştirme geliri olarak, “İngiltere’de 1979-89 arasındaki on yıl içinde yaklaşık 16 KİT özelleştirilmiş ve Hazine’ye yaklaşık 30 milyar dolar karşılığı pound fon sağlanmıştır” (Cevizoğlu, 1998: 135). Bu olumlu ekonomik gelişmenin yanı sıra istihdama olumsuz yansımalar olmuş, KİT’lerde çalışan işçi sayısı özelleştirme uygulamalarının başında 1,5 milyon iken, 88’lere gelindiğinde 400 binlere düşmüştür.

Özelleştirmelerde döviz gelirlerini arttırmak, yabancı sermayeyi getirmek ve yeni teknolojileri ülkeye çekmek diğer bir ekonomik amacı oluşturmaktadır. Dünya

özelleştirmeleri incelendiğinde gelişmiş ülkelerin genelde öncelikli amacı serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek ve işlerlik kazandırmak olurken, gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerin özellikle dış borçların finansmanı, yatırımların yapılabilmesi ve yeni teknolojileri ülkeye çekmek için özelleştirmeye ve yabancı sermayeye önem verdikleri görülmektedir. Nitekim başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülke dış borç açığı, yüksek enflasyon ve önlenemeyen KİT borçları nedeniyle özelleştirme uygulamalarını hayata geçirmiştir. Bu uygulamalar sonucu Arjantin, Brezilya ve Meksika önemli döviz gelirleri elde etmiştir. Yabancı sermayeye birçok ülkede sıcak bakılmamakla birlikte, uzun vadede özelleşen işletmeler vasıtasıyla devlete vergi ödenmesi ve gerekli işgücünün ülkenin kendi insanları tarafından karşılanması, özelleştirmenin yapıldığı ülkenin menfaatine olmaktadır.

Özelleştirme öncesi kimi KİT'lerde yanlış uygulanan personel rejimleri nedeniyle gizli işsizlik olgusu görülmekteydi. Özelleştirmelerden sonra bu atıl ve aşırı istihdamın ortadan kalkması, buralara harcanan paraların yatırıma yönelmesini ve işletmelerin daha rasyonel çalışmasını sağlamıştır. Bununla birlikte kaynak kullanımında etkinlik ve çalışanlar ile işletmenin verimliliğinde, önemli artışlar gözlenmiştir.

Kamunun elinde genel olarak yapısı gereği tekel konumunda olan işletmeler bulunmakta ve bunların özelleştirilmesi sorun olarak görülmekteydi. Çünkü kamu tekelinin özel sektör tekeline dönüşme tehlikesi vardı. Devlet tekelinin yerini özel sektör tekelinin alması, özelleştirmeden yarar yerine büyük zararlar görülmesine yol açabilir. Bu durumu fark eden başta İngiltere olmak üzere gelişmiş ülkeler, özellikle doğal tekel konumundaki elektrik, su, gaz, telekomünikasyon gibi piyasalarda rekabeti sağlayacak ve özel sektörün monopol güç oluşturmasını engelleyecek düzenleyici kurumlar oluşturarak bu tehlikenin önüne geçmişlerdir. Yapılan özelleştirmeler göstermiştir ki, tekelleşmenin önüne geçildiği gibi birçok ülkede fiyatlar rekabetçi piyasa şartları ve özellikle teknolojik gelişmelerin etkisiyle tüketici açısından çok uygun seviyelere gerilemiştir.

Özelleştirmeler ile devlete önemli gelirler sağlanmış, KİT'lerin birçoğu borç yükünden kurtarılmış, kronik bir hal alan bütçe açıkları azaltılmış, vergi kaynakları arttırılarak

büyük miktarlarda vergi toplanmış, kamu sektörünün borçlanma gereği düşürülmüş ve kamuda kaynak israfının önüne geçilmiştir. Bu genel parametrelerin yanında daha özel sayılabilecek ekonomik etkiler de görülmüştür. Enflasyon kontrol altına alınmış, bazı işletmelerde özelleştirme sonrası yeni teknoloji kullanımı ve atılımlar sonucu istihdam artışı bile gerçekleşmiştir. Özelleştirme, bölgesel ve yerel kalkınmaya katkıda bulunmuş, çok sayıda kamu hizmetinin niteliği artmıştır.

Olaya dünya ekonomisi perspektifinden bakılacak olunursa, özelleştirmenin dünya ekonomisi üzerine etkilerinin 1980 ile 1990'lı yıllar arasında daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu dönemde Avrupa'dan Latin Amerika'ya, Afrika'dan Çin'e kadar olan tüm coğrafyada özelleştirme uygulamalarına rastlamak mümkündür. Gelişmiş ülkeler yapısal ekonomik sorunlarına çözüm bulmak ve geliştirmekte olan ülkeler ise bütçe açıklarını azaltıp, artan dış borç yüklerini hafifletmek amacıyla 1986-1992 yılları arasında önemli özelleştirmeler yapmıştır. Bu dönemdeki özelleştirmelerden İngiltere 44.8, Almanya 27.3, Japonya 22.8 ve Meksika 22.2 milyar dolar gelir elde ederken, Türkiye sadece 0.7 milyar dolar özelleştirme geliri elde etmiştir. Dünya genelinde ise 17'si gelişmiş, 31'i geliştirmekte olan toplam 48 ülke, 402 kamu kuruluşunu özelleştirmiş ve bu özelleştirmelerden toplam 185 milyar dolar gelir elde edilmiştir.

Dünyada özelleştirme uygulamalarının başladığı 1980 yılından 1991 yılına kadar geçen 11 yıllık süre zarfında 6892 KİT özelleştirilmiş ve bunun yaklaşık %70'ini gelişmiş ülkeler gerçekleştirmiştir. Bu rakamın %66'sını oluşturan 4500 işletme eski Doğu Almanya'da, %12'sini oluşturan 804 işletme Latin Amerika ve Karayipler'de özelleştirilmiştir. 805 işletme diğer Doğu Avrupa ülkelerinde, 373 işletme Sahra Altı ülkelerinde, 170 işletme OECD ülkelerinde, 122 işletme Asya ülkelerinde ve 58 işletme ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde özelleştirilmiştir.

Bugüne kadar yapılan büyük özelleştirmeler incelendiğinde Japonya'nın Nippon Telegraph and Telephone şirketi ile 12.4, İngiltere'nin BP 9.5, British Gas 7.8, BT 4.9, British Steel 4.5, Scottish Power ile 3.7, Fransa'nın Societe Generale ile 3.7, Arjantin'in Vacimientos Petroliferos Fiscales ile 3, Meksika'nın National Power Telefonos de Mexico ile 2.2 ve Banamax ile 3.2, İsviçre'nin Procordia ile 3.8 milyar dolar gelir elde

ettiği görülmektedir. Yapılan özelleştirmeler içinde Japon telekomünikasyon şirketi Nippon Telegraph and Telephone 12,4 milyar dolar ile hisse senedi satışı yoluyla yapılan, İsviçre'nin Procordia adlı kuruluşu ise blok arz yöntemiyle yapılan en büyük özelleştirmeler olarak tarihe geçmiştir.

Bir başka dikkat çekici nokta ise Latin Amerika ülkelerindeki özelleştirmelerde elde edilen gelirin çok yüksek olmasıdır. Bunun en önemli nedeni, özelleştirmelerin yapılırken öncelikli olarak yüksek gelir elde edilmesinin amaçlanmış olmasıdır. OECD tarafından hazırlanan ve 1990-2001 yılları arası özelleştirme gelirlerinin ülkelere göre dağılımını gösteren rapora göre İtalya 111,295 milyar dolarla en başta yer alırken bu ülkeden sonra 72,217 milyar dolarla Fransa, 70,057 milyar dolarla Avustralya, 42,808 milyar dolarla İngiltere gelmekte olup, Türkiye 7,354 milyar dolarla 23. sıradadır.

Özelleştirmelerin dünya genelinde, özellikle 1980'li yılların ortasında başlayıp, 1990'lı yılların başlarına kadar yoğun bir şekilde yaşandığı ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise hız kestiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi ise gelişmiş ülkelerin özelleştirme işlemlerini tamamlamış ve birçok ülkenin büyük özelleştirmelerini gerçekleştirmiş olmalarıdır. Dünya ekonomisine global olarak bakılacak olunursa, tüm bu özelleştirmelerden yaklaşık 800 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Birçok ülkenin özelleştirmeyi bitirmiş ve çok sayıda KİT'in özelleştirilmiş olmasına rağmen şu bir gerçek ki, özelleştirmeyi Türkiye gibi daha yeni kavramış ülkeler bulunmakta ve hala kamunun elinde değeri 1,5 trilyon doları bulan 50 bin civarı işletme bulunmaktadır. Yine kamu hizmetleri sektöründe devletlerin 1 trilyon dolar değerinde işletmelere sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Özelleştirme, Asya krizini takiben 2000'de Rusya ve 2001'de Türkiye'de çıkan ekonomik krizler nedeniyle yeniden gündeme gelmiş ve özellikle ülkemiz açısından krizden kurtulmanın önemli bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Ülkemizde 2000 yılından itibaren yapılan özelleştirme uygulamaları ve gelirlerindeki artış bu gerçeği ortaya koymaktadır. Türkiye'nin 1986–2006 yılları arasındaki yaptığı özelleştirmelerin ekonomik etkileri incelenecek olunursa; ülkemiz 1986-1992 yılları arasında 7.992.673.190 milyar dolar, 2003 yılında 171.644.011 milyon dolar özelleştirme geliri

elde etmiştir. Bu yıllar arasında özelleştirmede en yüksek gelir 2000 yılında 2716,5 milyon dolarla olurken bunu 1998 yılında 1019,7 milyon dolar, 1993 yılında 565,5 ve 2002 yılında 636,4 milyon dolarlık özelleştirmeler izlemiştir.

Ülkemizde, 1986–2004 yılları arasında 9.462.967.623 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirilirken, 2005 yılında özelleştirme büyük bir ivme kazanmış ve 8.222.240.231 milyar dolar ile büyük bir rekor kırmıştır. 2005 yılında neredeyse 18 yıllık özelleştirme meblağına yakın bir özelleştirme yapılmasına rağmen, 2006 yılında da özelleştirme uygulamaları hız kesmemiş ve daha 2006 yılının bitimine 5 ay olmasına ve tamamlanması beklenen uygulamaların bulunmasına rağmen şimdiye kadar 8.012.794.159 milyar dolarlık özelleştirme yapılmıştır. Sonuç olarak; bugüne kadar yapılan 1986–2006 yılları özelleştirme uygulamaları toplamı 25.698.002.013 milyar dolara ulaşmıştır.

BÖLÜM 2: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME SÜRECİ VE EKONOMİK BOYUTU

2.1. Dünyadaki Özelleştirme Süreci ve Ekonomik Boyutu

Dünyada 18. yüzyıldan itibaren yoğun olarak karşılaşılan KİT'lerin tanımı, KİT üzerine sistematik araştırmalar yapan Avrupa KİT Merkezine (CEEP) göre şöyledir; “Mal ve hizmet üretmek üzere kurulmuş olan, mali olanaklarının yarından fazlası merkezi veya yerel kamu idareleri tarafından sağlanan veya işletme sonuçlarından bu idarelerin sorumlu bulunduğu ve bunlar tarafından denetlenen girişimler KİT'tir” (Aysun ve Özmen, 1981: 4).

KİT'lerin özellikle bunalım dönemlerinde özel amaçlarla kullanılmak üzere kurulup çoğaldığı, ekonominin düzluğe çıktığı dönemlerde ise azaldığı gözlenmektedir. Buna örnek olarak dünya savaşları dönemlerinde ABD ve Kanada başta olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede çok sayıda ve büyük çapta yeni KİT'ler oluşturulup, barışa geçilince bu KİT'lerin çoğunluğunun özel sektöre aktarılması gösterebilir. Bununla birlikte, KİT'lerin oluşturulmasında piyasanın geliştirilmesi, temel hizmetlerin görülmesi, güvenlik gerekçeleri ve bölgesel nedenler başta olmak üzere ülkelere göre önem sırası değişen, birçok ekonomik, siyasi ve sosyal neden vardır.

Tarihsel süreç içerisinde ve ülkeler bazında KİT'lerin gelişimi incelenecek olursa; KİT'in devlet yapısındaki yerinin ülkelere göre değişmekle beraber, Batı Avrupa başta olmak üzere KİT'lerin ekonomik-sosyal hayatta yeri ve etkinliğinin tüm ülkelerde birbirine yakın olduğu söylenebilir. “İngiltere’de KİT'lerin kökeni 19. yüzyıla kadar uzanır. 19. yüzyıl sonlarında belirli kamu hizmetlerini geliştirmek için otonom teşebbüsler kurulmuştur. Ancak modern anlamda KİT'ler 1930'larda ortaya çıkmış ve II. Dünya Savaşı izleyen dönemde yapılan devletleştirmeler sonucunda KİT'lerin sayısında hızlı bir artış görülmüştür. İngiliz KİT'leri genellikle koşulların zorlaması sonucu kurulmuştur” (Altıntaş, 1988: 75-78).

Almanya’da ilk dönem KİT’ler, 17. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar süren dönemde devlete ait orman işletmeleri, yeni oluşan posta idareleri ile eskiden kalma tekellerden oluşmaktaydı. 1800’ler ile I. Dünya Savaşı arasındaki süreyi ifade eden ikinci dönemde ise sanayinin gelişip büyük şehirlerin kurulması sonucu bunlara pek çok alanda yeni KİT’ler eklenmiştir. Fransa’da KİT’lerin çok köklü bir geçmişi vardır ve ekonominin önemli bir mihenk taşı olmuşlardır. İtalya ise dünyada iyi bilinen ve başarısı kabul edilen bir KİT sistemine sahip olmuştur.

ABD ve Japonya için KİT’ler fazla önem ifade etmezken, Avustralya 19. yüzyılın başından itibaren bu işe çok yakınlık duymuştur. Kanada’da ise KİT’ler hızlı büyüme aracı olarak gelişmiştir. Sosyalist ülkelerde ekonominin can damarı olmuş, milli kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmasında büyük önem taşımıştır. KİT’ler, Latin Amerika ve Afrika başta olmak üzere gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yer aldığı Asya’da benzer nedenlerle kurulup, 1970’lere kadar gelişmelerini devam ettirmiştir.

“KİT bütün dünyada bir tür doğal olay gibi ortaya çıkmış ve çıkmakta, sosyo-ekonomik, politik, askeri, ideolojik ve diğer pek çok nedenlerle varlığını korumakta, kimi zaman alanlarını genişletmekte, yeni alanlar kazanmaktadır” (Aysun ve Özmen, 1981: 13). Birçok ülkede kamuoyunun karşı çıkmasına rağmen olağanüstü dönemlerde KİT’ler kurulmakta ve geçici olarak kurulan çok sayıda KİT kalıcı hale gelerek, ekonomide önemli bir yer edinmektedir. Günümüzde dünya ülkelerinin çoğunluğunda enerji, taşımacılık ve haberleşme başta olmak üzere ülkenin ekonomik, siyasi ve savunma alanlarını ilgilendiren KİT’ler çok önemli fonksiyonlara sahiptir. Bu yüzden, 18. yüzyıldan bu yana tüm dünya ülkelerinde KİT’ler kurulmuş ve birçoğu hala varlığını sürdürmektedir.

KİT’ler, devletlerin ekonomiyi düzenleme çabalarının bir sonucu olarak piyasaya müdahalelerinden ortaya çıkmış ve günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kimi zaman ideolojik bir zorunluluk, kimi zamansa savaş ve bunalım dönemlerinin getirdiği konjonktür gereği kurulan bu kuruluşların birçoğu zaman içinde, özellikle kuruluşundaki şartların ortadan kalkmasıyla varlıkları tartışılır duruma gelmiştir.

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ve küreselleşme ile KİT'ler, global dünyada sınır tanımayan yabancı sermaye ve bunun bayraktarlığını yapan Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle 1970'lerdeki dünya ekonomisinin içinde bulunduğu bunalım dolayısıyla zor günler yaşayan ve dış borçları inanılmaz artan ülkelere IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar reçete olarak KİT'lerin satışını öngörmüşler ve böylece özelleştirme süreci başlamıştır.

Dünyada özelleştirmenin ilk örneklerine, 1950'li yıllarda rastlanmakla beraber gerçek anlamda ve büyük çaptaki özelleştirmeler 1970 ekonomik bunalımından sonra, 1980 sonrası dönemde yapılmıştır. 1970'lere kadar sorunsuz gelen dünya ekonomisi petrol, hammadde ve enerji fiyatlarındaki artışlar nedeniyle bunalıma girmiş ve dünya çapında etkili olan global nitelikli bu kriz, ülke ekonomilerinde yıpratıcı sonuçlar doğurmuştur. Dünya genelinde teknolojik gelişme hız kesmiş, verimlilik düzeyi ve rekabet gücü düşerken, tasarruf ve yatırım oranlarında büyük gerilemeler yaşanmıştır. “Gelişme yolunda olan ülkelerin büyük çoğunluğunda ve özellikle Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde, 1970'li yılların sonlarına doğru büyük bir döviz darboğazı ortaya çıkmıştır. Ödemeler bilançosundaki bu sıkıntıyı gidermek için ülkeler ve finans kurumları IMF ve Dünya Bankasına başvurmuşlar ve bunun sunucunda serbest piyasa ekonomisini geliştirmeleri ve KİT'leri özelleştirmeleri yolundaki tavsiyelerle karşılaşmışlardır” (Yüksel, 2000: 73). “IMF ve Dünya Bankası, özelleştirme tavsiyesiyle ideolojik bir yaklaşım içinde bulunmamışlar, KİT'lerin düşük performansı ve etkinlikten uzak üretim yapıları dolayısıyla özelleştirilmeleri gerektiğini vurgulamışlardır” (Karluk, 1994: 143).

“1929 bunalımından sonra ekonomik istikrarı gerçekleştirmek için kamu müdahalesi kaçınılmaz şekilde savunuluyordu. 1970'lerden sonra ise kamu müdahalesine karşı çıkılmaya başlandı. Bu kez kamu müdahalesi ekonomik istikrarsızlık yarattığı gerekçesiyle benimsenmiyordu. Oysa sorunun kendisi aynıydı, değişmemişti. Yani sorun, ekonomik istikrarı sağlamaktı. İktisadi etkinlik devletçi uygulamalar nedeniyle gerçekleştirilemiyordu. Bunun sonucu da bütçe açıklarının ve enflasyonun artması, işsizliğin genişlemesi olmuştur. İşte özelleştirme, bu tür bir ekonomik konjonktürün ve iktisat anlayışının egemen olduğu bir ortamda “yapısal uyum ve istikrar” programları

çerçevesinde ortaya atılan ve geliştirilen bir iktisat politikası aracı olarak ortaya çıkmıştır” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 39). Başka bir deyişle, “1970’li yıllarda yaşanan krize çözüm olarak ortaya çıkan liberal politikaların, devletin ekonomideki yerinin küçültülmesini hedefleyen politikaların özünü, kamu mülkiyetinde bulunan kuruluşların özelleştirilmesi oluşturmuştur” (Öztürk, 2002: 10).

“Dünyada 1970’li yıllardan beri yoğun biçimde gündeme gelen özelleştirme faaliyeti, bir rastlantı sonucu değildi. 1960’ların başından beri olumsuz etkileri görülen ve 1974’te petrol fiyatlarında görülen hızlı yükselme, belirgin olarak ortaya çıkan dünya ekonomik krizi ile yakından bağlantılıdır. Söz konusu kriz ve krize karşı çözüm arayışları, devletin ekonomik ve sosyal yaşamda işlevlerinin tartışılmasına, yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Bu tartışma çerçevesinde liberal görüşten esinlenen arzcu ekonomistler ve monetaristler krizin asıl nedeninin, devletin ekonomik ve sosyal yaşama aşırı müdahalesi olduğunu ileri sürmektedirler. Bunlara göre, ekonomide devlet müdahaleleri azaltılıp, piyasa mekanizması yaygınlaştırılırsa, tek tek işletmelerin ve dolayısıyla milli ekonomilerin etkinliği, rekabetin gücünü arttıracak ve kriz önlenecektir” (TES-İŞ, 1992: 80).

“Gerçekte özelleştirme süreci 70’lerde ortaya çıkan petrol krizi, maliyet enflasyonu ortamında, stagflasyon olgusu karşısında Friedman ekolünün önem kazanmasıyla gündeme gelmiş, bu ekolün ekonomik etkinliğini arttıracak politikalardan biri olarak görülmüştür. Ülkelerin özel koşulları birbirinden farklı olmakla birlikte özelleştirme için ileri sürülen gerekçeler hemen hemen her ekonomi için şu iki noktada geçerlidir: İşletmelerin rekabet gücünü ve etkinliğini artırma isteği ile serbest piyasa güçlerinin bu amacı devlet mülkiyeti ve yönetimine göre daha başarı ile gerçekleştireceği inancıdır” (Dereli, 1993: 13).

Netice olarak; II. Dünya Savaşından sonra dünya ekonomisindeki büyüme, refah artışı, iktisadi bolluk ve ÇUŞ’ların artan gelişmesi ile ülkelerarası ticaret hacmi de çok gelişmiştir. Özellikle uluslararası ticaretin ve yatırımların genişlemesi ve haberleşme imkanlarındaki büyük yeniliklerle beraber dünyamız adeta küçük bir köye dönüşmüştür. Bu dönüşüm süreci ile II. Dünya Savaşından sonra hızlı bir büyüme trendine kapılan

gelişmiş ekonomiler, 70’li yıllardaki petrol krizinin etkisiyle bir duraklama içine girdi. Bu duraklama döneminde çözüm arayan hükümetler, sorunun kaynağını kamu açıkları olarak görmüştür. Bu sorunları aşmak için de, işletme bazında KİT’lerin özelleştirilme yoluyla devletin hantal yapısından kurtarılması gündeme gelmiştir. Bu politikalara daha sonraları siyasi ve ekonomik nedenlerle uyulması zorunlu olan küreselleşme olgusu da eklenmiş ve böylece özelleştirme süreci hız kazanmıştır.

Dünyada özelleştirme olgusu, 1970’li yıllarda petrole dayalı krizlerin peş peşe patlak vermesi sonucu gündeme gelmiş ve günümüze kadar gelişmiş ve gelişmekte olan, azgelişmiş ve eski sosyalist blok dahil tüm dünya ülkelerinin üzerinde tartıştığı ve çoğunun 80’lerden itibaren uygulamaya koyduğu bir ekonomi politikası olmuştur. Yüzyılın başından bu yana dünya coğrafyasında çeşitli özelleştirmelere şahit olunmakla birlikte, kurumsal olarak özelleştirmenin ekonomideki yapısal dönüşümle birlikte ele alınmasının örnekleri, geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmeye başlamıştır.

II. Dünya Savaşından sonra kapitalist ekonominin gelişimi ve 80’li yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçişlerin hızlanmasıyla birlikte özelleştirme yoğun olarak uygulanmaya başlamıştır. Teorik dayanağını Chicago Ekolü’nün belirlediği özelleştirmeye iktisat politikasında ilk yer veren dönemin ABD başkanı R. Reagan olmuştur. “ABD Başkanı Reagan’ın 1980–1988 yılları arasında uyguladığı iktisat politikasının temel unsurları:

- İstikrarlı bir para politikası uygulanması,
- Gelir ve kurumlar vergisi oranlarının indirilmesi,
- Kamu harcamalarının azaltılması,
- Özelleştirme uygulamaları,

olmuştur. Yukarıdaki politikalar 1980’li yıllarda “Reaganomics” adıyla nitelendirildi ve bir iktisat politikası devrimi olarak kabul gördü. Bu politika uygulamaları gelişmiş ülkelerin çoğunda (Japonya, Kanada, Almanya gibi) büyük ilgi ve destek görmüştür. Dönemin İngiltere Başbakanı M. Thatcher bu programın en açık ve sadık izleyicisi oldu. Bu politikalar çerçevesinde, gündeme getirilen özelleştirme, çeşitli ülkelerde farklı düzeylerde uygulamaya konulmuştur” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 41).

“1980’lerin başlarına kadar sınırlı sayıda ve sınırlı ülkede özelleştirme uygulamaları görülse de gerçekte 1980’lerden itibaren hız kazanmıştır. Özelleştirme uygulamasını ilk kez kararlı ve yoğun bir şekilde gerçekleştiren İngiltere olmuştur. İngiltere’yi diğer Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke ve en son olarak ta devletçi politikayı terk eden eski sosyalist Doğu Avrupa izlemiştir. Tüm bu ülkeler özelleştirme politikasını aynı amaca ulaşmak için kullanmışlardır. Genel olarak özelleştirmede üç ayrı amaca dayanan temel deney olmuştur. İlk verimlilik amacıyla İngiltere’de başlatılan özelleştirme stratejisi, ikinci Latin Amerika ülkelerinin bazılarında uygulanan istikrar programlarının bir parçası olarak özelleştirme stratejisi ve en son olarak Doğu Avrupa ülkelerinde ve diğer eski komünist ülkelerdeki resmi ideoloji ve sosyo-ekonomik sistemdeki değişim dolayısıyla başlatılan özelleştirme stratejisidir” (Güneş, 1994: 48).

Bu bölümde özelleştirme uygulamaları ve ekonomik boyutu, ülkelerin ekonomik yapıları ve bölgesellik unsuru göz önünde bulundurularak; gelişmiş ülkelerde, Latin Amerika’da ve diğer ülkelerdeki (az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler) özelleştirme uygulamaları ve ekonomik etkileri şeklinde ele alınmıştır.

2.1.1. Gelişmiş Ülkelerdeki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri

Gelişmiş ülkelerde özelleştirmenin teorik boyutta öncülüğünü ilk ABD yaparken, uygulama olarak özelleştirmenin ilk örneklerini İngiltere gerçekleştirmiştir. Daha sonra bu ülkeyi Almanya, Fransa başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkeler takip etmiştir.

ABD’de özelleştirme faaliyetleri özellikle hizmetlerin maliyetini düşürmek amacıyla yapılmış ve eyaletlerle, şehir düzeyinde yaygın uygulama alanı bulmuştur. “Reagan, devlet sektörünün tamamen tasfiyesini değil, belirli hizmet alanlarında özel sektörü devreye sokarak verimliliği arttırmayı hedefliyordu. Ayrıca böylelikle bütçe açıkları asgariye indirilebilecekti. Bu yaklaşım ABD özelleştirilmesinin temel çıkış noktasıydı” (Bilgin ve diğ., 1998: 71).

ABD, hizmet ve sağlık sekt6ru, enerji alanları, elektrik ve doğalgaz gibi temel alanlardaki 6zelleştirmeleri yapmış olmasına rağmen, hala devletin elinde değeri milyarlarca doları bulan havaalanları, uydu şirketleri, su ve g6c dağıtım şirketleri vardır. “ABD, 1998 yılında US Enrichment Corp’un 3,1 milyar dolarlık satışı ile bug6ne kadar bir seferde ger6ekleştirdiği en b6y6k 6zelleştirmeyi yapmıştır. S6z konusu 6zelleştirmenin, 6lkemizin 1985-1996 yılları arasında elde ettiği toplam 12 yıllık 6zelleştirme gelirine eşdeğer olduğu g6r6lmektedir” (TİSK, 1999: 11).

İtalya, gelişmiş 6lkeler arasında ekonomide kamunun en 6nemli paya sahip olduğu 6lkelerden biridir. KİT’ler 1929 bunalımıyla kurulmaya başlamış ve sonraları holding şeklinde organize edilmiştir. Çok geniş bir alana yayılmış olan KİT’ler IRI ve ENI b6nyesinde toplanmış ve bir6ok k6c6k şirket 6zelleştirilmiştir. 6zelleştirme işlemleri IRI içerisinde kurulan komite tarafından y6r6t6lmekte olup, bu uygulamalar genellikle sermaye piyasasında ger6ekleşmiştir. İşlemler, satılacak hisselerin borsada satışı veya halka arzı şeklinde ger6ekleşmiştir.

İşpanya’da General Franko d6neminde bir devlet holdingi olan INI, 1960’lardaki başarısını 1970’lere taşıyamamış ve b6nyesinde yer alan bir6ok kamu kuruluşu ayıklanmaya başlamıştır. 1984’te petrol sekt6r6nde liberalizasyona gidilmiş ve 90’ların başında b6y6k ilerlemeler kaydedilmiştir. Tekstil kuruluşu olan Tekstil Trazona’nın satılmasıyla devlet tekstilden elini tamamen 6ekmiştir. İşpanya’da ulaşım sekt6r6nde bir6ok 6zelleştirmeler yapılmış, en b6y6k 6zelleştirmeler ise Seat otomobil firmasının Alman Volkswagen ile otob6s imalat6ısı Enesad’ın Amerikan General Motors firmasına devredilmesiyle yaşanmıştır.

“Hollanda ekonomisi içinde KİT’ler 6nemli bir yer tutmaktadır bu nedenle 6zelleştirme açısından b6y6k bir gelişmeden s6z edilmemektedir. Ancak Almanya’daki gibi şirketler içindeki devlet paylarının satışı uygulamaları g6r6lebilmektedir. Bug6ne kadar KLM Havayolları içindeki %78’lik devlet payının %55’e indirilmesi en dikkate değer gelişme olmuştur” (Cevizoğlu, 1998: 149).

Belçika’da en önemli özelleştirme olarak, Belçika Havayolları Sabena’nın özelleştirilmesi, İsveç’te Luxor ile Volvo’nun özelleştirilmesi yer alırken, Norveç’te ise ulaşım sektöründe özelleştirmeler yapılmıştır. Avustralya’da su dağıtımı ve enerji alanlarında faaliyet gösteren işletmeler dahi özelleştirilmiş olup, özelleştirme işlemleri büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Yapılan incelemeler göstermiştir ki; “Gelişmiş ülkeler piyasa ekonomisinin daha iyi işleyebilmesi için uygun rekabet koşullarını yaratmak amacıyla, özelleştirmeyi bir tür yeniden yapılanma aracı olarak kullanma eğilimindedirler” (Şener, 1994: 71).

Özelleştirmenin İngiltere uygulaması, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelere örnek olması, Fransa ve Almanya yaptıkları başarılı özelleştirme şekilleri, Japonya ise eskiden beri KİT’lerin ekonomisinde çok önemli yer etmemesine rağmen gerçekleştirdiği büyük özelleştirmeler nedeniyle ve son olarak ta Rusya sosyalizmden serbest piyasa ekonomisine geçişi yaşayan en önemli ülke konumunda olması sebebiyle ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutularak incelenmiştir.

2.1.1.1. İngiltere

Kamu iktisadi teşebbüsleri İngiltere’de gerçek anlamda 1930’larda ortaya çıkmış ve II. Dünya savaşından sonraki dönemde geniş çapta devletleştirmeler sonucu KİT sayısında büyük artış olmuştur. Özelleştirme ise iktidarda olan partinin tutumuna göre olumlu veya olumsuz bir değişme göstermiş; muhafazakar parti iktidarda iken KİT’lerde daralma olurken, işçi partisi iktidarında devletleştirme uygulamasında artış gözlenmiştir.

1979 yılında muhafazakar parti tüzüğü ana temasını, “Devletin Ekonomide İşlev Sınırlarının Daraltılması” teşkil etmiştir. Aynı yıl muhafazakar partinin seçimle işbaşına gelmesi sonucu “Başbakan Thatcher’ın izlediği ve uyguladığı iktisat politikasının başlıcaları şunlar olmuştur:

- Marjinal vergi oranlarının indirilmesi,
- Kamu harcamalarının azaltılması,

- Yasal kurumsal serbestleşme uygulamaları,
- Yaygın özelleştirme uygulamaları” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 41).

Thatcher hükümetinin ilk döneminde (1979-1983) kamu kuruluşlarının satışından sağlanan gelir yılda 500 milyon pound civarındayken (1983-1987) ikinci dönemde, yılda 5 milyar poundu bulmuş ve bir önceki dönemin on katına ulaşmıştır. İngiliz özelleştirmesinin yapılış şekliyle ilgili bilgiler Ek-1’de gösterilmiştir. Görüldüğü gibi özelleştirme işlemi en iyi şekilde etüt edilmekte ve dört ana aşamada gerçekleştirilmektedir.

1979 yılında İngiltere’de KİT’lerde 1,5 milyon kişi istihdam edilirken özelleştirme sonucu 1988 yılına gelindiğinde bu sayı 600 bine düşmüştür. İngiliz özelleştirmesinde özelleştirmenin bilinen bütün yöntemleri kullanılırken, en çok halka arz yöntemi uygulanmıştır. Bunu daha çok zarar eden küçük işletmelerde uygulanan blok satış yöntemi izlemektedir. Özelleştirmenin halka arz metoduyla yapılması sonucu, Londra Borsasındaki yatırımcı sayısı 10 yılda 3 milyondan 9 milyona ulaşmıştır.

İngiltere’de uygulanan özelleştirme politikasının çok geniş alanı kaplaması nedeniyle özellikle telekomünikasyon, elektrik ve gaz sektörleri başta olmak üzere birçok alanda piyasa mekanizmasının işleyişini yeniden düzenlemek ve rekabeti de sağlamak amacıyla çok sayıda düzenleyici kurum oluşturulmuştur. Bu ekonomik regülatörlerin listesi Tablo 3 adı altında aşağıda verilmiş olup, söz konusu kuruluşların başlıcaları ve görevleri şunlardır:

- “Gaz sağlama yönetimi (office of gas supply): Fiyatlandırmaya yönelik uygulamaları gerçekleştirmek, hizmet kalitesini kontrol etmek, serbestleşme uygulamalarını değerlendirmek.
- Adil ticareti izleme yönetimi (office of fair trading revrew): Benzer iş yapan gaz şirketleri arasındaki rekabet koşullarını iyileştirmek.
- Monopoller ve şirket birleşmeleri komisyonu (monopolies and morgers commission): Özelleşen şirket yönetimlerinin tekelci oluşumlarını önlemek.

- Telekomünikasyon yönetimi (office of telecommunications): Bu sektörde kurulacak şirketlere izin vermek ve fiyat tavanını belirlemektir” (Öztürk, 2002: 12).

Tablo 3: İngiltere’deki Ekonomik Regülatörler

Ekonomik regülatörler	Kuruluş Yılı	Faaliyet Alanı
Civil Aviation Authority	1971	Havaalanları
Office of Telecommunication	1984	Telekomünikasyon
Office of Gas Supply	1986	Gaz
Office of Water Services	1989	Su
Office of Electricity	1990	Elektrik
Kalite Regülatörleri		
National Rivers Authority	1989	Su
HM Inspectorate of Pollution	1987	Tüm Sektörler
Independent Television Commission	1991	Kablo ve Uydu TV
Radio Authority	1991	Radyo
Broadcasting Standards Council	1990	Radyo ve TV Yayıncılığı
Rekabet Regülatörleri		
Office of Fair Trading	1951	Tüm Sektörler
Monopolies and Mergers Commission	1948	Tüm Sektörler

Kaynak: Öztürk Nurseli, Özelleştirme Ders Notları, 2002, s. 12.

“İngiltere’de özelleştirme mülkiyet devrinden öte, ekonomik liberalizasyon sürecinin bir aşaması olarak değerlendirilmiştir ve şu aşamaların gerçekleşmesine yönelik uygulanmıştır:

- Ekonomik etkinliğin sağlanması,
- Devletin ekonomideki rolünün azaltılması,
- Kamu kesiminin borçlanma gereğinin azaltılması” (Kilci, 1994: 50).

“Bu amaçlara ulaşmak için uygulanmasına karar verilen özelleştirme programının temel hedefleri ise:

- Rekabet, devalüasyon ve diğer yollardan verimliliği arttırmak,
- Kamu sektörü borçlanma gereğini minimum düzeyde tutmak,

- Kamu kuruluşlarının kararlarında devlet müdahalesini minimum düzeyde tutmak,
- Diğer öncelikli devlet harcamalarını finanse etmek için gerekli kaynakları yaratmak,
- Kamu sektöründe ücret belirlenmesi ile ilgili sorunları hafifletmek,
- Kamu koşullarında çalışan işçilerin hisse senedi sahibi olmalarını teşvik etmek,
- Genel ekonomideki hisse senedi satışlarının oranını arttırmak ve sermaye piyasasını güçlendirmek,

olmuştur” (Vickers ve Yarrow, 1988: 32). “Yarrow’a göre; İngiltere özelleştirme uygulamaları, devletin önemseydiği “Kamu Sektörü Borçlanma Gereksinimini” azaltmaya yardımcı olmuştur” (Karataş, 1990: 114).

“İngiltere’de özelleştirme konusu üzerine Yarrow’dan başka M. Bishop ve J. Kay da araştırma yapmıştır. Bu yazarlar incelemelerinde BAA, British Telecom, Electricity Supply, Post Office gibi işletmelerin 1979-1983 dönemi toplam faktör verimliliği yıllık artış oranının %1,6’dan 1983-1988 döneminde ortalama %4,8’e yükseldiğini, bunun sebebi olarak işgücü girdisindeki azaltımların olduğunu ve özelleştirmenin gerekli fakat yeterli olamayacağını da dile getirmişlerdir” (Bishop ve Kay, 1990: 45-87).

İngiltere’de özelleştirmenin yoğun olarak yapıldığı yıllar olan 1978-1987 yılları arasındaki önemli özelleştirmeler, EK-2’de gösterilmiştir. Bunlara ek olarak; 1979 yılında ICL, 1981 yılında British Sugar Corporatin, 1986’da British Shopbuilders, British Steel özelleştirmeleri yapılmış, enerji sektöründe de bölgesel elektrik şirketleri Aralık 90’da, Scottish Electricity Companies Haziran 91’de, Northern Ireland Generation Companies Haziran 92’de ve British Rail ise 1994’te özelleştirilmiştir.

Benson’un da ifade ettiği gibi; 1979-1994 yılları arasında “İngiltere’de kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi sonucu elde edilen gelirlerin toplamının pek önemli olmadığı söylenebilir. 15 yıldır devam eden özelleştirme süreci boyunca elde edilen gelir 55 milyar pound olup, yıllık bütçe açığının 50 milyar pound olduğu bir ülke için bu büyüklüğün hiç de önemli olmadığı görülmektedir” (Benson, 1994: 31).

İngiltere'deki özelleştirmenin göze hoş gelen yanlarının yanı sıra perde arkasında kalan önemli olumsuz yanları da olmuştur. Özelleştirmenin ekonomik etkilerinin incelenmesi sonucu hizmetin kalitesinde, maliyet, fiyatlar ve istihdam üzerinde olumsuz yansımalar olduğu görülmektedir. Dexter Whitfield'in araştırmasına göre, "özellikle yönetim devri (contracting out) yoluyla özelleşen temizlik, çamaşır yıkama, yemek sağlama ve taşımacılık hizmetleriyle ilgili olarak önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Sorunun temelinde inildiğinde az sayıda ve düşük ücretli işçi çalıştırılması, taşımacılık hizmetlerinde eski ve yaşlı araçların kullanımı yer almış, birçok bagaj kaybolmaları, pazarda tekelleşmeler olması, çok sayıda küçük şirketin iflasına yol açmıştır" (Whitfield, 1992: 254-256).

Maliyetler incelendiğinde ise, İngiltere'de birçok küçük çaptaki firma, başlangıçta uygulanan düşük fiyatlar nedeniyle, rekabete dayanamayıp iflas ettiler. Enflasyon oranındaki artışlar enflasyon düştüğünde, bu fiyatlara yansıtılmamıştır. Konu istihdam açısından incelendiğinde ise, "gerçekten özelleştirme programlarının uygulamaya konulmasından sonra, işsizlik oranındaki artış Rover Steel'de %43, British Steel'de %54, Roll-Royce ve British Airways'de ise %19 oranlarında gerçekleşmiştir. British Telekom'da işten ayrılanların sayısı daha düşük bir oranda (%4) olmuştur. Ancak bu düşük oran kalitedeki ciddi düşüşleri önlemek amacıyla çıkarılan işçilerin yeniden işe alınmaları sonucu gerçekleşmiştir" (Şener, 1994: 56-57).

"İngiliz özelleştirmesinde F. Almanya'daki gibi özelleştirmenin kurumsal amacı olan sermayenin tabana yayılması büyük ölçüde sağlanmıştır. Özelleştirme sırasında pay senetleri sabit fiyatlı olarak bir bölümü borsada, bir bölümü aracı kurumlar eliyle halka satışı yapılırken, bir bölümü de çalışanlara satılmıştır. Genelde tüm hisseler satılırken, sadece şirketler üzerindeki denetimi sağlayacak küçük bir pay Altın Hisse (Golden Share) elde tutulmuştur. Özellikle British Gas ve British Telecom özelleştirmelerinde alıcıyı teşvik harcamaları çok büyük boyutlarda olmuştur. Kamuoyunu bilgilendirmek için iki aşamalı bir program uygulanmış; ilk aşamada özelleştirmeye karşı olanları etkisizleştirip, bu konudaki kuşkuvarın giderilmesi sağlanırken, ikinci aşamada dört aşamalı talep yaratma kampanyası sürdürülmüştür. Bu kampanya ilgi uyandırma (ilk 1 ay), ilgiyi sürdürme (7 hafta), eyleme geçme (10 gün) ve satış aşaması (son 10 gün)

bölümlerinden oluşmuştur. Bu özelleştirmelerde teşvik maliyetlerini arttıran temel unsurlar; taksitlendirme, sadakat ikramiyesi ve çalışanlara bedava hisse verilmesi uygulamaları olmuştur” (Cevizoğlu, 1998: 137-141).

Görüldüğü gibi, özelleştirme İngiltere’de çok yaygın bir uygulama alanı bulmuştur ve uygulamaların lehinde ve aleyhinde çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ama hiçbir şey İngiliz özelleştirmesinin başarısını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere örnek teşkil ettiği gerçeğini değiştiremez.

2.1.1.2. Almanya

Almanya’nın II. Dünya savaşı sonrası bölünmesiyle, Doğu Almanya’da komünist rejim gereği mevcut işletmeler devletleştirilirken, Batı Almanya’da bunun tam karşıtı bir politika izlenmiştir. 1957 yılında Prusya maden ocakları (Preussag), 1961’den sonra ise Birleşik Sıvı Depoları ve Nakil Araçları (VTG) ve Volkswagen otomobil şirketiyle beraber bir enerji şirketi olan VEBA özelleştirilmiştir. Bu durum, Federal Almanya’nın savaştan sonraki iktisadi kalkınmasını ve gelişimini tam bir piyasa ekonomisine bağlamış olduğunu göstermektedir.

1980’lerden sonra da Federal Almanya’da özelleştirmeler devam etmiş ve “1982’de iktidar olan Hıristiyan Demokrat Helmut Khol hükümeti, dünya konjonktürüne de uygun olarak özelleştirme programını yürürlüğü koymuştur. Böylece 1980’lerde 1000 civarında olan KİT sayısı 1991 yıllı itibarıyla 381’e inmiştir. Almanya’daki özelleştirme programı bilinenin aksine işsizliğe yol açmamıştır. Özelleştirme sebebiyle etkin bir yönetimin iş başına gelmesi yeni iş imkanları yaratmıştır. Mesela VEBA grupta 1987’de çalışan sayısı 74.597 iken, tam özelleştirmenin gerçekleştiği 1991 yılında bu rakam %57 artışla 116.979 kişiye, VIAG uygulamalarında ise 1988’de 33.427 kişi çalışırken özelleştirmenin gerçekleştiği 1991’de bu sayı 74.122’ye ulaşmıştır” (Karluk, 1994: 166-167).

Federal Almanya’da özelleştirmenin amacına uygun bir şekilde, sermayenin tabana yayılması için geliştirilen halk pay senetleri kavramı eski bakanlardan Ludwig

ERHARD tarafından ortaya atılmış ve 1959'da Hazine bakanı Herman LİNTRATH tarafından ilk kez PREUSSAG şirketinin özelleştirilmesinde uygulanmıştır. “Halk pay senedinin şu koşulları taşıması öngörülmüştür:

- Halk payı senedinin ilk ihraç anında, elden geldiği kadar geniş bir alana dağılması kolaylaştırılacak biçimde nominal değer olarak küçük paylara ayrılmış olması,
- Ekonomik veya psikolojik nedenlerle pay senedi sahibi olamayan kesimlere bazı kolaylıklar gösterilmeli,
- Halkın pay senedi mülkiyeti, borsa oyunları ve benzeri yollarla yitirme olasılığına karşı korunmalıdır” (Cevizoğlu, 1998: 131-134).

Preussag ve Volkswagen şirketlerinin özelleştirilmesini gösteren tablolar incelendiğinde, özelleştirmelerde sermayenin tabana yayılması açısından başarının sağlandığı görülmektedir. Her iki özelleştirmede de şirket hisselerine en çok talep müstahdemler ile kadınlarından gelmiş ve onları emekliler izlemiştir. Bunda toplumsal indirimin rolü büyük olmuş ve devlet tekeli ortadan kaldırılırken, özel sektör tekelinin oluşmasının da önüne geçilmiştir.

Tablo 4: Preussag Özelleştirmesi

NO	MESLEK GRUBU	TALEP SAYISI	NOMİNAL DEĞER (DM)
1	Preussag Personeli	2.384	750.000
2	Memur	17.752	8.164.300
3	Müstahdem	62.844	28.769.400
4	İşçi	11.025	4.892.700
5	Küçük Esnaf	16.397	7.802.000
6	Serbest Meslek Sahibi	27.274	12.708.600
7	Emekli	22.139	10.280.700
8	Kadın	56.304	26.720.300
TOPLAM :		216.119	100.088.800

Kaynak: Cevizoğlu Hulki, Özelleştirme, 1998, s.133.

Tablo 5: Volkswagen Özelleştirilmesi

PAY SAHİPLERİ	DAĞILIM YÜZDESİ
Müstahdemler (Volkswagen personeli hariç)	30,3
İşçiler (Volkswagen personel hariç)	7,5
Devlet Memurları	7,2
Serbest Ticaret Sahibi ve Esnaf	5,6
Serbest Çiftçi ve Ormancı	1,1
Yüksek Okul Öğrencileri Öğrenciler ve Çıraklar	10,4
Gelir Sahipleri (Rantiye) ve Emekliler	14,3
Meslek Gruplarında Gösterilmeyen Ev Kadınları	23,6
TOPLAM :	100,0

Kaynak: Cevizoğlu HULKİ, Özelleştirme, 1998, s.133-134.

1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesi sonucu Doğu Almanya'daki işletmelerin de piyasa ekonomisine dayalı olarak işletilmesi ve özelleştirilmesi için, “yedd-i emin” (güvenli el) anlamına gelen Treuhandstall kurulmuş ve bu kuruluşta yaklaşık 3700 personel istihdam edilmiştir. Treuhandstall'e şirketlerin özelleştirilmesi yükümlülüğünün yanında, tekel ve kartelleşmeyi önlemek, çevreye karşı duyalı olmak, işletmeleri rehabilitasyona tabi tutmak, geliştirmek ve böylece rekabet edebilir işletmeler konumuna getirmek ile yeniden yapılanması mümkün olmayan verimsiz işletmeleri kapatmak gibi pek çok yükümlülük verilmiştir.

“Almanya’da özelleştirmenin yasal tarihi Mart 90’da Treuhandanstalt’ın kurulması süreciyle başlamış, Haziran 90’da Mütevellik Yasası ve Treuhandanstalt Tüzüğü’nün Kabulü, Temmuz 90, iki Almanya’nın ekonomik ve parasal birliği, 3 Ekim 90 Doğu Almanya’nın 5 eyalet şeklinde F. Almanya ile birleşmesi, Aralık 90, başarılı özel işletmeciliğe dayanan Treuhand örgütlenmesinin tamamlanmasıyla devam etmiş, Mart 91’de “Özelleştirmenin Önündeki Engellerin Kaldırılması ve Yatırımın Teşvik Edilmesi Yasasının” kabulünün ardından Treuhand’ın çalışmalarıyla sona ermiştir” (Cevizoğlu, 1998: 135-138).

Özelleştirilen işletmelerin büyük bir bölümü küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Geri kalanlar eski Doğu Almanya’daki işgücünün %20’sini istihdam eden temel sektörlerin kilit konumundaki işletmelerdir. Bu işletmeler “kombinate” denilen büyük işletmeler

olmaları ve sağladıkları istihdam imkanından dolayı kapatılmaları ve özelleştirilmeleri kolay değildir. “Bu arada, Deutsche Bank ve Allianz, bankacılık ve sigortacılık konusunda Doğu Almanya’daki işletmelerin özelleştirilmesinde pay sahibi olurken, Volkswagen ve Bosch gibi diğer çokuluslu şirketler de, şirket satınalma, yatırım yapma ve iş ortaklıkları yoluna gitmişlerdir” (TOBB, 1993: 63-64).

Yine çarpıcı olması açısından Ağustos 1992 itibariyle oluşturulan Tablo 6 incelenecek olursa, adı geçen dört kuruluşun özelleştirilmesinden elde edilen gerilin Almanya’daki tüm özelleştirme gelirlerinin onda dokuzunu oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 6: Ağustos 1992 İtibariyle Batı Almanya’nın Önemli Özelleştirmeleri

ŞİRKET ADI	SATIŞ DEĞERİ (DM)	SATIŞ YÖNETEMİ
VEBA	3.200	Halka arz
VİAG	1.900	Halka arz
VOLKSWAGEN	1.200	Halka arz
SALZ GİTTER	2.400	Preussag adlı şirkete blok satış

Kaynak: Cevizoğlu Hulki, Özelleştirme, 1998, s.135.

1990’daki birleşmede, Doğu Almanya’da kamuda çalışanların sayısı 4,1 milyon kişiyi buluyorken, 1992 yılı sonunda %60’ı işlerini kaybetmiş fakat bunların büyük bir bölümü yeniden meslek edindirme kurslarına dahil edilmiş, bir bölümü bir yıl geçerli olmak üzere sözleşmeli statüde, bir bölümü ise eski işyerlerinde kısa devre usulü çalışan personel statüsünde istihdam edilmiştir. “Almanya’da daha sonraki yıllarda özelleştirme, şirketlerdeki devlet paylarının azaltılması şeklinde sürdürülmüştür” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 40).

2.1.1.3. Fransa

“Fransız özelleştirme uygulamaları 2 Temmuz 1986 tarihli ve 86/793 sayılı Yasa ile başlamış, Hükümetle Cumhurbaşkanı arasında itilaf belirince, 6 Ağustos 1986 tarihli ve 88/912 sayılı Yasa çıkarılarak, özelleştirmelerin uygulanması sağlanmıştır. Fransız Anayasası, özel işletmelerin millileştirilmesini veya kamu kesiminden özel kesime kamu işletmelerinin devredilmesini kanun koyucuya bırakmıştır. Başka bir ifadeyle,

Fransa’da özelleştirme Anayasa ile öngörülmüş, ancak bunun yasaya dayanması istenmiştir” (TOBB, 1993: 64).

“Fransa’da özelleştirme esas nedeni politik olarak kabul edilmektedir. Bilindiği gibi 1982 Şubatında sosyalist iktidar, camdan elektroniğe kadar birçok şirketi, Paribas ve Suez adlı finansman holdingleriyle birçok orta boy bankayı millileştirilmiştir. Fransa’nın özelliklerinden birisi 1982’deki millileştirmelerden önce de ekonomide kamunun payının yüksek olmasıdır” (Ceylan ve Vergiliel, 1989: 76).

“Fransa’da özelleştirme ve devletleştirme, siyasi iktidarlara bağlı olarak değişen bir kavram olmuştur. 1981 yılında iktidara gelen Mitterand ve sosyal demokratlar, ekonomide sıkı bir devletleştirme politikası uygulamışlardır ve II. Dünya Savaşından sonra özelleştirilen Air France, Renault ile birlikte Thomson, Pechinery, Paribas, Phone-Poulenc, İndosgues, gibi teşebbüsler devletleştirilmiştir. 1986’da yapılan seçimler sonucunda iktidar olan orta sağ, Jacques Chirac başkanlığında bir hükümet kurmuştur. Chirac hükümeti, özelleştirmeye yönelik yasaları 4 ay içinde çıkarmış ve 5 yıl içinde 65 kamu teşebbüsünün özelleştirilmesi amaçlanmıştır. Fakat 1992 yılına kadar ancak 21 kuruluş özelleştirilebilmiştir. Hükümet temel statüdeki teşebbüsler ile kamu hizmeti sağlayan ve stratejik öneme sahip kuruluşları ve rekabetçi ortamda zarar eden şirketleri özelleştirme kapsamı dışında bırakmıştır” (Karluk, 1994: 177).

1981 yılında Mitterand hükümetinin millileştirme politikası sonucu 1981–1985 yılları arasında bu şirketleri devletleştirmek için 5 milyar dolar harcanmış olup, bu para özel yatırımcıların 20 yıl boyunca yapmış oldukları tüm yatırım miktarından 20 kat daha fazladır. Millileştirme hemen ardından özelleştirmeyi yaşayan Fransa’da ilk büyük özelleştirme operasyonu, 1986 ekim ayından 1988 şubat ayına kadar olan dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu sürede özelleştirilen kuruluşlardan Soyenal, BTP, BIMP, CCF ve Societe Generale bankacılık alanlarında faaliyet gösterirken, Paribas ve Suez finansman, Saint-Gobain, CGE ve Matra adlı şirketler sanayi ve TF1 adlı kuruluş ta medya alanında faaliyet sürdürmekteydi. Hepsi de halka arz yoluyla özelleştirilmiştir.

Bu ülkenin özelleştirme politikasının temelinde başbakanlık ta yapmış olan Edourad Ballodour'un, ekonomi finans ve özelleştirme bakanı iken geliştirdiği özelleştirme sistemi bulunmaktadır. Sistemde, hisse senetlerinin asgari fiyatı özelleştirme komisyonunca belirlenir. Hisse senetlerinin %10'u şirket çalışanlarına, %15'i yabancı yatırımcılara, %50'si halka ve %25'i kurumsal yatırımcılara satılması esastır.

Yapılan özelleştirmelerin ardından Fransa, 1986 yılında açıkladığı özelleştirme programının üçte birini 1988'de tanımlayarak 18 ay gibi kısa bir sürede 22 kamu şirketini satarak 70,8 milyar frank gelir sağlanmıştır. Fransa'da, özelleştirme programının sonuna kadar satışlardan 50 milyar dolar gelir elde edilmesi tahmin edilmiş ve sonraki dönemlerde Temmuz 1993'te BNP adlı banka Kasım 1993'te Phone Poulenc isimli kimya sektöründe faaliyet gösteren şirket ile, 1994 yılı başında petrol sektörünün önde gelen kuruluşlardan bir tanesi olan Elf Aguitaine özelleştirilmiştir.

Fransa'da özelleştirme büyüyen kamu sektörü açığını azaltmak için önemli bir araç olarak görülmüştür. Aynı zamanda sıkı bütçe uygulaması ve yabancı sermaye eksikliği yatırımları frenlendiğinden özelleştirme bir çare olarak düşünülmüştür.

2.1.1.4. Japonya

ABD'de olduğu gibi Japonya'da da ekonomide kamu sektörünün boyutu Batı Avrupa ve gelişmekte olan ülkelere göre oldukça küçüktür. Dünyada hala özelleştirme gayreti içinde olunan elektrik, gaz, çelik ve kömür gibi önemli endüstriler, Japonya'da zaten özel sektör tarafından işletilmektedir.

Japonya, dünyanın ikinci büyük borsası olan Tokyo Borsasına sahip olması ve dünyada en fazla tasarruf eden ülkelerinden biri olması nedeniyle, diğer ülkelerden farklı olarak yapmak istediği özelleştirmelerde dış desteğe ve yabancı kaynağa ihtiyacı olmadığı gibi, yatırımcı bulma derdi de yaşamamaktadır.

1981 yılında Başbakan Makkasine'nin desteği ile "İdari Reform Komisyonu" kurulmuş ve bu komisyon 1983 yılında idari reformlarla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Komisyon

Raporu; bütçe harcamalarının azaltılmasını, sosyal amaçlı programların küçültülmesini ve başlıca KİT'lerin özelleştirilmesini öngörmüştür. “Japon Özelleştirme Programının Amaçları da şöyle belirtilmiştir:

- Kamu borçlarının ödenmesi,
- Kamu işletmelerinin daha etkin hale getirilmesi,
- Kamu işletmelerinin rekabet piyasasında faaliyet göstermeleri sağlanmalıdır” (Altıntaş, 1988: 103).

1982 yılında, komisyon Japon Monopolye Corporation, Nippon Telegraphe and Telephone Puplic Coporation (NTT) ile Japon National Railways (JNR) hakkında özelleştirme tavsiyesinde bulunmuştur. Daha sonraları özelleştirilecek kurumlar arasına Japon Tobacco ve Japon Air Lines dahil olmuş ve bu kuruluşların 4 yıl içinde özelleştirilmesi öngörülmüştür. Yine 1 Nisan 1985'te tütün-sigara tekelleri kaldırılarak, yabancı sigara şirketlerine kendi dağıtım şebekelerini kurma izni verilmiştir.

Japonya'da 1 Nisan 1985'te, haberleşme tekelinin kaldırılması ile NTT'nin özelleştirilmesi başlamıştır. 1934 yılında, Yawate Steel şirketinin özelleştirilerek Nippon Steel adını almasından sonra, NTT özelleştirmesi Japonya'da gerçekleştirilen en geniş özelleştirmedir. 12.4 milyar dolar değeri ile NTT tarihteki en büyük ilk halka arz olma özelliğini hala korumaktadır. NTT özelleştirmesinde dikkat çeken bir başka nokta ise, Japonlar İngilizlerin British Telecom'da yaptıkları gibi yapmayıp, yabancılara hisse senedi satmaktan kaçındılar ve çalışanlara da hisse ayırmadılar. Özelleştirmeden bir yıl sonra NTT, 316 milyar yen kara geçmiştir.

R. Karluk'un da ifade ettiği gibi “Japon demir yollarının (JNR) özelleştirilmesi, dünya özelleştirme tarihine geçecek kadar büyük bir öneme sahiptir” (Karluk, 1994: 173-174). 1948 yılına kadar demir yolları, ilgili bakanlık tarafından işletilirken, 1949 yılında JNR kuruldu. 20 bin km ve 490 bin çalışanı olan kurumun yatırım planları, ücretler ve personel yönetimi, Meclis ve Hükümet tarafından kontrol edilmekte idi. 1960 yılında tüm yolcuların %51'i ve nakliyenin %39'u JNR tarafından taşınırken, 70'li yıllarda karayolu ulaşımın gelişimi sonucu şirket, tekel gücünü kaybetti ve 1980'de yolcu taşımacılığındaki payı %25'e, yük taşımacılığında ise %8'e düştü. Özel demiryolu

şirketleri ile rekabet edemez duruma gelen ve pazar payını büyük ölçüde yitiren JNR'nin yıllık zararı 1986 yılı itibarıyla 23,5 milyar yene ulaşmıştır.

1987 yılına gelindiğinde JNR'de reform uygulanmıştır. 1987 mart ayında JNR, 19.440 km'lik demiryolu hattında işletmecilik yaparken özel şirketler 3.031, yerel yönetimler de 449 km'lik hatta işletmecilik yapıyordu. Özelleştirme sonucu 1980'de 414 bin kişi olan işgücü 1990'da 191 bine inmiş, 80'lerdeki 286 milyar dolarlık uzun dönemli borçlar ise, 197 milyar dolar seviyelerine düşürülmüştür. 1986–90 yılları arasında yolcu sayısı yılda %5 artarken, işletme giderleri yolcu başına %11 düşmüş, işçi ücretleri ise 118 bin dolardan yıllık 175 bin dolara yükselmiştir. Toplam 7 şirket 4.3 milyar dolar zarar ederken, 3.6 milyar dolar kar eder duruma gelmiş ve özelleştirmeden önce (1987 öncesi dönem) biletlere devamlı zam yapılırken, özelleştirme sonrası yolcu ve mal taşımacılığında fiyatlar hiç artmamıştır. Yolcu sayısında ve yıllık ortalama büyüme oranlarında büyük artışlar olmuş, JNR'nin sunduğu hizmetlerin de kalitesi artmıştır.

2.1.1.5. Rusya

Rusya'da büyük değişim Mihail Gorbaçov ile başlamıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), dönemindeyken Gorbaçov'un başlattığı “glastnost” (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) çok köklü bir reform hareketiydi. Bu değişiklikler her şeyin devlet tarafından planlanıp yürütüldüğü, sosyalist planlamanın anavatanında, Mihail Gorbaçov'un Devlet Başkanı olmasıyla başlamıştır.

Gorbaçov, girişimciliği özgür bırakmak istiyordu. Ekonomik bağımsızlıktan ve daha fazla özgürlüklerden yanaydı. Geliştirdiği perestroyka ilkesiyle; işletmelerde yönetim ekonomik kaldıraçlara geçiyor, devlet işletmesi ürünlerini pazarda sunuyor, işletme devlete karından vergi ödüyor ve bu karı işletme istediği gibi harcayıp piyasanın şartlarına göre de yatırım yapabiliyordu. Yani bir nevi işletmelerin iyi çalışmasının şartı “kar” oluyor ve zarar eden işletmeler kapatılarak ve eşit olmayan emeğe eşit ücret verilmemesi kararlaştırılıyordu.

“Görüldüğü gibi perestroyka ile kapitalist ekonominin özellikleri sosyalizmden vazgeçmeden savunulmaktadır. Daha sonraları ise zorunlu gelişmelerin sonucu sosyalizmden vazgeçilmiştir. 1 Ocak 1988’de yürürlüğe giren Devlet İşletmeleri Yasası, sosyalist üretim ilişkileri kavramındaki değişim sonucu ortaya çıkmıştır. Yasa perestroykanın ana belgesi olarak adlandırılmakta ve işletmelerin kar elde etmesini öngörmektedir. Böylece, Sovyetler Birliğinin gündemine birden bire tam özerklik, öz finansman ve öz yönetim ilkelerine dayalı işlevlerde bulunan işletme modeli giriverdi. Rusya’da perestroyka ile başlayan “özelleştirme” yönündeki yapılanma programının tam başarısı için gerekli örgütlenme hala tamamlanmamıştır” (Cevizoğlu, 1998: 142-147).

Yıllarca sosyalizmin ve SSCB’nin etkileşiminde kalmış “Doğu Avrupa ülkelerinde ekonomik, siyasal ve toplumsal dokuya hakim olan bürokratik ve aşırı merkeziyetçi yapının çözülmesinin ardından yeni yapılanmalara gidilmektedir. Piyasa ekonomisini hakim kılma yönünde çaba gösterilmekte ve başta Rusya olmak üzere özellikle finans çevresinde sürdürülen geniş çaplı özelleştirme çalışmaları yapılmaktadır” (Oktar, 1995: 48).

Rusya’da aşırı sübvansiyonlar ile desteklenen ve bütçeye büyük yük getiren kamu kuruluşları, aynı zamanda bütçe açıklarına ve kaynakların kullanım dengesinin bozulmasına yol açmıştır. Bu yüzden tüm doğu blok tabir edilen ülkelerde özelleştirme hayati önem taşımaktadır ve özelleştirme, devletin merkeziyetçi tutumunu kaldırmanın yanı sıra piyasa ekonomisine geçişin de zorunlu bir koşulu olmaktadır.

Gorbaçov’un başlattığı radikal reformlar, SSCB’nin dağılmasıyla kurulan Rusya Federasyonu’nda özelleştirme adı altında devam etmiştir. Özelleştirme politikası 1992 yılından itibaren uygulama alanı bulmuş ve daha çok büyük ölçekli işletmeler üzerine odaklanmıştır. Diğer ülke uygulamalarında olduğu gibi Rusya’da da önce anonim şirket haline getirilen işletmeler, daha sonra hisseleri satılarak özelleştirilmektedir. Özelleştirme şekli ise daha farklıdır. Söz konusu KİT’in özelleştirilmesinde işletme mülkiyetinin %40-50’lik bölümünü işletmenin yönetici ve çalışanlarına, geri kalanı ise işletme hisselerini satmakla yükümlü olan Devlet Mülkiyet Kurulu’na ait olmaktadır.

Bu kuruluş tarafından yönetilen özelleştirme ise açık arttırma yöntemine dayanarak yapılmaktadır.

Rusya’da özelleştirme kapsamında sayısı birkaç yüz bini bulan devlet işletmesinin bulunması, uygulama kapsamını genişletip aynı zamanda zorlaştırmaktadır. Özelleştirmeden beklenen faydaların gerçekleşebilmesi için önce serbest piyasa ekonomisinin etkinliği sağlanmalıdır. Bunun için, liberalizasyonla ilgili gerekli düzenlemeler yapılmalı, varlıkların gerçek değerinin doğru olarak tespit edilebilmesi için de fiyat mekanizmasının piyasa koşullarında serbest işleyişi sağlanmalıdır. Anlaşılacağı üzere Doğu Avrupa ülkeleri, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde, serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesi ve özelleştirmeler üzerine daha yapılacak çok sayıda uygulamalar bulunmaktadır.

2.1.2. Latin Amerika’da Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri

Dünyada, 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizle hızlı bir borçlanma sürecinin içine giren Latin Amerika ülkeleri, 1979 yılında gerçekleşen ikinci petrol krizi sonrası diğer ülkelerin uyguladıkları korumacı politikalar ve yerli paranın aşırı değerlenmesiyle yabancı sermayenin kaçışını da engelleyememiş, bu süreçte borç batağına saplanmışlardır. Özellikle dış borcun çok büyük rakamlara ulaşması bu ülkeleri, çözümü IMF ve Dünya Bankası’nın önerdiği istikrar ve yapısal uyum politikalarında aramaya itmiştir. Bu yüzden, Latin Amerika’daki gibi gelişmekte olan ülkelere özelleştirme programları uluslararası kredi veren kuruluşların desteklediği projeler çerçevesinde uygulanmıştır.

Özelleştirme uygulamaları için Latin Amerika’yı bu kadar önemli kılan şey, dünyadaki özelleştirmenin ilk defa Şili’de başlamış olması, İngiltere’yi göz ardı edecek olursak yine buradan yayılmasıdır. Şili’de başlayan özelleştirme uygulaması, dünyaca başarısız kabul edilmekle birlikte, aynı zamanda diğer Latin Amerika uygulamalarına kaçınılması gereken bir örnek teşkil etmiştir. Bu ülkeyi takiben “1980’li yıllarda ise Meksika, Arjantin ve Brezilya içine düştükleri mali krizden kurtulmak amacıyla yoğun biçimde özelleştirme programlarını uygulamaya koydular” (Şener, 1994: 59).

“1985 ve 1992 yılları arasında Latin Amerika ve Karayip’lerde 2 binin üzerinde KİT özelleştirildi ve bunlar arasında havayolu şirketleri, limanlar, otoyollar, bankalar, sigorta şirketleri, hizmet işletmeleri, perakendeci marketler, imalat şirketleri gibi mal ve hizmet işletmeleri yer almaktadır. KİT’lerin satışıyla büyük gelirler sağlanmış ve kamu kaynaklarının israfına son vermiştir. Latin Amerika’daki ilk özelleştirme deneyimlerini diğer bölgelerdeki birçok özelleştirme deneyiminden ayıran bir özellik, KİT satışlarından büyük gelir sağlamış olmasıdır” (Terzi, 1998: 65-66).

Brezilya 1965–80 arası ortalama yıllık %9’luk büyümüş ile dünyadaki 8. büyük ekonomi iken, 80 sonrası dönemde içine düştüğü kriz ortamı, enflasyonu %250’lerin üstüne ve dış borcunu iki misline çıkarmış, Mart 90’da Ekonomik Liberalizasyona başlamak zorunda kalmıştır. 1993 yılı kasım ayına kadar 24 KİT’in satılarak, bu özelleştirmelerden 6,5 milyar dolar gelir elde edilmesi öngörülmüştür. “Sonuçta 1990’da ülkede serbest piyasa ekonomisini gerçekleştirmeyi amaçlayan Yeni Brezilya Planı (Coller Planı) gündeme gelmiş, geniş çaplı özelleştirme uygulamaları da bu plan ile birlikte başlamıştır. Hükümetin özelleştirme planı her yıl GSMH’nin %2’si düzeyinde özelleştirme geliri elde etmek, her ay bir KİT satışı gerçekleştirmek gibi amaçları içermektedir” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 47).

Bu planı başarıyla uygulayan Brezilya petrokimya, gübre ve demir çelik şirketlerinden oluşan 24 şirketi özelleştirerek hedeflediği 6,5 milyar dolar geliri sağlamıştır. 1980’lere gelindiğinde Latin Amerika’nın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Venezüella, bir petrol ihracatçısı olup; 1982 ve 1986 petrol fiyatlarında görülen düşüşler nedeniyle ekonomisi sarsılmış ve bir dizi ekonomik reformlarla, özelleştirmeye başvurmak zorunda kalmıştır. 1990 ile 1993 arasında 18 KİT’i satarak 2,5 milyar dolar gelir elde etmiş ve bunun 1,9 milyar doları telekomünikasyon şirketlerinin satışından sağlamıştır.

Diğer bazı Latin Amerika ülkelerinin yaptığı özelleştirmelere de bakılırsa; çok büyük özelleştirmeler olmamakla birlikte Peru, Kolombiya, Nikaragua, Bolivya ve Jamaika’da hükümetlerin bir takım özelleştirmeleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Peru’da 1993 yılı sonuna kadar banka, maden ve petrol şirketlerinden oluşan 20 kuruluş özelleştirilerek 522 milyon dolar, Kolombiya’da ise 4 banka ve 21 şirketin

özelleştirilmesinden 600 milyon dolar gelir sağlanmıştır. Nikaragua'da 289, Bolivya'da 37 ve Jamaika'da 57 kamu kuruluşu özelleştirilmiştir.

Latin Amerika ülkelerinde, daha sonraki dönem özelleştirme uygulamalarında etkinlik, verimlilik ve ekonominin yeniden yapılandırması öngörülmüştür. Latin Amerika'da birçok ülkede özelleştirme uygulamaları yapılmış olmakla birlikte; öne çıkan ülkeler Şili, Meksika ve Arjantin'dir. Şili ilk olması ve özelleştirme olgusunu yaşayarak geliştirmesi, Meksika ile Arjantin ise IMF ve Dünya Bankası tarafından başarılı kabul edilip, diğer gelişmekte olan ülkelere örnek gösterilmesi ve Latin Amerika karakteristiğini en iyi şekilde yansıtması sebebiyle ayrıca ele alınmıştır.

2.1.2.1. Şili

Şili'deki özelleştirme uygulamalarını ön plana çıkartan birçok özellik vardır. Bunun en önemlisi ise Şili'nin dünyadaki ilk özelleştirmenin yapıldığı ülke olarak kabul edilmesidir. Şili'de geniş kapsamlı olarak özelleştirme uygulamalarına 1973 yılından itibaren başlanmış olup bu uygulamaları CORFO adlı idari bir yapı yürütmüştür. Bu özelleştirmelerin bir başka özelliği ise, özelleştirmelerin sosyalist Allende hükümetinin millileştirmelerine (nationalization) karşı bir reaksiyon olarak yapılmış olmasıdır.

Şili'de 1970 yılında Marksist-Sosyalist Allende Hükümetinin başa gelmesiyle 50 olan KİT sayısı, 1970-73 yılları arasında yapılan millileştirme ile 600'e ve bunların milli gelirdeki payı %14'ten, %39'a çıkmıştır. "1973'lerin sonuna kadar devletin elinde olan sektörler tamamen ideolojik maksatlarla kullanılmış ve bu yüzden devlet 50 milyar dolardan fazla kayba uğramıştır. Bunların çoğu parasal genişleme yoluyla finanse edilmekteydi. Nitekim bunun sonucu yüksek enflasyon olmuştu. Fiyatlardaki yükselme Allende hükümetinin son yıllarında %1000'e ulaşmıştı" (Bilgin ve diğ., 1998: 77-78).

Bir süre sonra çokuluslu bir şirket olan ITT tarafından da desteklenen Pinochet askeri iktidarıyla, Şili'de yeni bir dönem başlamış ve ilk aşamada daha önce millileştirilen 240 kamu kuruluşu bedava olarak ilk sahiplerine geri verilmiş, daha sonra ise eski hükümet

tarafından yeni kurulan ve hisse satın alımı yoluyla millileştirilen KİT'ler özelleştirilmiştir.

“Ancak, özelleştirmenin peşin parayla değil de, özel sektörün borçlanması yoluyla yapılması ve dış borç yükünün artması nedeniyle, 1982-83 yıllarında oldukça ciddi bir finansal kriz yaşanmaya başlandı. Bu nedenle, özelleştirmenin üçüncü aşamasında, özelleştirilen çok sayıda kamu kuruluşu ve mali kurumlar oldukça sıkı bir devlet kontrolüne tabi tutuldu. Böylece, son aşamada, özelleştirilen çok sayıda KİT yeniden özelleştirildi. Bu aşamada ayrıca 40 kadar yeni KİT özelleştirme programına alınmış bulunmaktadır” (Buchi, 1993: 23-31).

Şili'deki özelleştirmeler amacına göre incelendiğinde, “1974–75 döneminde özelleştirmenin amacı KİT'lerin özel sektöre devri ve bütçe açıklarının azaltılması ile aşırı enflasyonun kontrolü iken, 1975–83 döneminde gelir arttırıcı politikalara yönelinmiştir. İkinci aşamada en çok uygulanan yöntemler, pazarlık ve teklif alma yöntemleridir. 1986'dan sonra ise kamusal hizmetleri ve büyük kuruluşları özelleştirmeye yönelik çalışmalar başlamıştır (Kilci, 1994: 47).

Özelleştirme süreci genel bir değerlendirmeye tabi tutularsa, ilk aşamada küçük KİT'lerin özelleştirilmesi ve yeniden yapılanması sağlanmış ve 1974–78 arasında 207 şirket özelleştirilerek 1,2 milyar dolar gelir elde edilmiştir. 2. aşamada telefon, elektrik, su gibi temel hizmetleri sağlayan doğal tekel konumundaki KİT'lerin özelleştirmesine sıra gelmiş ve bu özelleştirmeler 80 sonrası dönemde başlayıp yürütülmüştür. 1990 yılına gelindiğinde devletin elindeki KİT sayısı 600'den 50'ye ve KİT'lerin milli gelirdeki payı %12 seviyelerine düşmüştür. Özelleştirmeden elde edilen gelirler ise bütçe açığını azaltmak ve altyapı yatırımları başta olmak üzere diğer kamu hizmetlerinin icrası için kullanılmıştır. Yapılan özelleştirmeler sonucu büyüme oranı 1989–92 arasında ortalama yıllık %6.3, enflasyon 1990'da %27.3, 1993'te %12 ve yatırımlar ise 1993'te milli gelirin %28'i olarak gerçekleşmiştir.

Yeni sosyal güvenlik sistemine geçilmesi ise Şili'nin bir diğer ayırt edici özelliği olmuş ve bu konuda diğer Latin Amerika ülkelerine emsal teşkil etmiştir. Bu iyi tarafları

yanında özelleştirmenin arzu edilmeyen yanları da gelişmiştir. İlk etapta özelleştirilen KİT'lerin %70'inin yeni sahiplerinin elinde iflas edip, yeni yatırımcılara tekrar satılarak yeniden özelleştirilmesi sebebiyle Şili uygulaması Dünya Bankası tarafından oldukça başarısız sayılmaktadır. Sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamayanların (serbest çalışanlarla, göçmen işçilerin) toplam çalışan işgücü içinde 1/3'ü bulması bir diğer başarısızlık kriteri olarak görülmüştür. Özelleştirmelerin yüksek oranda işsizliğe yol açmama sebebi ise nüfusun 13 milyon seviyelerinde olmasıdır. Bu da Şili'nin istihdam sorunu yaşamasını önlemektedir.

2.1.2.2. Meksika

Meksika, 1970'li yılların sonlarına doğru Meksika körfezinde bulunan zengin petrol yatakları ve petrole gelen fiyat artışları nedeniyle, petrol üretim ve ihracatında büyük artışlar yaşamış, o yıllarda ülkedeki GSMH artışı %8,7 gibi yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu ortamda başa gelen hükümetler KİT'leri ve sosyal programları arttırarak devletin ekonomi içindeki yerinin büyümesine ve kamu harcamalarında patlamaya sebep olmuşlardır. Yapılan harcamalarda devlet gelirleri yetersiz kaldığı için büyük oranda borçlanmaya gidilmiş ve Meksika uluslararası piyasalardan aşırı derecede borçlanmak durumunda kalmıştır.

Dünya petrol fiyatlarında yaşanan ani düşüşle dış borç 26 milyar dolardan 86 milyar dolara fırlamış ve dış borç üzerindeki reel faiz oranlarının artması da Meksika'nın borcunu ödeyememesine yol açmıştır. Böylece "1982'de dış borç krizinin patlamasıyla birlikte Meksika ekonomisi büyük bir bunalıma girdi. Krizin beraberinde getirdiği ağır borç yükü Meksika ekonomisinde büyümenin tamamen durmasına neden oldu" (Karataş ve Öniş, 1994: 84).

Diğer Latin Amerika ve üçüncü dünya ülkeleri gibi Meksika da borçlanma yoluyla ülkeye gelen paraların kamu sektörü tarafından yutulmasına engel olamamış, oluşan borç krizi ise nihayetinde Meksika'yı IMF denetiminde bir istikrar programı uygulamaya mecbur etmiştir.

İşte, “Meksika’da özelleştirme uygulamaları enflasyon oranının %100 ve kamu sektörü borçlanma gereğinin %17’ye yükseldiği, bir ekonomik ve mali kriz döneminde başlatıldı. 1982 yılında başlatılan özelleştirme süreciyle, 1355 kamu kuruluşundan 1155’i özelleştirildi. Ancak çok sayıda kamu kuruluşu ya tasfiye edilmiş ya da kapatılmış bulunmaktadır. Özelleştirilmeyen KİT’ler arasında demiryolu taşımacılığı, petrol ve elektrik gibi sektörler yer alırken, havayolu taşımacılığı, telefon işletmeciliği ve bankalar gibi kuruluşlar özelleştirilmiştir” (Şener, 1994: 62).

Bu süreçte özelleştirmelerden sağlanan 22 milyar dolar gelir, borç ödemelerinde kullanıldı. Böylece dış borç yükünü azaltan devlet daha fazla sosyal programlara eğilmiş ve ekonomide alınan diğer önlemlerle enflasyon oranı %150’den, %10’a düşürülmüştür. Bu olumlu yönleri sebebiyle Meksika özelleştirmesi IMF ve Dünya Bankası tarafından, gelişmekte olan ülkelere örnek olarak gösterilmiştir.

“Meksika örneği özel teşebbüsü ve hedeflerin elde edilmesini destekleyen iyi tanımlanmış düzenleyici bir çerçevenin yatırımcılara ve hükümete yarar sağladığını gösteriyor. Telmex’in özelleştirilmesinden hem devlet hem de yatırımcılar kazançlı çıkmıştır. Bu telekomünikasyon şirketinin özelleştirilmesi Meksika’nın dünyadaki imajını olumlu etkiledi ve 1989 ile 1992 yılları arasında ülkeye 35 milyar dolarlık yabancı sermaye yatırımı yapılmıştır” (Terzi, 1998: 90-91).

“Meksika’daki özelleştirme programının en önemli özelliklerinden biri işçi sendikalarının muhalefetinin bulunmamasıdır. Bunun iki nedeni vardır. Özelleştirmelerde yasal olarak sendikaların her satışta bir ilk reddediş hakkı vardı. Buna göre teklifler öğrenildikten sonra sendika en yüksek teklife eşit fiyat vererek şirketi satın alabiliyordu. Bir de şirket hisseleri direk çalışanlara satılabiliyordu. Bu yolla Telmex’in %4,4’lük hissesini bir devlet bankası kredisi ile 325 milyon dolara alan çalışanların elindeki hisselerin değeri 16 ay sonra 1,37 milyar dolara çıkmıştır. Bu da çalışan başına 20 bin dolarlık bir kazanç anlamını taşımaktadır” (TESK, 1999: 8).

Her özelleştirmede olduğu gibi Meksika uygulamasında da zaman geçtikçe olumsuz etkiler görülmeye başlanmış ve 1994’lü yıllarda işsiz kalanların sayısı 400 bini

bulmuştur. KİT hisse senetlerinin belli ellerde toplanmasına engel olunamamış, kapatılan kamu kuruluşu sayısı satılanlardan çok olmakla beraber beklenen verimlilik gerçekleşmemiş ve arzu edilen rekabet ortamı bir türlü sağlanamamıştır.

2.1.2.3. Arjantin

Arjantin’de özelleştirme kavramı ilk defa Alfonsin döneminde, 1983’te dile getirilmeye başlanmış ve uygulanmıştır. Kapsamlı bir özelleştirme programı ise 1989’da iktidara gelen Carlos Menem tarafından uygulamaya konmuştur. Geçen yüzyılın başlarında dünyanın sayılı zengin ülkelerinden olan Arjantin, yüzyılın son çeyreğinde ekonomide izlediği ithal ikameci ve korumacı politikalar yüzünden büyük gerileme göstermiştir. Bu yüzden Arjantin’de özelleştirme fikri, yeniden yapılanma ve dünya ekonomisiyle entegre olabilme düşünceleriyle birlikte gündeme gelmiştir.

“Enflasyon oranının %200’e çıkması ve dış borç krizinin yaşanması, kamu sektör borçlanma gereğinin %18’e yükselmesi, bütçe açığının 1/3’nün KİT’lerden kaynaklanması, kamu sektöründe kötü yönetim, aşırı istihdam ve yolsuzluğun artması sonucu 1989 yılında Arjantin’de özelleştirme programı uygulamaya konuldu. İlk aşamada ulusal telefon ve hava yolları işletmeleri özelleştirildi. Daha sonra ise petrokimya, toplam 25.000 km’lik demiryolu, 10.000 km uzunluğundaki karayolu özelleştirildi. Ayrıca enflasyonla mücadele için önlemler alındı. Bu amaçla temel malların gümrük vergisi yükseltildi. Özelleştirmenin tekelleşmeye yol açmasını önleyici düzenlemeler yapıldı. Yerli ve yabancı şirket ayrımcılığı yapılmaksızın KİT hisse senetlerinin bir bölümü 21 ülkede 200 şirkete satıldı. Gönüllü emeklilik programı uygulandı. Emekli olmayanların bir bölümü ise özelleşen firmalara transfer edildi. Böylece çalışanların %10’unun özelleşen firmalara hissedar olması sağlandı” (Gür, 1995: 153).

Arjantin’de özelleştirmeler çok çabuk olmuştu. Ağustos 1989’da Parlatentonun Devlet Reformu Yasasını kabul etmesiyle başlamış ve 1990’da doğrudan satış, işletme hakkı devri ve ortak girişim metotlarıyla özelleştirme büyük bir hızla uygulanmıştır. “1993 yılında 176 özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında gaz hizmet ve üretim

şirketleri, telekomünikasyon hizmeti sunan Entel, demiryolu şirketleri, Buoenes Aires motorlu taşıt yolları şebekesi ve devlet petrol işletmesi Yacimientos Petroliferos Fiscales'e ait hisselerin % 45'i yer alıyordu. Bu satışlardan elde edilen hasılat 8,7 milyar doları aşırıyordu" (Çelebi, 1995: 216).

Özelleştirme uygulamaları içinde dikkati çeken telefon, petrol ve demiryolu şirketleri olmuştur. Çünkü bu üçü, bütün KİT'lerdeki toplam istihdam ve gelirin 2/3'ünü, zararların ise 1/2'sini oluşturuyordu. Bu yüzden, Dünya Bankası da bu KİT'lerin özelleştirilmesine yardımcı olmuş, 300 milyon dolar kredi yardımı yapmıştır.

"Arjantin modelinde birçok özelleştirme metodu kullanılmakla beraber, hemen hemen tüm uygulamalarda aşağıda özetlenen sıralama ve sistem geçerlidir:

- Parlamento onayı,
- Özelleştirme komisyonunun oluşturulması,
- Düzenleyici hukuki metinlerin hazırlanması ve onayı,
- Düzenleyici ve uygulayıcı kurumaların yaratılması,
- Hukuki, teknik ve mali danışmanların belirlenmesi ve mali rasyonalizasyonun yapılması,
- Çalışanların durumlarıyla ilgili bir yeniden yapılanma ve gönüllü emeklilik programının yürürlüğe konulması,
- İşletme organizasyon birimlerinin kurulması,
- Satış tekliflerinin hazırlanması,
- Teklifleri değerlendirme komisyonunun kurulması ve ön elemelerin yapılması,
- Ön elemeleri kazananların yeniden değerlendirilmesi ve yeni tekliflerin alınması,
- Teknik ve ekonomik açıdan son değerlendirmeler,
- Sözleşmelerin imzalanması,
- Ve son olarak, özelleştirme için mülkiyet devrinin gerçekleştirilmesidir" (Karluk, 1994: 170-171).

Arjantin'de özelleştirme uygulamaları 1989'da başlayıp, 1993 yılı sonuna kadar 11,1 milyar dolar borç azalmasıyla sonuçlanmıştır. Elde edilen 8 milyar dolar gelirin %50'si

bir telekomünikasyon şirketi olan ENTEL'in satışından, %17'si ise petrol şirketinin satışından sağlanmıştır.

Arjantin'deki özelleştirilmelerde devlet her satışta belli bir orandaki hisseyi elinde tutmuş ve bunun yanında kuruluşlarda çalışanlara ise genelde hisselerin %10'u verilmiştir. Yine burada kamuoyunun aydınlatılması ve özelleştirmeye daha fazla kişi çekilmesi için bu yöndeki çalışmalara çok önem verilmiştir. Arjantin özelleştirme uygulamasının bir diğer özelliği ise, özelleştirilecek KİT'lerin yeniden yapılandırılarak, yeni şirketlere ayrılıp satılmasıdır.

“Arjantin özelleşmesi önceden tespit edilmiş bir plan veya ideolojik politikaların sonucu değil, özel şartların ürünü olan bir özelleştirme tarzıdır. Arjantin hükümetinin özelleştirmeye yönelmesi; başlangıçta kaliteli hizmet, verimliliği sağlamak, kaynak dağılımını sağlamaya dayanan bir özelleştirme anlayışından çok, mali zorluklardan dolayı uygulanan bir politik tercih sonucu olmuştur. Yani bu uygulama ile ekonomi düze çıkmış ve üretim kaynakları daha iyi hale gelmiştir” (Bilgin ve diğ., 1998: 130).

2.1.2.4. Latin Amerika Deneyimleri

KİT'ler, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finansman kuruluşları tarafından buldukları ülkelerde enflasyon ve hayat pahalılığı, bütçe açığı, paranın değer kaybı, ekonominin hızlı kalkınamaması ve ülke kaynaklarının müsrifçe harcanması konularında günah keçisi ilan edilmiş olup; gelişmekte olan ülkelere yüksek kalkınmayı sağlamak ve dış borç yükünü hafifletebilmek için bu kuruluşların özelleştirilmesi önerilmiştir.

Gerçeklik payı bulunmakla birlikte bu söylem KİT'ler için ağır ve çok fazladır. Çünkü KİT'ler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde zaten daha fazla kalkınmayı sağlamak, sanayileşmek, ekonominin dışa bağımlılığını azaltmak ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla kuruldu ve bu kuruluşların özelleştirilmesi ile o ülke açısından pek te tasarruf elde edilmiş olmayacaktır. Büyük çapta ülke içindeki özel teşebbüslerin yatırım

için ayırdığı kaynaklar özelleştirme ile el değiştirip, devletin dış borçlarına gidecek ve yabancı sermaye gelmedikçe ülkeden büyük bir sıcak para çıkışına yol açacaktır.

Aşağıdaki Tablo 7’de görüldüğü gibi 1990’lı yıllarda Latin Amerika ve Karayiplere yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) girişlerinde artış görülmüştür.

Tablo 7: Latin Amerika’daki Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri

(Milyar Dolar)

ÜLKELER	1985-1995* (yıllık ortalama)	1996*	1997*	1998*	1999**	2000***
Latin Amerika ve Karayipler	14,836	45,840	69,712	73767	110,285	86,172
Brezilya	1. 838	10. 496	18. 743	28. 480	31. 362	33. 547
Arjantin	2. 171	6. 522	8. 755	6. 526	24. 147	11. 152
Meksika	4. 500	9. 200	12. 800	10. 200	11. 915	13. 162
Şili	1. 182	4. 633	5. 219	4. 638	9. 000	3. 900
Venezüella	0. 500	2. 200	5. 500	4. 400	3. 300	4. 200
Kolombiya	0. 714	3. 112	5. 639	2. 907	4. 000	0. 700
Trinidad ve Tobaço	0. 171	0. 355	1. 000	0. 732	0. 600	0. 750

Kaynak : * İKV, 2001, s. 57

** İSO, 2002, s. 35

*** World Investment Report 2001, UNCTAD

1999 yılına gelindiğinde bölgeye gelen DYY miktarı %23 oranında bir artış göstererek, 110 milyar dolara çıkmıştır. “Bölgenin uzun vadeli büyüme potansiyeli ve özelleştirme programları, bölgeye yapılan yabancı yatırımların artışını olumlu yönde etkileyen en önemli iki faktör olmuştur. Son yıllarda Latin Amerika ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımlarının önemli bir bölümü birleşmeler ve satın almalar yoluyla gerçekleşmiştir. Bununla birlikte özelleştirme Arjantin, Brezilya ve Şili’de önemli bir yabancı sermaye kaynağı olmuştur. Özelleştirmeden en fazla Kuzey Amerika ve Avrupa merkezli ÇUŞ’lar yararlanmışır” (İKV, 2001: 56). Bununla birlikte günümüzde Latin Amerika’da, “özelleştirme önceki yıllardaki hızıyla devam etmese de doğrudan yatırım girişinde ana etkenlerden biri olarak önemini devam ettirmektedir” (İSO, 2002: 35).

Bu gerçeklerle konuya bakıldığı zaman, özelleştirme başlı başına bir amaç olmaktan ziyade ekonomik yapılanma programının bir parçası olarak karşımıza gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik liberalizasyon programları üzerinde çalışan bazı uzmanların programların değişik unsurlarını ağırlıklandırırdıkları, özelleştirmeye %10'luk bir ağırlık puanı verdikleri, ticaretin serbestleşmesi, döviz kuru ayarlamaları ve diğer yapısal değişiklikleri içeren reformlara daha fazla önem verdiklerini unutmamak gerekir. Bu yüzden Latin Amerika özelleştirmelerinden çıkarılan deneyimler açıklanırken sadece özelleştirme ve gelen paranın değil, sürdürülen ekonomik politika ile ekonomide yeniden yapılanma sürecinin etkileri de göz önünde bulundurulmuştur.

Latin Amerika'da özelleştirmeye başvurulmasının temel nedeni, kamu sektörü borçlanma gereğinin %15'lere ulaşması ve artan dış borçlar nedeniyle karşılaşılan ödeme güçlükleri olmuştur. Bu ülkeler mali krize düştükleri anda, IMF ve Dünya Bankası tarafından dış borç ve kredi verme yoluyla, özelleştirme programlarını kapsamlı bir şekilde uygulamaya zorlanmışlardır.

Bu ülkelerin özelleştirme uygulamalarından tecrübe edilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İstikrarlı bir ekonomi yaratmak için makro ekonomik reformlar uygulamalı, ticaret serbestleşmeli, fiyatlara müdahale olmamalı ve finansal reformlar yapıp serbest rekabet piyasasına işlerlik kazandırılarak özelleştirme bu makro ekonomik reformlar paketinin bir tamamlayıcısı olmalıdır.
- Özelleştirmenin başarısı için ülkedeki bütün özelleştirmeler, tüm yetkilere sahip bir üst kurum tarafından, tek elden ve uzman bir kadro tarafından gerçekleştirilmelidir.
- Özelleştirmede tecrübe çok önemli olup; özellikle uluslararası çapta gerçekleştirilecek büyük özelleştirmelerde yatırım bankaları, danışmanlık firmaları ve yeni bilgi-iletişim teknolojisini bilen dış uzmanlardan yardım alınmalıdır.
- Özelleştirme öncesi bu kuruluşlar şirket haline getirilerek, uzman yöneticiler tarafından kar amacı güdülmeye alınmalı ve böylece satış öncesi ticarileşme ve kurumlaşma tamamlanarak, bu KİT'ler özelleştirmeye uygun hale

getirilmelidir. Latin Amerika uygulaması bunun çok önemli olduğunu göstermiştir.

- Her ülkenin kendi koşullarına ve KİT'lerin yapılarına bakılarak; blok arz, hisse senedi yoluyla arz, imtiyaz, sözleşme hakkı devri gibi yöntemlerden en uygun yöntemle özelleştirme yapılmalı, küçük ve orta büyüklükteki KİT'lerden başlayarak başarı sağladıkça daha kompleks olan büyük KİT'ler özelleştirilmelidir.
- Özelleştirme ancak kararlı ve istikrarlı bir siyasi yapı içinde, diğer partiler başta olmak üzere yoğun sendikal ve sivil tepkilerin olmadığı bir ortamda başarıyla yürütülebilir.
- Özelleştirme yapan devletler yerli ve yabancı yatırımcılar için gerekli cezbedici ortamları yaratmak zorundadırlar. Arjantin bu amaçla kamu oyununun aydınlatılmasına büyük önem vermiş, bununla birlikte AB, Japonya, ABD ve Asya ülkelerine tanıtım ve reklamını yaparak, 21 ülkeden 200'ü aşkın şirketin ülkesindeki özelleştirmelerde yer almasını sağlamıştır.
- Latin Amerika'da özelleştirme uygulamalarıyla enflasyon oranı oldukça düşürülmüştür. Bunda sadece özelleştirmenin payı olmayıp, vergilerin ve diğer ekonomik önlemlerinde rolü olmuştur. Buna karşın yapılan özelleştirmeler üretim, gelir dağılımı ve istihdam düzeyine olumsuz etkilerde bulunmuştur.
- Ayrıca diğer bir olumsuz gelişme, özellikle Şili ve Meksika'da zarar eden fabrikaların kapanmasıyla yaşanmıştır. Sadece çalışanlar işsiz kalmayıp, bu işletmelere temel ve yarım mamul mal ve hizmet sunan çok sayıda köylü ve yan kuruluş böylece zararlara uğramıştır. KİT'ler kapatılmak yerine çalışanlardan oluşan bir kooperatif kurularak işletmesi bu kuruluşa devredilebilir.

Genelde Latin Amerika özelleştirmesi, gelişmekte olan ülkeler ve ülkemiz açısından çok önemlidir. Çünkü bugün ülkemizin bulunduğu bu durumdan; Şili, Meksika ve Arjantin daha önceleri geçmiştir. Bu ülkeler, kriz dönemlerini ve önemli KİT'lerin özelleştirilmesini ve ekonomide liberalizasyonu daha önceden tamamladıkları için deneyimleri hem ülkemiz, hem de gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir.

2.1.3. Diğer Ülkelerdeki Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme uygulamaları ağırlıklı olarak IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finansman kuruluşlarının önerdiği ve yönlendirdiği istikrar ve yapısal uyum politikaları çerçevesinde ele alınmış, bu kuruluşların kredi ile destekleyip, teknik yardım sağlamaları ile özelleştirme uygulamaları başarılı olmuştur. Ancak bunun istisnası da olmuştur; Güney Kore ve Malezya. Bu ülkeler herhangi bir uluslararası kuruluşun etkisi olmadan kendi özelleştirme programlarını uygulamışlar ve kendilerine özgün bir kalkınma modeliyle iyi bir istikrar süreci yakalamışlardır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri, özelleştirmeye iten ve bu ülkeleri gelişmiş ülke özelleştirmelerinden ayırt eden, karakteristik nedenleri vardır. Amaçları, temelde içinde buldukları istikrarsızlıktan çıkıp dünya ekonomisine uyum sürecini çabuklaştırmaktır. “Bütçe açığını kapatmak, dış borçları finansa etmek, kötü yönetim ve rüşvetle mücadele etmek başlıca özelleştirme nedenleri olarak sayılabilir” (Şener, 1994: 71).

“Güney Kore’de KİT’ler 4 sınıftır:

- Kamu kuruluşları (Government Enterprise-GE) tamamen devletin sahip olduğu kuruluşlar,
- Kamu ortaklıkları (Government Invested Enterprise-GIE) sermayenin %50’den fazlasına devletin sahip olduğu kuruluşlar,
- Kamunun finanse ettiği kuruluşlar (Government Funded Enterprise-GFE) sermayenin %50’den azına devletin sahip olduğu kuruluşlar,
- Bağlı ortaklıklar (Subsidories) ise kamu kuruluşlarının sahip olduğu teşebbüslerdir” (Kilci, 1994: 53-54).

Ülkede, “1983’de kamu girişimlerinde yönetim mekanizmasının iyileştirilmesine yönelik bir yasa çıkarılmış (KİT yönetimlerine hükümet müdahalesi azalmış), 1987’de ise Kamu Girişimlerini Özelleştirme Komitesi oluşturulmuştur. 1987-89’da çok sayıda özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir. 1980’lerde başlatılan reformlarda esas amaç önce istikrar, sonra liberalizasyon olmuştur” (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 48-49).

Güney Kore’de özelleştirmenin yoğun yaşandığı yıllar 1988–1992 arasında olup, yapılan uygulamalar Tablo 8’de gösterilmiştir. Tüm bu özelleştirmelerden 43,497 milyon won (yaklaşık olarak 58 milyon dolar) gelir elde edilmiş ve Dünya Bankasının 1992 yılı değerlendirmesine göre Güney Kore’de politika olarak özelleştirmenin yapısal reform içindeki toplam ağırlığı %10 ile en fazla ağırlığı olan politika olmuştur.

Güney Kore özelleştirme uygulaması üç temel kritere dayanmıştır. Söz konusu kuruluşun ürettiği mal veya hizmet geniş bir toplum kesimini ilgilendiriyorsa, çok büyük ölçekli bir firmaysa ve karlı durumda olmayıp kısa vadede kara geçmesi beklenmeyen bir kuruluş ise özelleştirme kapsamı dışında tutulmuş, bu kuruluşlarda devlet, KİT hisselerinin en az %51’ine sahip olmaya devam etmiştir.

Tablo 8: Güney Kore’de Özelleştirme Uygulamaları (1988-1992)

KURULUŞ	FAALİYET ALANI	SATIŞ YÖNTEMİ	SATILAN KAMU PAYI
Korea Stock Exchange	Borsa İşlemleri	Diğer ortaklara Blok Stş.	%65,2
National Textbook Co. Ltd.	Okul Kitapları	Halka Arz	%50
Foreing Exchange Bank	Dış Ticaret Finansmanı	Halka Arz	%2,5
Korea Appraisal Board	Menkul-G.Menkul Tic.	Diğer ortaklara Blok Stş.	%49,4
Korea Technology Development Co.	Yatırımlara Kredi Temini	Diğer ortaklara Blok Stş.	%20,8
Korea Tobacco and Ginseng Co.	Tütün ve Kore Çayı Üretimi	Halka Arz	%49
Korea Electric Power Co.	Elektrik Üretimi	Halka Arz	%49
Korea Telecommunication Authority	Telekomünikasyon	Halka Arz	%49
Pohang Iron and Stell Co.	Demir-çelik	Halka Arz	%34,1
Citizens National Bank	Bankacılık	Halka Arz	%21,6
Small and Medium Industry Bank	İhtisas Bankacılığı	Halka Arz	%48,9

Kaynak: Republic At Korea, Privatization and New Administration System of Public Enterprise in Korea, Aralık 1992 İLO Alt Komisyon çalışmalarına sunulan rapor.

Malezya’da Malaysia Airlines, Plus North-South Karayolu projesi, Telecom Malaysia ve Kuala Lumpur büyük transit demiryolları hisselerinin satışından 3 milyar dolar gelir

elde edilmiş ve sonraları Post Malaysia, Johar, Penang ve Bintulu limanları ve petrol sanayinin bazı kesimleri ile bazı enerji projeleri alanlarında özelleştirmeler hızla devam etmiştir.

Diğer Asya ülkelerinde de özelleştirme girişimleri olmuştur. Endonezya’da özelleştirme konusuna çok temkinli yaklaşılmakla birlikte, Tayland’da 1992 yılında Thai Airways hisselerinin satışıyla özelleştirme başlamış ve Singapur’da Singapore Telecom (ST) hisseleri Ekim 1993’te başarılı bir şekilde halka arz edilerek özelleştirilmiştir. Hindistan’da ise hükümete ait kuruluşların yaklaşık %20’si, 1990 ile 1995’li yıllar arasında, çoğu doğrudan satış yoluyla özelleştirilmiştir.

Yunanistan’da KİT’lerin ekonomideki payı %50 civarındadır. 1990–1991 yıllarında özelleştirme kapsamına alınan 39 kuruluşun özelleştirilmesinden 4.8 milyar drahmi, 1992’de ise dört kuruluşun özelleştirilmesinden 140 milyar drahmi gelir elde edilmiştir. “Öte yandan, Orta ve Doğu Avrupa’da kısa zamanda cesur denebilecek özelleştirmeler yapılmakla birlikte, hala kat edilmesi gereken uzun bir yol vardır. Asya ve Afrika’da ise özelleştirmeye yeni başlandığı söylenebilmektedir. Orta ve Doğu Avrupa’da yer alan Ermenistan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Slovakya gibi bazı ülkelerde işletmelerin %75’ten fazlasının satıldığı, diğer ülkelerde ise prosedürün daha yavaş işlemekte olduğu görülmektedir. Örneğin Azerbaycan, Romanya ve Polonya’da 12 binin üzerindeki işletme halen devlet elindedir. Genel olarak satılabilecek nitelikte olan bütün işletmeler satılmıştır. Diğerleri ise zararda olduğu için satışı nispeten sorunlu olan işletmelerdir” (TİSK, 1999: 10).

2.1.4. Özelleştirmeye Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar

Başta İngiltere ve ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler özelleştirme uygulamalarını başarıyla tamamladıktan sonra, gelişmekte olan ülkeleri özelleştirme yapma yönünde hem teşvik ettiler, hem de elde ettikleri (özellikle özelleştirme yöntemlerinin uygulanması konusundaki) bilgi ve tecrübelerini bu ülkelere pazarlama yolları geliştirdiler. Bu amaçla özelleştirmeye yön veren belli başlı kuruluşlar; Uluslararası Para Fonu ile Dünya Bankası başta olmak üzere Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı

(Multilateral Investment Guarantee Agency), Uluslararası Kalkınma Ajansı (Agency for International Development) ve Denizlerışı Kalkınma Ofisi olmuştur.

IMF ve Dünya Bankası gelişmekte olan devletlerin bütçe ve ödemeler bilançosu açık vermemesi ya da söz konusu açıkların minimum düzeyde olmasıyla ilgilenirler. Bu ülkelerdeki diğer enstrümanları oluşturan; ekonomik, demokratik ve sosyal içerikli programlar bu kuruluşlar için o kadar önemli değildir. Ödemeler bilançosu ve devlet bütçesi açıkları arttıkça IMF ve Dünya Bankası'nın özelleştirme yapılması konusundaki baskısı artmaktadır. Nitekim 1979'daki ikinci petrol krizinden sonra az gelişmiş ülkelerin artan dış ödemeler bilançosu açıkları için Dünya Bankası, 1980'de Yapısal Uyum Krediler Programı ile sonrasında Sektör Uyum Kredileri Programını uygulamaya koydu. 1989 yılına gelindiğinde Teknik Yardım ve Kamu Kuruluşlarının Rasyonalizasyonu isimleriyle yeni kredi programlarını başlattı. Bu kredi programlarının hepsi koşullu olup, borçlanan ülkenin özellikle makro ekonomik boyutta, enerji ve tarım politikalarıyla kamu kuruluşları üzerinde birtakım yapısal değişiklikler yapmasını şarta bağlamıştı. Tablo 9'da da görülebileceği gibi Dünya Bankası tarafından 1989 yılında "desteklenen toplam 147 projeden 67'si yapısal uyum, 33'ü sektörel uyum konusunda olup 47'si de teknik yardım ve kredi sağlamaya yöneliktir" (Suiçmez ve Yıldırım, 1993: 46).

Tablo 9: Dünya Bankası Tarafından Desteklenen KİT Reformu Projeleri (1989)

BÖLGE	Teknik Yardım	Yapısal Uyum	KİT Kredisi	Sektörel Uyum	TOPLAM
Afrika	21	36	8	15	80
Latin Amerika	10	16	2	4	32
Avrupa, O.Doğu ve K. Afrika	3	8	2	11	24
Asya	0	7	1	3	11
TOPLAM :	34	67	13	33	147

Kaynak : Suiçmez ve Sönmez, Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları, 1993, s,46 (Galal, 1991'den alıntı).

Dünya Bankası tarafından verilen bu koşullu kredilerin yarısı; KİT'lerin özelleştirilip kamu hizmetlerinin piyasa içinde görölmesi, devlet harcamalarının kısılıp, iç talebi

azaltıcı politikalarla, reel ücretlerin düşürülmesi ve ekonomik rasyonalizasyon önlemlerinin alınması şartıyla verilmiştir. Sonuçta, “IMF ve Dünya Bankası’nın koşullu kredileri karşılığında Togo, Nijerya, Panama ve Jamaika gibi ülkeler başarılı sayılırken; Senegal, Türkiye ve Gana uygulamalarda başarısız olmuştur” (Worldbank, 1989: 5).

“Dünya Bankası, 1988 yılında Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı adlı bir örgüt kurdu. Bu ajansın temel amacı, yabancı sermayeyi geliştirmekte olan ülkelerde ortaya çıkacak devrim ve savaş gibi olaylara ve alınacak kamulaştırma kararlarına karşı korumaktır. Ajansın ikinci amacı ise, ilgili ülkenin hükümetiyle ilişki kurarak, daha kararlı özelleştirme programlarını uygulamaya koydurtarak yabancı yatırımcıların teşvik edilmesini sağlamaktır” (Şener, 1994: 67).

Bunun yanı sıra Dünya Bankası, Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Çok taraflı Yatırım Garantisi Ajansı ile birlikte Özel Sektör Kalkınma Grubu’nu kurdu. Bu grubun amacı şöyledir:

- Kamu sektörü temelinde özel sektörün büyümesini ve etkinliğini ölçmek,
- Özelleştirme ve liberalizasyon politikalarını ülkelerin içsel dinamiklerine uyarlamak,
- Verilen krediler, teşvik ve promosyonlarla kalkınma ile özelleştirme arasında denge oluşturmak,
- Bölgelerin özel durumlarına göre hareket etmek. Yani Doğu Avrupa ülkelerinde serbest piyasa mekanizmasını, geliştirmekte olan orta gelir grubundaki ülkelerde iç rekabeti, Güney Asya ülkelerinde ise liberalizasyonla birlikte ekonomik serbestleşmeyi sağlama” (Şener, 1994: 67-68).

Başka bir uluslararası kuruluş ise ABD’nin Uluslararası Kalkınma Ajansı olup, amacı geliştirmekte olan ülkelerde özel sektörün desteklemesidir. Bu işi yönetmek için kurulan ajansa bağlı Özel Sektör Bürosu tarafından yapılan işleri; yıllık özelleştirme konferansları organize etmek, özelleştirme yapacak ilgili ülkeye teknik yardımda bulunmak ve geliştirmekte olan ülkelerde yıllık 2 özelleştirme programını uygulamak olarak sıralayabiliriz. Uluslararası Kalkınma Ajansı diğer bir yan kuruluşu olan

Özelleştirme Merkeziyle, 30 civarı gelişmekte olan ülkeye özelleştirme konularında teknik yardım ve danışmanlık hizmeti vermektedir.

Denizlerası Kalkınma Ofisi, İngiltere’de Dışışleri Bakanlığı’na bağlıdır. Ofis dış temsilcilik ve bürolarıyla gelişmekte olan ülkelere havayolları, demiryolları ve telekomünikasyon hizmetleriyle ilgili özelleştirmelerde hem parasal hem de teknik yardımlarda bulunur. İngiltere özelleştirmesinde kazandıkları deneyim ve bilgileri gelişmekte olan ülkelere sunan bir alt sektör bile oluşmuştur. Birçok banka, sermaye piyasası kuruluşu ve yönetici bu işi yapmakta, örnek olarak ülkemizde de danışmanlık hizmeti vermiş olan Morgan Grenfell adındaki İngiliz bankası Fransa, Malezya, Şili dahil, 14 ülkede danışmanlık hizmeti vermektedir. Yine bunun gibi Henry Schroder Wagg, Rothschild ve Price Waterhouse isimli şirketler petrol, orman ürünleri ve elektrik alanlarında hizmet verirken, Coopers ve Lybrand adlı muhasebe şirketi de Tayland, Kosta Rika, Madagaskar gibi ülkelerin özelleştirme programlarını hazırlamaktadır.

“Bütün kuruluşlar, 1990 yılında Özelleştirme İhraç Komisyonu adı altında organize olarak, etkinliklerini daha da arttırmışlardır. Özelleştirme hizmetlerini pazarlayan şirketler;

- Hükümetlere özelleştirme konularında danışmanlık yapma,
- Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası adına özelleştirmeye ilişkin araştırmaları yürütme,
- Kamu varlıklarının satışıyla ilgili olarak, bürokratlara muhasebecilik ve yönetici danışmanlığı hizmetleri verme,
- Yap-İşlet-Devret projelerinde hükümetlerle finansmanı sağlayacak firmalar arasında aracılık görevini yüklenme gibi işleri yaparlar” (Şener, 1994: 69).

Kalkınma bankaları, OECD, Avrupa Topluluğu, GATT ve Araştırma Kuruluşları özelleştirmeyle ilgilenen diğer uluslararası kuruluşlardır. Inter Amerikan Kalkınma Bankası, Asya Afrika Kalkınma Bankası, IMF ve Dünya Bankası’nın önderliğinde gelişmekte olan ülkelere kredi verirken, Adam Smith Enstitüsü ve Herstage Vakfı gibi araştırma kuruluşları, yayınlar hazırlayarak özelleştirme üzerine bilimsel konferanslar düzenlemektedirler. OECD ve Avrupa Birliği (AB), üye ülkelerinde özelleştirme

yapılması için teşviklerde bulunurken Gümrük ve Tarifeler Genel Antlaşması (GATT) dünyada rekabet ortamının oluşması amacıyla, özelleştirmeyi ve serbestleştirmeyi yaygınlaştırmak amacındadır.

2.1.5. Dünyadaki Özelleştirmenin Genel Değerlendirmesi

Dünya ülkelerinin birçoğunda, KİT'lerin verimsiz ve etkinlikten uzak çalışmaları, ülkenin kaynak dağılımını olumsuz etkilemeleri ve finansman problemleri nedeniyle büyük bütçe açıkları ile dış borçlara yol açmaları, geçen yüzyıl boyunca hep problem teşkil etmiş ve KİT'lerin ekonomik faaliyetlerinin sınırlandırılması düşüncesi gündeme gelmiştir. Dünya 1929 yılında ekonomik bunalımı yaşarken, bunalımdan çıkış için Keynezyen iktisat politikası gereğince, devletin ekonomiye müdahale etmesi tek çare görülüp uygulanmıştır. Özellikle savaş ve buhran dönemlerinde genişleyen devlet yapısı ekonomide ağırlığını göstermiş, ülkelerdeki KİT sayıları ve yapılarının artması ve II. Dünya Savaşı sonrası birçok ülkede görülen şirketleri devletleştirme ile yeni KİT'ler oluşturma saplantısı, dünyada yeni bir krizin habercisi olmuştur.

1970 bunalımıyla birlikte yıldızı yeni parlayan Chicago Ekolü ve Monetarist iktisat yaklaşımı, kamu müdahalesine ekonomik etkinsizlik yarattığı gerekçesiyle karşı çıkmakta, piyasa düzeninin yine piyasa (görünmez el) tarafından sağlanacağı görüşüyle ekonomide bir devrim yaratmıştır. Bu devrim, kapitalist ekonomilerin zaferi olarak yorumlanırken, yavaş yavaş sosyalizmin zorunlu sonunu getirmiş, doğu blok ülkelerinin de serbest piyasa ekonomisine geçiş süreçlerini ve küreselleşme olgusunu hızlandırmıştır. Dünyadaki bu gelişmeler, ekonomilerdeki “liberalizasyon” hareketiyle birlikte “özelleştirme” kavramının doğuşunu ilan etmiştir. Kurumsal olarak ve modern manada özelleştirme 70'lerdeki dünya bunalımı ve petrol şokları sonrası ilk defa kendini Şili'de göstermiş, akabinde gerçekleşen İngiliz uygulaması ise gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerine örnek teşkil etmiştir.

Serbest piyasa ekonomisine geçiş ve ekonomilerde yapısal değişiklikleri sağlamak amacıyla, bu programların bir parçası olarak uygulanan özelleştirmeler, dünya genelinde ekonomik-mali, siyasi ve sosyal birçok etki doğurmuştur. Özellikle dış borç

yükü olan ülkeler açısından büyük bir rahatlama olurken, gelişmiş ülkeler için de liberalizasyonun önemli bir adımı olmuştur. Özelleştirmeler, siyasi açıdan sosyalizmin dağılma sürecinde etkili olmuş, sosyal açıdan ülkedeki başta kamu çalışanları olmak üzere her kesimden her insanı etkilemiş, küreselleşme süreciyle de ülkeleri birbirine yaklaştırmıştır. Yabancı yatırımların uluslararası sermaye kisvesi altında özelleştirme yapan ülkelere girmesi, bu ülkelerin sermaye piyasalarını ve ekonomisini hareketlendirmiştir.

2.1.5.1. Dünya Ekonomisi Üzerine Ekonomik Etkileri

Özelleştirmenin dünya ekonomisi üzerine etkilerinin yoğun olarak görüldüğü yıllar, 80'li yıllar ile 90'lı yıllar olmuştur. Bu dönemde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, Latin Amerika'dan Doğu Avrupa ülkelerine, Afrika'dan Çin'e kadar yaygın bir şekilde özelleştirme uygulamaları yaşanmış ve günümüzde hala yaşanmaktadır. Dünyadaki kamu mülkiyetinin görülmesi ve bugün gelinen noktanın fark edilmesi açısından Tablo 10 önemli ipuçları vermektedir.

Tablo 10: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kamu Mülkiyeti (1985)

Ülkeler	Havayolu	Otomobil	Kömür	Elektrik	Gaz	Petrol	Posta	Demiryolu	Gemi İnşa	Çelik	Haberleşme
Avustralya	2	1	1	3	3	1	3	3	-	1	3
Avusturya	3	3	3	3	3	3	3	3	-	3	3
Belçika	3	1	1	1	1	-	3	3	1	2	3
Kanada	2	1	1	3	1	1	3	2	1	1	1
Fransa	2	3	3	3	3	-	3	3	1	2	3
Almanya	3	1	2	2	2	1	3	3	1	1	3
İtalya	3	1	-	2	3	-	3	3	2	2	3
Japonya	1	1	1	1	1	-	3	2	1	1	2
Hollanda	2	2	-	2	2	-	3	3	1	1	3
İspanya	3	1	2	1	2	-	3	3	2	2	3
İsveç	2	1	-	2	3	-	3	3	2	2	3
İsviçre	1	1	-	3	3	-	3	3	-	1	3
İngiltere	2	2	3	3	3	1	3	3	3	2	1
ABD	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1

Kaynak: OECD veya KARLUK Rıdvan, Türkiye'de KİT ve Özelleştirme, s. 144.

* Kamu sektör Ağırlığı: 1= %50'den az, 2= %50-75 ve 3= %75'ten fazla

Tablo 10’da, 14 OECD üyesi olan gelişmiş batılı ülkenin 1985 yılı itibariyle; petrol, gaz, havayolu, demiryolu, elektrik ve haberleşme gibi sektörlerde kamunun önemli bir ağırlığı olduğunu göstermektedir. 2000’li yıllara gelindiğinde ise bu tablo tamamen değişmiş, tabloda yer alan tüm ülke ve sektörlerde özelleştirmeler yaşanıp, birçoğunda tamamen bitmiştir.

1985’lere gelindiğinde, gelişmiş ülkeler yapısal ekonomik sorunlarına çözüm bulmak ve geliştirmekte olan ülkeler ise bütçe açıklarını azaltıp, artan dış borç yüklerini hafifletmek için yoğun bir özelleştirme sürecine girmişlerdir. 1986–1992 yılları arasında gerçekleşen bu özelleştirmeler, bir dalgalanma gibi dünya ülkelerine yayılmıştır. EK 3’te görüldüğü gibi, bu amaçla 17’si gelişmiş, 31’i geliştirmekte olan toplam 48 ülkede özelleştirmeler yapılmış, dünya genelinde toplam 402 kuruluş özelleştirilirken, 185 milyar dolar gelir elde edilmiştir.

“Dünya ekonomisinde özelleştirme hareketlerinin başladığı 1980 yılından 1991 yılına kadar geçen 11 yıllık süre içinde toplam 6892 kamu kuruluşu özelleştirilmiştir. Bunun yaklaşık %70’i sanayileşmiş ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Toplam 6892 özelleştirmenin %66’sını oluşturan 4500’ü, eski Doğu Almanya’dadır. Daha sonra %12 oranı ile Latin Amerika ve Karayip (804) ile diğer Doğu Avrupa ülkeleri (805), %5 ile Sahra Altı ülkeleri (373), %12 ile OECD üyeleri (170) ve Asya ülkeleri (122) ve %1 ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri (58) gelmektedir.

Aynı dönemde gelişme yolunda olan ülkelerde 2162 özelleştirme yapılmıştır. Bu grupta %37 ile Latin Amerika ve Karayip (804) ve Doğu Avrupa ülkeleri (805) ilk sırada yer almıştır. Daha sonra %17 ile Sahra Altı Afrika (373), %6 ile Asya (112) ve %3 ile de Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri (58) diğerlerini izlemiştir” (Karluk, 1994: 146–147).

Özelleştirmenin ilk dalgası olarak nitelendirebileceğimiz 1986–1992 yılları arasındaki özelleştirmeleri incelediğimizde; dünya ülkelerindeki büyük özelleştirmeler ile geliştirmekte olan ülkelerdeki 1 milyon doların üzerindeki özelleştirmeler dikkat çekmektedir.

Tablo 11: Dünya Ülkelerindeki Büyük Özelleştirmeler (1986-1993)

Büyük Halka Satışlar	Tarih	Değer (Milyar Dolar)
Nippon Telegraph and Telephone (Japonya)	1986	12,40
BP (İngiltere)	1987	9,50
British Gas	1986	7,80
BT (İngiltere)	1984	4,90
British Steel	1988	4,50
Scottish Power	1991	3,70
Societe Generale (Fransa)	1987	3,70
Vacimientos Petroliferos Fiscales (Arjantin)	1993	3,00
National Power	1991	2,30
Telefonos de Mexico	1991	2,20
Büyük Tek Özel Satışlar		
Procordia (İsviçre)	1989	3,80
Banamex (Meksika)	1991	3,20
Gas del Estado (Arjantin)	1992	3,20
Bancomer (Meksika)	1991	2,60
Telecom of New Zealand	1990	2,50
CANTV (Venezuela)	1991	1,90
Telefonos de Mexico	1990	1,80
Usiminas (Brezilya)	1991	1,50
Mexicana de Cobre	1988	1,40
ENTEL (Arjantin)	1990	1,30

Kaynak: Privatization International Company Reports veya KARLUK S. Rıdvan, Türkiye’de KİT ve Özelleştirme, İstanbul 1994, s. 147.

Tablo 11’de dünya üzerindeki yapılan büyük özelleştirmeler yer alırken, EK 4’te ise gelişme yolunda olan ülkelerdeki bir milyon doların üzerindeki özelleştirmeler gösterilmiştir. Hisse senediyle halka arz şeklinde yapılan özelleştirmelerde Japon telekomünikasyon şirketi Nippon Telegraph and Telephone 12,4 milyar dolarla yapılan en büyük özelleştirme işlemi olurken; blok arz yöntemiyle satılan İsviçre’nin Procordia adlı kamu kuruluşu 3,8 milyar dolarla, bu yöntemle yapılan en büyük özelleştirme olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin özelleştirme gelirlerinin yer aldığı EK 4 incelendiğinde, özellikle Latin Amerika’nın özelleştirmeden elde ettiği gelirin çok yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim ilk iki sırada Meksika, bankacılık alanlarında

faaliyet gösteren Bancomer ve Baramex adlı şirketlerin satışından 2.550 ve 2.300 milyon dolarlık gelir elde ederek yer almıştır.

EK 5'te, dünyada en fazla özelleştirme yapan 10 ülke ve Türkiye yer almıştır. 1985 yılından 1998 yılına kadar bu ülkeler, KİT'lerin satışından yaklaşık 400 milyar dolar gelir elde etmiş ve bu gelirlerin en fazla elde edildiği yıllar 67,2 milyar dolarla 1996 ve 74,7 milyar dolarla 1997 yıllarıdır. En çok özelleştirmeyi yapan ülkelere İngiltere toplam gelirlerin %16,4'ünü, İtalya ise %16'sını almıştır. 1985-1987 yılları arasında İngiltere, 1998'de Japonya, 1989-1993 yılları arasında yine İngiltere, 1994'te Almanya, 1995 ve 1996'da Avustralya, 1997'de İtalya ve son olarak ta 1998'de Brezilya en çok özelleştirme gelirini elde eden ülkeler olmuştur. EK 6'daki tabloda 30 ülkenin 1990-2001 yılları arasındaki özelleştirme gelirlerinden aldığı paylar yer alırken, EK 7'deki grafiklerde dünya ülkelerindeki devletleştirme ve özelleştirmelerin yıllar itibariyle gelişimi gösterilmiş ve EK 8'deki tabloda ise özelleştirme ile sermayenin tabana yayılması arasındaki ilişki incelenmiştir.

Dünyada 2000'li yıllara gelindiğinde özelleştirme hız kesmiş, birçok ülke büyük özelleştirmelerini gerçekleştirmiş ve dünya genelinde 800 milyar dolar civarı özelleştirme geliri elde edilmiştir. “Çok büyük miktarlardaki kamu varlıklarının satışı göz önüne alındığında, özelleştirme işlemlerinin sona erdiği ve dünyadaki kamu işletmelerinin büyük kısmının zaten satıldığı düşünülebilmekle beraber, özelleştirmenin ardındaki temel gerçeği tam olarak yeni kavrayan çok sayıda ülke bulunmaktadır. Değeri 1,5 trilyon doları aşan en az 50 bin işletmenin daha kamu elinde olduğu, yalnızca kamu hizmetleri sektöründe en az 1 trilyon dolar değerinde devlete ait işletmenin bulunduğu tahmin edilmektedir ” (TİSK, 1999: 8).

2000'lere doğru Asya'da çıkan mali kriz, 2000 yılında Rusya'da, 2001 yılında ülkemizde ekonomide büyük yıpratıcı etkilere yol açan krizler sonucu yeniden özelleştirme konusu gündeme gelmiştir. Dünya genelinde uluslararası bağlantılar ve çok uluslu şirketlerin kıtalararası çalışması, deniz aşırı kazançlar elde etmesi ve küreselleşme olgusu, kamu kuruluşlarının işini zorlaştırmaktadır. Günümüzde serbest piyasa koşullarında KİT'ler ülke içinde ekonomiye uyum sağlasa bile şirket evliliklerinin ön

planda olduğu sınır ötesi çalışan ÇUŞ'lar ile mücadele edemezler ve bugün KİT'lerin özelleştirmeleri kaçınılmaz bir hal almıştır.

2.1.5.2. Dünya Ekonomisine Siyasi ve Diğer Etkileri

Özelleştirmeyle birlikte sosyalist doğu blok ülkeleriyle, karma ekonomiyi benimseyen gelişmekte olan ülkelerde kapitalist ekonomiyle bütünleşme süreci, liberalleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Gelişmiş ülkelerde daha hızlı gelişen bu olgu ekonomileri birbirine yaklaştırırken, eski tabuların birçoğu yıkılmıştır. 90'lı yılların başına kadar iki kutuplu olan dünyada, Rusya ve sosyalist bloktaki çözümler ve hızla yayılan kapitalizm sonucu küreselleşme büyük ivme kazanmıştır.

Serbest piyasa ekonomisine geçişlerin artması ve ekonomide liberalizasyon çalışmaları, ulusal ekonomilerin içine kapanıklığını ortadan kaldırmış ve bu ülkeler kendilerini bir anda uluslararası rekabetin olduğu arenada bulmuşlardır. Tüm bunlar olurken birkaç yıl evveline kadar kendilerine potansiyel tehlike olarak bakılan Rusya, Çin gibi sosyalist ülkelere milyar dolarlık yabancı sermaye gelmeye, içerde ise yabancılara karşı kötü gözle bakılmamaya başlanmıştır.

Böylece ülkeler özelleştirmenin yanında diğer ekonomi enstrümanlarıyla beraber bir taraftan liberalizasyonu gerçekleştirirken diğer taraftan ise, ülke yönetimlerinin daha demokratik, serbest ve özgürlükçü olmaları gerektiği inancı batıdan tüm dünyaya yayılmıştır. Küreselleşen dünya, ekonomik bütünleşmeyi sağladığı gibi siyasi alanda da büyük ticaret yapan ülkeleri hem birbirine yaklaştırmış, hem de siyasi yönetimleri üzerinde etkili olmuştur. Çünkü liberal dünyanın geleceği demokrasiden yanadır.

Özelleştirmeyle piyasaların genişlemesi ve karar birimlerinin artması sağlanarak, ekonomide düzenleyici ve rekabetçi bir çerçeve oluşturulmuştur. Kaynakların rasyonel kullanımı, verimliliğin ve etkinliğin artması hedeflenmiş ve elde edilen gelirle sosyal içerikli birçok politika uygulanmış, sosyal sorunlar en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Ne var ki, özelleştirmenin en önemli olumsuz etkileri çalışanlar üzerinde görülmüştür. İstihdam olumsuz etkilenirken, işçi maaşlarında gerilemeler olmuştur. Bu konuda başarısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere örnek teşkil eden İngiltere incelenecek olursa, özelleştirmenin olumsuz yanları ve sosyal yansımaları daha iyi görülür.

“Özelleştirmeler nedeniyle, İngiltere’de enflasyon oranı önemli ölçüde düşürülürken, işsizlik oranı ise ülke tarihinde yaşanmayan en yüksek orana çıkmıştır. İngiliz özelleştirmesinin olumsuz ekonomik etkileri ise şöyle özetlenebilir:

- Part-time çalışmak isteyenler ile sendikasız işçiler tercih edildiğinden, işsizlik oranı hızla artmıştır.
- Serbestleştirilen eğitim, sağlık ve taşımacılık sektörlerinde hizmetin kalitesi düşmüştür.
- Özelleştirilen firmalarda işçi ücretleriyle yöneticilerin maaşları arasındaki fark oldukça yükselmiştir” (Şener, 1994: 71).

2.2. Türkiye’deki Özelleştirme Süreci ve Ekonomik Boyutu

19. yüzyıldan sonra değişen klasik devlet anlayışı, devletin sadece savunma ağı oluşturma ve hukuk düzeni sağlama gereklerini de değiştirmiş ve bu temel görevlerin yanına sosyal ve ekonomik görevleri de eklemiştir. 19. yüzyıldan önce de, devletlerin ekonomi üzerinde büyük hakimiyetleri olmuştur. Ancak bu hakimiyet geniş bir şekilde olmayıp, yalnızca milli servetin korunması ve mali açıdan incelenebilir bir hakimiyet olmuştur.

I. Dünya Savaşı sonuçları ve geride bıraktığı sorunlar nedeniyle, dünyanın ekonomik ve siyasi parametrelerini derinden etkilemiştir. Ülkelerin değişen stratejileri, bozulan askeri dengeler ve ülkelerin revize edilen hedefleri bu yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır. İlk bakışta göze çarpan, savaş harcamaları sonucu çöken mali yapılar ve enflasyonla birlikte ortaya çıkan işsizlik, içinden çıkılması zor sorunlar doğurmuş ve uzun bir durgunluk dönemi yaşanmıştır.

Klasik iktisadi doktrinin bir anlamda çöküşünün ve ömrünü tamamladığının belirtisi olan 1929 Büyük Ekonomik Buhranı, savaşın onarılması zor olan sorunlarından doğmuş ve ABD merkezli olan bu buhran, tüm dünyayı etkilemiştir. Öyle ki, enflasyon oranlarındaki aşırı yükselme ve istihdamın eksili değerlere düşmesi, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini gündeme getirmiştir. Daha önce de anlatıldığı üzere iktisadi düşünce; fizyokratlar, merkantilistler, klasikler şeklinde gelişirken, büyük burhan nedeniyle yerini Keynes'in düşünceleriyle temellenen müdahaleci kapitalizme bırakmıştır. Bu doktrindeki temel görüş, ekonomiye devlet müdahalesinin gerekli olduğudur.

Bu düşünceyle devlet tarafından kurulan işletmeler (KİT'ler) vasıtasıyla, geniş istihdam yaratma, kamu harcamaları yoluyla yatırımları teşvik ve bu yatırımların ekonomide çarpan etkisi yaratması ve para politikasının etkin olmadığı durumlarda sıkı maliye politikası izlenmesi gibi araçlar benimsenmiştir. Burada istihdam politikası ve kamu harcamalarının ekonomideki çıktıyı arttırıcı etkileriyle KİT'ler büyük önem taşımaktadır. Müdahaleci kapitalizmden sonra hakim öğreti olan Neo-klasik doktrinin uygulamalarında dahi KİT'lerin fonksiyonları görülmektedir. Öyle ki KİT'ler, devletin bu müdahaleci politikaları arasında sayılmış ve bu zamanlarda gündeme gelmiştir.

KİT'ler için her kesim tarafından kabul edilen bir tanımın varlığından söz edilemez. KİT tanımları bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişmektedir. Tanımlamalardaki bu değişikliğin temelinde ise, ait oldukları bölge ya da ülkedeki KİT'leri ilgilendiren hukuki kurallar ve prosedürler yatmaktadır. İngilizler, KİT'lere ulusallaştırılmış endüstri derken, Fransızlar kamu teşebbüsü deyimini kullanmaktadır. Burada teşebbüs kavramı tanımlanmaya çalışılırsa, genel olarak “Belirli bir bedel karşılığında mal ve hizmet satan, bu mal ve hizmet satımı vasıtasıyla da kar amacı güden, hukuki ve mali kişiliği olan gerçek ya da tüzel kişilere ait ticari kurumlardır” denilebilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, KİT'lerin kabul gören genel bir tanımı yoktur. “Öyle ki, bütün Avrupa KİT'leri ile ilgilenen CEEP'in KİT tanımı şöyledir; mal ve hizmet üretmek üzere kurulmuş olan, mali olanaklarının yarısından fazlası merkezi veya yerel kamu idareleri tarafından sağlanan veya işletme sonuçlarından bu idarelerin sorumlu

bulunduğu ve bunlar tarafından denetlenen girişimler KİT'tir” (Aysan ve Özmen, 1981: 4). Türkiye’de KİT tanımları ise daha çok hukuki, yani kanunlarda yer alan tanımlamalardır. “Anayasanın 164. maddesinde, “sermayesinin yarıdan fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete ait olan kurum, kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince (TBMM) denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir” denilmektedir” (Altıntaş, 1988: 6).

Ancak ayrıntılı olarak bakıldığında, Anayasanın bu maddesi içerik olarak zayıf kalmakta ve tamamı ile bir KİT tanımlamasına yetmemektedir. Tekrar hukuki materyallere dönülerek geniş bir KİT tanımı arandığında, 468 sayılı Kamu İktisadi Kuruluşları ile ilgili bir tanımla karşılaşılmaktadır. Bu tanıma göre “ödenmiş sermayesinin yarısından fazlası kamu tüzel kişilerinca sağlanmış olan kurumlar; bu kurumların ödenmiş sermayesinin yarısından fazlasını sağlamış oldukları diğer kurumlar, sayılanlardan olmakla beraber, kendilerine bazı kamu yetki ve görevleri verilmiş olup galip vasıfları bu kamu hizmetini yürütmek olan ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından olmayan özel kanunlara tabi kurumlarla İller Bankası, Kamu İktisadi Teşebbüsü sayılmaktadır” (Aysan ve Özmen, 1981: 4).

“Bugün ülkemizde kamu iktisadi teşebbüsü denildiğinde genel olarak, tüzel kişiliğı bulunan, sorumluluğı sermayesi ile sınırlı, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet gösteren, karlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda, özerk bir tarzda yönetilen kuruluşlar anlaşılmaktadır” (Suiçmez, 1994: 2). Diğer bir deyişle KİT’ler, “ekonomik faaliyette bulunmak üzere devlet ya da başka bir kamu kuruluşu tarafından yalnız veya ortaklık yolu ile oluşturulan, sermayesinin tamamı veya çoğunluğı devlet veya diğer kamu kuruluşlarına ait bulunan doğrudan doğruya veya dolaylı biçimde devlet tarafından denetlenen ve ürettikleri mal ve hizmetlerden yararlanabilmek için karşılık ödenmesi gereken işletmeler” (Akgüç, 1981: 23) olarak tanımlanabilir.

KİT’lerin dünyadaki gelişim süreci incelendiğinde, II. Dünya Savaşından günümüze doğru savaşlar esnasında ya da bunalımlar sırasında devletlerin KİT sayılarını arttırdıkları görülmektedir. ABD’de 1929 Ekonomik Buhranının mali genişleme politikaları arasında KİT’lerin devlet eliyle faaliyete geçirilmesi kararlarının alındığı

görülmektedir. Savaşlar ve buhranlar zamanında bu görüşlerle tanzim edilen KİT'lerin barış zamanlarında ve ekonomik büyümenin yavaş yavaş ivme kazandığı zamanlarda özel kesime bırakıldığı görülmektedir. Aslında burada devletlerin dönemin şartlarından dolayı mal ve hizmet üretiminde tekelci (monopol) bir yapıya gittiğinin de düşünülmesi mümkündür. Devletlerin bu tür bir tutum sergilemesinin amacı monopol olmanın vermiş olduğu hegemonya sayesinde piyasada sömürü yapmak değil, içinde bulunulan zor şartları en düşük maliyetle atlatmak için mal ve hizmet üretimini istikrar ve güvence altına almaktır.

Türkiye'de KİT'ler Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1980'lere kadar büyük bir gelişme göstermiş, 90'larda liberalleşmeyle birlikte yaşanan krizler ve dünyadaki özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki özelleştirme uygulamaları, dış borç yükü artan ve buna kaynak arayan ülkemizi de özelleştirmeye yöneltmiştir. Fakat kısmi özelleştirmeler yapılmış olmasına rağmen 2000'li yıllara kadar büyük özelleştirmeler yapılamamış, ülke gündemini uzun yıllar meşgul eden ve adı özelleştirmeyle birlikte anılan Türk Telekom'un, TÜPRAŞ ve Erdemir gibi büyük özelleştirmeler ancak 2005 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

2.2.1. Türkiye'deki Özelleştirme Süreci ve Gelişimi

19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan ve üretim kalıplarını çok kısa bir sürede değiştiren Sanayi İnkılabı şüphesiz dünyadaki üretim miktarlarını, içeriklerini ve buna bağlı olarak tüketim çeşitliliğini temelden etkilemiştir. Sanayi İnkılabı ile ticari kapitalizmden sınıai kapitalizme geçiş yaşanmış ve zamanın hakim iktisadi doktrini ve ideolojisi olan Merkantalizm, politik iktisattaki iktidarını kaybetmiş ve yerini Liberalist doktrine bırakmıştır. Üretim tekniğinde buhar gücü kullanımı sayesinde, o zamana kadar aritmetik olarak artan üretim, sanayi inkılabı ile geometrik olarak artmıştır.

Rönesans ile Skolastik düşünceden kurtulmaya çalışan Avrupa ülkeleri (Fransa, İspanya, İtalya), bu değişime de ayak uydurmaya çalışmışlar ve kısmen de olsa başarılı olmuşlardır. Tüm bunlar gerçekleşirken; gerileme dönemi içindeki Osmanlı İmparatorluğu, yararlanıldığı taktirde gelecekte dünya ekonomisinin zirvesini

paylaşmayı sağlayacak olan bu gelişmeleri sadece izlemiştir. Bir yandan dış siyasi tehditler ve toprak kaybetme korkusu, diğer yandan da gerileme halindeki ekonomi ve siyasi yapı, imparatorluğu derinden etkilemiştir. Kısacası Osmanlı İmparatorluğu “sanayileşme trenini” kaçırmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devletinin yenilmesi sonucu yabancı devletler, ülkenin içişlerine karışıp yönetim, azınlıklar ve askeri alanlarda müdahalelerde bulundular. İmparatorluk, ordunun üniformalarını dahi üretmekten yoksun, silah sanayii ve ağır sanayi bakımından da fakirdi. Bu durum savunma alanında Osmanlı İmparatorluğunu dezavantajlı duruma düşürüyor ve İmparatorluk, askeri açıdan kendisini donatamıyordu. “Durum böyle olunca; özellikle askeri bazı gereksinimlerin karşılanması kamu teşebbüslerinin varlığını gerektirmiş, ilk olarak 1816 tarihinde Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası kurulmuştur. 1838’de Feshane Fes Fabrikası, 1847’de kurulan Bakırköy Bez Fabrikası, 1866’da kurulan Hereke fabrikası devrin önemli KİT’lerindedir” (Altıntaş, 1988: 9). Bunlara ek olarak aynı dönemlerde; 1842 yılında Yıldız Çini Fabrikası, 1843 yılında Deniz Yolu İşletmesi, 1863 yılında Rusçuk Memleket Sandığı ile Emniyet Sandığı ve 1882 yılında Menfa-i Sandıkları kurulmuştur.

I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde gerçekleştirilmesi istenilen yenilik hareketleri ile mali ve ekonomik sıçramalar da hedeflenmiştir. Ancak bu dönemlerdeki Balkan Savaşları ile askeri ve siyasi çatışmalar bu yenilik hareketlerinin sınırlı bir alanda gerçekleşmesine sebep olmuştur. Yenilikler çoğunlukla siyasi alanda gerçekleşmekle birlikte ekonomik ve mali yönde fazla olumlu gelişmeler olmamıştır. Tanzimat döneminde neredeyse iflas eden bir hazineyi devralan I. Meşrutiyet iktidarı, zamanında yüksek faizle yapılan borçlanmaların altında kalarak iktisadi olarak çok dar bir alanda hareket edebilmiştir. “I. Meşrutiyet döneminde devlet işletmeciliği yönünden görülen tek çalışma; 15.08.1888 tarihinde, gerekli başarıyı gösteremeyen Memleket Sandığının kaldırılarak, yerine Ziraat Bankasının kurulmuş olmasıdır” (Ceylan ve Vergiliel, 1989: 14). Görüldüğü gibi “Osmanlı döneminde esas olarak ordu ve sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bugünkü KİT'lere öncülük eden çeşitli işletmeler kurulmuştur” (YDK, 1997: 6).

Ağır savaşlar ve büyük kayıplardan sonra, çok güç ekonomik koşullar altında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir an önce ekonomik yönden güçlenmeye ihtiyacı vardı. 14 Şubat-04 Mart 1923 tarihleri arasında, yani Cumhuriyetin ilanından önce Atatürk tarafından düzenlenen İzmir İktisat Kongresi yeni ülkenin iktisadi amaçlarını net olarak belirlemek için toplanmıştı. Kongrede Türkiye'nin bir an önce ve özel teşebbüs eli ile sınai alanda gelişmesinin gerektiği belirtilmekteydi. Ülkede elektrik, su ve demiryolu işletmeleri yabancı sermayedarların elindeydi. Tarımsal faaliyetlerinden dolayı elinde servet birikimi olan kesimin sanayi işletmeleri kurabilecek teknik altyapısı ve personeli bulunmamaktaydı. Zaten bu dönemde genel olarak yaşanan sorun da buydu; devlet sermayesi olan özel müteşebbisleri teşvik ediyor, ancak onlar da yeterli teknik bilgi ve personel yokluğundan dolayı bir şey yapamıyorlardı.

Bu yüzden, “1925 yılında devlete ait sanayi kuruluşlarını işletmek, yenilerini tek başına yada iştirak suretiyle kurmak, madenleri işletmek, sanayici ve madencilere kredi vermek ve her türlü bankacılık işlerini yaparak özel sektöre öncülük etmek ve daha sonra elindeki kuruluşları özel sektöre devretmek amacıyla ilk İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur” (TOBB, 1993: 85).

“Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında özel teşebbüslerle kalkınma stratejisi benimsenmiş, bu amaçla 1927 yılında özel teşebbüs için geniş bağışıklıkları ve teşvik tedbirlerini içeren Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır” (Altıntaş, 1988: 10). Bu kanun çıkarılmış olmasına rağmen, daha önce de bahsedildiği üzere teknik bilgi ve personel eksikliğinin yanında daha birçok nedenden dolayı istenilen etkiyi gösterememiştir. Yaşanan bu durumdan sonra Atatürk, ekonominin devlet eliyle kalkınması gerektiğini belirtmiş ve bir anlamda müdahaleci kapitalist politikalara ihtiyaç olduğunu işaret etmiştir. Ancak burada Atatürk'ün işaret ettiği müdahaleci-kapitalist iktisadi doktrin, sürekli ve temel oluşturan bir amaç için kullanılmamış, öncelikli amaç geçiş aşamasında yapılabileceklerin en iyisini tüm imkanlar dahilinde devletçe yapılması olurken, temeldeki amaç ise sınai altyapının yine özel kesim tarafından kurulup işletilmesi ve devletin öncü ve düzenleyici olarak görev alması olmuştur.

Teşvik-i Sanayi Kanununun bekleneni verememesi, özel girişimin oluşamaması ve bütün bu dengesizlikler üzerine devletçilik politikasının uygun kurtuluş politikası olarak görülmesinde 1929 Ekonomik Buhranının da etkisi büyüktür. ABD kaynaklı olan ve hemen hemen tüm dünya ekonomileri üzerinde daraltıcı etki yapan bu buhran aynı şekilde genç Cumhuriyeti de etkilemiştir. Sonuçta ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerle ülkemizde KİT'ler oluşturulmaya başlanmış ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gelişip, çeşitlenmiştir. “Ekonomik nedenler; özel sektörün giremediği alanlarda yatırım yapmak, ekonomiye yön vermek, ekonomiyi düzenlemek, özel sektöre öncülük yapmak ve gelir dağılımını iyileştirmek iken siyasi nedenler, ülkenin emperyalist güçlere karşı kendisini koruması ve stratejik önemi olan sektörlerle yatırım yapılması ve sosyal kalkınmanın KİT'ler aracılığıyla sağlanabilmesi de sosyal nedenleri ifade etmektedir” (Özgıda-iş, 1993: 5-7).

Cumhuriyetin ilk dönemini ifade eden 1923-1938 yıllarını kapsayan ulu önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün çizdiği “bu dönemde devletçilik fikri ön plana çıkmıştır. Çünkü kişi başına gelirin düşük olması, girişimci eksikliği, tecrübesizlik, altyapının yetersiz oluşu, yabancı sermaye yatırımlarının olmayışı ve milli sanayinin dış rekabete karşı korunamaması gibi nedenler, yatırımların devlet tarafından yapılmasını zorunlu kılmıştır” (Acar, 1989: 12).

Türkiye’de başlayan kalkınma hareketlerinin hedefleri ve amaçları genel itibariyle İzmir İktisat Kongresinde belirlenmiştir. Başta belirlenen özel sermaye yanlı sanayileşme hedefi sonrasında, bu hedefi destekleme amacı ile çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanununun (1927) bekleneni verememesi, Atatürk’ü ve iktidarı devletçi ekonomi politikasına yöneltmiş ve bu doktrin ile yapılandırılan KİT'lerin kurulmasında temel felsefeyi oluşturmuştur. İşte bu devletçilik politikası, 1933 yılında hazırlanıp 1938 yılında yürürlüğe giren beş yıllık kalkınma planına (1934-1938) yansımış olup, ülkemizde karma ekonomi modeli benimsenmiştir. Böylece özel sektöre yardımcı olması açısından, “1934 yılındaki beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde devlet sermayesi ile işletmeler kurma ilkesi benimsenmiştir” (Karabıyık, 2000: 1).

Cumhuriyetin ilk yıllarını kapsayan bu dönemde ilk olarak, 1924 yılında İş Bankası ve “1925 yılında 633 sayılı Kanun ile zamana göre bir çeşit Sümerbank olan Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştu” (Aysan ve Özmen, 1981: 33). Bankanın mali koşullarının elverişli olmaması nedeniyle, sanayi işletmecilik unsurları yeni kurulmuş olan “Devlet Sanayi Ofisine”, bankacılık faaliyetleri de “Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasına” bırakılmıştır. “Ancak bu iki kuruluşun da kendilerinden beklenen görevi yerine getirememeleri üzerine, bu defa ofis ve banka birleştirilerek; 03.06.1933 tarih ve 2262 sayılı yasa ile “Sümerbank” kurulmuştur” (Karluk, 1999: 294).

Sümerbank ciddi manada Türkiye’nin ilk KİT’i sayılabilir. Daha önce de belirtildiği gibi liberal iktisadi politikalarından sonuç alamayan devlet, müdahaleci-kapitalist politikalar gütmeyi hedeflemiştir. Ancak bu politikaların daimi bir amaç için değil, geçici bir süre için kullanılacağını da belirtmiştir. Buradaki amaç; devletçi politika izleyerek, geçiş sürecinde ekonomiyi sağlıklı ve sağlam temellere oturtmaktır. İşte bu düşünceden hareketle, “Sümerbank’ın kuruluş yasasının 11. maddesine özelleştirilebileceğine ilişkin hükümler konulmuştur” (Karluk, 1999: 294).

Sümerbankın kuruluşundan sonra, yine kalkınma ve sanayileşme amacını gerçekleştirmek ve biraz da Sümerbankın tüm işletme alanları ve üretim kollarına yetişememesi sonucu; 1935 yılında madencilik ve enerji konularında faaliyet göstermesi için Etibank kurulmuştur. İlk etapta amaç, yabancı sermaye elinde olan maden işletmelerini yerli sermayeye kavuşturmadır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak; Ergani Murgul Bakır ve Divriği Demir İşletmeleri satın alınmıştır. Hızlı kalkınma ve sanayileşme amacıyla, “1936’da Emlak ve Kredi Bankasının çekirdeğini oluşturan Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş, 1936’da T.C. Ziraat Bankası özel bir yasa ile yeni bir şekle sokulmuş, 1937’de Denizbank, 1938’de Devlet Ziraat İşletmeleri kurulmuştur” (Baklacioğlu, 1976: 119).

1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile başlayan ekonomik yönden büyüme çabası, İzmir İktisat Kongresi ile amaçları ve hedefleri belirlenen ve liberal ekonomik politikaların uygulanmasını benimseyen ancak mevcut konjonktürde uygulanması mümkün olmayan liberal politikaların müdahaleci-kapitalist politikalara dönüştüğü ve ortaya çıkan

devletçilik düşüncesi sonucunda; Türkiye'nin sınai ve ticari alanda gelişme gösterdiği bir çabadır. Sümerbank ve Etibank gibi KİT'lerin kurulması ile değişen ekonomik üretim süreci, az da olsa teknolojik üretim gelişimine imkan tanımış ve dışa bağımlılık azalmıştır. Bu dönemde Türkiye, ileriye dönük hedeflerinin gerçekleşme olasılığını yükseltecek ilerlemeler kaydetmiştir.

Ne var ki, "Türkiye'de devletçilik yolunda ilerlemeler 1937 yılından sonra aynı hızla devam etmemiştir. Özellikle, II. Beş Yıllık Kalkınma Planının yürürlüğe konulmaması ve 1939 yılında savaşın başlaması bu gerilemeye neden olmuştur. Savaş sonu yıllarda da kamu iktisadi kuruluşlarında bir artış görülmemiştir" (Tüsiad, 1992: 38). Savaşın başlamasıyla dünya çapında, ekonomik bir daralma yaşanmıştır. Türkiye de bu daralmadan etkilenmiştir. Kalkınmaya yeni başlayan ülkede, savaş başladıktan sonra fiyatlar yükselmiş ve karaborsa piyasaları görülmeye başlanmıştır. Bu durum devleti bazı tedbirler almaya itmiş ve "Milli Koruma Kanunu" çıkarılmıştır.

"18 Ocak 1940 tarihli 3780 sayılı Milli Koruma Kanunu devletin ekonomi alanında "düzenleyicilik" ötesinde görevler üstlenmesi görüşünü getirmiştir. Uygulamada karşılaşılan durumlara çare bulmak için sisteme birçok kez değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Milli Koruma Kanunu 16 Eylül 1960 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulamadan kaldırılmıştır. Fakat bu kanunun çeşitli hükümleriyle oluşturulan KİT'lerden; Petrol Ofisi ile Et ve Balık Kurumu, Türk toplumunun iki önemli devlet ekonomik girişimi olarak sürekli hizmete girmiştir" (Aysan ve Özmen, 1981: 37).

Ayrıca Atatürk'ten sonraki İnönü döneminde (1939-1950) de ekonomik alanda devletin etkili rol alması benimsenmiş, düzenlemeler ve yatırımlar bu amaçla gerçekleştirilmiştir. Ancak başlarda idealist bir düşünce akımıyla yola çıkılan devletçilik serüveni, ilerleyen zamanlarda yavaş yavaş bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebebi; hukuki düzenlemelerin ya da politika yapıcılarının eksikliği ya da etkisizliği değildir. Buradaki temel neden KİT'lerin; kar etme amacı güden, verimli, optimal çalışan ve özellikle de devlet bütçesine yük değil, katkı olmaya çalışan rolünü ilerleyen zamanlarda kaybetmesi olmuştur. Bu olgular tabii ki kendiliğinden

gerçekleşmemiştir. Nedeni ise siyasetin yoğunlaşmasıdır ve bunun sonucu olarak KİT'ler verimsiz devlet daireleri haline gelmiştir.

1950 yılında yapılan seçimler sonucu Demokrat Parti, Türkiye'nin ilk olarak tanıştığı çok partili sistemde, tek partili iktidarı kurmuştu. Seçimden önce Demokrat Parti, seçim propagandalarında ekonomik ideoloji olarak liberal sistemi benimseyeceğini belirtmiştir. İzlenilmesi muhtemel iktisat politikaları arasında; devlet yönetiminde olan ve sermayesinin bir kısmının ya da tamamının yine devletin elinde bulunduğu KİT'lerin özel müteşebbise devredilmesi düşünülmüştür.

Bu amaçla, “Parti iktidara gelince İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Hirsh başkanlığında bir özel komisyon kurularak KİT'in özel teşebbüs karşısındaki durumu saptanmaya, KİT olarak sürdürülmesi gerekmeyen işletmeleri belirleyerek bunları özel girişime devretme yolları aranmaya başlandı” (Aysan ve Özmen, 1981: 39). Ne var ki, komisyon çalışmaları kısa sürdü ve kayda değer bir sonuç alınamadı. Bunun en önemli nedeni ise devredilecek işletmeleri alacak özel kesimin yeterli sermayeden yoksun olması idi. Türkiye'nin hala günümüzdeki ekonomik sorunlarından biri olan sermaye yetersizliği, geçmiş dönemlerde de iktisat politikalarının aktif ve engelsiz bir şekilde uygulanmasını geniş ölçüde engellemiştir. Sonuçta; “Devletin ekonomideki payının küçültülmesinin sağlanamadığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) Yol İşletmesi, PTT, Denizcilik Bankası T.A.Ş. ve DMO iktisadi devlet teşekkülü haline dönüştürülmüş, TPAO, Et Balık Kurumu, T. Demir Çelik İşletmeleri ile SEKA ve T.C. Turizm Bankası kurularak KİT'lerin faaliyet alanları daha da genişletilmiştir” (YDK, 1997: 9).

“1953 yılından itibaren izlenen ithal ikameci politikalara paralel olarak devlet, birçok sanayi dalında (şeker, çimento, demir-çelik) üretimi geliştirmek için yatırım yapmış; et, süt, balık gibi ürünlerin pazarlanmasıyla ilgili yeni KİT'ler kurmuştur. KİT'leri özelleştirme programıyla yola çıkan Demokrat Parti, o günkü ekonomik şartlar ve hızlı bir kalkındırmayı gerçekleştirebilmek için KİT'lerin daha da gelişmesine sebep olmuştur. İlk kez bu dönemde KİT'lerin istihdam yaratma gücünden politik olarak faydalanılmıştır. KİT yolu ile özel kesime destek sağlanarak bu kesimi güçlendirme

politikası, bir yandan enflasyonist baskıyı arttırmış ve diğer yandan da ücret/fiyat ilişkisini fiyatlar lehine bozarak kaliteli yönetici ve işçilerin KİT'lerden ayrılmasına sebep olmuştur” (Karluk, 1999: 296).

KİT'lerin gelişmesi ve genişlemesi, istihdam politikalarındaki hesapsız uygulamaları doğurmuştur. Gerçekçi ve akılcı bir yöntemden mahrum olan bu politikalar, ücret-fiyat ilişkisini bozmuş, ücretler düşmüş ve nitelikli üst düzey personel bu düşüş yüzünden işlerini bırakmıştır. Bunun sonucunda da KİT'lerde denetim zayıflamış, bu kuruluşlar bütçeye yük olmaya devam etmişlerdir. 1960'lara gelindiğinde Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) kurulmasından sonra, KİT'lerin yeniden düzenlenmesi ve etkinliklerinin artırılmasının bir plan dahilinde sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilmesidir. 1963 yılında yürürlüğe giren I. Beş Yıllık Kalkınma Planından, 1973 yılında sona eren III. Beş Yıllık Kalkınma Planı arasında kalan dönem “Planlı Ekonomik Dönem” olarak adlandırılır.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı sürecinde (1963-1967), verimli yatırımlar ele alınmıştır. Kamu sektörüne daha fazla ağırlık verilmesine rağmen, 1965 yılında iktidara gelen Adalet Partisi Hükümeti, kalkınmada özel sektörün ağırlık taşınması görüşünü benimsemiştir. “Özellikle belli kesimlerin özel ve kamu kesimine bırakılması düşüncesi kabul edilmeyerek, her iki kesimin bir arada çalışabilmesinin koşulları aranmış ve özel kesim için özendirici hükümler getirilmiştir. Buna rağmen özel kesimce yapılmayan veya yapılamayan yatırımların da kamu kesimince üstlenilmesi kararlaştırılmıştır” (DPT, I.B.K.P.,61-62). 1963-1973 yılları arasındaki bu dönemde yine özel teşebbüs teşvik edilmeye çalışılmıştır. Ancak tam anlamıyla hedeflenenler gerçekleşmemiştir. Özel kesimin gelişmesinin yanında; yurt ekonomisine yeni bir içerik kazandıracak işletmelerin kurulması hedeflenmiştir.

1968-1972 yılları arasındaki II. B.K.P.'nda özel kesimin ağırlığı hissedilirken, 1973-1977 yılları arasındaki III. B.K.P.'nda ise KİT'lerin ekonomide daha fazla yer alması amaçlanmıştır. “Genel olarak ilk üç plan dönemini kamu teşebbüsleri yönünden yorumlamak gerekirse, planlar nedeniyle belirli modellere bağlı kalınması, kamu teşebbüslerinin ekonomi içindeki önemlerini devam ettirmelerini sağlamıştır. Bu

dönemde kurulan başlıca kamu teşebbüsleri; Devlet Yatırım Bankası (1964), TEK (1970), Çay Kurumu (1971), SSK-Bağkur (1974), Petkim, Petrokimya A.Ş. (1963), İpraş, KBİ (1968), Tumosan (1978), Testaş ve Temsan olmuştur” (Ceylan ve Vergiliel, 1989: 22-23).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemindeki ekonomik olaylar oldukça fazlaydı, enflasyon oranı yüksekti ve piyasa işleyişi adil değildi. “Karaborsa ve çift uygulaması alabildiğince yaygınlaşmış, spekülâtif karlar büyük boyutlara ulaşmıştı” (Ceylan-Vergiliel, 1989: 23). “24 Ocak Programı hem ekonomide hem de toplumsal alanda büyük sorunlar yarattı. Türkiye geçmiş dönemdeki ekonomik başarı çizgisinin çok gerisinde kaldı” (Kazgan, 1994: 34). Bu dönemde, durum KİT’ler açısından da pek iç açıcı değildi. Devlet tarafından kaynak yaratması amacıyla kurulan bu kuruluşlar, görevlerini tam ve verimli bir şekilde yerine getiremiyordu. Denetim eksikliğinden ve gerçekçi olmayan düzenlemelerden kaynaklanan sorunlar, KİT’leri ekonomiye zarar verici hale getirmişti. 1950’den 1980’e kadar geçen dönemde her iktidarın amacı KİT’lerin sayısını azaltmak ve sektörel genişliği özel kesime aktarmak olmasına rağmen bunu başaramamışlar ve aksine bu dönemde KİT’lerin sayısı daha da artmıştı.

Karşılaşılan bu ortamın oluşmasında şüphesiz ki tek neden, denetim ve düzenleme eksikliği değildi. Günümüzde de büyük sorun olan siyasi kaygılar, en önemli nedenler arasında sayılabilir. Oy kaygısı ve siyasi kadrolaşma gibi konular direkt olmasa bile, dolaylı olarak KİT’lerin her dönem pozisyonunu olumsuz etkilemiştir. KİT’lerin her dönem değiştirilen kadroları, bu kuruluşları bir politika aracı haline getirmiştir. Bilhassa istihdam politikalarındaki yanlış tutum, KİT’lerin mali dengesini önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir. Görev zararlarının artması, personel alımındaki fazlalık ve personel harcamalarının bütçe üzerindeki etkisi, KİT’leri sürekli olarak zarar içinde çalışmaya itmiş, bu da ekonomi üzerinde olumsuz etki doğurmuştur.

“KİT’lerin birçok sorunu esas olarak devlete bağımlı olmalarından, diğer bir deyişle özerk olmamalarından kaynaklanmaktadır. KİT’lerin yatırım, istihdam, finansman ve fiyatlandırma gibi kritik kararlarının kendileri dışında, hükümetlerce belirlenmesi, bu

belirleme aşamasına politik müdahalelerin etkisi vb. nedenler rasyonel bir üretim ve işletmeciliği oldukça güçleştirmektedir” (Altıntaş, 1982: 32).

“1980 sonrası dönemde uygulanan KİT politikaları, devletin ekonomi içindeki payının küçültülmesi düşüncesi çerçevesinde oluşturulmuş olmakla beraber, yeni KİT'lerin yaratılmasından da vazgeçilmemiştir. Yatırım programına alınan şeker fabrikaları ile 1991 yılında işletmeye alınan Gümüşhane Çimento Sanayii T.A.Ş., PTT İmalat, Onarım ve Donatım Sanayii Müessesesi ve deneme üretimi aşamasında olan Lala Paşa Çimento Fabrikası bu dönemde oluşturulan KİT'ler arasındadır. 1992 fiyatlarıyla KİT'lere, 21 trilyon liraya ulaşan yatırım görevi verilmiştir. Bu rakam bile, KİT'lerin ekonomideki ağırlığını ortaya koymaktadır. Fakat özellikle 1980’li yıllardan sonra Türkiye ekonomisindeki yapısal değişime ve dünya ekonomisindeki globalleşme eğilimlerine paralel olarak özel sektörün bilgi ve becerisinin, sermaye yeterliliğinin oluşmaya başladığı alanlarda kamu kesiminin faaliyet göstermesine ihtiyaç kalmamış ve kamu kesiminin bu alanlardaki faaliyetlerini özel sektöre devretmesi ve bu türdeki kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi gündeme gelmiştir” (Karluk, 1994: 23).

2.2.2. Türkiye’deki Özelleştirme Uygulamaları, Kapsamı ve Ekonomik Boyutu

Ülkemizde uzun yıllar boyunca artarak süren siyasi müdahaleler sonucu KİT'lerin yapısı bozulmuş olup, KİT'ler rasyonel olarak yönetilmemektedir. Teknolojideki yeniliklerin transfer edilememesi ve yeni gelişmelerin bu kuruluşlarda uygulanamaması, ürün çeşitlendirmesini gerçekleştirilememesi, finansal yapılarını düzeltilememesi gibi sorunlar KİT'lerin liberal ekonomiye adaptasyonunu zorlaştırmış, KİT açıkları özellikle kullanılan yüksek faizli krediler nedeniyle iyice artmıştır.

Geçmişte ekonomik ve siyasi şartların bir gereği olarak devletin olması gerektiği her alanda faaliyet gösteren KİT'ler, bugün için bu alanlarda faaliyet gösteren ve çok daha rasyonel çalışan özel sektör ile rekabet edememekte, büyük zararlara uğramaktadır. KİT'lerin bazılarının karda olmalarının sebebi ise ya faaliyet alanında tekel gücü ellerinde bulundurmalarından veyahut ta yüksek oranda yaptıkları zamlardan kaynaklanmaktadır. KİT'lerin liberal piyasa disiplininin yoksun bir şekilde

yönetilmeleri, kaynakları akılcı ve verimli kullanamamaları ve üretim kalitesi ile tüketici isteklerini göz önünde tutamamaları nedeniyle bugün globalleşen dünyada büyük üretici yabancı firmalarla rekabet etmeleri mümkün görülmemekte olup, artık varlıklarını sürdürebilmeleri çok zordur.

Bu sebeplerle, KİT'lerin işletme zararları artmakta, bu zararlar ise bütçe transferi şeklinde sermaye, görev zararı ve sübvansiyon olarak Hazine'den karşılanmaktadır. KİT'lere yapılan karşılıksız hazine fonlaması yüzünden devlet asli görevleri olan sağlık, eğitim, savunma ve adalet hizmetlerinde, sosyal ve kültürel alanlarda harcama yapacak kaynak bulamamaktadır. Özelleştirme ile devlete gerekli ek kaynaklar sağlanacak, yerli ve yabancı tasarruflar mali piyasalara ve sermaye piyasalarına yöneltilecek, hem yaratılan yeni kaynaklar hem de özelleştirme dolayısıyla tasarruf edilerek sağlanan kaynakların verimli alanlarda kullanılması sonucu mali piyasalar üzerindeki baskı ortadan kalkacaktır.

“Ülkemizde özelleştirme uygulamalarını ilk defa düzenleyen kanun, 29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkındaki Kanun” (Baytan, 1999: 14) olmuştur. Bu kanundan sonra sırasıyla 1986 yılında 3291 sayılı kanun, Nisan 1990’da 412 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK), 6 Ocak 1992’de 437 sayılı KHK, 6 Haziran 1994’te 530, 531, 532 ve 533 sayılı KHK’lar, 7 Temmuz 1994’te 546 sayılı KHK ve özelleştirme üzerine çıkarılan en önemli kanun olan ve siyasi parti ve sendikaların görüşleri dikkate alınarak hazırlanan 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu, 27 Kasım 1994 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasal çerçevesini özellikle 4046 sayılı kanundan alan özelleştirme uygulamaları EK 9’da belirtilen prosedüre göre yapılmakta ve özelleştirme kapsamına alınmayla başlayan süreç, şirketlerin özelleştirme sonrası izlenmesiyle son bulmaktadır. Ülkemizde kullanılan özelleştirme yöntemleri Özelleştirme İdaresi Başkanlığının açıkladığı, “satış, kiralama, işletme hakkı devri, mülkiyetin gayri ayni haklar tesisi ile gelir ortaklığı modeli ve sair hukuki tasarruf” (ÖİB, 2004: 25) olmak üzere 5 çeşit olup EK 10’da gösterilmiştir.

“1984 yılında başlatılan özelleştirme programı kapsamında kamu iştiraklerinin ve KİT'lerin satışı ilk olarak 1985 yılında Sümerbank Iğdır Pamuk Dokuma tesisinin satılması ile başlamıştır. Bu satış işlemi yarım kalmış bir tesisin özel sektöre devri biçiminde gerçekleşmiştir” (Sarıaslan, 1998: 315). Ülkemizde özelleştirme yolunda atılan en önemli adımlardan biri olarak, “1985 yılında Dünya Bankası kredisi kullanılarak, Morgan Guarantee Trust Company’ye “Özelleştirme Master Planı” hazırlatıldı” (Önder, 1994: 32). Bu denetim şirketi KİT'leri 3’e ayırmış ve Türkiye için izlenmesi gereken özelleştirme yol haritasını çizmiştir.

Türkiye’de “1985 yılından itibaren 243 kuruluştaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 375 taşınmaz, 6 otoyol, 2 Boğaz Köprüsü, 97 tesis, 6 Liman, şans oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. Özelleştirme uygulamalarının başlatıldığı 1985 yılından 2005 yılına kadar geçen 20 yıllık sürede kapsama alınan kuruluşların yarısından fazlası tamamen özelleştirilmiştir” (ÖİB, 2006: 7-9).

KARDEMİR özelleştirmesiyle ilk defa yöre halkı, sanayici ve çalışanlara bedelsiz devir suretiyle gider tasarrufuna yönelik bir uygulama yapılmıştır. NETAŞ ve TOFAŞ’da bulunan kamu hisseleri ilk defa uluslararası piyasalarda halka arz edilmiş, böylece İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının (İMKB) yabancı borsalarla entegrasyonunun sağlanmasında bir adım atılmıştır. 1990’lı yılların başında birçok şirketteki kamu hisseleri kısıtlı da olsa halka arz edilmiş, hisse senedinin kurumsallaşması ve sermayenin tabana yayılmasında bir başlangıç yapılmış, 1998 yılında da Türkiye İşbankasındaki kamu hisseleri ile 2000 yılında TÜPRAŞ hisselerinin büyük bölümünün özelleştirilmesiyle yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda bugüne kadar yapılan en büyük halka arz gerçekleştirilmiştir.

Sümerbank, Denizbank, Etibank ve Anadolubank’ın özelleştirilmesi ile de kamu bankalarının özel sektöre devredilmelerine ilişkin ilk adımlar atılmıştır. Deniz Nakliyat T.A.Ş.’nin özelleştirilmesi, TDİ’nin İzmir Körfez Hattı ile Şehir içi Yolcu ve Araç Taşımacılığı’nın da devri sonucunda devlet, deniz taşımacılığında da çekilmeye başlamıştır. Yine 2000 yılı içerisinde POAŞ’ın % 51 oranındaki hissesinin blok satış

yöntemiyle özelleştirilmesi sonucunda bugüne kadar yapılan en büyük özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiş, 2002 yılında ise kalan kamu hisselerinin İMKB’de satışı sonucunda POAŞ’da bulunan kamu hisselerinin tamamı özelleştirilmiştir. Ayrıca bu süreç içerisinde devletin, turizm, tekstil ve hayvancılık sektörlerindeki işletmelerinin yaklaşık % 90’ı da özelleştirilmiştir.

Halen özelleştirme kapsamında 3, kapsam ve programda 11 olmak üzere toplam 14 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde % 50’nin üzerinde kamu payı vardır. Söz konusu 3 kuruluşun programa alınması yönündeki çalışmalar sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra, özelleştirme kapsamında 110 taşınmaz, 83 tesis, 6 liman, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, şans oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları da yer almaktadır (ÖİB, 2006: 8-9).

Ülkemizde gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda, “1986 yılından itibaren hız kazanan veya tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, İdare tarafından bugüne kadar 195 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşların 186’sında hiç kamu payı kalmamıştır” (ÖİB, 2006: 10). Diğer 11 kuruluşta ise, kısmi özelleştirme gerçekleştirilmiş olup, halen kamu payı bulunmaktadır.

Bugüne kadar yapılan özelleştirmeler yaklaşık 26 milyar dolar olup, “bir bölümü vadeli ve döviz cinsinden gerçekleştirilen bu hisse senedi ve varlık satışı işlemlerinden 31 Aralık 2004 itibariyle 4,5 milyar YTL’lik (8,6 milyar dolar) net giriş sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 0,9 milyar YTL’lik (2,3 milyar dolar) temettü geliri ve 4,1 milyar YTL’lik (3,4 milyar dolar) diğer kaynaklarla birlikte 1985–31 Aralık 2004 dönemi toplam kaynakları 9,5 milyar YTL (14,3 milyar dolar) düzeyine ulaşmaktadır. Aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 9,2 milyar YTL (13,9 milyar dolar) tutarında kullanım gerçekleştirilmiştir” (ÖİB, 2006: 11).

Bu kullanımların %98’ini özelleştirme kapsamındaki kuruluşlara ilişkin ödemeler, hazineye aktarma ve borç ödemeleri oluşturmuştur. Halen ihale aşamasında olan, satış

veya devir işlemi devam eden kuruluşlar vardır. Bu kuruluşların belli başlıları; T. Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.'ye ait Deveci Demir Madeni Sahası, TEKEL'e ait Muğla Marmaris'te bulunan Başmüdürlük binası ve ilgili taşınmazlar, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü mülkiyetindeki Foça Tatil Köyü, Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.'ye ait maden sahaları, Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş., Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü mülkiyetindeki Büyük Tarabya Otel, TCDD İzmir Limanı, TCDD İskenderun Limanı, TCDD Mersin Limanı, Araç Muayene İstasyonları ile Sümer Holding A.Ş.'ye ait işletmelerdir.

Ülkemizdeki özelleştirme uygulamalarının sembolü konumundaki Türk Telekom'un özelleştirme uygulamasının yapılmış olması, özelleştirme uygulamalarına büyük bir hız katmıştır. "Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin (TTAŞ) özelleştirme çalışmaları, diğer özelleştirme uygulamalarından farklı olarak 406 sayılı Kanun çerçevesinde yapılmıştır. Türk Telekom'un blok satışı için daha önce iki kez ihaleye çıkılmış ancak dünya telekomünikasyon sektöründe yaşanan daralma ve çeşitli hukuki sorunlar sebebiyle istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Global telekom piyasalarının canlandığı bir dönemde, geniş bir tanıtım ve uzun bir hazırlık süreci ile potansiyel alıcıların beklentilerini dikkate alan ve piyasa şartlarına cevap veren bir özelleştirme stratejisi ile 25.11.2004 tarihinden itibaren yayınlanan ilanlarla Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin ihale süreci yeniden başlatılmıştır. Bu Karar uyarınca, şirket hisselerinin en az %51'inin tek seferde blok olarak satılması ve blok satışı müteakip, kalan hisselerin Bakanlar Kurulunca belirlenecek süreç çerçevesinde halka arz edilmesi kararlaştırılmıştır. Dünyanın en büyük altyapı sahibi telekom operatörlerinden biri olan Türk Telekom'un özelleştirmesi sadece telekomünikasyon alanında değil, Türkiye'de genel ekonomik reform çerçevesinde de bir kilometre taşı olarak değerlendirilmektedir.

15.10.2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile şirket hisselerinin %55'nin blok olarak satılması ve bu çerçevede 31.12.2004 tarihine kadar ihale ilanına çıkılması hükme bağlanmıştır. 25.11.2004 tarihinde yerli ve yabancı basın organlarına verilen ilanlarla başlayan ihale sürecinde son teklif verme tarihi olan 24 Haziran 2005 itibariyle 4 gruptan teklif alınmış, ihale 1 Temmuz 2005 tarihinde sonuçlandırılmıştır. İhalede en yüksek teklifi 6.550.000.000 \$ bedelle OGER Telecoms Ortak Girişim Grubu, ikinci en

yüksek teklifi ise 6.500.000.000 \$ bedelle ETİSALAT-ÇALIK Ortak Girişim Grubu vermiştir. İhale sonuçları İhale Komisyonu tarafından Rekabet Kurulu onayına sunulmuştur. Rekabet Kurulu'nun iznine müteakiben karar, 406 sayılı Kanun uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından 25.07.2005 tarih ve 2005/9146 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Bu kararın 02.08.2005 tarih ve 25894 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla beraber ihalede kazanan Oger Telecoms Ortak Girişim Grubu ile 24.08.2005 tarihinde hisse satış sözleşmesi imzalanmıştır. Devir ise 14 Kasım 2005 tarihinde gerçekleştirilmiştir” (ÖİB, 2006: 13-15).

Türkiye'nin tartışmasız en büyük kuruluşlarından biri olan TEDAŞ, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 27.03.2004 tarihli kararı ve 2 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilerek özelleştirme kapsamına alınmış ve son özelleştirme takvimi olarak 31 Aralık 2006 tarihi belirtilmiştir.

Ek 11 ve alt başlıklarında yer alan tablolarda, özelleştirmede 2006 yılı takvimi olmak üzere ülkemizde bugüne kadar yapılan tüm özelleştirmelerle ilgili bilgiler verilmiştir. Ülkemizde özelleştirme uygulamaları, 1986'larda başladığında kamuoyunda özelleştirmeye karşı yoğun bir şekilde tepki gösterilmekte ve özelleştirmenin gereksiz olduğu fikri yaygındı. 90'lardan itibaren ise bu fikirler yavaş yavaş elimine olmuş ve özelleştirmenin nasıl ve hangi koşullarda yapılması gerektiği gündeme gelmiştir. Buna rağmen ülkemizdeki özelleştirme uygulamalarındaki başarısızlıklar bir türlü aşılamamış, yıllardır buna sebep olan tıkanıklık ve aksaklıkların giderilememesinin ekonomik hayatımıza getirdiği maliyet ve kayıplar artmaktadır.

2.3. Dünyadaki Özelleştirmelerden Çıkarılan Sonuçlar ve Türkiye İçin Önerilerin Değerlendirilmesi

Günümüz dünyasında serbest piyasa ekonomisi altında, rekabetçi piyasa yapısı ve ticaretin serbestleştirilmesiyle kıt kaynakların sınırsız insan ihtiyaçları için akılcı kullanımı ve böylece ekonomide etkinliğin sağlanması kabul edilen düşünce olmaktadır. Dünyada 80'li yıllara gelindiğinde, artık KİT'lerin kurulduğu dönemdeki ekonomik koşullar ve zorunluluklar ortadan kalkmış olup; devlet iktisadi mal ve hizmet

üretiminden elini çekmeli, asli görevlerine geri dönmeli düşüncesiyle ekonomide yeniden yapılanma sürecinin bir parçası olarak özelleştirmeler başlamıştır. Gelişmiş ülkeler olayı böyle görürken; gelişmekte olan ülkelere ise ilk etapta bütçe açığını kapatmak ve dış borçları finanse etmek amaçlanmış, süreç içinde özelleştirmeler ekonomik yapılanmanın bir unsuru olmuştur. Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle özelleştirme konusu hem 200 milyar dolar civarındaki dış borcu olmasından hem de kamunun ve ekonominin yeniden yapılanması açısından önem arz etmektedir.

Dünyadaki özelleştirmelerden çıkan belki en önemli sonuç; özelleştirmenin gerekli fakat tek başına yetersiz olduğu olgusudur. Özelleştirme yapılmadan önce iyi planlanmalı; doğru zamanda, doğru seçilen kuruluş, doğru yöntemle özelleştirilmeli ve özelleştirme diğer ekonomik liberalizasyon politikalarıyla desteklenmelidir.

Özelleştirme gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede uygulandığı için artık amacı, şekli ve sonuçları belli olan bir iktisat politikasıdır. Ülkemizde uygulanmasına 80'li yılların başında karar verilmiş olmasına rağmen özelleştirmelerde bugüne kadar istenilen yol alınamamış ve hala Türkiye'nin en önemli özelleştirmelerinden olan enerji sektöründeki özelleştirmeler bitirilememiş, sürüncemede kalmıştır.

İlk özelleştirmeden bu yana 20 yılı geride bırakmış olmamıza rağmen, ülkemizde özelleştirme konusunda henüz bir toplumsal uzlaşma sağlanamamıştır. Halkın başta işçi ve memur kesimlerinde ortaya çıkan kuşku, korku ve gelecek endişesi çıkartılacak uygun yasalar ve yeni iş sahaları ile giderilmesi özelleştirmenin sıhhati ve başarısı açısından çok önemlidir. Avrupa ülkelerinin birçoğunda yapıldığı üzere, özellikle Almanya ve İngiltere'deki gibi özelleştirmenin sermayenin tabana yayılması ilkesine riayet edilmeli, bu amaçla hem halkın daha geniş kesiminin hisse sahibi olması sağlanmalı, hem de çalışanlara bedava veya piyasanın altında belirlenecek bir ücret karşılığı hisse senedi verilerek özelleşen işletmelere ortak olmaları temin edilmelidir.

Özelleştirme yapılırken aceleci davranılmamalı, özelleştirmeler hukuk kurallarına ve anayasaya uygun yapılmalıdır. Ülkemizde birçok özelleştirme daha sonraları hukuka

aykırılık ve anayasayı ihlal gerekçeleriyle iptal edilmiş olup, bu durum yapılan tüm çalışma ve emekleri boşa çıkartmaktadır. Bir taraftan acele edilmemeli fakat özelleştirme kapsamına alınan bir KİT de bu kapsamda çok uzun süre tutulmamalıdır. Böyle olduğu takdirde çalışanların başta motivasyon ve verimlilikleri azalmakta ve bu süreçte işletme büyük zarar görmektedir.

Türkiye'nin başarılı özelleştirmelere imza atabilmesi için dünyadaki özelleştirmelerden çıkartılan deneyimlere uyması gerekir. Bu önerilerin belli başlıları şöyledir:

- Öncelikle ülke anayasasına ve hukuk sistemine uygun yasal düzenlemeler yapılmalı,
- Ülkede politik istikrar bulunmalı, tam bir siyasi kararlılık ile kamuoyu desteği sağlanmalı,
- Özelleştirmeyi tek elden yürütecek, uzman kadrolu, politik müdahaleden uzak, yetkili bir kurum kurulmalı,
- Özelleştirme diğer ekonomik politikalar tarafından desteklenmeli,
- Piyasada her sektör için ayrı düzenleyici kuruluş ve bağımsız denetim organları oluşturulmalı,
- Özelleştirecek KİT'in seçiminde beklentiler ve sonuç iyi etüt edilmeli,
- KİT'lerde ticarileşme ve kurumlaşma göz önünde bulundurularak, özelleştirme öncesi KİT'ler yeniden yapılandırılmalı,
- Sermaye piyasasında gerekli düzenlemeler yapılarak, mali teşvik sağlanmalı,
- Özelleştirme, her ülkenin kendi koşullarına ve KİT'lerin özelliklerine göre uyarlanmalı,
- Özelleştirme kamuoyu önünde ve şeffaf bir şekilde yürütülmeli,
- Özelleştirmede uluslararası tecrübeden ve yeni bilgi iletişim teknolojilerinden faydalanılmalı,
- Özelleştirme programlarında acele sonuca gitmekten kaçınılmalı,
- Özelleştirilecek KİT'in fiyatı, doğru rasyolarla piyasaya göre tespit edilmeli,
- Özelleştirmede potansiyel alıcıların yükümlülük ve sorumlulukları açıkça ifade edilip, alıcılarda idari, mali ve teknik yeterlilik aranmalı,
- KİT'ler nakit olarak satılmalı, pazarlık veya borç-sermaye takasına girilmemeli,

- Özelleştirmeden elde edilen gelir, KİT'lerin temel sorunlarının çözümünde ve yeniden yapılandırılmalarında kullanılmalı,
- Çok küçük çaptaki satış mağazaları ve lojmanlar istisna blok satıştan kaçınılmalı ve yerine leasing, işletme hakkı devri, yönetim devri ve yap-işlet-devret gibi modeller uygulanmalı,
- Stratejik öneme sahip KİT'ler özelleştirilmeden idari ve mali yapıları düzeltilmeli veya özelleştirilecek ise de, altın hisse uygulamasına başvurulmalı,
- Çalışanların durumları önceden tespit edilip önlem alınmalı ve böylece özelleştirmenin istihdam üzerindeki olumsuz etkileri giderilmeli,
- Sermayenin tabana yayılmasını sağlamak için hisse senedi yoluyla özelleştirme yapılmalı ve alt gelir gruplarının, teşvik edici şartlarla özelleştirmeye katılmaları sağlanmalı,
- Çalışanlara öncelik tanınmalı ve şirket hisseleri belli oranda (%5-%10 gibi) bedelsiz veya düşük fiyatla verilerek çalışanların özelleştirme sürecine olumlu katkı yapmaları sağlanmalı,
- Zarar eden KİT'ler kapatılmak yerine çalışan ve yöneticilerinden oluşturulacak kooperatife devredilmelidir.

BÖLÜM 3: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ ENERJİ SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI VE EKONOMİK ETKİLERİ: SEDAŞ ÖRNEĞİ

3.1. Enerji Sektörünün Yapısı, Elektrik Enerjisi Üretimi ve Özelleştirme Uygulamalarının Hukuki ve Sosyal Etkileri

“Enerji fiziksel anlamda ölçülebilir bir niceliktir ve bir türden diğer bir türe dönüşebilir. Enerji yenilenebilir ve yenilenemeyen (tükenebilir) enerji olarak ikiye ayrılır. Yenilenemeyen kaynaklar arasında; petrol, doğalgaz, kömür, linyit, nükleer enerji sayılabilir. Yenilenebilir enerji kaynaklarıysa; yakılacak odun, hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, okyanus, gel-git (med-cezir) ile biyogazdır. Günümüzde dünya birincil enerji tüketiminin ortalama yüzde doksanı tükenebilir (yenilenemez) enerji kaynakları tarafından sağlanmaktadır” (Karluk, 1999: 247).

Enerji, üretim işlerinde kullanılması zorunlu bir girdi ve toplumların refah seviyelerinin yükselmesi için gerekli bir hizmet aracı olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel taşlarından birisidir. 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizleri sonucu enerjinin önemi artmış ve meydana gelen enerji sorunu ülkelerin gündeminde sürekli olarak enerji kaynaklarının olmasını sağlamıştır. Bu konunun bu derece önemli olmasını sağlayan başka bir etken de sektördeki yatırımların büyük mali kaynak gerektirmesidir. Ekonomiye etkisinin çok büyük olması, öncelik sırasına alınmasını sağlamıştır. Bugün ülkelerin amacı enerji sektörünün gelişiminin süreklilik sağlayan bir şekilde sağlanması olup, bunun önemli bir adımını ise özellikle düzenlemelerle sektörün özelleştirilmesi oluşturmaktadır.

“Dünyada geleneksel enerji kaynaklarının tükenme eğilimine girdiği, enerji fiyatlarının arttığı, enerji kaynaklarının kullanımından kaynaklanan çevre sorunlarının arttığı bir dönemde; enerji planlaması özellikle enerji kaynakları kıt, ithal kaynaklara bağımlı, yetersiz döviz kaynaklarına sahip ülkeler için bir zorunluluktur. Bu sektörde planlı hareket etmeyi zorunlu kılan bir diğer sebep te enerji projelerinin çok uzun hazırlık ve

yatırım süresi olması ile yüksek finansman ihtiyacı gerektirmesidir” (Karluk, 1999: 248).

TÜSİAD’ın hazırlamış olduğu bir rapora göre, “1990 yılında 1550 KEP (kilogram petrol eşdeğeri) olan dünya kişi başına enerji tüketimi, 2010 yılında 1710 KEP’e yükselecektir. Bu rakam OECD ülkelerinde 2010 yılında tahmini 5750 KEP’e ulaşırken gelişmekte olan ülkelerde 830 KEP olacaktır” (TÜSİAD, 1994: 168). Bu araştırma göstermektedir ki, ülkelerin geleceğe yönelik planlarında enerji sektörünün önemi çok büyüktür.

“Dünyada teknolojiye yaşanan hızlı değişime paralel olarak enerji sektörü de hızla değişmektedir. 1950 ile 1980 yılları arasında elektrik tüketimi on katına çıkmış ancak daha sonraları artış hızı azalarak yüzde 2 civarında olmuştur. 1990 yılında dünyada toplam elektrik tüketimi 1160,77 Twh olarak gerçekleşmiştir. 1990 yılından itibaren otuz yıllık dönemde dünyadaki elektrik tüketiminin ortalama olarak yılda %2,3 artacağı ve 2020 yılında yaklaşık 2300 Twh’lık tüketim olması beklenmektedir” (DEK Komisyon Raporu, 1996: 293).

Enerjide, “dünya ticari tüketiminin yarısını geliştirmiş OECD ülkeleri gerçekleştirmektedir. Dünya nüfusunun %5’ine sahip ABD tek başına dünya enerji arzının dörtte birini tüketmektedir. Dünyada 2010 yılına kadar yıllık ortalama %3 oranında bir ekonomik büyüme sağlanacağı tahmin edilmektedir. Aynı dönemde dünya nüfusunun yılda %1,5 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede yapılan enerji talep projeksiyonları dünya birincil enerji talebinin 2010 yılına kadar yılda ortalama %2 oranında bir hızla artacağını göstermektedir. Artış hızı OECD ülkelerinde %1,3, diğer ülkelerde ise %2,6 olacaktır” (Karluk, 1999: 218).

Türkiye’de 1950’lerden sonra yaşanan hızlı değişim ekonomi, teknoloji ve yaşam standartlarında kendini göstermiştir. Bu değişimlerin sonucunda elektrik piyasasında yapısal ve niceliksel değişimler meydana gelmiştir. Bu değişime neden olan en büyük etken ise Türkiye’de sanayinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi ve değişmesidir. Ülkemizde, enerji planlamasının diğer ülkelere kıyasla daha da önemli olmasının

nedeni, enerji ihtiyacının büyük ölçüde ithalatla karşılanıyor olmasıdır. Bu durum dış ülkelere karşı bağımlılığı arttıran faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada enerji sektörü 1980’li yılların ikinci yarısına kadar monopollü bir yapıya sahip iken, bu yıllardan sonra rekabet unsuru ele alındı. Avrupa’dan başlayarak tüm dünyaya yayılan enerji sektöründe yeniden yapılandırma ve özelleştirme hareketi bugün hala ülkelerin en önemli gündem maddesidir. Artık enerji politikaları özel müteşebbisin yatırımlara katkısını arttıracak, ulusal ve uluslararası rekabeti sağlayacak şekilde düzenlenmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için kullanılan özelleştirme, gelişmekte olan ülkelerde araç olma fonksiyonundan çok amaç olmaktadır.

“Dünyada enerji sektöründe enerji güvenliği ve sürdürülebilir çevre kapsamında ekonomik kalkınma hedeflenmektedir. Bu kapsamda enerji sektöründeki en önemli politika unsurları şu başlıklar altında toplanabilir:

- Üretim ve piyasa mekanizmasının yeniden yapılandırılması,
- Enerji sektörünün liberalizasyonu,
- Enerji sektörünün optimizasyonu,
- Piyasa prensiplerine dayalı enerji politikaları,
- Özel/Yabancı sermaye yatırımını teşvik edici yatırım ortamının tesis edilmesi”

(Pala ve diğ., 1997: 258).

“Doğal tekeller büyük miktarlarda başlangıç yatırımı gerektiren, dolayısıyla sabit maliyetleri yüksek olan sektörlerdir. Belli başlı doğal tekeller; elektrik, doğalgaz, su şebekeleri, demiryolları ve telekomünikasyon sektörleridir. Doğal tekellerin en önemli özelliği büyük çoğunluğunun hizmet sunması ve hizmetlerin stoklanamamasıdır. Liberal ekonomilerde tekeller ancak dış ticarete konu olmayan sektörlerde oluşabilir.

“Kişilerin ve kurumların tercihleri üzerine devlet tarafından getirilen ve yatırımlar ile desteklenen sınırlamalar olarak tanımlanan düzenlemenin temelinde; toplumun menfaatine uygun olmadığı düşünülen bir faaliyetin düzeltilmesi veya kısıtlanması yer almaktadır” (Ünal, 1991: 17-18). Düzenlemeler ekonomik, siyasi-politik ve sosyal nedenlerle yapılmış olup, doğal tekelleri rekabete açmamadaki amaç toplumun

faydasını maksimize etmektir. Ancak günümüz liberal dünyasında bunun imkansızlığı, devletin daha öncelikli yatırımlar için bu alanları feda etmesini gerektirmiş ve düzenlemenin yerini serbestleştirmeler (deregülasyonlar) almıştır.

Enerji sektörünün içinde bulunduğu darboğazdan kurtulması ancak sektörün serbestleşmesi ve rekabete açılması ile mümkün olabilecektir. Bu uygulama ile özel sektörün yatırımlarına zemin hazırlanacak, denetim dahilinde rekabet ortamı oluşacak ve böylece daha etkin üretim sonuçlarına ulaşılacaktır. Çalışmanın gerek teori ve gerekse model bölümlerinde incelendiği gibi serbestleştirme ve rekabet asla kuralsızlık olarak algılanmamalıdır. Enerji sektörü özelleştirmesi, etkin regülasyon çalışmaları ve yatırımcıların denetlemesi ile hedeflenen başarılarla ulaşabilecektir. O halde, kanuni altyapı çalışmalarının bir an evvel yapılması ve piyasasının serbestleştirilerek rekabete açılmasını takiben düzenleme kurullarının işleyişi sağlanmalıdır. Çünkü yeniden düzenlemenin yapılmadığı ortamlarda, kamu tekellerinin özel tekel haline dönüşme riski çok açık bir şekilde görülmektedir.

Türkiye’de özellikle planlı dönemde, kamunun enerji sektörüne yaptığı yatırımlar çok önemli boyutlara ulaşmıştır. 1960’tan sonra %10’ların üzerine çıkan kamu yatırımlarının içinde enerji sektörünün payı 1979-1990 yılları arasında %20’ler civarındadır. Dünyada oluşan yeniden yapılandırma ve özelleştirme akımı Türkiye’de de etkili olmuştur. Ülkemizde 1980 sonrası enerji sektörü büyük yapısal ve niceliksel değişim yaşamıştır.

Türkiye’de 1923’den bugüne yapılan incelemelerde, enerji sektörüne gerekli yatırımların yapılmadığı görülmektedir. Bu durum, çeşitli olanaksızlıklar ve yanlış politikaların uygulanması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle giderek artan enerji talebinin karşılanması ve iktisadi gelişmenin teminat altına alınması için özelleştirme politikalarının uygulamaya geçirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Sağlıklı özelleştirme politikalarının uygulanmasının temel gereksinimi, sağlam ve işlevsel hukuki altyapı çalışmalarının yapılması olarak tespit edilmiştir. Günümüzde yaşanan mevzuat eksikliği ve tutarsızlığı durumu, enerji özelleştirilmesinin en büyük engeli konumundadır.

Bununla birlikte, enerji sektörünün özelleştirilmesinde seçilecek yöntem üzerinde durmak gerekmektedir. Yapılan çalışma, Türkiye için aşamalı bir sistemin daha başarılı olacağı yönünde sonuçlar vermiştir. İngiliz modelinde uygulanan yöntem, Türkiye için de geçerli görülmektedir. İlk etapta, mevcut santraller ile dağıtım ve iletim sistemlerinin belirli bölümlerinin özelleştirilmesi, sistemin işlerlik kazanmasının tespit edilmesinin ardından, kalan kamu hisselerinin borsa kanalı ile halka arz edilmesi olumlu bir yöntem olarak gözükmemektedir. Böylelikle, özelleştirme yaklaşımı hem özel sektörü piyasaya çekecek ve hem de sermayenin tabana yayılması amacı gerçekleştirilebilecektir. Aksi uygulamaların piyasada dengesizlikler yaratacağı ve firmaların pazara mutlak hakim sıfatıyla hükmedeceği görülmektedir. Bu nedenle aşamalı özelleştirme uygulamaları Türkiye açısından daha olumlu sonuçlar verecektir.

Türkiye’de enerji sektörünün özelleştirilmesinde temel yöntem, YİD modeli olarak saptanmış durumdadır. Bu yöntemin sakıncası aşırı garantiler üzerine kurulmuş olmasıdır. Ayrıca uluslararası sermayenin ana koşulu olan, uluslararası tahkime olanak veren düzenlemelerle birlikte ciddi riskler arz etmeye başlamıştır. Ticari tahkimin doğal bir gelişme olduğu kabul edilmekte ancak Türkiye uygulamasında verilen garantilere pek bir anlam verilememektedir. Ancak İngiliz özelleştirme modelinde benzer garantiler verildiği gözlemlenmiştir. İki ülke arasındaki iktisadi ve piyasa farklılıklarından dolayı, doğru orantı kurmak mümkün değildir ancak Türkiye ile benzer pozisyonlarda bulunan Arjantin ve Filipinler’de de benzer uygulamalara gidilmiş fakat mevcut garantilerin hiçbirinin verilmediği gözlemlenmiştir. O halde, ticari tahkim uygulaması uluslararası sermaye için gerekli garanti ortamını doğurduğu, YİD çerçevesinde verilen garantilerin pek bir anlamı olmadığı sonucuna varılabilir. Ayrıca, bu uygulamaların uzun vadede, tekelleşme, kartelleşme ve fiyat baskıları olarak tüketiciye yansıtacağı açıkça görülebilir.

Bu bilgilerin ışığı altında Türkiye için İngiliz modelinden daha farklı bir uygulama biçimi önerilebilir. Ancak dünyada yaşanmış ilk ve en kapsamlı uygulamanın İngiltere’de yapıldığı ve gereken derslerin alınması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır.

Bununla birlikte, “kömür, petrol, doğalgaz, nükleer ve su gibi birincil enerji kaynakları kullanılmak suretiyle elde edilen elektrik enerjisi sanayileşmenin itici gücü olarak kabul edilmektedir” (Yılmaz, 1994: 41). Bilindiği üzere, elektrik enerjisi ilk kez 1769 yılında Volta tarafından kimyasal pillerin bulunması ile gelişme göstermiş, elektriğin mekanik enerjiden elde edilmesi 19. yüzyılın başlarında olurken, santral yapımına 1880’li yıllarda başlanmıştır.

3.2. Muhtemel Ekonomik Etkileri

Enerji sektörünün petrol ve doğalgazla birlikte en önemli unsuru olan elektrik sektöründeki özelleştirmelerin ideolojik, siyasi ve sosyal etkileriyle birlikte çok önemli ekonomik etkileri de olmaktadır.

Bu ekonomik etkilerin belli başlıları; serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, geliştirmek ve tekelleşmeyi ortadan kaldırmak, yabancı sermayeyi çekmek ve döviz gelirlerini arttırmak, etkinlik ve verimliliği sağlamanın yanı sıra KİT’lerdeki gizli işsizliği önlemek ve KİT’leri borç yükünden kurtarmak, bütçe açığını azaltmak, yeni vergi kaynakları yaratmak, vb. şeklinde sıralanabilir.

3.2.1. Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek, Geliştirmek ve Tekelleşmeyi Ortadan Kaldırmak

Dünya elektrik sektöründe 1980’lere kadar monopollü bir yapı hakim iken, bu tarihten sonra dünyadaki liberalleşmenin etkisiyle ortaya çıkan özelleştirme uygulamalarıyla sektörde rekabet ve yeniden düzenleme faaliyetleri başlamıştır. Başta ABD, İngiltere ve Almanya olmak üzere özellikle gelişmiş ülkelerde elektrik piyasasında üretim, iletim ve dağıtım alanlarındaki özelleştirmelerle birlikte, piyasaya girişte serbestleşme ve yeniden düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda elektrik sektörünün yapısı monopol iken tam rekabet piyasasına geçiş sağlanmış, böylece serbest piyasa ekonomisinin gelişerek güçlendirilmesine katkı sağlanmıştır.

3.2.2. Yabancı Sermayeyi Çekmek ve Döviz Gelirlerini Arttırmak

Elektrik sektöründe yatırımlar uzun süreli ve maliyetlidir. Ülkelerin içinde buldukları durum ve devlet imkanları bu yatırımların tamamının yapılabilmesine olanak tanımamakta; bunun sonucu olarak enerjide yapılamayan yatırımların maliyeti, enerji açığının büyümesi ve dışa bağımlılık nedenleriyle artarak katlanmaktadır. Bu yüzden elektrik sektöründe yapılacak özelleştirmelerle hem yabancı sermaye ve döviz girişi olacak, hem de gerekli yatırımların zamanında yapılması ile enerji açığı ve dışa bağımlılığa yol açmadan piyasanın gelişimi sağlanacaktır.

3.2.3. Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak

Bu sektörde özelleştirmeden beklenen ilk şeyin etkinlik olduğu söylenebilir. Çünkü özelleştirmeyi ortaya çıkartan gerekçe, kıt kaynakların etkin kullanımınıdır. Kamu sektörünün öncelikli amacının hizmet anlayışı olduğu ve özel sektörün başta kar ve verimlilik esasına göre çalıştığı düşünülürse, özel sektörün elektrik piyasasında daha başarılı olacağı açıktır. Özelleştirmeyle, KİT'lerin hantal yapısı ve bürokrasinin etkilerinin ortadan kalkmasıyla, elektrik sektöründe serbest piyasa koşullarının oluşması sonucu daha rasyonel çalışacak olan özel sektör kuruluşlarıyla etkinlik ve verimlilik artacaktır.

3.2.4. Diğer Etkiler

Elektrik sektöründeki KİT'lerde diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi gizli işsizlik mevcuttur. Bu kurumlarda norm kadro, verimlilik ve etkinlikten uzak çalışıldığı için artan gizli işsizliğin tek çözümü özelleştirmedir. Piyasanın özel sektöre açılmasıyla KİT'ler borç yükünden kurtarılacak, bütçe açığı azaltılacak ve yeni vergi kaynakları yaratılabilecektir. Küresel rekabete ayak uydurulması, elektrik hizmetlerinin niteliğinin artırılmasıyla, yatırım kararlarının alınmasında hükümetlere bağımlılığın azaltılması sağlanacaktır. Özelleştirme ve piyasada gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla kullanıcılara kaliteli, güvenilir ve kesintisiz elektrik sunulabilecektir.

3.3. Dünya Elektrik Sektöründe Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri

“Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın en önemli girdilerinden biri olan elektrik enerjisi sektöründe son yıllarda, yaygın liberasyon faaliyetleri sonucunda piyasalar devlet müdahalelerinden çok piyasa dinamikleri tarafından yönetilmeye başlanmış, gelişmekte olan ülkelerin artan enerji talepleri dünya enerji talebini de değiştirmeye başlamıştır. Son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde tasarruf, çevre, güvenlik kavramlarının yanı sıra “özelleştirme”, “yeniden yapılanma” ve “düzenleme” elektrik enerjisi sektörü gündemini oluşturmaktadır. Enerji politikaları, özel girişimcilerin yatırımlara katkısını arttırıcı ve uluslararası rekabeti sağlayıcı şekilde yeniden biçimlendirilmektedir.

Gelişmiş ülkelerin sektör politikaları konusunda benimsedikleri prensipler; enerji güvenliği ve sürdürülebilir çevre kapsamında ekonomik kalkınma olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ana kriterler ise serbest ve açık piyasalar, müdahalesiz fiyatlar, enerjinin tasarruflu kullanımı, arz çeşitlendirmesi ve esnekliği olarak tanımlanmıştır” (Alcan, 1999: 31).

Dünyada elektrik sektörü ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiği için, ülkelerde yapılan özelleştirme uygulamaları da farklı metotlarla yapılmıştır. Bu metotları genel olarak dört başlık altında toplamak mümkündür:

- Özelleştirme yapmaksızın, yeniden yapılandırmaya gitme: Bu tip özelleştirme yapan ülkelere örnek olarak Hollanda ve Norveç verilebilir.
- Yeniden yapılandırmaya gidip daha sonra da özelleştirmeye giden ülkeler: Bu şekilde özelleştirme yapan ülkelere İngiltere, Arjantin ve Şili örnek olarak gösterilebilir.
- Yeniden yapılandırmaya gitmeksizin özelleştirmeye gitme: Bu uygulamayı Singapur yapmıştır.
- Belirlenen kuruluşları kısım kısım satma veya gelişigüzel, bir programa dayanmaksızın satma: Bu tip özelleştirmeyi Pakistan ve Kanada yapmıştır.

Yukarıda sayılan ülkelere ek olarak İspanya kamu kuruluşlarından bağımsız üretim tesislerini kurmuş daha sonra ise devlete ait üretim tesislerini satarak özelleştirme yapmıştır. Avusturya kamu kuruluşlarına ait şirketlerinin hisse senetlerini satmıştır. Japonya’da özelleştirme, blok satış ve kuruluşların hisse senetlerinin borsada satılmasıyla yapılmıştır. Genel olarak özelleştirme yapılırken şu yollar benimsenmiştir:

- hisse senetlerinin halka arzı,
- blok ve direk satış,
- işçi / yönetici mülkiyeti ile özelleştirme,
- finansal kiralama,
- işletme hakkının devri,
- yönetim devri,

Anılan yöntemlerin haricinde başka metotların da kullanılmasına rağmen, özelleştirmeye yön veren yollar yukarıda sayılanlardır.

Dünya genelinde elektrik enerjisi kurulu güç itibariyle incelenecek olursa; “1991 yılı itibariyle 2.846.731 bin kw olan dünya toplam kurulu elektrik enerjisi gücünün 1.841.737 bin kw’sı termik (%65), 653.122 bin kw’sı hidrolik, 342.503 bin kw’sı nükleer ve 9.369 bin kw’sı ise jeotermal kaynaklara dayalıdır. Diğer taraftan kurulu güç toplamının 2.630.047 bin kw’lık kısmı (%92) kamu kesimi kapsamında bulunmaktadır. Almanya’da ise kurulu gücün %74’ünü termik kaynaklar oluştururken, bu Japonya’da %64’tür. Diğer taraftan, OECD ülkelerinden Fransa’da nükleer enerjiye dayalı kurulu güç %55 iken, Belçika’da bu oran %39’dur” (Yılmaz, 1994: 41). Görüldüğü gibi elektrikte dünya genelinde kamu tekeli ve düzenlemeler hala hakimdir.

DEK tarafından hazırlanan rapora göre; “dünya nihai elektrik ve ısı talebinin yıllık ortalama %2,4 - %3,1 oranında artış göstermesi beklenmektedir. 2010 yılına kadar elektrik enerjisi kurulu güç kapasitesinin, elektrik talebindeki artışa paralel olarak 3900 - 4500 GW’a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizin kurulu güç kapasitesi ise 2010 yılına kadar 65 GW’a, 2020 yılına kadar ise 109 GW’a çıkması planlanmaktadır” (DEK Komisyon Raporu, 1997).

“Elektrik sistemleri, özellikle iletim ve dağıtım şebekeleri açısından fiziki tekel durumunda olduklarından, bu tip kuruluşların özelleştirilmesinde mutlak surette düzenleyici bir kuruluşa (regulatory body) ihtiyaç vardır. Düzenleyici kuruluşun başlıca görevi, azami ölçüde rekabet yaratmak, ekonomik olmayan sosyal yatırımların gerçekleştirilmesindeki kuralları belirlemek, genel anlamda tüketicinin korunmasını sağlamaktır. Bu yapılırken diğer önemli bir husus da, sistemi yeni girişimcilere açık tutmaktır. Üretimde özelleştirme doğal tekel olmaması açısından da daha kolay olmakta, hızlı rekabet yaratabilmektedir. Japonya ve İngiltere’deki elektrik sistemi ana hattı genelde bu şekilde işlemektedir.

Dağıtım şirketlerinde de tekel olabilme özelliği olduğundan dolayı, elektrik satış fiyatları düzenleyici kurum tarafından denetlenmektedir. Başka bir deyişle, üretim şirketlerinden elektriğin satınalma ve dağıtım şirketlerince satılma fiyatları tıpkı bir borsa içinde değerlendirilmekte ve özellikle büyük tüketiciye, en ucuz fiyattan elektriğin verilmesine olanak sağlanmaktadır. Bu uygulamada rekabetin yeterli boyutlarda oluşabilmesi, özel sektör elindeki üretim şirketlerinin sayısının artması ve arzın talepten fazla olması ile doğru orantılı olarak sağlanmaktadır” (Geylani, 1992:146).

Bununla birlikte, “elektriğin dağıtımında rekabetin üretime kıyasla daha güç olduğu söylenmektedir. Ancak Norveç örneği teknolojik gelişmeler nedeniyle daha önceden İngiltere’de uygulandığı gibi sadece belli bir miktar üzerinde talebi olan müşterilerin değil, tüm müşteri gruplarının istedikleri dağıtım şirketlerinden elektrik seçme şanslarının olduğunu ve sektörün bu alanında da tam rekabetin yaşanabileceğini kanıtlamaktadır” (Alcan, 1999: 135).

“Fransa sistemi büyük ölçüde kamu ağırlıklı bir sistemdir. Electricite de France (EdF) nükleer kaynaklı elektrik enerjisi üretimi yapmaktadır. Ayrıca EdF’nin kurduğu nükleer santraller yüksek kapasite nedeniyle ihtiyaç fazlası üretime neden olmaktadır. Bu nedenle marjinal üretim maliyeti de düşüktür. EdF yasal bir tekel olarak çalışmaktadır” (Alcan, 1999: 96).

“1991 tarihli Norveç enerji yasası ile elektrik alanında piyasa esaslı bir sistemin çerçevesi oluşturulmuştur. 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle Norveç piyasası İsveç piyasası ile entegre olmuştur. Norveç ve İsveç’in ortak oldukları elektrik piyasası Nord Pool tarafından idare edilmektedir. Organize olmuş bu yeni piyasa spot ve futures niteliklere aynı anda sahiptir. Buna ek olarak Norveç, düzenleme piyasası olarak nitelendirdiği ancak kapasite kısıtları nedeniyle henüz Norveç ve İsveç’in tam olarak paylaşmadıkları bir piyasaya da sahiptir” (Alcan, 1999: 111).

Arjantin’de, 1989 yılında Carlos Menem hükümeti zamanında elektrik piyasasında özelleştirmeye başlanmış ve 1992 yılında üretim ve dağıtım tesislerinin yerli ve yabancı şirketlere hisse satışı şeklinde özelleştirilmesinden sonra, piyasanın kontrol ve denetimi için ulusal düzenleme kurulu kurulmuştur. İspanya, 1991 yılında elektrikte özelleştirmeyi tamamlamıştır. 11 adet üretim ve 21 adet dağıtım şirketi ile bu işlemi yapmıştır.

Avrupa’da birçok ülke; Macaristan, Portekiz, İtalya ve Almanya özelleştirmeyi bitirmiştir. Azerbaycan bile, İHD modeli ile Kasım/2000 yılında çıkmış olduğu ihaleyi 12 Kasım 2001 tarihinde sonuçlandırmıştır. 2 yabancı ve 1 Türk firmasının katılmış olduğu ihaleyi 25 yıl süre ile Türk firması kazanarak 1 Ocak 2002 tarihi itibariyle işletmeye başlamıştır.

Avrupa’dan Latin Amerika’ya kadar pek çok ülkede özelleştirme işlemi yapılmış ve özellikle komşu ülkelerimizin birçoğu elektrik piyasasında özelleştirme işlemine bizden sonra başlamasına rağmen Türkiye’ye göre oldukça fazla ilerleme kaydetmiştir.

3.3.1. ABD Özelleştirmesi

ABD’deki elektrik sektörü, 1997 rakamları ile 210 milyar dolarlık satış hacmi ile yıllık 40 milyar dolarlık yatırım tutarıyla en önemli sektörlerden birisidir. Gelişen talebi karşılayacak düzeyde yatırım yapılmakta ve bu yatırımlara özel sektör de katkıda bulunmaktadır. Sistemin elektrik kaybı minimum olup, elektriğin birim fiyatı sanayide 4,7cent/kwh, konutlarda 8,4 cent/kwh ve ülke ortalaması 6,9 cent/kwh’tır. Açıklanan bu

göstergeler dünyanın diğer devletlerine göre çok iyi olmasına rağmen yine de ABD’de verimliliği artırıcı ve düzenleyici reformlar yapılması uygun görülmüştür.

ABD’de özelleştirme kademeli ve zamana yayılmış bir şekilde yapılmıştır. Özel sektörün eyaletlerde hem dağıtımını hem de üretimi yapması sonucu doğal monopoller oluşmuştur. Devlet tüketici ve küçük yatırımcıyı korumak adına bazı önlemler almış olup, bunların en önemlisi devletin tekelinde bulunan elektrik şirketine (US Tutilies) küçük üreticilerin, elektrik satmasının sağlanması olmuştur. Böylece sektörün monopolleşmesine karşı küçük yatırımcılar korunmuştur. Yakın dönemde ABD elektrik sektöründeki üretimin %30-50’sini bu küçük yatırımcılar tarafından yapılacağı tahmin edilmektedir. ABD’de devletin, özellikle tüketici ve küçük yatırımcıyı korumak için sektöre sürekli müdahale etmesi ve yapılan bu düzenlemeler sonucunda özel sektör fiyatlarının baskı altında tutulduğu, bu nedenle özel sektörün verimliliğinin tam anlamıyla sağlanamadığı ve olması gerekenden düşük düzeyde gerçekleştiği gözlenmiştir.

3.3.2. İngiltere Özelleştirmesi

“İngiltere’de Thatcher Hükümetinin iş başına gelmesiyle (1979), özelleştirme politikaları benimsenmiş olup, rekabet koşullarının yerleşmesi ve verimliliğin artırılması için bir araç olarak görülmüştür. İngiltere’de özelleştirme politikalarında temel hedefler şöyle sıralanmıştır:

- Rekabet, yeniden düzenleme ve diğer yöntemlerle verimliliği artırma,
- Kamu sektörü borçlanmalarını (PSBR) aşağı düzeyde tutmak,
- Kamu kuruluşları kararlarında devlet müdahalesini azaltmak,
- Diğer öncelikli devlet harcamalarını finanse etmek için gerekli kaynakları yaratmak,
- Kamu kuruluşunda çalışan işçilerin hisse senedi satın almalarını teşvik etmek,
- Genel ekonomideki hisse senedi satışlarının alanını genişletme ve sermaye piyasasının daha da genişlendirmek” (Karataş, 1999: 32).

İngiltere’de elektrik sektörünün özelleştirme sürecinde, Merkezi Elektrik Üretim Kurumu tarafından piyasa; üretim, iletim, dağıtım ve nükleer bazlı elektrik üretimi olmak üzere önce 4’e ayrılmıştır. İletimden sorumlu National Grid Company (NGC) şirketi havuz adı verilen bir sistemle üretilen toptan elektriğin ticaretini rekabet kurallarına uygun olarak yapmakla görevlendirilmiştir. İngiltere’deki enerji üretiminin %80’nini gerçekleştiren National Power ve Power Gen’nin hisselerinin %60’ı Londra Borsasında satılarak, Nükleer enerji üretiminde de British Enerjinin özelleştirme ve verimsiz veya çevreye zararlı olanların kapatılması yoluyla bu alandaki özelleştirmeler tamamlanmıştır.

Elektriğin dağıtımında ise devlete ait 12 dağıtım bölgesi kaldırılarak yerine dağıtım ve iletimi ayrı olarak yapan 12 Bölgesel Dağıtım Şirketi kurulmuş ve büyük tüketicilere diğer dağıtıcı veya üreticilerle anlaşma yapma hakkı verilmiştir. Böylece İngiltere’de 1990’lı yıllara gelindiğinde elektrik sektöründe yapısal değişim tamamlanmış ve özelleştirmeyle serbestleşme, sektördeki kamu olgusuna ve devlet korumacılığına son vermiştir.

Bu süreçte elektrik sektöründeki şirketlerin aşağı yukarı tamamı özelleştirilirken bu sayede serbest piyasa ekonomisi koşullarında şirketlerin kar/zarara dayalı rekabetleri elektrik piyasasının yeniden yapılanmasını sağlamıştır. İngiltere’de diğer bazı sektörlerde (gaz, telekomünikasyon) olduğu gibi elektrik sektöründe de özelleştirmeden sonra Elektrik Kanununa göre Elektrik Düzenleme Kurulu kurulmuştur. Bu kuruluşun esas amacı, elektrik sektöründe serbest piyasa ekonomisi şartlarının oturmasını, rekabetin artmasını sağlamak ve piyasaya yön vermektir. Özellikle bu kurum doğal monopollerin yer aldığı bazı iletim ve dağıtım şirketleri başta olmak üzere sektörde yapılan tüm işlerin takibi, yönlendirilmesi, kanun ve lisanslara uygun şartlarda çalışmaların yapılması için mücadele etmektedir.

Netice itibarıyla, dünya elektrik enerjisi sektöründeki en önemli özelleştirme uygulamalarından biri İngiltere’de başlamış, Thatcher Hükümeti enerji kanununu 1983’de çıkarmış ve 1984’de içinde Galler bölgesi de bulunan 12 bölgede elektrik

dağıtımını özelleştirilmiştir. Bu özelleştirmelerde tüm kamu hisseleri satılmış olup, halen Londra Borsasında işlem görmektedir.

3.3.3. Almanya Özelleştirmesi

“Almanya Enerji Ekonomisinin Düzenlenmesi Hakkında Yasa 28 Nisan 1998 tarihli Federal Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir” (Hazine Dergisi, 1998: 1). Rekabet esaslı olan bu yasa elektrik sektöründe fiyatların düşeceği ümidiyle çıkarılmıştır. “Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi iç pazarda mal, kişi, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı bakımından elektrik enerjisi pazarının da serbest bir yapıya kavuşturulması amacıyla 19.12.1997 tarihli bir yönergeyle üye devletlerin elektrik sektörünü belirli süreler içinde tedricen serbest rekabete açması ön görülmüştür” (Hazine Dergisi, 1998: 1).

Tablo 12’de Almanya’daki elektrik pazarı yer almakta olup, elektrik piyasasının %90’ı kamunun elindedir. Tablo 13’te ise Almanya’da üretilen elektriğin kullanıldığı sektörler gösterilmiştir. Bir başka dikkate çeken husus ise; “AB’de üretilen elektriğin %60’ı Almanya, Fransa ve İngiltere’nin payına düşmektedir. AB’nin 9 küçük ülkesinin elektrik üretimi, Almanya’nın üretiminin %80’i kadardır (Hazine Dergisi, 1998: 8).

Tablo 12: 1997 Yılı Elektrik Üretiminin Üretim Yerlerine Göre Dağılımı

ÜRETİM YERLERİ	Milyar Kwh
Kamu Santralleri	485,0
Otoprodüksiyon (Sınai işletmelerinin kendisi için üretimleri)	54,8
Federal Demiryolu İdaresi	7,4

Kaynak: Hazine Dergisi, Temmuz 1998, Sayı 11, s.8.

Tablo 13: 1996 Sonu İtibariyle Elektriğin Kullanıldığı Sektörler

Kullanılan Sektörler	Milyar Kwh
Demir ve Çelik Üretimi	24,2
Kimya ve Petrol	52,3
Diğer Endüstriler	154,2
Ulaşım	16,5
Kamu Tesisleri	36,9
Tarım	7,9
Konutlar	128,3
Ticaret, Zanaat	57,5
Santrallerin Kullanımı ve Kayıplar	66,9
İhracat	42,7
Toplam Kullanım :	587,4

Kaynak: Hazine Dergisi, Temmuz 1998, Sayı 11, s.8

3.4. Türkiye Elektrik Sektöründe Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri

Ülkemizin elektrik enerjisi ile tanışması 20. yüzyılın ilk yıllarında olmuştur. “Ülkemizde bu alanda ilk teşebbüs ise, elektriğin dünyada günlük hayatta kullanılmasından 20 yıl sonra 1902 yılında Tarsus’ta, bir yabancı tarafından kurulan ve kasabaya elektrik sağlayan, 2kw gücünde bir dinamo olmuştur. Daha sonra bu güç 60 kw’a çıkarılarak abonelere dağıtmaya başlanmıştır. Ancak ilk büyük santral 1914’te Silahtarğa’da Macar Ganz A.Ş. ve Banque de Bruxelles ortaklığınca oluşturulan, Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi adındaki imtiyazlı şirket tarafından kurulmuştur” (Alcan, 1999: 36). Bunu takiben Zonguldak Çatalağzı, Trabzon Visera (Işıklar) santralleri devreye alınarak kurulan hatlarda enerji dağıtımı yapılmıştır.

“1923-1945 yılları arasında İzmir, Ankara, Bursa, Gaziantep ve Tekirdağ şehirlerine özel şirketler tarafından elektrik sağlanmış ancak bunlar zamanla özelleştirilmiştir. Alman MAN ve AEG şirketlerince 1925 yılında dizel jeneratörle Ankara elektriğe kavuşturulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında elektrik sektörü Alman, Belçika, İtalyan ve Macar ortakların elinde kalmıştır. Ancak zamanla yerli sermaye de bu alana girmeye başlamıştır. 1926 yılında da bir özel şirket olan Kayseri ve Civarı Elektrik Türk A.Ş. kurulmuştur. 1952-1956 yıllarında oluşturulan özel sermayeli, ancak yabancı ortak

içermeyen dört anonim şirkete imtiyaz tanınmıştır. 1952 yılında, Kuzeybatı Anadolu Elektriklendirme T.A.O.'na Sarıyer Barajından elektrik üretilmesi ve bunun Kuzeybatı Anadolu'da satışı imtiyazı verilmiş, ama bu şirket faaliyetlerini sürdürememiştir.

Seyhan Barajı ve Hidroelektrik Santralinden elektrik üretilmesi, bunun tüketim merkezlerine taşınması ve toptan satışı için Çukurova Elektrik T.A.Ş.'ne 1953 yılında imtiyaz verilmiş ve bu şirket bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. 1956 yılında ise Kepez ve Antalya Havalisi T.A.Ş., Antalya Kepez'de hidroelektrik santral kurulması, üretilecek elektriğin tüketim merkezlerine taşınması ve toptan satışı için imtiyazlı şirket olarak kurulmuştur. Görüldüğü gibi elektrik enerjisi sektöründe özel girişimciliğe Türkiye hiç de uzak değildir ” (Alcan, 1999: 36).

Cumhuriyetin kuruluşunda elektrik enerjisi kurulu gücümüz 32 MW iken, Cumhuriyetin 10. yılında 1070 MW, 50. yılında 3200 MW olmuş ve 2001'de 29.100 MW'a ulaşmıştır. Türkiye'de 1952 yılında enterkonekte sistemin temeli atılmış, 1970'de 154 kw, 1874'te ise 380 kw'lık hatlar ile ülkemizin bugünkü elektrik sistemi ağı oluşturulmuştur.

Ülkemizde elektrik sektörünün düzenlenmesinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) kurulana kadar pek çok kurum yer almaktaydı. Bakanlar Kurulu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), Türkiye Elektrik A.Ş. (TEAŞ), Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ), Hazine ve Dış Ticaret Bakanlığı (HDTB), DPT, Rekabet Kurulu ve Danıştay bu boşluğu dolduran kurumlar olmuşlardır. Bugün için piyasanın düzenlenmesi ve liberalizasyon kararlarının alınması ve her türlü denetleme işlemlerinden EPDK sorumludur.

“Türkiye'de elektrik enerjisi; taşkömürü, linyit, fuel-oil, motorin, doğalgaz, jeotermal enerjiye dayalı termik santraller ve hidroelektrik santrallerde üretilmektedir. 1992 yılı itibariye, ülkemiz toplam kurulu gücü 18.713,6 MW'dır. Ülkemiz toplam kurulu gücününün 10.334,9 MW'ı (%55,2) termik, 8.378,7 MW'ı (%44,8) ise hidrolik kaynaklara dayalıdır” (Yılmaz, 1994: 41). Ülkemizde elektrik üretimi Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. (TEÜAŞ) ve özel sektör tarafından işletilen çeşitli santraller tarafından yapılmaktadır.

“Gelişmekte olan ülkelerde, elektrik enerjisinde karşılaşılan en önemli problem, sanayileşme ve nüfus artışı ile paralel olarak hızla artan enerji talebini karşılamak amacıyla yapılacak yeni yatırımları bütçe açıkları nedeniyle finanse edememeleridir” (Lock, 1993: 1034-1035). “Elektrik sektöründe yatırımlar yüksek sermaye ve teknoloji gerektiren büyük ölçekli projelerle gerçekleştirilebilmektedir. Dünya Bankası tahminlerine göre kalkınmakta olan ülkelerde elektrik sektöründe yapılması gereken yıllık yatırım tutarı 100 milyar dolar civarındadır. Bütçe açığı sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkelerin bu kadar büyük yatırımları tek başına üstlenmesi mümkün değildir” (Guislain, 1997: 206).

Türkiye’de elektrik enerjisi sektörü, 1923’den bugüne kamusal hizmetler statüsünde görülmüş ve üretim biçimi bu şekilde düzenlenmiştir. Bu anlayışın oluşmasında, sektörün doğal tekel niteliği önemli rol oynamıştır. Ancak yapılan incelemeler, 1970 sonrası dönemde kamusal hizmetlerin devlet tarafından sürdürülmesinin git gide zorlaştığını ortaya koymuştur. Bunun nedeni, giderek azalan kamu finansmanı kaynaklarına karşın, kamusal hizmetlerin yoğun sermaye ve batık maliyetler gereksinimidir. Bu gerçeklikler göz önüne alındığında, gelişmekte olan ülkelerin bu tip hizmetleri ya özel sektör eliyle veya kamu özel sektör ortaklığı biçiminde sürdürmeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Nitekim, ülkemiz bu yatırımları yapmak için dış kaynak ile özel sektör kaynaklarına yönelmiştir. Türkiye’nin karşısına çıkan bir başka sorun ise zaman sorunudur. Yaklaşık olarak bir nükleer santral 10-11 yılda, hidrolik santral 8-10 yıl ve termik santral 5-6 yılda kurulabilmektedir.

Tablo 14: 1998-2020 Yılları Arasında Türkiye Elektrik Enerjisi Talebi

YILLAR	BRÜT TALEP	NET TALEP	SANAYİ	KONUT	ULAŞ TIRMA	TARIM	FERT BAŞINA TÜKETİM (Kwh/kişi)Brüt
1998	115.100	93.390	51.846	37.679	786	2.079	1.764
1999	123.650	103.125	58.251	41.437	948	2.219	1.866
2000	134.307	115.107	66.023	45.570	1.145	2.369	1.995
2001	146.195	125.111	71.867	49.430	1.267	2.547	2.139
2002	158.023	135.986	78.228	53.617	1.403	2.737	2.278
2003	170.807	147.805	85.150	58.159	1.553	2.942	2.426
2004	184.624	160.651	92.683	63.086	1.719	3.163	2.583
2005	199.560	174.614	100.881	68.430	1.903	3.400	2.751
2006	215.159	188.748	109.792	73.222	2.079	3.655	2.922
2007	231.794	204.025	119.476	78.349	2.271	3.929	3.102
2008	249.716	220.540	130.000	83.836	2.481	4.223	3.292
2009	269.021	238.391	141.435	89.706	2.710	4.540	3.494
2010	289.820	257.687	153.858	95.988	2.961	4.880	3.709
2011	308.807	274.940	165.810	100.836	3.195	5.099	3.897
2012	329.062	293.349	178.644	105.930	3.447	5.328	4.096
2013	350.653	312.990	192.423	111.280	3.719	5.568	4.304
2014	373.659	333.946	207.214	116.901	4.013	5.818	4.523
2015	398.168	356.306	223.090	122.806	4.330	6.080	4.753
2016	424.286	380.162	240.128	129.009	4.672	6.353	4.995
2017	452.123	405.616	258.411	135.525	5.041	6.638	5.249
2018	481.780	432.773	278.027	142.370	5.439	6.937	5.516
2019	513.386	461.750	299.071	149.562	5.869	7.248	5.897
2020	547.060	492.666	321.644	157.116	6.332	7.574	6.092

Kaynak: www.enerjibakanligi.gov.tr

ETKB tarafından hazırlanan Tablo 14 incelendiğinde, 1998–2020 yılları arasında brüt elektrik enerjisi talebinin yıllık ortalama %8 artış göstereceği hesaplanmıştır. Buna göre, 1998 yılında talebin 115 milyar kwh iken, 2010 yılında 290 milyar kwh ve 2020 yılında ise 547 milyar kwh olması beklenmektedir. Sürekli artan elektrik enerjisi talebi

dikkate alındığında, ülkemiz açısından güvenilir bir elektrik arzı yaratılmasının önemi daha da artmaktadır.

“Dünyadaki ortalama kişi başına elektrik tüketimi 1991 yılında 2207 kwh iken, Türkiye’de 1150 kwh, İtalya’da 4400 kwh, Yunanistan’da 3330 kwh olarak gerçekleştiği göz önüne alındığında Türkiye’de elektrik sektöründe daha çok yapılacak iş olduğu ortaya çıkar” (Geylani, 1992: 85).

Tablo 15: Gelişmiş Ülkelerde Elektrik Üretimi ve Türkiye (2000)

ÜLKELER	ÜRETİM (Gwh)	NÜFUS (milyon)	Kişi başına Tüketim (kwh)
ABD	3.748.554	280	14.230
Almanya	547.900	81	7.200
Fransa	436.680	58	7.500
İngiltere	351.117	59	6.200
İtalya	299.900	58	5.100
Japonya	1.036.269	126	8.300
G.Kore	248.840	46	5.500
Türkiye	128.256	67	1.600
Dünya Ortalaması :		2.320	

Kaynak: www.tedas.gov.tr

Elektrik enerjisi, toplumun kalkınmışlık düzeyinin önemli bir göstergesidir. Bugün dünyada yaşayan 7 milyar nüfusun hala 1 milyarın üzerindeki kısmı elektrikten faydalanmamaktadır. Yukarıdaki Tablo 15’te gelişmiş 7 ülke ile Türkiye’nin elektrik üretimi ve kişi başına tüketimi 2000 yılı itibariyle, karşılaştırmalı olarak verilmiştir. 2001 yılında ise Türkiye’de enerji tüketimi 128 milyar kwh olup, bir önceki yıla göre tüketim (-) %1 olarak gerçekleşmiş ve buna ülkede yaşanan ekonomik kriz yol açmıştır. 2004 yılında kişi başına elektrik tüketimi Kanada 17000 kwh, ABD 13000 kwh iken OECD ortalaması 7340 kwh, AB ortalaması 6460 kwh ve dünya ortalaması 2340 kwh olurken Türkiye ortalaması 2090 kwh düzeylerinde olup, dünya ortalamasının bile altında seyretmiştir. Lakin EPDK verilerine göre 2004-2020 yılları arasında ülke elektrik talebinde ortalama büyüme hızı %7,7 olarak beklenmekte ve 2020 yılında

ülkemizde kişi başına elektrik tüketiminin, 5700 kwh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Elektrik sektöründeki özelleştirmenin incelendiği bu bölümde Türkiye'ye özgü nedenler şöyle sıralanabilir:

- “Hidrolik enerji potansiyeli: Türkiye hidrolik enerji potansiyeline çok düşük kapasiteyle kullanmaktadır. Türkiye'nin toplam hidrolik potansiyeli 430 milyar kwh/yıl'dır. Bu oranın değerlendirilebilecek mümkün miktarı ise 122 milyar kwh/yıl iken, Türkiye'nin kullanmış olduğu potansiyeli ise 36 milyar kwh/yıl'dır. Bu durumda toplam kaynakların sadece %29'u değerlendirilebilmektedir.
- Sektörün finansman ihtiyacı: Araştırmalara göre kurulu gücü 450 mw olan doğalgaz çevrim santrali 600 bin dolar, hidrolik santral 1.1 milyon dolar, termik santral 1.3 milyon dolar, kurulu gücü 1070 mw olan bir nükleer santral için 3.2 milyon dolarlık harcama yapılması gerekmektedir” (Yılmaz, 1996: 5).
- Yönetim ve organizasyon anlayışında modernleşme ihtiyacı: Bunun nedeni ise enerji sektöründe sağlıklı karar alma, profesyonel olmayan yönetim anlayışı ülkemizdeki kamu kuruluşlarında verimsizliğe neden olmaktadır. Nitekim Türk halkının büyük bölümünün şikayet ettiği bürokrasi elektrik piyasasındaki kamu kuruluşları için de geçerlidir.
- Dünyada enerji piyasasında var olan konjunktürde yer almaya çalışması: Bilindiği gibi dünyada enerji sektörü için özel sektörün katılımını sağlama veya yönetimi tamamen özel sektöre bırakma eğilimi vardır. Fakat Türk elektrik sektöründe üretim ve iletimin %90'ını, dağıtımında %80'ini kamu kuruluşları yapmaktadır. Bu yapının verimli rekabete açık ve karlı bir endüstri kurulmasına mani olduğu görüşü hakim olmaya başlamıştır. Bilakis verimsiz yapının maliyetleri arttırdığı gözlemlenmektedir. “Dünya ortalamasının gelişmiş ülkelerde 3.5 cent/kwh, Türkiye'de ise tarifenin bunun iki katı pozisyonda olduğu sabittir. Bu nedenle bu olumsuzlukların giderilmesinin tek yolu özelleştirmeden geçtiği ifade edilmektedir” (Yılmaz, 1996: 7).
- Artan enerji talebini karşılama problemi: Elektrik üretim birimlerinin uzun zamanda ve yüksek maliyetlerle kurulması gelişmekte olan ülkelerin tamamında

olduğu gibi Türkiye içinde sorun teşkil etmektedir. Yaygın olan kanaate göre zaman ve finansman sorunu ancak özel sektör eliyle aŐılabilecektir.

Ülkemizde yaklaşık olarak yıllık 2000 MW'lık ek kurulu güce ihtiyaç vardır. Bu "yatırımın yaklaşık değeri Türkiye'ye sadece üretim tesisleri için 2 milyar dolar olduğuna göre bu meblağın kamu sektörü kaynaklarından karşılanmasının mümkün olamaması nedeniyle özel giriŐimciliđin bu alana kanalize edilmesi gündeme gelmiştir.

Dolayısıyla sektördeki gelişmelerin hızlandırılması ve özel sektör ile yabancı sermaye katılımlarının arttırılması amacı ile "yap-işlet-devret", "işletme hakkının devri", "kamu ortaklığı fonu" gibi formüller uygulanmaya başlamıştır. Diğer yandan enerji sektöründe özelleştirmenin ilgili mevcut yasalardan doğan engellerin düzeltilerek sağlam bir yasal çerçeveye oturtulması zorunludur. Aksi taktirde, bu sektörde meydana gelebilecek gelişmelerin ülke ekonomisine olan olumlu etkilerin bedelleri de ağır olacaktır" (Geylani, 1992: 85).

Tablo 16'da, ülkemizin yıllar (1980 ile 2001 arası) itibariyle elektrik üretim ve tüketimi yer almaktadır. Buna göre üretim ve tüketim 2001 yılına gelindiğine, 1980 yılına göre yaklaşık olarak 5 kat artmıştır ve ülkemiz 1990 yılından itibaren ürettiği elektrik enerjisini ihraç etmeye başlamıştır.

Tablo 16: Türkiye’de Elektrik Enerjisinin Yıllar İtibariyle Gelişimi (1980-2001) (gwh)

Yıllar	Brüt Üretim	İç İhtiyaç	Net Üretim	İthalat	Brüt Tüketim	İletim Kaybı	İhracat
1980	23275.4	1393.9	21881.5	1341.2	23222.7	1199.5	-
1981	24672.8	1327.8	23345.0	1616.1	24961.1	1150.3	-
1982	26551.5	1420.5	25131.0	1773.4	26904.4	1397.0	-
1983	27346.8	1680.2	25666.6	2220.8	27887.4	1544.0	-
1984	30613.5	1890.7	28722.8	2653.0	31375.8	1557.4	-
1985	34218.9	2306.8	31912.1	2142.4	34054.5	1611.4	-
1986	39694.8	2815.0	36879.8	776.6	37656.4	1344.3	-
1987	44352.9	2607.7	41745.2	572.1	42317.3	1627.4	-
1988	48048.8	2400.0	45648.8	381.2	46030.0	2016.6	-
1989	52043.2	3234.5	48808.7	558.5	49367.2	1544.0	-
1990	57543.0	3311.4	54231.6	175.5	54407.1	1787.2	906.8
1991	60246.3	3655.2	56591.1	759.4	57350.5	1437.8	506.4
1992	67342.2	4237.3	63104.9	188.8	63293.7	1342.9	314.2
1993	73807.5	3943.1	69864.4	212.9	70077.3	1634.9	588.7
1994	78321.7	4539.1	73782.6	31.4	73814.0	1800.3	570.1
1995	86247.4	4388.8	81858.6	0.0	8158.6	2034.9	695.9
1996	94861.7	4777.3	90084.4	270.1	90354.5	2461.7	343.1
1997	103295.8	5050.2	98245.6	2492.3	100737.9	2935.5	271.0
1998	11022.4	5523.2	105499.2	3298.5	108797.7	3337.1	298.2
1999	116439.9	5738.0	110701.9	2330.3	113032.2	2985.1	285.3
2000	124921.6	6224.0	118697.6	3791.3	122488.9	3181.8	437.3
2001	122724.7	6472.6	116252.1	4579.4	120831.5	3374.4	432.8

Kaynak: www.epdk.gov.tr, 2003

Türkiye’de elektrik enerjisi sektörünün özelleştirilmesi, dikey entegre yapının birbirinden ayrılması ile mümkün olabilecektir. Üretim, iletim ve dağıtım fonksiyonlarının ayrı ayrı elle alınıp incelenmesi gerekmektedir. Bu sektörlerden herhangi birinin kamu mülkiyetinde kalması, gereken etkinliğin sağlanamamasına

neden olacaktır. Özelleştirme uygulamaları, İngiltere'dekinin aksine dağıtımdan başlanarak, iletim ve üretime doğru gerçekleştirilmelidir. Bunun nedeni, olası garantici yaklaşımların bertaraf edilmesi, sermaye yoğun pozisyonda bulunan üretim aşamasının özelleştirilmesine altyapı oluşturulması ve üretim safhasından önce işlerlik kazanmış bir dağıtım ve iletim sisteminin kurulmasıdır. Bilindiği gibi dağıtım ve iletim sisteminin özelleştirilmesi belirli ölçülerde kolay gözükse de üretim aşamasının özelleştirilmesi daha zordur.

Dağıtım ve iletim fonksiyonlarının doğal tekel nitelikleri göz önüne alındığında, mevcut yapının imtiyaz sözleşmeleri ile özel sektöre devri gündeme gelmektedir. Ancak, bu uygulamalar da tek başına bir anlam ifade etmemekte, her dağıtım bölgesinde birden çok arz firmasının kurulması gereği gündeme gelmektedir. Böylelikle tüketiciler istedikleri arz firmasından elektrik satın alabileceklerdir. Bu serbesti doğal olarak sayaç teknolojileri ile hayata geçirilebilecektir.

Yukarıda izah edilen sürecin yaşanması, üretim sisteminin özelleştirilmesi için zorunlu görülmektedir. Üretim sistemi, termik ve doğalgaz santralleri olmak üzere aşamalı olarak özel sektöre devredilmelidir. Böylelikle; arz, dağıtım, iletim ve üretim firmaları her yıl belirli fiyatlarda anlaşarak sistemi kendi içlerinde organize edeceklerdir. Bu organizasyonda temel belirleyici ise, sayaç teknolojilerine bağlı olmak koşuluyla tüketiciler olacaktır. Ayrıca gelecekte kurulacak santraller için de, izah edilen sakıncaların doğmaması için belirli garantiler gerekmektedir.

İşte bu incelenen sistemin, tüketiciye kaliteli ve ucuz elektrik olarak yansımalarının temel koşulu, daha önceden de belirtildiği gibi, uygulanacak düzenlemelere bağlıdır. Türkiye'de uygulanması gereken sistem, tavan fiyat düzenlemesi olabilir. Böylelikle üreticiler, ileticiler ve dağıtıcılar için oluşturulacak tavan fiyatlar aşılmayacak, firmaların pazar paylarını artırmaları ancak maliyet minimizasyonunun sonucuna bağlı olacaktır. Bu durumda doğal olarak etkinliği beraberinde getirecektir.

Bu sebeplerle Türkiye'de enerji sektörünün geleceğinin başarılı, kararlı ve nitelikli özelleştirme politikalarına bağlı olduğu söylenebilir. Ancak olası uygulama hatalarının

da, istenmeyen durumlara yol açabileceği ve özellikle piyasada özel tekel anlayışına neden olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

3.4.1. TEK ve Özelleştirme Kapsamına Alınmasının Temel Nedenleri

Elektrik enerjisi üretim, iletim, dağıtım hizmetleri Cumhuriyet öncesi bölgeseldi. 10.06.1921 tarihinde çıkarılmış olan imtiyaz hakkı kanunu ile ülkeye katkı sağlayan, teknoloji getiren, istihdam yaratan elektrik santrallerine ayrıcalık sağlanmıştır. Türkiye'deki gelişmeye paralel olarak elektrik üretimi artmış ve sektör grift bir yapı kazanmıştır. Zamanla bu yapı bazı aksaklıklara neden olmuş, sorunların çözümü için elektrik üreten ve dağıtan işlemlerin tek yönetim altında toplanmasına karar verilmiştir. 14.07.1970'te 1312 sayılı kanunla Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kurulmuştur. 09.09.1982 tarihli 2705 sayılı kanunla ise İller Bankası, Belediyeler, Etibank ve diğer kuruluşların elektrik ile ilgili bölümleri TEK'e devredilmiştir.

“1900'lü yılların başında finansman güçlüğü, yetişmiş eleman sorunları gibi nedenlerle yabancı şirketlere imtiyaz verilmek suretiyle gerçekleştirilen elektrikleştirme faaliyetlerinden, Cumhuriyetin ilk yıllarında vazgeçilmiş, ancak 1950'li yıllarda özel şirketlerin sektöre girmesi ile tekrar teşvik edilmiş, konu bölgesel olarak ele alınmış ve çeşitli bölge şirketleri kurulmuştur. Bu uygulama daha sonra tekrar terkedilmiş, fakat Çukurova ve Kepez Şirketleri günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir” (Geylani, 1992: 72).

1950'lerden sonra, elektrik sektöründe özelleştirmeler görülmeye başlanmıştır. İlk uygulama olarak; 25.06.1953 tarih ve 1017 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararına istinaden yapılan 26.08.1953 tarihli imtiyaz sözleşmesi ile Adana, Mersin, Hatay ve Osmaniye illerinin Çukurova Elektrik A.Ş. (ÇEAŞ) adlı şirkete elektrik enerjisi üretim, nakil ve satış imtiyazı 49 yıllığına verilmiştir. 18.06.1956 tarihinde ise Antalya ve civarı Kepez A.Ş.'ne 60 yıllığına devredilmiştir. 1984 yılında çıkarılan “3096 sayılı TEK Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkındaki Kanun Hükümlerine göre, elektrik ile ilgili hizmet vermek üzere kurulmuş sermaye şirketlerine Bakanlar Kurulu Kararıyla önceden

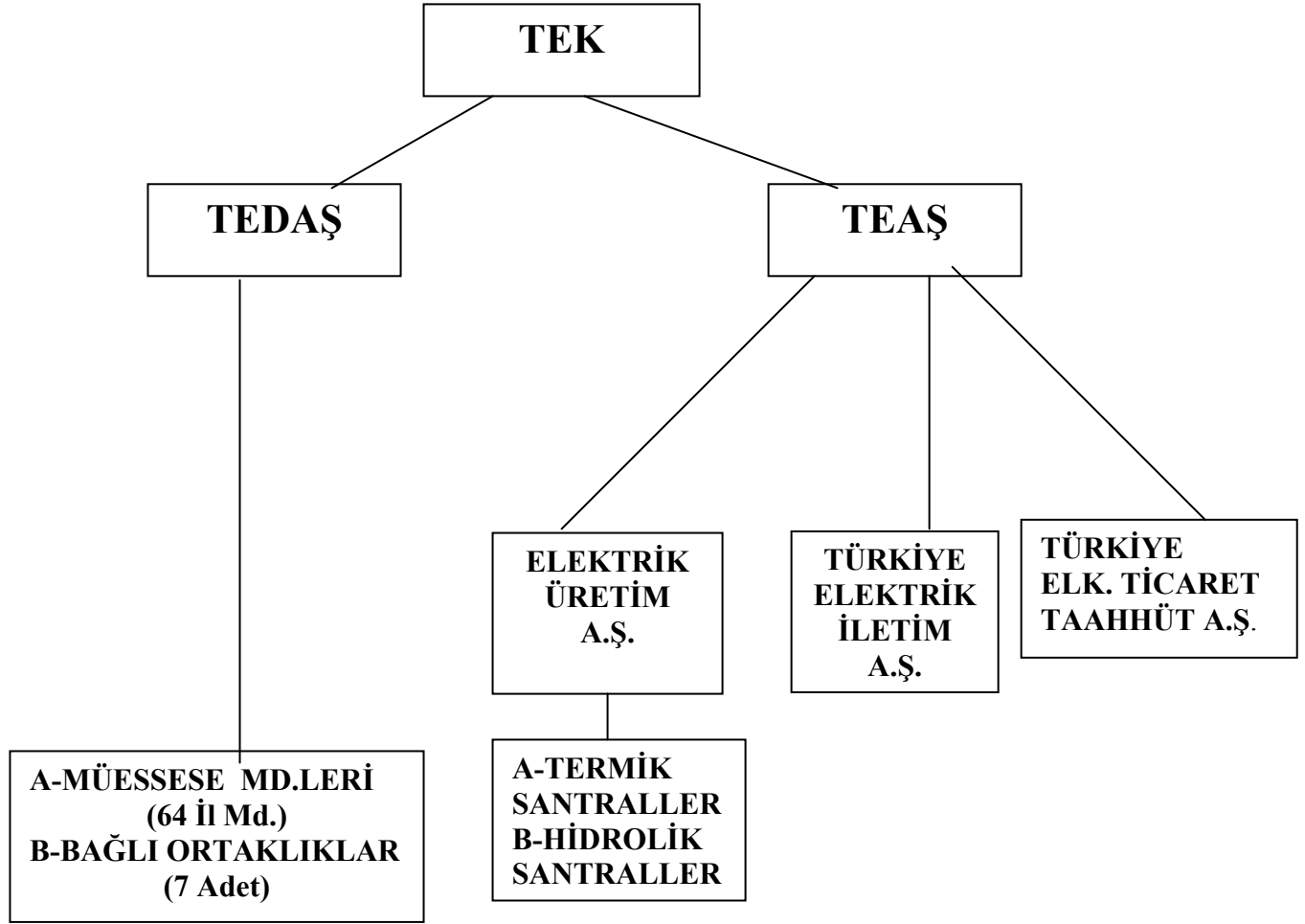
belirlenmiş görev bölgelerinde elektrik üretim ve dağıtım tesisleri kurma, işletme ve ticaretini yapma izni verilebilmektedir” (TES-İŞ, 1992: 100-101).

Bu kararlardan sonra ise; 1988 yılında 88/13492 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Kayseri ili (10. görev bölgesi) 1926 yılında kurulan Kayseri ve Civarı A.Ş.’ne 70 yıllığına, Bakanlar Kurulunun 1989 yılında 89/4393 sayılı Kararıyla da İstanbul’un Anadolu Yakası (16. görev bölgesi), Aktaş Elektrik Ticaret A.Ş.’ne 30 yıllığına elektrik üretim, iletim ve dağıtım alanlarında faaliyet göstermeleri için verilmiştir.

04.12.1984 tarihinde kabul edilen 3096 sayılı kanunla TEK özelleştirme kapsamına alınmış ve böylece kamu kuruluşlarının dışındaki işletmelere de elektrik üretim, iletim ve dağıtım hakkı tanınmıştır. 24.04.1994’te TEK, Yüksek Planlama Kurulunun (YPK) kararı ile TEAŞ ve TEDAŞ olarak ikiye ayrılmıştır. 01.10.2001 yılında TEAŞ; Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. (TEÜAŞ), Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret Taahhüt AŞ (TETAŞ) olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu ayırmaların arkasında üretim, iletim ve dağıtımın ayrı ayrı özelleştirilmesinin gerektiği fikri yatmaktadır. Tablo 17’de TEK’in bölünmesi gösterilmiştir.

Ülkemizde YPK, elektrik sektörünün serbestleştirilmesi ve özelleştirilmesi süreciyle ilgili temel adımları belirleyen, kısaca strateji belgesi diye ifade edilen “Elektrik Enerjisi Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesini” 17.04.2004 tarihinde yayınlamıştır. Buna göre kamuya ait elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesinin, dağıtımdan başlanmak üzere, 4046 sayılı özelleştirme kanunu çerçevesinde ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun 14. maddesi uyarınca Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılması uygun görülmüştür. ÖİB tarafından enerji özelleştirmeleriyle ilgili olarak danışmanlık yapan firmalar şöyledir: Teknik danışman McKinsey, hukuk danışmanı Coşar Avukatlık Bürosu, mali danışman Grant Thornton (Engin Muhasebecilik Mali Müşavirlik A.Ş.) firmalarıdır.

Tablo 17: TEK'in YPK Kararı İle Bölünmesi

Kaynak: www.tedas.gov.tr

“Elektrik enerjisinin fiyatlandırılması 9 Kasım 1995 tarih ve 22458 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Elektrik Tarifeleri Yönetmeliği çerçevesinde yapılmaktadır. Buna göre, elektrik enerjisi satış tarifelerinin belirlenmesinde göz önüne alınması gereken hususlar yıllık işletme giderleri, ödemeler, vergiler, fonlar, paylar ve gelirler olarak belirlenmiştir” (Alcan, 1999: 53). 20.02.2001 tarihinde 4628 sayılı Elektrik Piyasası kanununun yürürlüğe girmesi ve EPDK'nın kurulmasıyla birlikte Nisan-2003 yılında yayınlanan Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı piyasanın yapısı ve düzenlenmesi üzerine esasları, yapılması gerekenleri ve bir şekilde piyasaya dahil olan tarafların görev ve sorumluluklarını açıklamaktadır.

“Türkiye’de elektrik sektöründe özelleştirmenin en önemli amacı artan talep nedeniyle yapılması gerekli yatırımların büyük boyutlara ulaşması, ancak kamu kesiminin bu boyuttaki yatırımların finansmanı konusunda zorluklar yaşamasıdır. Bu nedenle bu yatırımların özel sektör tarafından yapılabilmesi tercih edilen bir seçenek olmaktadır. Ancak uzun dönemde amaç sektörün her bölümünde (üretim, iletim ve dağıtım) faaliyetlerin özel sektör tarafından yapılması ve yatırım kararlarının özel sektör tarafından alınarak finanse edilmesi olmalıdır. Bunun için de elektrik enerji ile ilgili faaliyetlerin bir kamu hizmeti ve dolayısıyla idare ve özel sektör arasında imtiyaz sözleşmesi gerektiren faaliyetler olarak anlaşılması gereklidir. Ancak, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Anayasaya atıfta bulunulduğuna göre yapılması gereken Anayasanın ilgili hükümlerinin değiştirilmesi olmalıdır” (Alcan, 1999: 137). Bu hususlara da dikkat edilerek yapılacak dağıtım bölgesi özelleştirmelerinde amaç, gerekli yatırımların özel sektör tarafından yapılması ve kayıp-kaçak oranlarının optimum bir düzeye indirilmesi olmalıdır.

3.4.2. TEDAŞ Özelleştirmesinin Amacı ve Özelleştirme Uygulamaları

TEDAŞ’a Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararıyla, Enerji Piyasası Lisans Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde 13.03.2003 tarihinden itibaren 10 yıl süre ile Elektrik Dağıtım ve Perakende Satış Lisansları verilmiştir. Aynı şekilde; Karaelmas, Trakya, Başkent, Boğaziçi, Sakarya, Körfez ve Meram Elektrik Dağıtım A.Ş.’lerine de ilgili lisanslar verilmiştir. Türkiye elektrik dağıtımında tekeli sürdüren TEDAŞ’ta “1998 yılında %3.8’i memur, %32.1’i sözleşmeli personel ve %64.1’i işçi olmak üzere toplam 35.900 personel çalışmakta” (TEDAŞ Faaliyet Raporu, 1998: 30) iken, özelleştirme uygulamaları çerçevesinde işçi ve memurlara karşı yürütülen zorunlu ve özendirici (%30 fazla ikramiyeli) emeklilik işlemleri sonucunda günümüzde bu sayı 30 binin altına gerilemiştir.

TEDAŞ’ın özelleştirilmesi sürecinde, 1984 yılında çıkarılan 3096 sayılı kanunla getirilen düzenlemeler sonucu, İşletme Hakkı Devri ile görevli şirketlere elektrik dağıtım işlerinin verilmesi yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir. İşletme Hakkı Devri şeklindeki elektrik sektörü özelleştirmesi 26.11.1996’da Enerji ve Tabii Kaynaklar

Bakanlığı'nın resmi gazete ilanı ile başlamıştır. Bu süreçte Türkiye, 25 bölgeye ayrılmış ve bu bölgeler için şartname gereği teklifler alınmıştır. Tablo 18'de bu bölgeler gösterilmekte olup, bu özelleştirmelerden yaklaşık 2,5 milyar dolar gelir hedeflenmiştir.

Tablo 18: TEDAŞ'ın Özelleştirme Bölgeleri

Bölge NO	KAPSADIĞI İLLER	GEÇİCİ TEMİNAT	İHD BEDELİ	TAAHHÜT KAYIP%
3	Tekirdağ-Kırklareli-Edirne	17	145.000.000	8.5
4	Bursa-Yalova	30	165.000.000	7.5
5	Balıkesir-Çanakkale	14	90.000.000	10.1
6	İzmir-Manisa	50	360.000.000	7.3
7	Aydın-Denizli-Muğla	16	110.000.000	12.0
8	Eskişehir-Bilecik-Kütahya	14	90.000.000	8.7
9	Afyon-Uşak-Burdur-Isparta	8	60.000.000	12.5
11	Kocaeli (Gebze dahil)	21	155.000.000	6.0
12	Sakarya-Bolu-Düzce	9	70.000.000	10.0
13	Ankara-Kırıkkale	28	175.000.000	11.5
14	Konya-Karaman	8	60.000.000	13.0
15	Amasya-Kastamonu-Çorum	5	40.000.000	13.4
17	Samsun-Ordu-Sinop	9	50.000.000	12.5
18	Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Aksaray	6	40.000.000	14.0
19	Yozgat-Sivas-Tokat	7	50.000.000	12.4
20	Trabzon-Artvin-Rize-Gümüşhane-Giresun	7	60.000.000	13.5
21	Erzurum-Ağrı-Kars-Iğdır-Ardahan-Erzincan-Bayburt	5	30.000.000	15
22	Elazığ-Malaya-Tunceli-Bingöl	8	60.000.000	11
23	Kahramanmaraş-Adıyaman	6	60.000.000	10
24	Gaziantep-Kilis	10	60.000.000	9
25	Şanlıurfa	4	45.000.000	12.5
26	Diyarbakır-Mardin	5	60.000.000	13
27	Van-Hakkari-Bitlis-Muş-Şırnak-Siirt-Batman	4	30.000.000	15
28	Zonguldak-Bartın-Çankırı-Karabük	8	60.000.000	11.5
29	İstanbul ili Trakya yakası	70	300.000.000	10.5

Kaynak: www.tedas.gov.tr

Özelleştirmenin yol haritası olarak ifade edilen süreçteki bundan sonraya kalan genel devir işlemleri şu takvime bağlanmıştır: “26 Kasım 1996’da ihale duyurusunun ardından 3 Nisan 1997’de teklifler toplanarak, Şubat-Nisan 1998’de uygun teklif seçimi

yapılmıştır. Görevli şirketlerin kuruluşu Mart-Mayıs 1998’de, Bakanlar Kurulu Kararıyla görevlendirmeler Haziran 1998’de, DPT Görüşü Haziran 1998’de alınmış ve görevlendirme sözleşmeleri Temmuz-Ekim 1998’de imzalanmıştır. Danıştay onayının Ekim 1998’de alınması ve görev sözleşmelerinin imzalanması için Ocak 1999 öngörülürken, Enerji Satış Anlaşmaları (ESA) görüşmelerinin Ocak-Eylül 1999’da, devir sözleşmesi görüşmelerinin ise Ocak-Aralık 1999’da yapılması kararlaştırılmıştır.

Özelleştirmenin önündeki hukuksal engellerin kaldırılması amacıyla; 4492 ve 4493 sayılı Kanun Değişikliği Aralık 1999’da, Anayasanın 47. ve 125. madde değişiklikleri Aralık 2000’de yapılmış ve 4501 sayılı Tahkim Yasası 21 Ocak 2000’de çıkartılmıştır. Şirketlerin sözleşme seçimi Şubat 2000’de yapılmış, 4501 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Temmuz 2000’de alınmış ve uygulama sözleşmelerinin imzalanması için Eylül 2000 uygun görülmüştür. Fon Anlaşması Parafının Aralık 2000’de, Bakanlığın Hazine Görüşüne başvurması için 7 Aralık 2000 tarihi ve ESA imzalanması için Mart 2001 tarihi tespit edilirken Devir Sözleşmelerinin imzalanması için de Mart 2001 tarihi kararlaştırılmıştır” (www.tedas.gov.tr).

TEDAŞ’ı özelleştirme sürecine sokan çok önemli etkenler vardı. Aynı zamanda özelleştirme nedenleri olan ve çözümü zaman alacak, büyük masraf gerektirecek sorunlar şöyleydi:

- Kayıp-kaçak oranları çok yüksekti,
- dağıtım şebekelerinde kullanılan teçhizat çok eskiydi,
- tüketicilerin kullandıkları teçhizat eski ve yetersizdi,
- köy ve şehirlerdeki dağıtım ağlarının ömrünü tamamlamış ve gerekli rehabilitasyon yapılamıyordu,
- şehirlerdeki nüfus artış hızı tahminden fazla olmuştu,
- tahakkuk ve tahsilatlarda büyük aksamalar oluyordu.

Var olan bu aksaklıklar, TEDAŞ’ta özelleştirmeyi kaçınılmaz kıldı ve özelleştirme sürecine geçildi. İşletme hakkı devri ile yapılan özelleştirme ihaleleri sonucunda ise yapılan özelleştirmelerden şu beklentiler hasıl olmuştur:

- kayıp-kaçak oranı azalacak,

- tahakkuk-tahsilat artacak,
- yatırımlar zamanında yapılacak,
- abonelere kaliteli, güvenli, sürekli enerji verilecek,
- elektrik sektörü sürekli rekabete açılacak,
- gelişen teknolojilere ayak uydurulup verimlilik aktarılacak,
- elektrik sektörü politik etkilerden arındırılacak,
- maliyetler düşürülecek ve ucuz enerji temini sağlanacak,

Henüz bu amaçlar gerçekleştirilememiş olmakla birlikte; Tablo 19 ve Tablo 20’de görüldüğü gibi, özelleştirmenin bitmesi halinde faydalarının neler olduğu hakkında yapılmış çalışmalardan biri de, enerji dağıtım hizmetleri derneği (ELDER) tarafından yapılmıştır:

- “Şirketlerin vermiş olduğu kayıp-kaçak taahhütleri ile TEDAŞ’ın yapmış olduğu kayıp-kaçak arasındaki farkın parasal değeri 57,5 milyar dolar olacaktır.
- Her yıl tahsil edilemeyen milyonlarca dolar tutarında fatura işletme hakkını devralan şirket tarafından devlete ödenecektir.
- Şirketler devir bedeli olarak 2,22 milyar dolar devlete ödeyeceklerdir.
- TEDAŞ’ın mevcut işletme maliyetleri ile şirketlerin vermiş olduğu maliyetlerin rekabet dolayısı ile 5 yılda 600 milyon dolar tutarında tasarruf sağlanacaktır.
- Devir bedelleri içindeki kredilerin faiz oranları %6 ile %12 arasında değişmektedir. Şirketler daha yüksek maliyetlerle finansman temin ederlerse aradaki farkı almayacaklardır. Ülkemizin borçlanma koşulları düşünülürse ifade edilen faiz oranlarının önemi daha fazla anlaşılacaktır.
- Şirketler dünyada benzer işleri başarıyla yürüten uluslararası şirketlerle işbirliği yaparak; ülkemize yabancı sermaye, bilgi ve teknoloji transfer edeceklerdir. Tesislerin mülkiyeti devlete kalmaktadır. Elektrik satış fiyatını devlet belirleyecektir ve böylece tüketiciler korunmuş olacaktır. Sözleşme sonunda ise, işletmeler tesisleri devredeceklerdir
- Tesislerin yönetimini alacak olan şirketler yaklaşık 700 milyon dolar yatırım yapacaklardır.

- Hazine tarafından alım garantisi ve benzeri garantiler verilmesi söz konusu değildir. Sadece herhangi bir nedenle sözleşme fesholursa peşinen alınan kira bedeli geri ödenecektir” (ELDER, 2001: 84-89).

Tablo 19: TEDAŞ Özelleştirmesi Sonucu Hedeflenen İlk 5 Yılın Kayıp-Kaçak Tasarrufu

YILLAR	2002	2003	2004	2005	2006	TOPLAM
Satın alınan enerji (GWh)	73,198	77,590	82,245	87180	92,411	412,624
TEDAŞ kayıp kaçak (%)	22,38	22,38	22,38	22,38	22,38	
TEDAŞ kayıp kaçak (GWh)	16,381	17,364	18,405	19,510	20,680	92,340
Şirket kayıp kaçak taahhüdü (%)	18,58	17,01	15,44	14,30	13,31	
Şirket kayıp kaçak taahhüdü(GWh)	13,603	13,196	12,696	12,467	12,301	64,263
Kayıp kaçak farkı (GWh)	2,778	467	5,710	7,043	8,379	28,077
Birim fiyat (cent/GWh)	75000	75000	75000	75000	75000	375000
Kayıp kaçak tasarruf (\$)	208.347.134	312.552.311	428.230.929	528.215.203	628.460.378	2.105.805.955

Kaynak: ELDER, Kaynak Dergisi, 2001, s.84.

Tablo 20: TEDAŞ Özelleştirmesi Sonucu Hedeflenen İlk 5 Yıl İşletme Maliyeti Tasarrufu (\$)

YILLAR	2002	2003	2004	2005	2006	TOPLAM
TEDAŞ Maliyeti	474.900.452	474.900.452	474.900.450	474.900.452	474.900.452	2.374.502.260
Şirket taahhüdü	332.719.380	346.768.127	342.255.524	343.468.809	341.821.433	1.707.033.272
Tasarruf	142.181.072	128.132.325	132.644.928	131.431.643	133.079.020	667.468.988

Kaynak: ELDER, Kaynak Dergisi, 2001, s.88

Bu konuda akla gelen bir soru da “bu çalışmalar devlet tarafından yapılamaz mı?” sorusudur. Ne var ki bugünkü devlet işletmeciliğinin bozulan yapısı ve özel sektörün kar marjlı çalışma anlayışı, enerji alanındaki yatırımların büyük maliyetler gerektirmesi gibi etkenler, özel sektörü bu alanda kaçınılmaz kılmaktadır. Bunun yanı sıra enerji sektöründeki özelleştirme çabalarına, Avrupa Birliği uyum süreci ve IMF kökenli ekonomik istikrar politikalarının etkisi göz ardı edilemez.

TEDAŞ’ın özelleştirilmesinde bölgelere ayırıp, bu bölgeleri ihale ederek özel sektöre devretme yoluna gidilmesinin ardından, yine 25 Ekim 1991 yılında Bakanlar Kurulu Kararı imzalanan 5 bölge:

- Eskişehir, Bilecik (Eston)

- Balıkesir (Best)
- Aydın, Denizli, Muğla (Aydem)
- İzmir (Senkom)
- İsparta (Gökdere)

Adı geçen şirketlere devredilecek iken, daha sonra devir işlemleri yapılmadan yine Bakanlar Kurulu Kararı ile iptal edilmiştir.

Bugün gelinen noktada, E.T.K.B.'nin önce Aktaş, ardından 12 Haziran 2003 yılında ÇEAŞ ve Kepez'e el koyması ve birçok bölgenin devir işlemi yapılırken işlemlerin iptal edilmesi, elektrik piyasasında özelleştirme işlemlerinde özellikle siyaset ve yargı bağlamında büyük sorunlar olduğunu göstermektedir. Bölgelere ayırıp, İHD modeliyle yapılan özelleştirmelerde önemli gelişmeler kaydedilememiş, hukuki altyapı yeterli hale getirilemediğinden sık sık İdari Mahkeme ve Danıştay devreye sokulmuştur. Ne var ki, kamuoyunda Aktaş, ÇEAŞ ve Kepez olayları özelleştirmeye karşı bir tavır alınmasına neden olmuştur. Aktaş olayı özelleştirme sürecinin ne kadar siyasete malzeme olabileceğini, ÇEAŞ ve Kepez olayları ise hukuksal altyapı ve denetim mekanizmasının yetersizliğini göstermiştir.

Sonuçta, TEDAŞ özelleştirmesi planlandığı gibi gerçekleştirilememiş ve bağlı ortaklık olarak kurulmuş olan şirketlerin devri ile ilgili görüşmeler sürerken, Danıştay'ın elektrik dağıtım bölgelerinde yapılmak istenen özelleştirmelerin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle almış olduğu bir karar doğrultusunda devir süreci yarıda kalmıştır. Şu anda özelleştirme kalınan noktadan devam etme eğiliminde olmayıp, öncelikle teknik, siyasi ve hukuki altyapıyı oluşturmak ve özelleştirmenin önündeki tüm engelleri kaldırmak amaçlanmaktadır.

Yakın zamanda önemli bir gelişme kaydedilmiş ve TEDAŞ yeniden 21 dağıtım bölgesine ayrılmış ve özelleştirmede yeni yol haritası açıklanarak uygulamaya konmuştur. Bu çalışmanın yapıldığı inceleme tarihi itibarıyla, TEDAŞ ve bağlı ortaklıklarının özelleştirilmesi konusunda ilgili henüz işletme hakkı devrinin yapılmadığı, bu husustaki belirsizliğin devam ettiği gözlenmiştir. Bununla birlikte TEDAŞ ve bağlı olduğu dağıtım şirketleri 2005 yılı rakamlarıyla 28 milyon aboneli, 93

milyar kwh elektrik satışı ve elektrik dağıtımında %98'lik bir paya sahip olması ve sürekli artan değeriyle Türkiye'nin en büyük kuruluşlarından biridir. 2004 yılı rakamlarıyla TEDAŞ ülkemizdeki toplam perakende elektrik satışının %71'ini gerçekleştirmektedir. Abone gruplarına göre pazar payında ise meskenlerde %96 ve sanayi tüketimlerinde %45 pazar payına sahiptir.

3.5. SEDAŞ Özelleştirme Uygulaması, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

SEDAŞ'ın da içinde bulunduğu ve İHD yöntemiyle yapılan dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesinin Anayasaya uygun olmadığı gerekçesiyle Danıştay tarafından iptal edilmesi üzerine uzunca bir süre özelleştirme çalışmaları yapılmamıştır. Ne var ki, 3 Kasım 2002 seçimleriyle iktidar olan yeni hükümet, ülkenin dış borçlarını ödemek için yoğun kaynak arayışı içine girmiş, IMF ve Dünya Bankasının tavsiye ve direktifleri doğrultusunda özelleştirmeyi hızlandırmıştır. Hükümetin özellikle Tüpraş, Tekel, Petkim, Telekom ve TEDAŞ özelleştirmelerine öncelik vereceğini açıklamasından sonra, elektrik piyasasında özelleştirmenin şartları ve ne şekilde olacağı 2003 yılı boyunca ÖİB, EPDK, ETBK, TEDAŞ, bağlı ortaklık ve müesseseleri tarafından geniş bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bunun sonucunda 02.04.2004 tarihinde 2004/22 sayılı YPK Kararına istinaden, TEDAŞ ve bağlı ortaklıkları 03.04.2004 tarihli resmi gazetede yayımlanmasına müteakip SEDAŞ özelleştirme kapsam ve programına alınarak 233 sayılı KHK kapsamında çıkartılarak 4046 sayılı Kanun kapsamına alınmış ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. Yapılan açıklamada, "Özelleştirme Yüksek Kurulunca; Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 22.03.2004 tarih ve 2613 sayılı yazısına istinaden,

1-) Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) özelleştirme kapsam ve programına alınması,

2-) TEDAŞ'ın satış, kiralama, işletme hakkı devri ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar yöntemlerinden bir veya bir kaçının birlikte ve/veya ayrı ayrı uygulanması suretiyle özelleştirilmesine,

3-) Özelleştirme işlemlerinin 31.12.2006 tarihine kadar tamamlanmasına, karar verilmiştir" (www.rega.basbakanlikgov.tr, 03.04.2004 tarihli Resmi Gazete).

İlgili kararlar çerçevesinde, “Ülkemize özgü coğrafi yapı, işletme koşulları, enerji bilançosu, teknik/mali özellikler ve “mevcut sözleşme”lerin varlığı ile mevcut hukuki süreç dikkate alınarak, Türkiye genelinde en fazla 21 dağıtım bölgesi oluşturmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır” (YPK Kararı, 2004: 3) denilmektedir. Buna göre oluşturulan dağıtım bölgeleri ve bu bölgelere dahil olan iller aşağıda Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Özelleştirilecek Dağıtım Bölgeleri ve Kapsadığı İller

Dağıtım Bölgesi	Dağıtım Bölgesinde Yer Alan İller
1. Bölge	Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Batman, Şırnak
2. Bölge	Bitlis, Hakkari, Muş, Van
3. Bölge	Ağrı, Erzincan, Erzurum, Kars, Bayburt, Ardahan, Iğdır
4. Bölge	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon
5. Bölge	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
6. Bölge	Sivas, Tokat, Yozgat
7. Bölge	Adana, Mersin, Osmaniye, Hatay, Gaziantep, Kilis
8. Bölge	Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Aksaray, Konya, Karaman
9. Bölge	Ankara, Kırıkkale, Zonguldak, Bartın, Karabük, Çankırı, Kastamonu
10. Bölge	Antalya, Burdur, İsparta
11. Bölge	İzmir, Manisa
12. Bölge	Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Yalova
13. Bölge	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
14. Bölge	İstanbul İli Anadolu Yakası
15. Bölge	Sakarya, Bolu, Düzce, Kocaeli
16. Bölge	Afyon, Bilecik, Eskişehir, Kütahya, Uşak
17. Bölge	İstanbul İli Rumeli Yakası
18. Bölge	Kayseri
19. Bölge	Aydın, Denizli, Muğla
20. Bölge	Adıyaman, Kahramanmaraş
21. Bölge	Amasya, Çorum, Ordu, Samsun, Sinop

Kaynak: www.dpt.gov.tr, “17.03.2004 tarih ve 2004/3 sayılı YPK Kararı: Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi”

Dağıtım bölgeleri tablosu incelendiğinde görüleceği üzere, SEDAŞ’ın dağıtım bölgesi 15. bölge olarak düzenlenmiş ve bünyesine Kocaeli ilinin de katılması öngörülmüştür.

Bundan sonra SEDAŞ'ın da aralarında bulunduğu dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesinin eylem planı şu şekilde açıklanmıştır. Buna göre SEDAŞ'ın özelleştirilmesi şu takvime bağlanmıştır:

- “01 Nisan 2004’e kadar; TEDAŞ ve Bağlı Ortaklıkları özelleştirme programına alınacaktır.
- 30 Nisan 2004’e kadar; dağıtım bölgelerinin oluşturulmasına ilişkin gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır. ÖİB tarafından özelleştirme işlemleri için danışmanlık hizmeti alınmasına ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.
- 30 Eylül 2004’e kadar; her bir dağıtım bölgesi için performans standartları ve hedef kayıp-kaçak oranları belirlenecektir. Dağıtım bölgelerinin faaliyetlerine ilişkin hesap ayrıştırmaları tamamlanacaktır.
- 31 Ekim 2004’e kadar; dağıtım bölgelerine ilişkin yük profilleri çıkarılacaktır. Dağıtım bölgelerinde uygulanacak tarifelere ilişkin fiyatlandırma yöntemi oluşturulacak ve hizmet maliyet analizleri sonuçlandırılacaktır. Tüketicilere uygulanacak satış fiyatı eşitleme yöntemi oluşturulacaktır.
- 30 Kasım 2004’e kadar; dağıtım bölgelerinin gelir gereksinimi belirlenecektir. Özelleştirme programındaki dağıtım şirketleri, lisans başvurusunda bulunacaktır. TETAŞ ile dağıtım şirketleri arasında geçiş dönemi sözleşmeleri imzalanacaktır.
- 31 Aralık 2004’e kadar; dağıtım şirketleri tarife başvurularını yapacaktır. Her bir dağıtım bölgesi için ayrı ayrı lisansları verilecek ve her bir dağıtım şirketi/bölgesi için belirlenen gelir gereksinimi çerçevesinde tarife teklifleri EPDK tarafından 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren uygulanmak üzere onaylanacaktır.
- 31 Mart 2005’e kadar; dağıtım şirketleri/bölgeleri için ihale süreci yukarıda tanımlanan hazırlık çalışmalarının yerine getirilmesine takiben başlatılacak ve 31 Aralık 2006’ya kadar tüm dağıtım şirketlerinin/bölgelerinin özelleştirilmesi hedeflenecektir. Gerçekleşecek uygulama çerçevesinde gerekli görülmesi halinde, geçiş dönemi sözleşmeleri revize edilecek ve EPDK tarafından tarife revizyonu yapılacaktır” (YPK Kararı, 2004: 3-4).

Eylem planında görüldüğü gibi içinde SEDAŞ'ın da bulunduğu TEDAŞ ve bağlı ortaklıklarının özelleştirilme işlemi, 3 yıllık geniş bir süreyi kapsamaktadır. 30 Nisan 2004'e kadar, dağıtım bölgelerinin oluşturulmasına ilişkin gerekli hukuki düzenlemeler yapılacak denilmesine rağmen ancak 01.03.2005 tarihinde Körfez EDAŞ'ın tüzel kişiliği kaldırılarak Kocaeli ili SEDAŞ'a dahil edilmiştir. 2006 Ağustos itibariyle diğer tüm aşamalar tamamlanmış olup; SEDAŞ özelleştirmesi ihale aşamasına gelmiştir.

TEDAŞ ve diğer bağlı ortaklıklarıyla birlikte SEDAŞ özelleştirme uygulaması süreci devam etmekte olup, özelleştirme çalışmaları henüz neticelendirilmemiştir. Bugün gelinen noktada Telekom, TÜPRAŞ ve Erdemir gibi tarihinin en önemli özelleştirmelerini yapan ülkemizin önünde bekleyen ve yapılan tüm özelleştirmeler de dahil, Türkiye'nin tartışmasız en büyük özelleştirmesi TEDAŞ dağıtım bölgeleri özelleştirmesidir. Ve SEDAŞ ta onun bir parçasıdır. Yine SEDAŞ özelleştirmesiyle birlikte, devletin kasasına yaklaşık olarak 750 milyon dolarlık bir gelirin girmesi tahmin edilmektedir. Bununla birlikte henüz özelleştirmenin ihale süreci ve İHD bedeliyle diğer veriler tam olarak açıklanmadığından, bölge ekonomisine yapacağı net etkileri görmek çok zordur. Sosyal ve ekonomik yansımalar ile özellikle istihdam düzeyine yapacağı etkileri görmek için daha çok erkendir. Bu etkilerin daha net gözlemlenebilmesi için özelleştirmenin ilerleyen safhalarına geçilmesi beklenmektedir.

3.5.1. Karşılaşılan Sorunlar

Dünyadaki elektrik dağıtım sektörlerinde, serbest piyasa ekonomisi ve rekabetçi yapının gelişmesiyle birlikte, özelleştirme ve serbestleşme uygulamaları görülmeye başlamıştır. Bununla birlikte, ülkemizde elektrik dağıtım sektöründe yapılmak istenen özelleştirmelerin farklı neden ve gerekçeleri bulunmaktadır. Aşağıdaki Tablo 21'de dünyadaki elektrik dağıtım şirketleri ile SEDAŞ'ın özelleştirilmesinde karşılaşılan sorunlar ile özelleştirme gerekçe ve öncelikleri gösterilmektedir.

Tablo 22: Elektrik Dağıtım Bölgelerinin Özelleştirme Gerekçeleri ve Özelleştirmelerde Karşılaşılan Sorunlar

Dünyadaki elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme gerekçeleri :	SEDAŞ elektrik dağıtım şirketinin özelleştirme gerekçeleri :
1-) Devlet müdahalesini kaldırmak, rekabet ve deregülasyonu sağlamak	1-) Kayıp-kaçığı minimum seviyeye düşürmek
2-) Piyasanın yeniden yapılandırılması ve elektrik dağıtımında optimizasyonu sağlamak	2-) Tahakkuk ve tahsilatı optimum seviyeye çıkarmak
3-) Piyasa prensiplerine dayalı enerji politikaları uygulamak	3-) Yabancı sermaye, bilgi ve teknoloji transferini gerçekleştirmek
4-) Özel/yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek	4-) Tasarruf etmek ve gelir elde etmek
5-) Maliyetleri düşürüp ucuz enerji sağlamak	5-) Hazine garantisini kaldırmak
6-) Kaliteli, sürekli ve kesintisiz enerji sağlamak	6-) Sektörü politik etkilerden uzak tutmak
7-) Verimliliği arttırmak	7-) Yeni yatırımların finansmanını sağlamak
8-) Diğer öncelikli devlet harcamalarını finanse etmek	8-) Gerekli yatırımları zamanında ve özel sektöre yaptırmak
Dünyadaki elektrik dağıtım sektörünün özelleştirilmesinde karşılaşılan sorunlar :	SEDAŞ elektrik dağıtım şirketinin özelleştirilmesinde karşılaşılan sorunlar :
1-) Özelleştirmede seçilecek yöntemin tespiti	1-) Yasal ve hukuki düzenlemelerin yetersizliği
2-) Düzenleyici kurumların oluşturulması	2-) Özel sektörün aşırı istekli olmayışı
3-) Özelleştirmeye karşı tepkiler	3-) Yabancı sermayenin getirilemeyişi
4-) Özelleştirmenin zamanlaması	4-) Piyasanın yapısı ve altyapı eksikliği
5-) Piyasanın doğal tekel oluşu ve büyüklüğünden kaynaklanan problemler	5-) Bilgi ve tecrübe eksikliği ile daha önceki uygulamalarda başarısız olunması

Kaynak: Bu tablo, çeşitli kaynaklar incelenerek tarafımdan düzenlenmiştir.

Elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi ile ilgili tabloda görüldüğü gibi; dünyadaki özelleştirmelerde rekabeti oluşturmak, piyasayı yeniden düzenlemek ve verimlilik öncelikli nedenler olurken SEDAŞ özelleştirmesinde öncelikler kayıp-kaçığı düşürmek, tahsilatları yükseltmek ve gelir elde etmektir. Dünyadaki özelleştirmelerde özelleştirme yöntemi, zamanlaması ve piyasanın doğal yapısı özelleştirmede sorunlar yaşanmasına yol açarken, SEDAŞ özelleştirmesinde sorunların asıl kaynağı yasal-hukuki düzenlemelerin yetersizliği, bilgi, tecrübe ve altyapı eksikliği ile özel/yabancı sermayenin özelleştirme sürecine dahil edilemeyişi.

3.5.1.1. Hukuki Sorunlar

Ülkemizdeki özelleştirmelerde yaşanan en büyük sorun, hukuki sorun olup; hükümetler tarafından özelleştirme çalışmalarının altyapısının iyi ayarlanamaması ve uygulamadaki bazı işlemlerin Anayasaya ve bir kısım kanun hükümlerine aykırı olması nedeniyle, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay tarafından birçok özelleştirme, uygulama ve devir aşamasındayken iptal edilmiştir. SEDAŞ özelleştirmesi de aynı sorunla karşılaşmış ve Anayasa Mahkemesi ile Danıştay'ın iptal kararları doğrultusunda işletme hakkı devir sözleşmeleri imzalanmış olmasına rağmen fiili devir yapılamadan özelleştirme işlemi durdurulmuştur.

SEDAŞ'ın ilk özelleştirme uygulaması ve süreci şu şekilde gerçekleşmiştir: “Yüksek Planlama Kurulunun 25.11.1993 tarihli 93/T-103 sayılı kararı ile dağıtım şirketlerinin özelleştirmesini mümkün kılarak; bazı bölgelerde elektrik dağıtım hizmetlerinin daha süratli, güvenilir ve kaliteli bir şekilde yapılması için TEDAŞ kurulmuştur. Daha sonraları kurulan yapının sorunları büyük ölçüde çözmediği görülmüş özelleştirmeye yapısal olarak hazırlık yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla, bağlı ortaklık olarak kurulmuş olan yedi şirket şu şekildedir:

- Trakya Elektrik Dağıtım A.Ş. Tekirdağ-Kırklareli-Edirne
- Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş. İstanbul (Avrupa yakası)
- Körfez Elektrik Dağıtım A.Ş. Kocaeli, Gebze
- Meram Elektrik Dağıtım A.Ş. Konya, Karaman
- Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. Sakarya, Bolu, Düzce
- Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş. Ankara, Kırıkkale
- Karaelmas Elektrik Dağıtım A.Ş. Zonguldak, Çankırı, Bartın”

(Yılmaz, 1996: 103).

“SEDAŞ'ın kuruluşu 09.08.2000 tarihli 1017 sayılı “Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Görevlendirilmesi Hakkında Kanun Uyarınca Enerji ve Türkiye Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Sakarya-Bolu Elektrik Dağıtım A.Ş. arasında 12 Nolu Görev Bölgesini İşletme Hakkı Devrine Dair Karar” kanunla gerçekleşmiştir” (YDK Sedaş Raporu, 2003). TEDAŞ uygulamasında olduğu gibi, SEDAŞ'a da Enerji Piyasası

Düzenleme Kurulu Kararıyla Enerji Piyasası Lisans Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde 13.03.2003 tarihinden itibaren 10 yıl süre ile Elektrik Dağıtım ve Perakende Satış Lisansları verilmiştir. Bu dönemde “SEDAŞ 3 il, 33 ilçe, 63 belediye, 1314 köyde toplam 1 milyon 440 bin kişiye hizmet vermektedir. Toplam abone sayısı 520.000 ve hizmet verdiği alan 15.000 km²'dir. Personel sayısı 715'tir. Yıllık elektrik tüketimi 1,5 milyar Kwh olup, bu elektriğin %50'si sanayiye verilmektedir” (SEDAŞ Faaliyet Raporu, 2001).

TEDAŞ müessese ve bağlı ortaklıkların özelleştirilmesi amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca 3096 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülen özelleştirme çalışmaları kapsamında şirketin görev alanına giren Sakarya, Bolu, Düzce ilerindeki dağıtım tesisleri işletme hakkının ihale sonucu belirlenen firmaya (SBD A.Ş.'ye) 30 yıllığına devri, Bakanlar kurulunun 04.05.1998 gün ve 98/11082 sayılı kararı ile uygun görülmüş ve bu doğrultuda hazırlanan imtiyaz sözleşmesi imzalanmıştır. SBD A.Ş. olarak geçen konsorsiyumda;

- %30 Işık İnce Yapı Elektrik A.Ş.
- %15 BMS A.Ş.
- % 25 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası
- %20 STS Mühendislik
- %10 Küre İletişim

yer almıştır.

İşletme hakkı devir bedeli olarak 70 milyon dolar öngörülmüş, buna karşılık SBD A.Ş. kayıp taahhüdü olarak ilk 5 yılda kaybı %10'a indirmeyi ve hizmet bedeli olarak (30 yıllık ortalama) 0,75 cent/kwh'ı taahhüt etmiştir. Daha sonra ilgili şirket, yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde özel hukuk hükümlerine göre yeniden sözleşme yapmak istemiş, Bakanlar Kurulunun 08.07.2000 tarih ve 2000/1017 sayılı kararı ile şirketin bu isteği doğrultusunda uygulama sözleşmesi yapılması hususu onaylanmış ve taraflarca imzalanarak devir kurulu oluşturulmuştur. Ancak şirketin devri Bakanlar Kurulu Kararının Danıştay tarafından iptal edilmesi üzerine durdurulmuştur.

TEDAŞ'ın diğer dağıtım bölgelerinde olduğu gibi, 12. görev bölgesi olan Sakarya-Bolu-Düzce'deki elektrik dağıtım hizmetleri ile ilgili ihale de aynı prosedür kapsamında sonuçlanmıştır:

- Görev sözleşmesi imzalanmış,
- ESA anlaşması imzalanmış,
- İşletme hakkı devir sözleşmesi imzalanmıştır.

Bu kapsamda oluşan devir heyeti çalışmalarını tamamlayarak, fiili devir tarihi olarak 19 Ekim 2001 tarihini Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bildirmiştir. Fakat bütün bu olanlara rağmen, 3 Mart 2001 tarihinde yayımlanan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununa göre fiili devir yapılmamıştır. Anılan kanunun geçici maddelerinde 2001 yılı sonuna kadar devir gerçekleşmezse sözleşmelerin iptal edileceği belirtilmiş, ancak Şubat/2002 ayının ikinci haftasında Anayasa Mahkemesi söz konusu geçici maddeleri iptal etmiştir.

Diğer taraftan 4628 sayılı Enerji Piyasası Kanunu ile enerji sektöründe yeni bir sistem oluşturulmuştur. 4628 sayılı Kanun ve ilgili mevzuata göre, dağıtımdaki özelleştirmeler 4046 sayılı Kanun kapsamında, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılacaktır. Ancak 3096 sayılı kanun kapsamında yürütülmekte olan işletme hakkı devirleri hakkında, sözleşmelerinde enerji piyasası şartlarına göre gerekli tadilatların yapılması şartı ile mevcut sözleşmeler sonuçlandırılabilir denilmiştir. Bununla birlikte, ihalelerin Danıştay tarafından iptal edilmesi üzerine SEDAŞ'ta özelleştirme süreci sona ermiştir.

Yukarıda anlatılan özelleştirme çalışmaları 3096 sayılı Kanun ile daha sonradan buna ilave olarak çıkarılan 3974 sayılı Kanunlar çerçevesinde yapılmaya çalışılmıştır. 3096 sayılı Kanun 04.12.1984 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiş olup; elektrik sektöründe özel teşebbüsün üretim, iletim ve dağıtım faaliyetlerinde bulunabileceğine ilişkin düzenlemeleri içermiştir. “3096 sayılı Kanun ile TEK dışındaki özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketleri statüsüne sahip yerli ve yabancı şirketlerin, elektrik üretimi, iletimi, dağıtımını ve ticareti ile görevlendirilmeleri imkanı getirilmiştir. Kanunda görevlendirmenin usul ve esasları belirlenirken, özelleştirme uygulamalarına ilişkin

hükümlere de yer verilmiştir. Kanunun İşletme Hakkının Devri adlı 5. maddesinde; görev bölgelerinde kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılmış ve yapılacak üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin işletme haklarının görevli şirketlere verilmesine Bakanlar Kurulu tarafından karar verilebileceği öngörülmüş, daha sonra çıkartılan bir yönetmeliğe istinaden İHD işlemlerinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca yürütülmesi öngörülmüştür.

Elektrik enerjisi sektöründe özelleştirme çalışmalarının başlatılması, bu sektördeki kamu kuruluşu olan TEK'in özelleştirilmesi için ayrı bir kanun çıkarılması yoluna gidilmiş ve bu amaçla 3974 sayılı kanun yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun da; TEK'in mevcut ve yeniden yapılanma sonucu oluşacak teşebbüslerin özelleştirilmesine ETKB'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu'nca karar verilebilmesi ve bu kuruluşların özelleştirme süreci tamamlanana kadar Başbakanlığa bağlanmaması ve ETKB ile ilgisinin devam etmesi öngörülmüştür. Kanunda imtiyaz konusunda; özel sektörün yeni üretim, iletim ve dağıtım tesisleri kurma ve işletmelerini veya mevcutların işletme haklarını devir almalarını öngören hükümlerine göre üçüncü kişilerle yapacakları sözleşmeler, özel hukuk hükümlerine tabi kılınarak, bunların imtiyaz teşkil etmedikleri belirtilmiştir. Bu hususta sorun yaşanmış, anılan kanunun iptali talebiyle açılan dava sonucunda Yüksek Mahkemece; bu tür sözleşmelerin kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri olduğu, ancak kanunda bu sözleşmelerin imtiyaz sözleşmesi olmadığı belirtilmek suretiyle, bunların Danıştay denetimi dışına çıkartıldığı gerekçesi ile kanunun Ek 1 maddesinin birinci fıkrası, Ek 4 ve Ek 5. maddelerin tümünün iptaline karar verilmiştir. Bu kararlar uygulamaların dayanağını teşkil eden hükümlerin iptal edilmesi sonucu, kanunun diğer hükümleri de uygulanamaz duruma gelmiştir” (Baytan, 1999: 49-50).

Yaşanan tüm bu hukuki sorunlar nedeniyle SEDAŞ özelleştirmesi de 19 Ekim 2001 tarihinde fiili devir yapılacakken, Danıştay'ın iptal kararlarıyla durdurulmuştur. 20.02.2001 tarihinde kabul edilen Elektrik Piyasası Kanunu ve EPDK tarafından açıklanan Elektrik Piyasası Uygulama Esasları çerçevesinde; elektrik dağıtımında 3096 sayılı kanun kapsamında yapılmak istenilen özelleştirmeler imkansız hale gelmiştir. Bu yüzden elektrik dağıtım bölgeleri ve bunun bir parçası olan SEDAŞ özelleştirmesinin

bundan sonra yeniden yapılandırılması, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununa ve EPDK esaslarına göre özelleştirme uygulamasının kalan aşamalarının uyarlanması gerekmekte olup; bu durum özelleştirmenin önündeki en önemli hukuki sorunu teşkil etmektedir.

3.5.1.2. Ekonomik Sorunlar

Daha önceden 26.11.1996 yılında başlatılan ve 3096 sayılı kanun kapsamında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca TEDAŞ, 21 elektrik dağıtım bölgesine ayrılmıştı ve toplamda özelleştirmelerden 2,5 milyar dolar gelir hedeflenmişti. 12. bölgede yer alan SEDAŞ özelleştirmesinin bu ilk uygulamasında şirket Sakarya, Bolu, Düzce illerinden oluşmakta ve 70 milyon dolar ihale bedeli ve %10 kayıp-kaçak taahhüdüyle ihale edilmiştir. Ne var ki, 14.08.1995 tarihi itibarıyla Sakarya, Bolu, Düzce illerinde enerji dağıtım ve pazarlama faaliyetine başlayan şirkete 01.03.2005 tarihinden itibaren Körfez EDAŞ devir olduğundan faaliyet alanına Kocaeli ili de eklenmiştir. İlk özelleştirme uygulamasında Kocaeli (Gebze dahil) 11. bölge olup, 155 milyon dolar ve %6 kayıp-kaçak taahhüdüyle ihale edilmiştir.

SEDAŞ'ın bünyesine Kocaeli ilinin dahil edilmesiyle birlikte daha önceki özelleştirme uygulaması 30 yıllığına işletme hakkı devir bedeli 225 milyon dolar olmaktadır. Bu seferki özelleştirme uygulamasında enerji sektöründe yaşanan önemli gelişmelerle, bu dönemde global enerji piyasalarının canlanması, şirketin faaliyet alanında ülkenin en önemli sanayi bölgelerinin ve yüksek kentleşme oranıyla yoğun nüfusun bulunması, SEDAŞ'ın değerini daha da arttırmaktadır. Bununla birlikte Şirketin İHD değerinin yaklaşık olarak 750 milyon dolar tutması beklenmektedir.

Yüksek İHD bedeli, kayıp-kaçak oranlarının taahhütlere uyacak seviyelere çekilmesi, köy ve şehirlerdeki enerji nakil hatlarının rehabilite edilmesi ve yenilenmesinin maliyetleri ve bu yatırımların maliyeti, verimli, etkin çalışabilmek için kurumun yeniden yapılandırılması, tahakkuk ve tahsilatların artırılması için çalışmalar yapılması SEDAŞ'ı alacak firmayı bekleyen ekonomik sorunların en önemlileridir.

İşletme hakkı devir bedeli olarak yaklaşık 750 milyon doların tespit edilebileceği ve bunun önemli bir bölümünün peşin verilecek olması, bekleyen yatırımların zamanında yapılabilmesi ve bunların yüksek maliyet gerektirmesi, özellikle SEDAŞ'ı alacak firma veya konsorsiyumun nakit problemini kredi yoluyla aşmayı düşünmesi halinde ülkemizin borçlanma koşulları göz önünde bulundurulacak olursa bunun da hiç kolay olmayacağı ortada olup, bu koşullar SEDAŞ özelleştirmesinin temel ekonomik sorunlarını teşkil etmektedir.

Ayrıca ilk özelleştirme sürecinde fiili devir işlemi yapılacak iken Danıştay kararıyla özelleştirme uygulamasının durdurulması sonucu ihaleyi kazanan fakat tüm taahhüt ve sorumluluklarını yerine getirmesine rağmen SEDAŞ'ı devir alamayan SBD A.Ş. adlı firma kanuni haklarını aramak için mahkemeye başvurmuştur. Uluslararası Tahkim Mahkemesi, SBD firmasına 30 milyon dolar tazminat ödenmesi kararıyla sonuçlanmıştır. SEDAŞ örneğinde olduğu gibi özelleştirme uygulamalarında; hem kurumların yıllardır özelleşecek diye bekletilmesi, gerekli yatırımların yapılmaması, bu kuruluşların iç dinamiklerini yitirmesi, uzun süren özelleştirme çabaları ve masrafları ile daha sonradan özelleştirme işlemlerinde yapılan hesapsızlıklardan doğabilecek yüksek tazminatlar ödenebilmektedir. Görüldüğü gibi özelleştirmelerde yapılacak hataların telafisi hem zor olmakta, hem de bu durum çok büyük ekonomik kayıplar doğurmaktadır.

3.5.1.3. Sosyal Sorunlar

Her özelleştirme uygulamasının hukuki ve ekonomik sorunlarıyla birlikte sosyal sorunları da bulunmaktadır. Sosyal sorunların temelinde en temel sorun; “millete ait olan kuruluşlar özelleştirilirken tekrar millete dönecek mi, özelleştirme gelirleri nerede kullanılacak?” sorusunda gizlidir. Bu soruyu SEDAŞ'a uyarlayacak olursak; bir KİT olan SEDAŞ özelleştirmesi ile mülkiyet geniş kitlelere yaygınlaştırılacak mı, özelleştirme gelirleri ile sosyal içerikli programlar desteklenecek mi? Sorularına cevap bulmak gerekecektir.

SEDAŞ özelleştirmesinde İşletme Hakkı Devir metodunun kullanılacak olması, dolayısıyla şirket hisselerinin borsada halka arz yoluyla satılması yöntemine başvurulmaması sebebiyle, yapılacak özelleştirmede özelleştirmenin en temel ilkesi olan mülkiyetin geniş kitlelere yaygınlaştırılması ilkesi, yani sermayenin tabana yayılması gerçekleşemeyecektir. Bu şekilde yapılacak özelleştirme ile bir kamu tekeli olan SEDAŞ, özelleştirme sonrası özel tekel olarak varlığını sürdürecektir. Diğer önemli bir sorun ise özelleştirme gelirlerinin ne kadarıyla sosyal içerikli programların destekleneceğidir.

Özelleştirme Fonunda toplanan gelirlerin kullanımında; iş kaybı tazminatı ödenmesi ve diğer hizmetlerin verilmesine, özelleştirme kapsamındaki kuruluşların özelleştirmeye hazırlanması amacıyla idari, mali ve hukuki yönden yapılacak düzenlemelerin gerektirdiği giderlerin karşılanmasına öncelik verileceği söylenmektedir. Bununla birlikte aynı kanunda “Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesin iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir” (4046 sayılı kanun, madde no: 10) denilmektedir. Özelleştirme gelirin ne kadarı çalışanlar ve sosyal içerikli projeler için kullanılacaktır sorusuyla bu nakit fazlası nasıl ölçülecek sorularının cevabı çok net bilinmemektedir. Açıkça görüleceği üzere özelleştirme gelirlerinin büyük kısmı bütçe açıklarının kapatılması amacıyla Hazineye intikal ettirilecektir.

SEDAŞ özelleştirmesi yeniden ihaleye çıkma aşamasına gelmiş olmakla birlikte, ihale ve devir işlemleriyle birlikte çalışanların geleceği hakkında neler yaşanacağı henüz tam bir netlik kazanmamıştır. Özelleştirmenin 4046 sayılı kanun çerçevesinde sürdürüldüğü; emekliliği teşvik amacıyla emekli sandığına tabi personelin süreç içerisinde emeklilik hakkını kazanması halinde, emeklilik ikramiyesini %30 zamlı alacağı açık hükmü bulunmaktadır. Fakat kurumda çalışan 1091 kişiden sadece 295 kişi emekli sandığına tabi olup, bu kişilerin çok az bir kısmı (yaklaşık olarak %10) süreç içinde talep etmesi halinde bu haktan faydalanabilecektir. Şirkette memur, sözleşmeli personel, daimi ve geçici işçi kadrolarında çalışanların bulunması personele karşı özelleştirme sürecinde tek tip bir uygulama yapılmasını imkansız kılmaktadır. İş kaybı tazminatı, iş akitlerinin özel sektör tarafından feshedilebilecek personelin durumu, diğer kamu kurum veya

kuruluşlarına nakillerin kimler için ve hangi şartlarda geçerli olabileceği hususları belirsizliğini korumakta ve SEDAŞ özelleştirmesinin önemli birer sosyal sorunu olarak çözüm beklemektedir.

3.5.2. Çözüm Önerileri

SEDAŞ özelleştirmesinin en önemli gerekçeleri; kayıp-kaçak oranını düşürmek, tahakkuk ve tahsilatı arttırmak, yeni yatırımları finanse etmek için bu yatırımların zamanında ve özel sektör tarafından yapılmasını sağlamak ile hem tasarruf, hem de gelir elde etmektir. Aynı zamanda dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesinde amaç, gerekli yatırımların özel sektör tarafından yapılması ve kayıp-kaçak oranının optimum bir düzeye indirilmesidir. Bu amaçla özelleştirme çalışmalarına başlanan SEDAŞ'ta; yasal-hukuki düzenlemelerin ve altyapının eksikliği, özel/yabancı sermayenin aşırı istekli olmayışı, bilgi ve tecrübe eksikliği ile daha önceki özelleştirme çalışmalarındaki başarısızlık ve piyasanın yapısı bu özelleştirmeyi bekleyen sorunlardır.

Unutulmamalıdır ki SEDAŞ başta olmak üzere, tüm elektrik dağıtım sektörünün geleceği başarılı, kararlı ve nitelikli özelleştirme politikalarına bağlı olmaktadır. Öncelikle özelleştirme ve yeniden yapılandırma işlemleri süratle tamamlanmalıdır. SEDAŞ'ta özelleştirme çabalarının ihale aşamasına getirilmesi ve ilk seferde devir işlemlerine kadar gelmişken yasal sıkıntılar nedeniyle özelleştirmenin durmuş olması, daha dikkatli davranılması gerektiğini göstermekte, hukuki, ekonomik ve sosyal tedbirlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

TEDAŞ ve bağlı ortaklıkları 03.04.2004 tarihinde ÖİB'ye bağlanarak özelleştirme kapsamına alınmıştır. Ülkemizdeki daha önceki başarısız özelleştirmeler ile dünya elektrik sektöründeki özelleştirmelerden ders alınarak elektrik dağıtım şirketlerinde kapsamlı bir özelleştirme uygulaması başlatılmıştır. Bu alanda görev yapan elektrik dağıtım şirketi olan SEDAŞ'ın özelleştirme işlemlerinin tamamlanması için ÖİB ve YPK kararlarıyla yapılacak işlemler açıklanmış ve şirketin 31.12.2006 yılına kadar İHD yöntemiyle özelleştirilmesi öngörülmüş olup, bugüne kadar atılan adımlar bu özelleştirmenin anılan tarihlere bitirilmesinin çok güç olduğunu göstermektedir.

SEDAŞ özelleştirmesinde bugün gelinen noktada; dağıtım bölgesi tespiti 01.03.2005 tarihinde kesinleştirilmiş, performans standartları ve hedef kayıp-kaçak oranları belirlenmiş, yük profilleri ve gelir gereksinimleri tespit edilmiş, tarife başvuruları yapılmış ve şirketin ihale sürecini başlatmak için ÖİB tarafından hazırlıklar son aşamaya getirilmiştir.

Son olarak, TEDAŞ'ın %100 hissedarı olduğu SEDAŞ'ın görev bölgesinde bulunan dağıtım tesislerinin işletme hakkı 27 Temmuz 2006 tarihinde imzalanan "İşletme Hakkı Devir Sözleşmesi" ile SEDAŞ'a devredilmiş olup, bu karar uygulamaya konulmuştur. Artık ihaleye çıkmanın önünde hiçbir engel kalmamış olup, ÖİB tarafından 2006 Eylül tarihi itibarıyla SEDAŞ başta olmak üzere Ayedaş ve Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş.'leri ihale işlemleri için hazırlanmaktadır. Şimdi ise bundan sonra atılacak adımlarla ilgili hukuki, ekonomik ve sosyal çözüm önerileri değerlendirilecektir.

3.5.2.1. Hukuki Açıdan Çözüm Önerileri

Dünya elektrik sektörü ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiği için, bu alanda yapılan uygulamalar da farklı yöntemlerle yapılmıştır. Hollanda ve Norveç özelleştirme yapmaksızın yeniden yapılandırma çalışmalarına başvururken İngiltere, Arjantin ve Şili'de önce yeniden yapılandırma yapıp, daha sonra özelleştirme uygulamalarına geçilmiştir. Bir kısım ülkeler (örnek olarak Singapur) ise yeniden yapılandırmaya gitmeden özelleştirme uygulamalarını yapmış, kimi ülkeler ise (Pakistan ve Kanada gibi) bu alanda belirlenen kuruluşları kısım kısım satma veya bir programa dayanmaksızın satma yoluna başvurmuştur. İspanya'da önce kamu kuruluşlarından bağımsız tesisler kurulmuş, ardından devlete ait tesisler satılarak özelleştirme yapılmıştır. Özelleştirme, Avusturya'da KİT'lere ait şirketlerin hisse senetlerinin satılması, Japonya'da ise blok satış ve kuruluşun hisse senetlerinin borsada satılması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Elektrik dağıtım sektörünün özelleştirilmesinde kullanılacak yöntemler; hisse senetlerinin halka arzı, blok ve direk satış, işçi/yönetici mülkiyeti ile özelleştirme, finansal kiralama, yönetim devri ve en çok kullanılan şekliyle işletme hakkının devri

metodudur. Bu alanda tavsiye olunan önce yeniden yapılanma çerçevesinde sağlıklı bir özzerkleştirme, sonra teftiş ve denetim ile piyasa kontrolünün yapılması şartıyla yönetim devri veya finansal kiralama ile işletme hakkı devri yöntemlerinin kullanılmasıdır.

Serbest piyasa ekonomisi koşullarında, şirketlerin kar/zarara dayalı rekabetini sağlamak ve elektrik piyasasını yapılandırmak için Türkiye’de EPDK kurulmuştur. Bu kurumun esas amacı elektrik piyasasında serbest piyasa ekonomisi şartlarının oluşmasını, rekabetin artmasını sağlamak ve piyasaya yön vermektir. Bu kurum sektörde yapılan tüm işlerin takibi, yönlendirilmesi ile kanun ve lisanslara uygun şartlarda çalışmaların yapılması için mücadele etmelidir.

SEDAŞ özzerleştirmesinde öncelikle yasal ve hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Çünkü yapılacak düzenlemeler özzerleştirmeden daha önemlidir. Önce özzerkleştirme ve yeniden yapılandırma ile ticarileşme ve kurumsallaşma tam olarak sağlanmalıdır. Bu amaçla SEDAŞ’ta verimliliği artırıcı ve düzenleyici reformların ardından, kademeli olarak ve zamana yayılarak özzerleştirme işlemi yapılabilecektir. SEDAŞ özzerleştirmesinin önündeki hukuki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Danıştay ve Anayasa Mahkemesince alınan özzerleştirmeyi durdurma kararları iyi etüt edilmeli ve bu durumun tekrar etmemesi açısından gerekli hukuki düzenlemeler yapılarak, özzerleştirmenin önündeki en büyük engel ortadan kaldırılmalıdır.

Gerekli görülen yapısal düzenlemelerle birlikte, piyasanın serbest piyasa şartlarına uygun hale getirilmesi hususunda EPDK’ya önemli görevler düşmektedir. Uluslararası kuruluşların özzerleştirme konusundaki deneyimlerinden yararlanılmalı, özellikle daha önce bu alanda başarılı özzerleştirme yapan ülkelerden özzerleştirme çalışmaları için danışmanlık hizmeti alınmalıdır. Özzerleştirme için zamanlama önemli olup, aceleci davranılmamalı, hemen sonuca gitmekten kaçınılmalı fakat şirket uzun süre özzerleştirme kapsamında tutulmamalıdır. Beklenti ve sonuçlar iyi etüt edilmelidir. Özzerleştirme yöntemi olarak blok satıştan kaçınılmalı ve işletme hakkı devri yöntemi kullanılmalıdır. Bu yöntem kullanılırken, hisse senedi yoluna başvurularak bölgesel yatırımcı, yerel sanayi odası ve belediye gibi kurumlar özzerleştirme sürecine dahil edilme şartları da ÖİB tarafından değerlendirilebilir.

Bu genel ifadelerden sonra şirketin özelleştirme uygulamasının başlamış ve ihaleye çıkma sürecinin açıklanma aşamasına gelmiş olması sebebiyle, öncelikle şu anki konum itibariyle yapılması gerekenleri ifade etmek daha doğru olacaktır. Bilindiği üzere SEDAŞ'ın ilk özelleştirme çalışmalarında yaşanan en büyük sıkıntı hukuki alanda yaşanmış ve özelleştirme uygulamaları 3096 sayılı kanun kapsamında yapılmak istenirken, bu kanun çerçevesinde yapılacak özelleştirmelerin 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve buna istinaden kurulan EPDK'nın belirlediği Elektrik Piyasası Uygulama Esaslarına uygun olmayışı nedeniyle başarılı olamamıştır. Özelleştirme daha önceden ETKB gözetiminde yapılıyordu. Bakanlığın özelleştirme uygulamaları üzerine kapsamlı bir bilgi ve deneyimi olmadığı gibi bu işlemleri sonuçlandırabilecek kadrolara da sahip değildi.

Bu yüzden şimdiki özelleştirme uygulaması YPK'nın da belirttiği gibi ÖİB tarafından 4046 sayılı Kanun çerçevesine bağlı kalınarak yapılmalıdır. ÖİB tarafından ihtiyaç duyulması halinde, gerekli görülen yasal düzenlemeler hızlı bir şekilde tamamlanmalıdır. Mevcut kamu yükümlülüklerinin dikkate alındığı ve devlet garantisinin gerekmediği bir sistem oluşturulmalıdır. SEDAŞ özelleştirmesinde başarılı olmak ve hukuki ve yapısal açıdan sorun yaşamamak için YPK tarafından öngörülen aşağıdaki kurallar esas alınmalıdır:

- “Lisans süresi en fazla 49 yıl olarak uygulanmalı,
- Birden fazla yıldan oluşan tarife uygulama dönemleri uygulanacak, ilk tarife uygulama dönemi 5 yıl olmalı,
- İlk tarife uygulama dönemine ilişkin tarifeler ve hizmet kalitesi hedeflerine ilişkin hususlar özelleştirme öncesinde belirlenmeli,
- Dağıtım bölgelerinde bulunan serbest olmayan tüketiciler için tahmin edilen yük talebinin en az %85'ine karşılık gelen miktarda elektrik enerjisi alımı için tedarikçilerle sözleşmeler yapılmalı,
- İhale dokümanları, ilk tarife uygulama dönemi için belirlenmiş gelir gereksinimi ve onaylanmış tarife kapsamında düzenlemeye ilişkin olarak aşağıdaki asgari koşulları içerecek ve değerlendirme teklif edilen bedel üzerinden yapılmalıdır:
 - hedefler ile cezaları da kapsayan ayrıntılı hizmet kalitesi yükümlülükleri,
 - önceden belirlenmiş bir kayıp-kaçak azaltma programı,

- gerekli yatırımlara ilişkin ayrıntılar,
- tarife gözden geçirmelerinde uygulanacak metodoloji belirlenmiş olmalı,
- Serbest olmayan tüketicilere sadece dağıtım şirketleri satış yapacaktır. Serbest tüketici limiti 2009 yılı başına kadar 7,8 GW-saat olarak sabit kalacaktır. Belirlenecek bir takvim dahilinde 2009 yılı başından itibaren arz güvenliği dikkate alınmak suretiyle piyasa açıklık oranının 2011 yılına kadar %100 oranına ulaştırılması hedefi çerçevesinde serbest tüketici limitleri indirilmelidir.”
(<http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/03.pdf>)

Tüm bu hususlar özelleştirme sürecinde tam olarak açığa kavuşturulmalıdır. Yapılan sözleşme açık ve anlaşılır olmalı, anlaşma metninde özelleştirme bilgilerinin tamamı ve tespitler yer almalıdır. Ayrıca yapılacak değişikliklerle özelleştirme işlemleri idari ve hukuki açıdan daha hızlı, karmaşık olan bürokratik işlemler ise daha basite indirgenerek kolaylaştırılmalıdır. ÖİB tarafından SEDAŞ'ın özelleştirilmesinde “İşletme Hakkı Devrine Dayalı Hisse Satış Modelinin (İHDHS)” uygulanması beklenmektedir. Bu model kısaca “işletmenin hisse satışı” modeli (İHS) diye adlandırılmakta olup, Türkiye’de bugüne kadar yapılan özelleştirmelerde ilk defa kullanılacak olan bir yöntemdir.

Özelleştirme ile SEDAŞ'ı alan firma işletme hakkını 30 yıllığına devralırken, bölgedeki tek elektrik dağıtım lisansının ve şirketin hisselerinin sahibi olacak fakat devralınan dağıtım tesislerinin mülkiyeti TEDAŞ'ın uhdesinde kalacaktır. Böylece SEDAŞ hisseleri blok olarak satılacak ve 2006-2036 yılları arası SEDAŞ bölgesinde elektrik dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinin gerçekleştirilme lisanslarını alan firmaya devredilecektir. Bu modelle özelleştirme sonucu SEDAŞ'ı alan firmaya işler durumdaki bir dağıtım şirketi devredilmektedir. İHS yönteminin uygulanabilmesi için öncelikle dağıtım bölgesi oluşturulmuş, İHD sözleşmesi imzalanmış, dağıtım ve perakende satış lisanslarının alınmış ve ESA anlaşmalarının yapılmış olması gerekmektedir. İHS modelinde SEDAŞ'ı alan firma tüm yeni yatırımları yapmak zorundadır ve yatırımlarla yeni oluşacak varlıkların mülkiyeti de TEDAŞ'ın olacaktır. SEDAŞ'ın İHD sözleşmesi, TEDAŞ ile SEDAŞ arasında özelleştirme ihale ilanından önce 27 Temmuz 2006'da imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

3.5.2.2. Ekonomik Açıdan Çözüm Önerileri

Gelişmekte olan ülkelerin ve Türkiye'nin elektrik enerjisi sektöründeki en önemli problemi, sanayileşme ve nüfus artışıyla birlikte hızla artan enerji talebini karşılamak için gerekli yatırımları finanse edememeleridir. Bu alandaki yatırımlar yüksek sermaye ve teknoloji gerektiren büyük ölçekli projelerle gerçekleştirildiği için, SEDAŞ özelleştirmesinde gerekli yatırımların yapılması, hatların onarımı ve bakımı şartlarına bağlanmalıdır. Yoksa alan şirketin sadece elektrik satışı yapıp kar elde etme yoluna başvurması, daha sonra telafisi çok zor olan büyük problemlere yol açabilir. Elektriğin dağıtımının esasını önce üretimin sağlanması oluşturmakta ve Türkiye'nin bu alanda 2 milyar dolarlık yatırıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu meblağın kamu sektörü kaynaklarından karşılanmasının mümkün olmaması, özelleştirmeyi ve özel girişimciliği bu alana uygulamayı mecbur kılmıştır.

SEDAŞ'tan diğer elektrik dağıtım şirketlerinde olduğu gibi, özellikle özelleştirme süreci ve zorunlu emeklilik uygulaması nedeniyle çok sayıda personel ayrılmıştır. Kurumda oluşan tecrübeli eleman yetersizliği ile bunun yanı sıra kullanılan Abone Yönetimi Bilgi Sistemi (ABYS) adlı programdan kaynaklanan problemler bulunmakta, tüm bu nedenler sebebiyle işletmecilik sistemi iyi işlememektedir. Abonenet adlı yeni bir programa geçilerek abonelerin kayıtlarının düzenlenmesi, dağıtılan elektrik enerjisinin kontrolünün yapılabilmesi, alınan ve satılan enerjinin sağlıklı olarak bilinmesi ve özelleştirmenin altyapısının sağlanması hedeflenmektedir. 2006 yılı nisan ayında bu programa geçilmiştir. SEDAŞ'ta hem abone kayıt ve bilgileri güncellemesi, hem de TEİAŞ'tan aldığı enerjiyi tam olarak bilen ve sattığı enerjiyi sorgulayabilen, endeks okumalarını trafo bazında yapıp, tüketimleri trafo bazında takip edebilen bir yapı oluşturulması yolunda çalışmalar yapılmalıdır. Bu durum işletmeyi devralacak kuruluş için işletmenin fiziki varlığını, elektrik dağıtım ağını ve işleyişini görmesi açısından atılan çok önemli bir adım olacaktır. Böylece kayıp-kaçakla mücadele kolaylaşacak, bir trafo postasından çıkan enerji ile o trafo postasından satılan enerji karşılaştırılabilecektir.

Bu arada özelleştirme çalışmaları bir taraftan devam ederken, diğer taraftan işletme bakım faaliyetleri ve zaruri yatırımlar özelleştirme sürecinden bağımsız olarak yapılmalı, gerekli çalışmalar ihmal edilmemelidir. Özelleştirme için özel sektör teşvik edilmeli ve özellikle yerli özel sektörün finansmanı açısından, yabancı yatırımcılarla birlikte, bu süreçte birlikte rol almaları sağlanmalıdır. Potansiyel alıcıların yükümlülük ve sorumlulukları açıkça ifade edilip, alıcılarda idari, mali ve teknik yeterlilik aranmalıdır. İhaleye çıkma aşamasında bu işi her açıdan yapabilecek, bilgi ve tecrübesi olan, mali açıdan güçlü şirketler tercih edilmelidir.

SEDAŞ'ın coğrafi bölgesi, işletme koşulları, enerji bilançosu ve teknik-mali varlıklarına eşdeğer ve piyasaya uygun değer tespiti yapılmalıdır. İşletme hakkı devir bedeli, ekonomik rasyolara göre tespit edilmelidir. Daha önce öngörülen 225 milyon dolar, o zamanki kriterler itibarıyla dahi çok düşük olup, bugünkü enerji piyasası göz önünde bulundurulduğunda bu fiyat 750 milyon doların altında olmamalıdır. SEDAŞ'ın İHD bedeli nakit olarak veya 2-3 yılı kapsayacak kısa vadeli taksitlendirme şeklinde alınmalı, pazarlık veya borç-sermaye takası yöntemi kullanılmamalıdır. Lisans süresi çok kısa ve çok uzun olmamalı, alacak şirketin motivasyonu ve yatırımları benimsemesi ve gerçekleştirmesi açısından en az 20, en çok 50 yıl olmalıdır. SEDAŞ özelleştirmesinde, devlet ve hazine garantisinin olmadığı bir sistem uygulanmalıdır. Özelleştirme sonrası gerekli olan, SEDAŞ'ı devralan şirketin izleme ve takip işlemi ÖİB tarafından yapılmalı, şirkette özelleştirmeden sonra elektrik enerjisi fiyatlarında artışların olmaması için kontrole devam edilmelidir.

Bilindiği üzere SEDAŞ'ta daha önce başlatılan özelleştirme çalışmalarının Danıştay kararıyla fiili devir aşamasındayken durdurulması sebebiyle, ihaleyi kazanan ve tüm sorumlulukları yerine getiren SBD AŞ adlı firma mahkeme kararı ile 30 milyon dolar tazminat kazanmıştır. Bu davanın hem uzaması, hem de Uluslararası Tahkimde görülüp, eski İHD bedelinin yaklaşık %43'üne denk gelen yüksek bir tazminatla sonuçlanması, özelleştirme çalışmalarına büyük darbe vurmuştur. Bu yüzden yapılacak düzenlemelerle vakit kaybetmeden özelleştirme işlemleri aleyhine açılan davaların hem süratle sonuçlandırılıp karara bağlanması, hem de bu davaların sadece tek bir mahkemede (Danıştay'da) görülmesi sağlanmalıdır.

En özet ifadeyle YPK kararlarında yer aldığı gibi, elektrik piyasasındaki özelleştirme işlemlerinde dikkat edilecek hususlar ve temel ilkeler şöyle sıralanabilir:

- “Özelleştirme uygulamalarında sadece gelire odaklı bir yaklaşım sergilenmemeli,
- Özelleştirmeler sonrasında elektrik enerjisi fiyatlarında kalıcı artışlara yol açılmamasına dikkat edilmeli,
- Özelleştirmelere, serbest bir elektrik piyasası amaç ve hedeflerini gerçekleştirme kabiliyetine sahip ve mali açıdan güçlü şirketlerin katılımları özendirilmeli,
- Zaruri işletme ve bakım faaliyetleri ile zaruri yatırımlar, özelleştirme sürecinden bağımsız olarak aksatılmaksızın sürdürülmelidir.” (YPK Kararı, 2004: 3)

Tüm bu değerlendirmelerle birlikte SEDAŞ kurumsal yapısı, hizmet ağı ve ödediği vergi ve 2005 yılında 56,7 milyon YTL’lik dönem karı ile ülkemiz ve bölge ekonomisi için ekonomik değeri yüksek bir kuruluştur.

3.5.2.3. Sosyal Açıdan Çözüm Önerileri

SEDAŞ özelleştirme sürecinde sosyal başarıyı sağlamak için hükümette ve özelleştirme sürecinde karar mercii olan kurumlarda istikrar olmalı, tam bir siyasi kararlılık ile kamuoyu desteği sağlanmalı, özelleştirmede politik etkilerden uzak gerekli ekonomik kararlar alınmalıdır. İhale ve sonraki aşamalarda kamuoyu zamanında ve doğru bilgilendirilmeli, özelleştirme uygulaması kamuoyu önünde ve şeffaflık içinde yapılmalıdır.

Özelleştirme uygulamalarında elde edilen gelirler daha çok çalışanlar ve sosyal içerikli projeler için kullanılmalıdır. Önceden 4046 sayılı Kanunda yer alan “gelirlerin genel bütçe ve harcamalarında kullanılmaması” hükmü her ne kadar daha sonra kaldırılmış dahi olsa; bu özelleştirme gelirleri bütçe açıklarını kapatmak için değil, asli yeri olan çalışanlar ve toplumun hizmetine sunulan sosyal içerikli projeler için kullanılmalıdır.

Özelleştirmeye karşı tepkileri ortadan kaldırmak için kamuoyu endeksli yoğun bir çalışma yapılmalı ve hala belirsizliğini sürdüren SEDAŞ çalışanlarının durumu, süreç

tamamlanmadan tespit edilmelidir. Emekli olacak, özelleşen işletmede kalacak veya başka bir kamu kuruluşuna geçiş yapacak personellerin durumu netlik kazanmalıdır. Unutulmamalıdır ki; özelleştirmenin istihdam üzerindeki olumsuz etkisi, ancak isteyen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına geçişlerinin sağlanması ile ortadan kaldırılabılır.

Emekliliği dolan personele emekliliği talep etmesi halinde %30 fazla emekli ikramiyesi verilmesi uygulaması sadece emekli sandığına tabi personele değil, kurumda çalışanların %73'ünü oluşturan 4857 sayılı yasaya tabi işçiler için de uygulanması yerinde ve özendirici bir karar olacaktır. Özelleştirme sonucu kurumda herhangi bir kadro ve unvanda bulunan memur ve sözleşmeli personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlara geçmek istediğinde, aynı kadro ve unvanla atanmaları sağlanmalıdır. Nakil yapan personelin bir başka kamu kurum ve kuruluşunda boş kadro ve pozisyonlara atanmasının yanı sıra; bu personelin tüm özlük hakları, makam ve temsil tazminatları, kıdem tazminatları, emeklilik ikramiyesi ve sosyal yardım zamları güvence altına alınmalıdır. Özelleştirme süreci içerisinde bir personelin herhangi bir nedenle işsiz kalması halinde, bu personelin yeniden işe yerleştirilebilmesi 657 sayılı Yasanın 4/C maddesi gereğince sağlanmalıdır.

Tüm bu personel nakilleri, iş kaybı tazminatları ve personel özlük hakları hususunda uygulamada karşılaşılan sorunlara çözüm getirilmeli ve birçok uygulamada yaşanan hukuki ihtilaflar bertaraf edilerek çalışanların hakları güvence altına alınmalıdır.

3.5.3. SEDAŞ Özelleştirmesinin Muhtemel Ekonomik ve Sosyal Etkileri

“SEDAŞ elektrik dağıtım bölgesi Kuzeybatı Anadolu’da Sakarya, Kocaeli, Bolu ve Düzce ile bu illere bağlı 33 ilçe, 109 belde, 1526 köy ile kuzeyden güneye 100 km, doğudan batıya 280 km mesafe alanı kapsamaktadır. Ülke yüzölçümünün %2,5’uğunu oluşturan toplam 19.494 km²’lik alanda, toplam nüfusun %3,7’sini oluşturan 2,7 milyon nüfusa elektrik hizmeti sunmaktadır” (SEDAŞ Faaliyet Raporu, 2005: 8). SEDAŞ bölgesi başkent Ankara ile Türkiye’nin en büyük şehri olan İstanbul arasında yer

almakta ve özellikle Kocaeli ve Gebze'yi barındırması sebebiyle hızla kalkınarak önemli bir sanayi ve ticaret bölgesi haline almaktadır.

Bu bölgede şehirleşme oranı yüksek olup, “nüfus yoğunluğu açısından ülke genelinde km²'ye 93 kişi düşerken, SEDAŞ'ta 140 kişi düşmektedir ve 2010 yılında bölge nüfusunun 3 milyona ulaşması beklenmektedir” (www.tuik.gov.tr). SEDAŞ 2005 yılı sonu itibariyle 1,3 milyona yaklaşan abone sayısı ile 28 milyon civarında olan TEDAŞ abonesinin %4,5'ini oluşturmaktadır. SEDAŞ bölgesinde şirketin pazar payı 4,1 Gwh'lık tüketimle %77 dolayındadır. Geriye kalan 1,2 Gwh'lık tüketimleri ise sanayi müşterileri ve serbest müşteriler yapmakta olup, bu elektrik enerjisi otoprodüktörler tarafından karşılanmaktadır. SEDAŞ müşterilerinin %84,2'si mesken, %13,4'ü ticari, %2,4'ünü ise sanayi, tarımsal sulama, aydınlatma ve diğer müşteri grupları oluşturmaktadır. Bölgesindeki mesken, ticari, tarımsal sulama abonelerinde pazar payı %100 iken, sanayi abonelerinin %56'sına perakende satış yapmaktadır. TEDAŞ ortalaması olarak Türkiye'de km²'ye 36 müşteri düşerken, SEDAŞ'ta bu 65 müşteri olup, neredeyse ülke ortalamasının 2 katına yakındır.

SEDAŞ özelleştirmesinin ekonomik, sosyal ve diğer etkilerinin tahlilini daha iyi yapabilmek için öncelikle şirketin karnesini oluşturmak gerekmektedir. 2005 yılı sonu itibariyle SEDAŞ Faaliyet Raporunda yer alan verileri kullanacak olursak;

Adı: Sakarya Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi

Şirket Kuruluşu: 14.08.1995

Şirketin Amacı: Bölgesinde karlılık ve verimlilik esaslarına bağlı kalarak, dağıtım tesislerini yapmak ve işletmek, müşterilerine kaliteli, güvenilir ve kesintisiz elektrik enerjisi sunmaktır.

Hizmet Alanı Tanımı: Genel Müdürlük, 4 il

Satın Alınan Enerji: 4.711.911 Mwh

Satılan Enerji Toplamı: 4.133.969 Mwh

Kayıp-Kaçak: 577.942 Mwh

Personel Sayısı: 1091

Müşteri (Abone) Sayısı: 1.260.378

Kişi başına elektrik tüketimi: 4325 kwh

Kullandığı Sistem: Abonenet Programı

Kapsadığı Alan: 4 il olup nüfus, yüz ölçümleri ve illere göre abone sayıları şöyledir;

Sakarya :	756.168 kişi	4817 km ²	343.060 abone
Bolu :	270.654 kişi	7410 km ²	148.114 abone
Düzce :	314.266 kişi	3641 km ²	128953 abone
Kocaeli :	1.216.085 kişi	3626 km ²	640.251 abone

Toplam Tahakkuk: 637.609.182 milyon YTL

Toplam Tahsilat: 611.578.906 milyon YTL

Tahsilatın Tahakkuka Oranı: % 95,92

2005 yılı yatırım ödeneği: 13.891.000 YTL

2005 yılı yatırım ödeneği gerçekleşmesi: 12.195.603 YTL (%88 oranında)

2005 yılı hedefleri ve gerçekleşme olarak kayıp-kaçak, tahakkuk ve tahsilat oranları:

	<u>Taahhüt (%)</u>	<u>Yılsonu Gerçekleşen (%)</u>
Kayıp-Kaçak Oranı	13	12,27
Tahakkuk (Okuma) Oranı	90	89,78
Tahsilat Oranı	95	95,12

Kurulu Gücü: 2484 MVA

Puant Yüğü: 1268

Trafo Adedi: 6368

Direk Adedi: 538.099

Armatür ve Lamba Adedi: 220.338

Toplam Hat Uzunluğu: 37.999 km (11.671 km'si OG ve 26.328 km'si AG Hatları)

3.5.3.1. Ekonomik Etkileri

SEDAŞ, 1995 yılından itibaren TEDAŞ'a bağlı olarak Sakarya, Bolu ve Düzce illerinde elektrik dağıtım ve satış faaliyetlerini sürdürmektedir. Şirketin sermayesi 2000 ve 2001 yıllarında 4,07 milyon YTL olup, 2002 yılında 12,052 milyon YTL'ye, 2003 yılında ise 18,4 milyon YTL'ye yükselmiştir. 2004 yılında 37,7 milyon YTL olurken, son olarak 23.06.2006 tarihinde şirketin sermayesi 91,176 milyon YTL'ye yükseltilmiştir. Şirket tarafından 2002 yılında toplam 1,687 GWh enerji satın alınmış, bunun %81,6'sı olan 1,377 GWh abonelere fatura edilmiş, aradaki 310 GWh'lık fark ise bedelsiz tüketimler

ile kayıp ve kaçaklara gitmiştir. 2004 yılında ise toplam 1,966 Gwh enerji satın alınırken enerjinin %86'sı oranında 1,690 Gwh'lık kısmı abonelere satılırken kalan %14'ü olan 276 Gwh'lık kısım ise kayıp-kaçakları oluşturmuştur. 2005 yılında Kocaeli ilinin dahil edilmesi sonucu toplam 4,712 Gwh enerji satın alınırken enerjinin %87,3'ü oranında 4,134 Gwh'lık kısmı abonelere satılırken kalan %12,7'si olan 578 Gwh'lık kısım ise kayıp-kaçakları oluşturmuştur. 2005 yılı rakamlarıyla SEDAŞ, 93,146 olan toplam TEDAŞ elektrik satışının %4,4'ünü gerçekleştirmiştir.

Tablo 23: SEDAŞ'ın 2000-2006 yılları arası Yıllara Göre Alacak Tablosu (milyon YTL)

Yıllar	Sakarya	Bolu	Düzce	Kocaeli	Toplam
2000	1367867,7	2920	103371,69	1212281,69	2686441,08
2001	3667332,09	8593,76	527152,23	6258414,07	10461492,15
2002	6181696,42	9452,44	960212,23	12097055,38	19248416,47
2003	26518609,69	3870704,35	6245717,97	21668213,74	58303245,75
2004	18551413,71	2537893,37	5414418,05	24965744,32	51469469,45
2005	19584218,25	8836382,47	5505212,42	28297505,89	62223319,03
2006	24053048,52	18406886,64	11345587,09	37332922,94	91138445,19

Kaynak: Bu tablo, TEDAŞ ve SEDAŞ Faaliyet Raporları ile YDK'nın yayımladığı KİT Genel Raporundaki veriler dikkate alınarak tarafımdan derlenmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi 2000 yılında 2.686.441,08 YTL olan alacaklar ülkemizde yaşanan ekonomik kriz ve yaşanan sıkıntılar nedeniyle hızlı bir atış trendi göstermiş olup; şirketin özellikle personel sıkıntısı sebebiyle endeks alımı, açma-kesme işlemleri gibi asli işlerini kendi imkanlarıyla yapamaması ve alacakların tahsilinde hukuki sorunların aşılammaması yüzünden bugün bu alacaklar katlanarak 91 milyon YTL seviyesine yükselmiştir. Bu yüzden şirketin en önemli stratejisi biriken alacakların tahsili ve kayıp-kaçakla mücadeledir.

Bu amaçla yoğun bir şekilde borçlu abonelerin üzerine gidilmekte, elektrik kesilmesi ve hukuki takip gibi etkin tedbirler kararlılıkla uygulanmakta fakat özellikle belediyeler ile genel ve katma bütçeli abone alacaklarıyla genel aydınlatma bedellerinin tahsil edilememesi, alacakların artışına yol açmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise bu

abonelerin elektriklerinin kesilememesi ve bunlardan gecikme cezası alınmamasıdır. Özelleştirme ile alacakların üzerine daha ciddi gidileceği ve devletin bu alacaklarının tahsil edileceği düşünülmektedir. Özelleştirme ile SEDAŞ'ı alan şirket tarafından özellikle belediye ve resmi kurum abonelerinde daha rahat enerji kesme işlemi yapılabilecek, tüm borçlu abonelere hukuki takip gibi etkin yöntemler kullanılabilir.

“Literatürde kabul gören üst limit değeri %7-9 olmasına rağmen, SEDAŞ'ta kayıp-kaçak oranı 2002'de %18,2'den 2003'te %15,5'e düşürülmüş ve 2004 hedefi olarak %13,4 belirlenmiş fakat gerçekleşen % 14,5 olurken, 2005 yılı taahhüt edilen %13, gerçekleşme ise %12,27 olmuştur. 2006 yılında çita biraz daha yükseltilecek taahhüt edilen kayıp-kaçak %9,91'e çekilmiş, 6 aylık gerçekleşme değerleri ise şimdilik %11,98 olarak tahmin edilmektedir” (SEDAŞ Faaliyet Raporu, 2005: 17). Tüm dağıtım bölgelerinde kayıp-kaçak oranları %7-64 gibi çok geniş bir aralıkta oluşmakta ve 2005 yılı ülke ortalaması %17,8 olurken SEDAŞ'ın 2002 yılında %18,2'lerden 2005 yılında %12,27'lik bir oran tutturması çok önemli bir gelişmedir.

Yine de kayıp-kaçak oranının standart kabul edilen seviyelere düşürülmesi için; hatlarda yapılacak çalışmalarla teknik kayıpların aşağıya çekilmesi ve abone taramalarının artırılarak kaçak elektrik kullanımının önlenmesi, bu hususlarda etkin ve kalıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Özellikle kaçak kullanımın ülke ekonomisine maliyeti çok yüksektir. Sadece SEDAŞ için bunun faturası yaklaşık olarak her %1'lik kayıp-kaçak için 6,5 milyon YTL gelir kaybıdır ve devletin vergi geliri kaybı ise yaklaşık olarak 1,95 milyon YTL'dir. İşte özelleştirme ile kaçığın önüne geçilerek bu zararların ortadan kaldırılması ve devlet gelirlerinin artırılması amaçlanmaktadır.

Şirketin verimlilik ve iktisadilik açısından ne şekilde gelişim gösterdiğini incelemek için Tablo 24 ve Tablo 25 hazırlanmıştır. Verimlilik oranı satılan enerjinin alınan enerji miktarına bölünmesiyle hesaplanır. Buna göre verimlilik oranları aşağıda gösterildiği şekilde gerçekleşmiştir. Tabloda görüldüğü gibi verimlilik oranı 2000 yılından bu yana yükselmekte ve şuan 88,02'ye ulaşmış olmasına rağmen hala düşük seviyelerde olup, %91-93 olarak kabul edilen rasyonel değerlere ulaştırılmalıdır. Özellikle verimlilik

artışının etkisiyle SEDAŞ'ın işletme faaliyeti sonucu faaliyet karı büyük artış göstermiştir. Buna göre 2004 yılı faaliyet karı önceki yıla göre %51,7 oranında artarak 15,5 milyon YTL'ye ve 2005 yılında ise önceki yıla göre %41,6 oranında artarak 21,9 milyon YTL'ye yükselmiştir.

Tablo 24: SEDAŞ'ın Yıllara Göre Verimlilik Oranları Tablosu (2000-2006)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Verimlilik (%)	80,5	76,5	81,6	83,6	86	87,73	88,02

Kaynak: Bu tablo, çalışmadaki veriler dikkate alınarak tarafımdan derlenmiştir.

* 6 aylık tahmini gerçekleşme değerleri kullanılmıştır.

İktisadilik oranı bize yıl içinde toplam satış maliyetinin %'si oranında ne kadar net satış hasılatı elde edildiğini gösterir. Buna göre Tablo 25'teki veriler ışığında 2003 yılında toplam satış maliyetinin %105,6'sı oranında net satış hasılatı elde edilirken, 2004 yılında SEDAŞ'ın iktisadilik oranı 2,5 puanlık bir artış göstermiştir. 2005 yılında özellikle faaliyet giderlerindeki artışın etkisiyle iktisadilik oranı düşüş göstermiş, 2006 yılı henüz tamamlanmadığı için 6 aylık değerlendirme sonucu oluşan rakam ise yılsonu oluşacak rakamın çok gerisinde kalmıştır. İktisadilik oranı yükseldikçe şirketin net satış gelirleri artacaktır.

Tablo 25: SEDAŞ'ın Yıllara Göre İktisadilik Oranları Tablosu (2001-2006)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
İktisadilik (%)	98,3	95,7	105,6	108,1	105	98,6

Kaynak: Bu tablo, çalışmadaki veriler dikkate alınarak tarafımdan derlenmiştir.

* 6 aylık tahmini gerçekleşme değerleri kullanılmıştır.

Özelleştirmenin en önemli amaçlarından biri olan verimlilik ve iktisadilikteki gelişmeler şirketin faaliyet karıyla, net satış hasılatına direk etkide bulunacaktır. SEDAŞ özelleştirmesi ile verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Buna göre verimlilikteki her %1 puanlık artış yaklaşık olarak 6,5 milyon YTL'lik bir ek gelir yaratacaktır.

Tablo 26’da SEDAS’ın 2001-2005 yılları arasındaki karşılaştırmalı gelir tablosu sunulmuştur. Tablodan anlaşılacağı üzere SEDAS’ın işletme faaliyeti 2001 yılında 1,85 milyon YTL, 2002 yılında 7,4 milyon YTL zararla sonuçlanmış ve şirket faaliyet sonucu zararlı olmasına rağmen, özellikle gecikme cezası gelirlerinin etkisiyle diğer faaliyetlerden gelen olağan ve olağandışı gelir ve karlar toplamının, gider ve zararlar toplamının üzerinde olması neticesinde şirket, 2001 yılında yaklaşık 1 milyon YTL ve 2002 yılı faaliyetini ise 7,2 milyon YTL dönem karıyla kapatmıştır. Bu dönem karı üzerinden 2002 yılında devlete 1,996 milyon YTL vergi ödenmiştir. 2003 yılında ise dönem karı 16,594 milyon YTL olarak gerçekleşirken, bunun 4,826 milyon YTL vergi olarak ödenmiş ve bilanço karı (dönem net karı) 11,768 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılında ise dönem karı 28,835 milyon YTL olarak gerçekleşirken, bunun 9,020 milyon YTL’si vergi olarak ve 2005 yılında dönem karı 56,655 milyon YTL’ye çıkmış, bunun 15 milyon YTL’si vergi olarak devlete ödenmiştir. Özelleştirme ile hedef kayıp-kaçak oranlarının yakalanması, işletmecilik faaliyetlerindeki verimlilik artışıyla birlikte şirketin verimlilik oranı da büyük gelişme gösterecek ve böylece devlete ödenen vergi de katlanarak artacaktır. Ek 12’de, SEDAS’ın 2005 yılı ve 2006 yılının ilk 6 ayı gerçekleşme rakamlarına göre faaliyet raporları, bilanço ve gelir tabloları sunulmuştur.

Tablo 26: SEDAS'ın Karşılaştırmalı Gelir Tablosu (2001-2005)*

GELİR TABLOSU	2001	2002	2003	2004	2005
A-Brüt Satışlar	113.473.710,00	176.684.330,00	204.430.992,00	217.583.327,38	488.559.760,41
1-Yurt İçi Satışlar	112.115.604,00	168.535.607,00	204.167.252,00	217.476.259,12	488.559.760,41
2-Yurt Dışı Satışlar					
3-Diğer Gelirler	1.358.106,00	8.148.723,00	263.740,00	107.068,26	
B-Satış İndirimleri (-)	-7.624.821,00	-12.303.676,00	-11.523.581,00	-11.800.598,88	-27.918.524,06
1-Satıştan İndirimler (-)		-200.658,00			
2-Satış İskontoları (-)					
3-Diğer İndirimler (-)	-7.624.821,00	-12.103.018,00	-11.523.581,00	-11.800.598,88	-27.918.524,06
C-Net Satışlar	105.848.889,00	164.380.654,00	192.907.411,00	205.782.728,50	460.641.236,35
D-Satışların Maliyeti (-)	-88.148.903,00	-146.541.747,00	-152.499.562,00	-158.023.394,88	-376.149.776,28
1-Satılan Mamüller Maliyeti (-)					
2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-88.148.903,00	-146.541.747,00	-152.499.562,00	-158.023.394,88	-376.149.776,28
3-Satılan Hizmet Maliyeti (-)					
4-Diğer Satışlar Maliyeti (-)					
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	17.699.986,00	17.838.907,00	40.407.849,00	47.759.333,62	84.491.460,07
E-Faaliyet Giderleri (-)	-19.550.391,00	-25.283.891,00	-30.191.405,00	-32.261.852,22	-62.549.679,48
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)					
2-Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-18.218.489,00	-23.446.233,00	-27.817.060,00	-29.158.390,02	-57.966.602,57
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-1.331.902,00	-1.837.658,00	-2.374.345,00	-3.103.462,20	-4.583.076,91
FAALİYET KARI VE ZARARI	-1.850.405,00	-7.444.984,00	10.216.444,00	15.497.481,40	21.941.780,59
F-Diğer Faal. Olağan Gelir ve Karlar	5.500.538,00	16.943.411,00	11.339.303,00	12.055.906,98	21.607.751,81
1-İştiraklerden Temettü Gelirleri					
2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri					
3-Faiz Gelirleri	323.268,00	219.816,00	173.447,00	72.968,08	212.578,71
4-Komisyon Gelirleri					
5-Konusu Olmayan Karşılıklar	115.397,00	623.340,00	330.867,00	930.579,93	1.116.575,02
6-Menkul Kıymet Satış Karları					
7-Kambiyo Karları					
8-Reeskont Faiz Gelirleri					
9-Enflasyon Düzeltmesi Karı				514.866,55	
10-Faaliyetle İlgili Diğer Olağan Gel.ve Kar.	5.061.873,00	16.100.255,00	10.834.989,00	10.537.492,42	20.278.598,08
G-Diğer Faal. Olağan Gid.ve Zararlar (-)	-1.901.907,00	-1.875.288,00	-4.118.448,00	-2.552.637,52	-5.796.990,61
1-Komisyon Giderleri (-)					
2-Karşılık Giderleri (-)	-1.883.944,00	-1.836.480,00	-4.019.171,00	-2.420.865,29	-5.631.518,19
3-Menkul Kıymet Satış Zararları (-)					
4-Kambiyo Zararları (-)					
5-Reeskont Faiz Giderleri (-)					
6-Enflasyon Düzeltmesi Zararı (-)					
7-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	-17.963,00	-38.808,00	-99.277,00	-131.772,23	-165.472,42
H-Finansman Giderleri (-)					
1-Kısa Vadeli Borçlanma Giderler (-)					
2-Uzun Vadeli Borçlanma Giderler (-)					
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	1.748.226,00	7.623.139,00	17.437.299,00	25.000.750,86	37.752.541,79
I-Olağan Dışı Gelir ve Karlar	627.174,00	1.513.071,00	3.775.102,00	5.703.949,09	24.671.602,75
1-Önceki Dönem Gelir ve Karlar	8.184,00	901,00	85.518,00	129.709,14	4.553.171,45
2-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	618.990,00	1.512.170,00	3.689.584,00	5.574.239,95	20.118.431,30
J-Olağan Dışı Gider ve Zararlar (-)	-1.406.933,00	-1.978.377,00	-4.617.712,00	-1.869.555,60	-5.768.162,13
1-Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)					
2-Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	-1.404.001,00	-1.699.997,00	-4.603.925,00	-1.723.955,67	-4.416.829,26
3-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-2.932,00	-278.380,00	-13.787,00	-145.599,93	-1.351.332,87
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	968.467,00	7.157.833,00	16.594.689,00	28.835.144,35	56.655.982,41
K-Dön. Karı Vergi ve Diğ.Yas.Yük.Krş.(-)		-1.996.262,00	-4.826.034,00	-9.020.319,76	-15.009.261,89
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	968.467,00	5.161.571,00	11.768.655,00	19.814.824,59	41.646.720,52

Kaynak: SEDAS'ın bilanço değerleri dikkate alınarak tarafımdan derlenmiştir.

* Değerler milyon YTL olarak ifade edilmiştir.

Şirketin ülke ekonomisine olan bu katkılarının yanında gayri safi hasılaya da önemli katkıları olmaktadır. “Şirketin 2002 yılı faaliyet döneminde gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı üretici fiyatlarıyla 12,2 milyon YTL, alıcı fiyatlarıyla gayri safi yurtiçi hasılaya ve gayri safi milli hasılaya katkısı ise 19,3 milyon YTL olarak hesaplanmaktadır” (YDK SEDAŞ Raporu, 2002: 44). Yine “2004 yılı faaliyet döneminde gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı üretici fiyatlarıyla 39 milyon YTL, alıcı fiyatlarıyla gayri safi yurtiçi hasılaya ve gayri safi milli hasılaya katkısı ise 62,6 milyon YTL olarak hesaplanmaktadır.

Aynı şekilde 2004 yılında Kocaeli Bölgesi ayrı olduğu için burası için de 2004 yılı faaliyet döneminde gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı üretici fiyatlarıyla 21,7 milyon YTL, alıcı fiyatlarıyla gayri safi yurtiçi hasılaya ve gayri safi milli hasılaya katkısı ise 31,3 milyon YTL olarak hesaplanmıştır” (YDK SEDAŞ Raporu, 2004: 42). SEDAŞ’ın hizmet alanını kapsayan bölge ekonomisinin 26 milyar dolar ile 2005 yılı ülke gayri safi milli hasılasının %7’sini oluşturmaktadır. Özelleştirme ile bu kuruluşu alan firmaya kayıp-kaçak oranındaki iyileşmeye göre kardan yüzde pay verilmesi, böylece toplam gelirlerin ve bu gelirlerin gayri safi milli hasılaya olan katkısının arttırılması hedeflenmektedir.

SEDAŞ özelleştirme çalışmaları çerçevesinde bilanço üzerinde de ayrıntılı bir yeniden yapılandırma gerçekleştirilmiş olup, bu kapsamda; duran varlıkların tamamı TEDAŞ’a aktarılmış, finansal borçların tamamı ve 30 günden fazla süreli SEDAŞ bilançosunda yer alan ticari borçlar ile gecikmiş kamu, ibadethane ve tarımsal sulama alacakları SEDAŞ bilançosundan çıkartılarak TEDAŞ’a devredilmiştir. SEDAŞ’ta bırakılan diğer tüm gecikmiş abone alacakları şüpheli alacak karşılığı olarak gider gösterilmek suretiyle aktiflerden çıkartılmıştır. Yapılan tüm bu düzenlemeler sonucu 2006 yılı bütçesinde “diğer faaliyetler zararı” oldukça yüksek bir seviyeye ulaşacak ve genel bütçeye olumsuz yansıyacaktır. Ne var ki, bu geçici bir gelişme olup, özelleştirme sonucu şirketi alan firmanın 2007 yılı bütçesinde diğer faaliyet zararları ortadan kalkarak karlılık oranında büyük artışlar gözlenecektir.

SEDAŞ özelleştirmesinin ihale bedelinin ne olacağı ve ne kadarlık İHD bedeliyle gerçekleşeceği henüz tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte SEDAŞ özelleştirmesinden ne kadar gelir elde edilebileceğini tahmin etmek için, dünyadaki 14 gelişmekte olan ülkede yapılan elektrik dağıtım bölgesi özelleştirilmesinin incelenmesi yerinde olacaktır. Ek 13'te sunulan tablolardan anlaşılacağı üzere, 14 ülkedeki 62 elektrik dağıtım bölgesinde özelleştirme yapılmış ve ortalama 1 müşteri için 908 dolar ödenmiştir. Yine tabloda görülebileceği üzere Polonya'da Gze bölgesi 1,12 milyon müşteriye sahip olup 1,448 milyar dolara, Brezilya'nın Coelco bölgesi 1,3 milyon müşteriye sahip olup 1,712 milyar dolara, Elektro bölgesi 1,5 milyon müşteriye sahip olup 2,736 milyar dolara ve Kolombiya'nın Codensa bölgesi 1,3 milyon müşteriye sahip olup 2,528 milyar dolara özelleştirilmiştir.

Bu ülkeler gelişmekte olan ülkeler olup, hem ülkemiz için birer örnek teşkil etmekte, hem de özelleştirilen dağıtım bölgeleri müşteri sayısı ve diğer bazı verileri açısından SEDAŞ ile uyum göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelere yapılan özelleştirme gelirinin müşteri başına ortalama 908 dolar düşmekte ve bu değeri SEDAŞ'a uyarlayacak olursak; 1,260 milyon abonenin karşılığında İHD değeri yaklaşık olarak 1,144 milyar dolar olmaktadır. Lakin beklentilerin çok üzerinde olan bu değer müşteri başına yaklaşık 600 dolar ve toplamda İHD bedelinin 750 milyon dolar teklifle açılması beklenmektedir. İhale fiyatının böyle olması beklenirken, 1 milyar doların üzerine çıkması pek te sürpriz olmayacağı kanısındayız.

Sonuçta SEDAŞ özelleştirmesi ile işletme hakkı devredilmesinden devletin kasasına yaklaşık olarak 750 milyon dolar para girmesi, kayıp-kaçak oranlarının düşürülmesi ve özel sektörün etkin, rasyonel ve verimli çalışması ile devletin hem tasarruflarının, hem de gelirlerinin artması hedeflenmektedir. Bölge ekonomisi açısından ise zamanla ek istihdamın yaratılması ile kademeli olarak 1400 kişiye yeni iş imkanı oluşturulması, SEDAŞ özelleştirmesinin ilk etapta beklenen en önemli ekonomik etkilerini oluşturmaktadır.

3.5.3.2. Sosyal Etkileri

Şirkette kurulduğu 1995 yılında 922 personel çalışırken, 2004 Nisan sonu itibariyle bu sayı 11'i memur, 145'i sözleşmeli personel ve 402'si işçi olmak üzere 559'a düşmüştür. 01.03.2005 tarihinde Körfez EDAŞ ile birleşme sonucu personel sayısı 1118'e ulaşmış, emeklilik ve özelleştirme süreci sebebiyle yaşanan tayinler sonucu 2005 yılı sonu personel sayısı 1091 olmuştur. SEDAŞ çalışanlarının %26'sı 10 yıldan az, %24'ü 10-20 yıl arası, %50'si ise 20 yıldan fazla süredir kurumda çalışmaktadır. Kurumda memur, sözleşmeli personel ve işçilerin bulunması, özelleştirmenin çalışanlar üzerindeki etkilerinin de farklı gelişmesine yol açmaktadır. Norm kadro verilerine göre SEDAŞ'ın şuan yaptığı işletmecilik işleri göz önünde bulundurulduğunda, işletmecilik açısından standartlara göre her bin aboneye 0,73 personelin düşmesi gerekmektedir. Buna göre SEDAŞ çalışan ortalaması 1,15 düzeyinde olup, bu seviyeden yukarıdadır.

Endeks okuma, arıza, bakım onarım ve tesis işlemlerinin bir kısmı, açma-kesme işlemleri, tahsilat ve büro işlemlerinin bir kısmıyla temizlik ve güvenlik işleri, hizmet alımı şeklinde taşeron firmalar tarafından karşılanmakta ve bu alanlarda 1065 eleman çalışmaktadır. Ayrıca, SEDAŞ'ın özelleştirme sürecinin uzaması ve bu konudaki belirsizliğin sürmesi, personel ve işletmecilik üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Özelleştirme ile birlikte emekliliği dolan işçilerin büyük çoğunluğunun emekli olması ve memur ile sözleşmeli personelin başka kamu kuruluşlarına geçmesi sonucu sorun yaşanacak şirkette büyük bir istihdam boşluğu oluşacaktır. Bu durum çoğunluğu teknisyen olmak üzere yaklaşık olarak 500 kişiye iş imkanı sağlayacaktır.

Aynı zamanda şu an hizmet alımı şeklinde sürdürülen endeks okuma, arıza, açma-kesme, bakım onarım işlemleri, tesis işlemleri ile tahsilat ve büro işlemlerinin birçoğu kurumun asli işleri olmakta ve bugün personel yetersizliği yüzünden kurum çalışanları tarafından yapılamamaktadır. Fakat özelleştirme ile şirketi devralacak olan firmanın kendisi tarafından yürütülmesi muhtemel olan bu işler için yaklaşık olarak 900 yeni işçi alımı söz konusu olacak ve SEDAŞ'ta tahmini olarak toplamda 1400 kişilik istihdam yaratılacaktır. Özellikle deprem sonrası bölgede yaşanan yoğun işsizlik nedeniyle bu durum sevindirici ve çok önemli bir sosyo-ekonomik etkidir.

Özelleştirme sonrası SEDAŞ'ı devralacak şirket; personelin ücretlerini, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak prim ödemelerini, emeklilik ikramiyelerini ve işten çıkartılacak personelin kıdem tazminatlarını ödemekle yükümlü olacaktır. Böylece devlete yük olmadan personelin ücret ve tüm sosyal alacakları devralan şirket tarafından karşılanacaktır. Aynı şekilde işçiler açısından kazanılmış haklarını ifade eden İşçi Toplu İş Sözleşmesi hükümleri devam ettirilerek çalışan işçiler mağdur edilmeyecektir.

SEDAŞ özelleştirmesi ile sosyal açıdan olumsuzluk ifade eden ön önemli etki, bir kamu tekeli olan SEDAŞ'ın özelleştirilmesi ile ortaya özel tekelin çıkmasıdır. SEDAŞ bölgesinde elektrik dağıtımında tek sorumlu olacak olan firmanın bu açıdan monopol olma özelliğinin sorun ve sıkıntılar doğurabileceği ve bunun bölgedeki tüm yaşayanlara olumsuz etkisinin olabileceği ortadadır.

3.5.3.3. Diğer Etkileri

Özelleştirme uygulamasının 2006 yılında yapılacak olması ile 4628 sayılı Enerji Piyasası Kanununca öngörülen maliyetlerin elektrik satış tarifesine yansıtılması sonucu maliyet tabanlı yeni bir tarife yapısı geliştirilmiştir. Geçiş dönemini ifade eden 2006-2010 arası ilk beş yıllık dönemde kullanılan tarifeler EPDK tarafından belirlenmiş olup, 2010 yılından sonra dağıtım bölgelerini alan şirketler tarifelerini kendileri belirleyecektir.

Geçiş döneminde bölgelerin kayıp-kaçak oranları, işletme verimliliği ve diğer parametreleri farklı olduğu ve bölgeler arası geniş çaplı fiyat eşitsizliğinin oluşmasını engellemek için sadece bir döneme has ulusal tarife uygulaması öngörülmüştür. İşte bu geçiş döneminde SEDAŞ aboneleri ve Türkiye'deki tüm abonelere aynı tarifeden elektrik satışı yapılacak, sadece enerji tedarik fiyatındaki değişiklik ve enflasyondan kaynaklanan maliyet artışları bu tarifelere yansıtılacaktır.

SEDAŞ dağıtım bölgesi elektrik tüketimi 2002-2005 yılları arasında ortalama %1,6 ve bölge nüfusu da %1,7 hızla artmış olup, Türkiye'nin gelişen enerji sektöründe büyümek ve ağırlıklı bir konuma kavuşmak için yerli ve yabancı firmalar açısından çok cazip bir

bölgedir. SEDAŞ özelleştirmesi ile ilgilenen firmalar arasında Türkiye'nin önde gelen özel sektör kuruluşlarından olan birçok holding yer almaktadır. Sabancı, Koç, Doğan, Doğuş, Enka, Oyak, Alarko, Zorlu, Çalık, Park, Gama bunların en önemlileridir.

Yine Aes, Evn, Cez, Edf, Eon gibi dünyada söz sahibi olan Amerikan, Fransız, Alman, İtalyan ve İngiliz pek çok firmanın bu özelleştirmeye ilgi duyduğu bilinmektedir. Ülkemizin önde gelen özel sektörü bu ihaleye tek başına katılabileceği gibi, yabancı ortaklı olarak ta girebilir. Her ne şekilde olursa olsun yerli firmanın kazanması sonucu SEDAŞ'ı devralacak firmanın 5 yıl içinde büyük bir gelişme kat ederek, ülkenin bu sahadaki en önemli kuruluşlarından biri olacağı açıktır. Özelleştirme SEDAŞ'ı devralacak firmanın bu sahada söz sahibi olmasını ve çok önemli bir kuruluş haline gelmesini sağlayacaktır.

SEDAŞ'ı alacak olan firma kayıp-kaçığı EPDK tarafından onaylanan hedeflerin altına indirmesiyle ortaya çıkan ek gelire de sahip olacaktır. Bu sayede uzun yıllar ülkemizde büyük bir değer kaybına yol açan kayıp-kaçık oranları standart değerleri olan %7-9'lara indirilecektir. Yine alan şirket geçiş döneminde enerjisinin %15'ini istediği yerden almakta ve %20'sine kadar üretmekte serbest olduğu için bu yola başvurabilir. Böylece yeni elektrik santrallerinin kurulması teşvik edilmiş olup, ülkenin ihtiyacı olan elektrik enerjisi üretimi özel sektör eli ile geliştirilecektir. Yine alan firmayla işletme verimliliğini ve işletmecilik maliyetlerini EPDK tarafından onaylanan hedeflerin altına indirilmesiyle ek gelir elde edilecektir. Böylece verimlilikte büyük artışlar yaşanacaktır.

4628 sayılı elektrik piyasası kanununda "Özel sektör dağıtım şirketleri, dağıtım ve perakende satış faaliyeti dışında, lisanslarında belirtilen bölgelerde üretim lisansı almak kaydıyla ve yıllık elektrik enerjisi üretimi bir önceki yılda bölgelerinde tüketime sunulan yıllık toplam elektrik enerjisi miktarının yüzde yirmisinden fazla olmamak üzere üretim tesisi kurabilir" (<http://www.huhkuki.net/kanun/4628.15.frameset.asp>) denilmektedir. Bu da demektir ki, özelleştirme ile SEDAŞ'ı alan firma üretime de katılabilecek ve kendi daha düşük maliyetle üretim yapması halinde karını da arttıracaktır. Böylece hem özel sektör eliyle yeni yatırım ve yeni tesislerin oluşumu güvence altına alınır iken, diğer taraftan elektrik arz piyasasının gelişimi de sağlanmış

olacaktır. 2010 yılında firma direk olarak serbest piyasadan istediği üretimi sağlayabilecek veya istediği yerden elektrik tedarik edebilecektir. Böylece sektörde serbest piyasanın oluşması sağlanacaktır.

Tablo 27’de görüldüğü gibi, 5 yıllık geçiş döneminde SEDAŞ Enerji Satış Anlaşmaları (ESA) yapılmış olup, piyasa arz güvenliği açısından %15 opsiyonlu, %85 garantili sözleşmeler üretim şirketleri ile SEDAŞ arasında imzalanmıştır. Bu uygulama 5 yıllık dönem için hem piyasanın arz güvenliğini temin etmekte, hem de dağıtım şirketlerine ihtiyacının %15’ini kendi karşılama ve %20’sine kadar üretime katılabilmeyi sağlarken, aynı zamanda elektrik dağıtımında herhangi bir sıkıntıyla karşılaşılmaması garanti altına alınmaktadır.

Tablo 27: SEDAŞ Enerji Satış Anlaşmaları (Gwh)

YILLAR :	2006	2007	2008	2009	2010
TETAŞ Kontratı Sabit Miktar :	2572	2678	2655	2600	2583
EÜAŞ Kontratı Sabit Miktar :	1136	1136	1136	1136	1136
EÜAŞ Kontratı Opsiyonlu Miktar :	655	655	655	655	655
Garanti Edilen Miktar Toplamı :	4363	4469	4446	4391	4374

Kaynak: www.tedas.gov.tr

Tablo 28: SEDAŞ Geçiş Dönemi Enerji Hedef Tablosu

YILLAR :	2006	2007	2008	2009	2010
Satın Alınan Enerji (Gwh) :	4,361	4,946	5,175	5,380	5,645
Satılan Enerji (Gwh) :	3,795	4,398	4,645	4,870	5,150
Kayıp-Kaçak Hedefleri (%) :	12,96	11,08	10,24	9,47	8,77

Kaynak: www.tedas.gov.tr

SEDAŞ’ın 2006-2010 arası dönemde satın alacağı enerji miktarının %6,7’lik bir hızla artacağı, 2010 yılında 5,645 Gwh’a yükseleceği tahmin edilirken, net satışların ise %7,9’luk bir artışla 5,150 Gwh olması beklenmektedir. Tüm bu beklentiler çerçevesinde Tablo 28’deki verilerin oluşacağı düşünülmektedir. Satış marjı, dağıtım şirketinin perakende satış faaliyetlerine ilişkin masrafları karşılayan ve referans fiyat üzerine

%2,35'lik bir işletme marjına tekabül eder. Bu da SEDAŞ'ı devralan şirketin hangi karlılık oranıyla çalışacağını gösterir. Hedef kayıp-kaçak oranlarının altındaki her gerçekleşme, gelir olarak alacak firmaya bırakılmaktadır. Tablo 28'de görüldüğü gibi geçiş döneminde kayıp-kaçak oranında %4,2 lik bir iyileştirme olması beklenmektedir.

Özelleştirme sonrası devletin gelirleri ve çeşitli fon kesintileri; %18 KDV, %5 belediye vergisi ve %3 (TRT payı ve enerji fonuna ait) diğer fon kesintileri olacaktır. Buna göre yaklaşık elektrik alış maliyeti 10,10 yeni kuruş/kwh iken, bu çeşitli masrafların ve vergilerin eklenmesiyle satış fiyatının 14-15 yeni kuruş/kwh olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu da elektrik fiyatlarında istikrarın sağlanması ve orta vadede özel sektör dağıtım şirketlerinin yüksek oranda zamlar yapmaması açısından önemlidir. Geçiş döneminde hem piyasadaki elektrik arzı, hem de tespit edilen yatırımlardaki istikrar sayesinde özelleştirme sonrası elektrik fiyatlarında artış beklenmemektedir.

Yatırımlar açısından SEDAŞ 2003 yılında 3,2 milyon YTL, 2004 yılında 10,4 milyon YTL ve 2005 yılında 12,2 milyon YTL yatırım gerçekleştirmiştir. Özelleştirme sonucu geçiş döneminde TEDAŞ'ta toplam 2.750 milyon YTL'lik yatırım yapılması hedeflenirken, SEDAŞ'ı alacak firmanın geçiş döneminde yıllık 13,8 milyon YTL, 5 yıllık geçiş süreci toplamında ise 69 milyon YTL yatırım yapması karara bağlanmıştır. Bu yatırımlarda; kentlerden kırsal kesimlere kadar enerji taleplerinin karşılanması, sağlıklı şebeke oluşturulması, dağıtım tesislerinin iyileştirilmesi ve yeniden yapılması amaçlanmaktadır. Böylece SEDAŞ elektrik dağıtım bölgesinde gerekli olan yatırımlar hem zamanında ve devlete hiçbir masraf oluşturmadan özel sektör eliyle yapılacak, hem de yatırımlar sonucu oluşacak ek tesisler devlete kalacaktır.

SEDAŞ faturalanmış elektrik satışlarında tahsilatın gerçekleşme oranı olarak ta iyi bir durumda olup, alan firma pek tahsilat sorunu yaşamayacaktır. SEDAŞ'ta 2005 yılında faturalanan alacaklarda tahsilat oranı %97 olup, bu TEDAŞ ortalamasından (%92) oldukça iyi bir performansı ifade etmektedir. Bununla birlikte gecikmiş ve şüpheli alacaklarda ülke ortalaması %65 iken, SEDAŞ %76 ile oldukça başarılı bir seviyede bulunmaktadır. Kredi kartı ile tahsilatın gerçekleştirilmesi halinde, özellikle alacaklar daha iyi tahsil edilebilir hale getirilerek, abonelerden ödeme yapılmayan taksit

alacaklarıyla, çözüm alınamayan hukuksal alacakların banka kanalıyla düzenlenmesi ve garanti altına alınmış olması çok büyük bir sorunu ortadan kaldırarak, şirket kar ve verimliliğini maksimum seviyeye ulaştıracaktır.

SEDAŞ'ta da tüm dağıtım bölgelerinde görülen bir sorun olan aydınlatma müşterilerinin tahsilatlarında sorun yaşanmakta, bu alacakların ancak %10'u tahsil edilebilmektedir. Sosyal sakıncalar sebebiyle elektrik kesmeleri uygulanamamakta olup, ancak özelleştirme ile belediyelerden yapılacak tahsilatlarda iyileştirmeler olabilecektir.

SEDAŞ bölgesinde kişi başına düşen 9.600 dolar gelirle hem ülke ortalamasının 2 katına sahip olup hem de diğer tüm dağıtım bölgelerinden bu açıdan yüksek bir seviyededir. Kişi başına gelir dağılımının yüksek olduğu bölgelerde, elektrik enerjisinin kullanımında da artışlar olacağı, dolayısıyla SEDAŞ'ı devralacak şirketin gelirlerinin ilerleyen dönemlerde de gelişme göstereceği açıktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezde özelleştirme akımının doğuşu, kuramsal temelleri ve tarihsel gelişimiyle başlayan incelemede, özelleştirmenin ekonomilerin kriz ve liberalleşme dönüşümünde olduğu bir ortamda ortaya çıktığı, dünyada geniş bir coğrafya üzerinde ve değişik şekillerde, farklı siyasi sistem ve ekonomilerde uygulama alanı bulduğu görülmüştür. Özelleştirmeye farklı bakış açıları, uygulama neden ve yöntemlerinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi ve birçok bilim dalıyla ilişkili olması gibi nedenler, özelleştirmenin farklı algılanmasına yol açmıştır.

Özelleştirme sadece KİT'lerin satılması değil, çok daha geniş etkilere yol açan önemli bir iktisadi araçtır. Serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, sermaye piyasasını geliştirmek, yabancı sermayeyi ülkeye çekmek ve döviz gelirlerini arttırmak, ekonomide etkinlik ve verimliliği sağlamak ve tekelleşmeyi ortadan kaldırmak özelleştirmenin önemli iktisadi amaçlarını; devlete gelir sağlamak, vergi gelirlerini arttırmak ile KİT'lerin borç yükünden kurtulmakta, belli başlı mali amaçlarını oluşturmaktadır. Devleti küçültüp demokratikleşmeyi sağlamak ve devletçi bir yapıdan ferdiyetçi bir yapıya geçmek ideolojik, mülkiyetin ve sermayenin geniş kitlelere yayılması ile özelleştirme gelirlerinin sosyal içerikli programlarda kullanılması, özelleştirmenin belli başlı sosyal amaçlarını oluşturduğu tespit edilmiştir.

İkinci bölümde, özelleştirmenin dünya coğrafyası üzerindeki gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke ile Türkiye uygulamasıyla devam etmiş, özelleştirmenin ekonomik etkileri başta olmak üzere diğer etkileri incelenmiştir. II. Dünya savaşından sonra kapitalist ekonominin gelişimi ve 80'li yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçişlerin hızlanmasıyla birlikte özelleştirmenin yoğun olarak uygulanmaya başladığı görülmüştür. Bununla birlikte özelleştirme, Türkiye açısından Avrupa Birliğine girme kistaslarından biri olan serbest piyasa ekonomisini geliştirip işlerlik kazandırmanın önemli araçlarından bir olmaktadır. Günümüz liberal sisteminde piyasada rekabet mekanizmasının tesis edilmesi, kıt kaynakları rasyonel kullanma, verimlilik ve ekonomide etkinliğin artırılması kabul edilen iktisadi düşüncedir. Serbest piyasanın

oluşturulmasının temel şartı ise devletin iktisadi mal ve hizmetten elini çekmesi olup, bu da etkin bir özelleştirme ile mümkündür.

Bir yandan günümüz liberal sistemine ters düşen devletin ekonomi üzerindeki ağırlığı ve hantal yapısı sürmekte olduğu, diğer yandan ise ülkeye yabancı sermaye yatırımlarının çekilememesi nedeniyle küreselleşmenin sağladığı potansiyel faydalardan ülkemizin yeterince faydalanamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, özelleştirmenin yapılamamasının maliyetinin hepsinden daha önemli olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'nin 90'lı yıllardaki özelleştirmelerde yaşadığı başarısızlıklar ve sonrasında ekonomisinin 2001 krizinden büyük yara alması sebebiyle birçok özelleştirme bu süreçte yapılamamıştır. Örneğin, ülkemizde 1985-1998 yıllarını kapsayan 14 yıllık sürede 4,6 milyar dolarlık özelleştirme yapılır iken, etkin özelleştirme politikaları uygulayan ülkelerde yapılan özelleştirmelerin o yıllarda Türkiye'nin tüm borçlarını bitirmesine yetecek büyüklükte olup, 50-60 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmüştür.

Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin işleyişinde karşılaşılan problemler, ülkemize dünya ile ekonomik entegrasyonun sağlanmasında zorluklar yaşatmakta, özelleştirmelerde karşılaşılan sorunlar özellikle dış piyasalarda Türkiye ekonomisine karşı duyulan güvensizliği arttırmaktadır. Benzer şekilde özelleştirmelerin yapılamaması, borsa ve sermaye piyasalarının işleyişini ve gelişimini olumsuz etkilemekte, artan kamu açıkları nedeniyle ekonomik istikrarın sağlanmasına engel olmakta, ekonomide verimlilik artışı, rekabet edebilir maliyet yapısı ve kaynakların etkin dağılımı gerçekleşmemektedir. Ülkemizde yapılan özelleştirmelerde özellikle uluslararası sermayenin iştahını kabartan elektrik, gaz, telekomünikasyon ve petrol gibi alanlarda KİT'lerin karlı olmasına rağmen öncelikli özelleştirme kapsamında oluşu, blok arz yönteminin yoğun kullanımı ve yabancıya satışlarda gerekli sınırlamanın olmaması nedeniyle, özelleştirmenin ilkelerine riayet edilmediği tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde, SEDAŞ özelleştirmesinin incelemesinde varılan en önemli sonuç; Türkiye'de enerji sektörünün geleceğinin başarılı, kararlı ve nitelikli özelleştirme politikalarına bağlı olduğu gerçeğidir. Ancak olası uygulama hatalarının istenmeyen durumlara yol açabileceği ve piyasada özel tekel anlayışına neden olabileceği gözden

kaçırılmamalıdır. Yapılan incelemede dünyadaki elektrik dağıtım bölgesi özelleştirmelerinde rekabeti oluşturmak, piyasayı yeniden düzenlemek ve verimlilik öncelikli nedenler olurken; SEDAŞ özelleştirmesinde öncelikler kayıp-kaçak oranını düşürmek, tahsilatları yükseltmek ve gelir elde etmektir. Yine dünyada özelleştirme yöntemi, zamanlaması ve piyasanın doğal yapısı özelleştirmede sorunlar yaşanmasına yol açarken, SEDAŞ özelleştirmesinde sorunların asıl kaynağı yasal-hukuki düzenlemelerin yetersizliği, bilgi, tecrübe ve altyapı eksikliği ile özel/yabancı sermayenin özelleştirme sürecine dahil edilemeyişi olduğu anlaşılmıştır.

Yaptığımız çalışmada özelleştirmenin ülkemiz ve enerji piyasası için vazgeçilmez bir olgu olduğu, enerjideki monopol yapının özelleştirme ile ortadan kalkacağı, rekabet ortamının oluşmasıyla fiyatlarda iyileşmeler sağlanacağı ve özelleştirme kaynak optimizasyonunu tam olarak başaramasa da, verimliliği sağlayacağı sonucuna varılmıştır. Elektrik sektöründe yüksek kayıp-kaçak oranları, dağıtım şebekeleri ve tüketicilerin kullandığı malzeme ve teçhizatın eski ve yetersiz oluşu, tahakkuk ve tahsilatlarda yaşanan aksaklıklar ile bu sektördeki yeni yatırımların yüksek maliyetler gerektirmesi gibi nedenlerin bu sektörde özelleştirmeyi gündeme getirdiği görülmüştür.

SEDAŞ özelleştirmesinde, önceki özelleştirme çalışmalarının Danıştay kararı ile bozulması ve özelleştirmenin yeniden 03 Nisan 2004'te başlatılması nedeniyle henüz uygulamada önemli bir yol kat edilememiştir. Bu yüzden özelleştirmenin ülke ve bölge ekonomisi üzerine olabilecek net ekonomik etkilerini şimdiden görmek zor olmakla birlikte, incelememizde ülke ekonomisi açısından, işletme hakkının devredilmesiyle 750 milyon dolarlık bir gelir ve vergi geliri artışıyla, bölge ekonomisi için 1400 kişilik bir ek istihdamın gerçekleştirilebileceği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, SEDAŞ özelleştirmesi ile elektrik enerjisinde kaçak kullanım oranının düşürülmesi sonucu 27,5 milyon YTL ek gelir elde edileceği ve bu gelirden devletin kasasına yaklaşık olarak 5 milyon YTL vergi geliri gireceği, gayri safi milli hasılaya 125 milyon YTL'lik bir katkı sağlanacağı tespit edilmiştir. Ayrıca her yıl tahsil edilemeyen milyonlarca dolar tutarındaki fatura işletme hakkını devralan şirket tarafından tahsil edilebilecektir.

Sonuç olarak; SEDAS’ta özelleştirme ile özel sektör politikalarının uygulanması, özel sektörün dinamik yapısıyla çalışma şekli ve rekabetin etkisiyle işletme maliyetinde önemli düşüşler olacak, büyük tasarruf sağlanacaktır. SEDAS’ı alan firma, uluslararası şirketlerle bilgi, yeni teknoloji ve yatırımlar konusunda birlikte hareket edecektir. Hazine desteği kaldırılacağı için devlet çok önemli bir mali yükten kurtulacak ve devralan şirket kendi imkanları veya alacağı kredilerle 5 yıllık dönemde 69 milyon YTL’lik yeni yatırım yapacaktır.

Türkiye’deki Özelleştirme Uygulamaları İçin Öneriler: Yapılan çalışmada, dünyadaki ve özellikle Latin Amerika ülkelerindeki özelleştirmelerin incelenmesiyle birlikte, elde ettiğimiz veriler ışığında ülkemizdeki özelleştirmelerde başarılı olunabilmesi için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

KİT’lerin özelleştirilmesi gündeme getirilirken, ilk etapta hangi teşebbüslerin devlete kalması gerektiği ve hangilerinin öncelikli olarak devredileceği konuları dikkatle incelenmeli, iyi etüt edilmelidir. Ayrıca özelleştirme sadece bazı kesimlere yaranmak, bir takım çevrelere KİT’leri peşkeş çekmek ya da ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamında önemli rol oynayan bu kuruluşları elden çıkarmak şeklinde yapılmamalıdır. Tek amaç ülkenin borç yükünden kurtulması olmamalı, KİT’leri iyileştirmenin zor gelmesi ve uzun sürmesi sebebiyle hiçte rasyonel olmayan bir kararla özerkleştirme yapmadan ve özelleştirme öncesi yöntemler kullanılmadan, sat-kurtul mantığıyla hareket edilmemelidir.

Gerekli olan sat-kurtul mantığıyla özelleştirme değil, KİT’lerin rasyonel bir yöntemle yeniden yapılandırma ile özerk bir yapıya kavuşturulup, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre çalışmasının sağlanması ve ekonomide liberalizasyonun sağlanması açısından siyasi, hukuki ve ekonomik düzenlemelere gidilmesidir. KİT’lerin mevcut yapısı iyi incelenerek, iş analizleri yapılmalı, yeni bir organizasyon modeli oluşturulmalıdır. Yeniden yapılanma ve norm kadro tespitinin sonucuna göre KİT’ler, piyasa şartlarına uygun, dinamik, esnek ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu yöntem hiç değilse özelleştirmelerden doğabilecek birçok sıkıntıyı bertaraf edecektir. Ve gerekli

planlamaların yapılması her şeyden daha önemli olup, sağlıklı bir piyasaya kavuşulmasının akabinde ise özelleştirme her zaman yapılabilir.

Ülkemizdeki özelleştirmelerde yaşanan en büyük sorun, hukuki sorun olup; hükümetler tarafından özelleştirme çalışmalarının altyapısının iyi ayarlanamaması ve uygulamadaki bazı işlemlerin Anayasaya ve bir kısım kanun hükümlerine aykırı olması nedeniyle, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay tarafından birçok özelleştirme, uygulama ve devir aşamasındayken iptal edilmiştir. Özelleştirmelerde satılan şirketlerin bir zamanlar kalkınma umudu olarak kurulan, ülkenin gözbebeği KİT'ler olduğu ve halkın tasarruflarıyla oluşturuldukları unutulmadan, siyasi kararlardan ziyade rasyonel kararlarla hareket edilmelidir. Bu sayede, özelleştirmelerde doğru olan yapılmış olacak ve özelleştirmelerden beklenen ekonomik etkiler de görülecektir.

Özelleştirmelerde, uluslararası kuruluşların özelleştirme konusundaki deneyimlerinden yararlanılmalı, özellikle daha önce bu alanda başarılı özelleştirme yapan ülkelerden, özelleştirme çalışmaları için danışmanlık hizmeti alınmalıdır. Özelleştirme için zamanlama önemli olup, aceleci davranılmamalı, özelleştirmeler zamana yayılarak, kademeli olarak gerçekleştirilmelidir. Hemen sonuca gitmekten kaçınılmalı fakat şirket uzun süre özelleştirme kapsamında tutulmamalıdır. Beklenti ve sonuçlar iyi etüt edilmelidir. Özelleştirme yöntemi olarak blok satıştan kaçınılmalı ve daha çok hisse senedi yoluyla satış yöntemi kullanılmalıdır. Bu yöntem kullanılarak, başta tüm halk olmak üzere bölgesel yatırımcı, yerel sanayi odası ve belediye gibi kurumların da özelleştirme sürecine dahil olma imkanı sağlanmış olacaktır.

Özelleştirme uygulamalarında; hem kurumların yıllardır özelleşecek diye bekletilmesi, gerekli yatırımlarının yapılmaması, bu kuruluşların iç dinamiklerini yitirmesi, uzun süren özelleştirme çabaları ve masrafları ile daha sonradan özelleştirme işlemlerinde yapılan hesapsızlıklardan doğabilecek yüksek tazminatlar ödenebildiği (SEDAŞ örneğinde olduğu gibi) görülmüştür. Bu yüzden özelleştirmelerde yapılacak hataların telafisi hem zor olmakta, hem de bu durum çok büyük ekonomik kayıplar doğurmaktadır. Özelleştirme sürecinde ve ülkemizdeki tüm özelleştirmelerde başarıyı sağlamak için hükümette ve özelleştirme sürecinde karar mercii olan kurumlarda istikrar

olmalı, tam bir siyasi kararlılık ile kamuoyu desteği sağlanmalı, özelleştirmede politik etkilerden uzak gerekli ekonomik kararlar alınmalıdır. İhale ve sonraki aşamalarda kamuoyu zamanında ve doğru bilgilendirilmeli, özelleştirme uygulaması kamuoyu önünde ve şeffaflık içinde yapılmalıdır.

Bunun yanı sıra çalışmada “millete ait olan kuruluşlar özelleştirilirken tekrar millete dönecek mi, özelleştirme gelirleri nerede kullanılacak?” ile “özelleştirme gelirin ne kadarı çalışanlar ve sosyal içerikli projeler için kullanılacaktır?” sorularına cevap aranmıştır. Fakat açıkça görüleceği üzere özelleştirmelerde blok satış daha yaygın kullanıldığı ve özelleştirme gelirlerinin büyük kısmı bütçe açıklarının kapatılması amacıyla Hazineye intikal ettirilmekte olduğu tespit edilmiştir. Özelleştirme uygulamalarında elde edilen gelirler bütçe açıklarını kapatmak için değil, asli yeri olan çalışanlar ve toplumun hizmetine sunulan sosyal içerikli projeler için kullanılmalıdır.

Özelleştirmelerde toplumsal mutabakat sağlanmalı, bürokrat, yönetici ve işçiler ile halkın ortak desteği sonucu tüm kesimin ve ülke menfaatlerinin bir araya getirildiği bir özelleştirme programı uygulanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, özelleştirme sihirli bir reçete olmayıp, kamuoyuna aktarıldığı gibi ekonominin tek kurtuluş çaresi de değildir. Bununla birlikte fazla zaman kaybetmeden, özellikle zarar eden ve verimli çalışmayan KİT'ler özelleştirilerek, bu KİT'lerin yükü devletin ve halkın sırtından kaldırılmalıdır.

SEDAŞ Özelleştirme Uygulaması İçin Öneriler: İncelememiz göstermiştir ki; SEDAŞ'ın ilk özelleştirme çalışmalarında yaşanan en büyük sıkıntı hukuki alanda yaşanmış ve özelleştirme uygulamaları 3096 sayılı kanun kapsamında yapılmak istenir iken, bu kanun çerçevesinde yapılacak özelleştirmelerin 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile EPDK'nın belirlediği esaslara uygun olmayışı nedeniyle başarılı olamamıştır. Bunun yanı sıra, özelleştirme daha önceden ETKB gözetiminde yapılıyordu ve bakanlığın özelleştirme uygulamaları üzerine kapsamlı bir bilgi ve deneyimi olmadığı gibi bu işlemleri sonuçlandırabilecek kadrolara da sahip değildi. Bu yüzden şimdiki özelleştirme uygulaması YPK'nın da belirttiği gibi ÖİB tarafından 4046 sayılı Kanun çerçevesine bağlı kalınarak yapılmalı, ÖİB tarafından ihtiyaç duyulması halinde, gerekli görülen yasal düzenlemeler hızlı bir şekilde tamamlanmalıdır. Mevcut

kamu yükümlülüklerinin dikkate alındığı ve devlet garantisinin gerekmediği bir sistem oluşturulmalıdır. Danıştay'ın iptal kararı doğrultusunda İHD sözleşmeleri imzalanmış olmasına rağmen fiili devir yapılamadan özelleştirme işleminin durdurulduğu unutulmamalı ve SEDAŞ özelleştirme uygulamasının kalan aşamaları, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununa ve EPDK esaslarına göre yapılandırılmalıdır. Danıştay ve Anayasa Mahkemesince alınan özelleştirmeyi durdurma kararları iyi etüt edilmeli ve bu durumun tekrar etmemesi açısından gerekli hukuki düzenlemeler yapılarak, özelleştirmenin önündeki en büyük engel ortadan kaldırılmalıdır.

Unutulmamalıdır ki SEDAŞ başta olmak üzere, tüm elektrik dağıtım sektörünün geleceği başarılı, kararlı ve nitelikli özelleştirme politikalarına bağlı olmaktadır. Bizce ilk etapta devlete düşen enerjiyle ilgili orta ve uzun dönem planlarını yapmasıdır. Öncelikle özerkleştirme ve yeniden yapılandırma işlemleri süratle tamamlanmalı, elektrik piyasasında liberalizasyonun sağlanması için gerekli adımlar atılmalıdır. SEDAŞ'ta özelleştirme çabalarının ihale aşamasına gelmiş ve ilk seferde devir işlemlerine kadar gelmişken yasal sıkıntılar nedeniyle özelleştirmenin durmuş olması, daha dikkatli davranılması gerektiğini göstermekte, hukuki, ekonomik ve sosyal tedbirlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte hala dünya genelinde elektrik piyasasına kamunun hakim olduğu ve enerjinin bu yüzyılın ve ülkelerin en önemli birinci gündem maddesi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bugün son 5 yıl içinde ABD'nin petrol gelirlerini dört kat arttırdığı, dünya enerji savaşlarının yaşandığı, doğalgazın bir güç olarak kullanıldığı, enerji kaynaklarının güvenliği için yeniden haritaların çizildiği görülmektedir. Elektrik enerjisinin önemi de gün geçtikçe artarken, özelleştirme uygulamasının ekonomiye zarar vermeyecek şekilde yapılması gerekmektedir. Elektrik piyasasında gerekli görülen yapısal düzenlemelerle birlikte, piyasanın serbest piyasa şartlarına uygun hale getirilmesi hususunda EPDK'ya önemli görevler düşmektedir.

Bugün SEDAŞ özelleştirmesi yeniden ihaleye çıkma aşamasına gelmiş olmakla birlikte, ihale ve devir işlemleriyle birlikte çalışanların geleceği hakkında neler yaşanacağı henüz tam bir netlik kazanmadığı, şirkette memur, sözleşmeli personel, daimi ve geçici işçi

kadrolarında çalışanların bulunması nedeniyle, personele karşı özelleştirme sürecinde tek tip bir uygulama yapılmasını imkansız kıldığı görülmüştür. Özelleştirmeye karşı tepkileri ortadan kaldırmak için kamuoyu endeksli yoğun bir çalışma yapılmalı ve hala belirsizliğini sürdüren SEDAŞ çalışanlarının durumu, süreç tamamlanmadan ortaya konmalıdır. Emekli olacak, özelleşen işletmede kalacak veya başka bir kamu kuruluşuna geçiş yapacak personellerin durumu netlik kazanmalıdır. Unutulmamalıdır ki; özelleştirmenin istihdam üzerindeki olumsuz etkisi, ancak isteyen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına geçişlerinin sağlanması ile ortadan kaldırılabilir.

Daha önceki dönemde emekli sandığına tabi personel için uygulanan emekliliği dolan personele emekliliği talep etmesi halinde %30 fazla emekli ikramiyesi verilmesi uygulaması tüm personel için uygulanması yerinde ve özendirici bir karar olacaktır. Özelleştirme sonucu kurumda herhangi bir kadro ve unvanında bulunan memur ve sözleşmeli personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlara geçmek istediğinde, aynı kadro ve unvanla atanmaları sağlanmalı ve bu personellerin tüm özlük hakları güvence altına alınmalıdır. Özelleştirme süreci içerisinde bir personelin herhangi bir nedenle işsiz kalması halinde, bu personelin yeniden işe yerleştirilebilmesi devlet tarafından sağlanmalıdır. Bu hususlarda uygulamada karşılaşılan sorunlara çözüm getirilmeli ve birçok uygulamada yaşanan hukuki ihtilaflar bertaraf edilerek çalışanların hakları güvence altına alınmalıdır.

SEDAŞ özelleştirmesinde başarılı olmak ve hukuki ve yapısal açıdan sorun yaşamamak için YPK'nın da belirttiği gibi "Lisans süresi en fazla 49 yıl olarak uygulanmalı, ihale aşamasından önce hedefler ile cezaları da kapsayan ayrıntılı hizmet kalitesi yükümlülükleri, önceden belirlenmiş bir kayıp-kaçak azaltma programı, gerekli yatırımlara ilişkin ayrıntılar, tarife gözden geçirmelerinde uygulanacak metodolojiler özelleştirme öncesinde belirlenmiş olmalı, tam olarak açıklığa kavuşturulmalıdır. Yapılan sözleşme açık ve anlaşılır olmalı, anlaşma metninde özelleştirme bilgilerinin tamamı ve tespitler yer almalıdır. Ayrıca yapılacak değişikliklerle özelleştirme işlemleri idari ve hukuki açıdan daha hızlı, karmaşık olan bürokratik işlemler ise daha basite indirgenerek kolaylaştırılmalıdır.

SEDAŞ özelleştirmesinde gerekli yatırımların yapılması, hatların onarımı ve bakımı özelleştirme şartlarına bağlanmalıdır. Yoksa alan şirketin sadece elektrik satışı yapıp kar elde etme yoluna başvurması, daha sonra telafisi çok zor olan büyük problemlere yol açabilir. Bu arada şirkette özelleştirme çalışmaları bir taraftan devam ederken, diğer taraftan işletme bakım faaliyetleri ve zaruri yatırımlar özelleştirme sürecinden bağımsız olarak yapılmalı, gerekli çalışmalar ihmal edilmemelidir. Özelleştirme için özel sektör teşvik edilmeli ve özellikle yerli özel sektörün finansmanı açısından, yabancı yatırımcılarla birlikte, bu süreçte birlikte rol almaları sağlanmalıdır. Potansiyel alıcıların yükümlülük ve sorumlulukları açıkça ifade edilip, alıcılarda idari, mali ve teknik yeterlilik aranmalıdır. İhaleye çıkma aşamasında bu işi her açıdan yapabilecek, bilgi ve tecrübesi olan, mali açıdan güçlü şirketler tercih edilmelidir.

SEDAŞ'ın coğrafi bölgesi, işletme koşulları, enerji bilançosu ve teknik-mali varlıklarına eşdeğer ve piyasaya uygun değer tespiti yapılmalıdır. İşletme hakkı devir bedeli, ekonomik rasyolara göre tespit edilmelidir. Daha önce öngörülen 225 milyon dolar o zamanki kriterler itibarıyla dahi çok düşük olup, bugünkü enerji piyasası ve gelişmekte olan 14 ülkedeki 62 elektrik dağıtım bölgesinin özelleştirmesi üzerine yaptığımız inceleme göz önünde bulundurulduğunda bu fiyat 750 milyon doların altında olmamalıdır. SEDAŞ'ın İHD bedeli nakit olarak veya 2-3 yılı kapsayacak kısa vadeli taksitlendirme şeklinde alınmalıdır. Lisans süresi çok kısa ve çok uzun olmamalı, en az 20, en çok 50 yıl olmalıdır. SEDAŞ özelleştirmesinde, devlet ve hazine garantisinin olmadığı bir sistem uygulanmalıdır. Özelleştirme sonrası SEDAŞ'ı devralan şirketin izleme ve takip işlemi ÖİB tarafından yapılmalı, şirkette özelleştirmeden sonra elektrik enerjisi fiyatlarında artışların olmaması için kontrole devam edilmelidir.

YPK kararlarında da yer aldığı gibi, elektrik piyasasındaki özelleştirme işlemlerinde; sadece gelire odaklı bir yaklaşım sergilenmemeli, özelleştirmeler sonrasında elektrik enerjisi fiyatlarında kalıcı artışlara yol açılmamasına dikkat edilmeli, özelleştirmelere, serbest bir elektrik piyasası amaç ve hedeflerini gerçekleştirme kabiliyetine sahip ve mali açıdan güçlü şirketlerin katılımları özendirilmeli, zaruri işletme ve bakım faaliyetleri ile zaruri yatırımlar, özelleştirme sürecinden bağımsız olarak aksatılmaksızın sürdürülmelidir.

KAYNAKLAR

- ACAR, Yalçın (1989), “*Ülkemizde Devlet Girişimciliği ve KİT'ler*”, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, No: 36, Bursa.
- AKALIN, Güneri (1983), “*KİT'lerde Etkinlik Sorunları*”, Anadolu Üniversitesi, Siyasi Bilimler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
- AKGÜÇ, Öztin (1981), “*Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Sorunları ve Çözüm Yolları*”, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can (1987), “*KİT'ler ve Özelleştirme*”, Bilkom Yayınları, İzmir.
- AKTAN, Coşkun Can (1993), “*Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme*”, Takav Matbaası, Ankara.
- ALBAYRAK, Cemil (1994), “*Özelleştirme ve Sermayeyi Tabana Yayma Amacı*”, Bağlam Yayınevi, İstanbul.
- ALCAN, Sezer (1994), “*Türkiye’de Elektrik Enerjisi Sektöründe Özelleştirme ve Regülasyon*”, Uzmanlık Tezi, KİT Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ALPER, Yusuf (1994), “*İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme*”, Sağlık-iş Yayınları, Ankara.
- ALTINTAŞ, M. Bera (1988), “*KİT'lerin Özelleştirmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri*”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, No: 8, Ankara.
- ATASOY, Veysel (1993), “*Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu*”, Nurol Matbaacılık, Ankara.

- AYSAN, Mustafa ve ÖZMEN, Selahattin (1981), “*KİT, Türkiye’de ve Dünyada Kamu İktisadi Teşebbüsleri*”, Kardeşler Basımevi, İstanbul
- BAKLACIOĞLU, Sadık (1994), “*KİT’ler-Genel Esaslar, Çeşitli Ülkelerde, Türkiye’de*”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 397, Ankara.
- BESLEY, Michael ve STEPHEN, Littlechild (1983), “*Privatization: Principles Problems and Priorities*”, Lloyds Bank Review, Vol 149, July.
- BENSON, Peter (1994), “*İngiltere’de Özelleştirme Uygulamaları Sempozyumu*”, TÜSİAD, Ankara.
- BERKSOY, Taner (1993), “*Kamu Kesiminin Yeniden Düzenlenmesi ve Özelleştirme*”, Basisen Dergisi, Sayı: 51, Ekim.
- BISHOP, Matthew, KAY, John Anderson ve Editör By. MAYER Colin (1994), “*Privatization And Economic Performance*”, Oxford University Press, Oxford.
- BİLGİN, Vedat, AKIN, Fetullah ve DUYGUN, Şenol (1998), “*Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*”, Sağlık-iş Yayınları, Ankara.
- BUCHI, Hernan 1993, “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları Sempozyumu*”, TÜSİAD, İstanbul.
- CEVİZOĞLU, Hulki (1998), “*Özelleştirme*”, Beyaz Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- CEYLAN, Ali (1994), “*Özelleştirme*”, Ankara.
- CEYLAN, Ali ve VERGİLİEL, Melek (1989), “*Türkiye’de KİT’ler ve Özelleştirme*”, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, No: 17, Bursa.
- Dünya Enerji Konseyi (1997), “*Türk Milli Komitesi, 1997 Enerji Raporu*”, Ankara.

- DERELİ, Toker (1993), “*Özelleştirmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi*”, Basisen Dergisi, Sayı: 51, Ekim.
- DOĞAN, Yahya (1993), “*KİT'ler ve Özelleştirme*”, Doğruluk Matbaası, İzmir.
- DPT (1995), “*Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*”, DPT Yayını, Ankara.
- DPT (2000), “*Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*”, DPT Yayını, Ankara.
- DRUCKER, Peter F. (1994), “*Yeni Gerçekler*”, Çeviren: Birtane KARANAKÇI, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 315, Tarih Dizisi: 25, 4. Baskı, Ankara.
- DURAN, Mahmut (1994), “*Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*” Türkiye M.İ.S. Yayınları, Ankara.
- DURUPTY, Michael (1988), “*Les Privatisations Energy France, La Documentation Française*”, Notes et Etudes Documentaires, Imprimerie Bialec Nanc.
- ELDER (Ankara), “*Kaynak Elektrik Dergisi*”, Sayı 86, 2001.
- ERTAN, Adnan (1997), “*Türkiye’de Tarımsal KİT'lerin Özelleştirmesi Sorununa Kooperatiflerle Yaklaşım Önerisi ve Türkiye Şeker Sanayiinde Pankobirlik Örneği*”, Pankobirlik Yayınları, No: 5, Ankara.
- FALAY, Nihat (1991), “*Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunlar*”, ODTÜ Konferansı, Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Konulu Sempozyum, Ankara.
- FALAY, Nihat (1994), “*Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunları*”, Bağlam Yayınevi, İstanbul.

GEYLANI, Hatice Erdi (1992), “*Enerji Sektöründe Teşvik Uygulamaları, Yap-İşlet-Devret (BDT) ve Özelleştirme Politikaları Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

GUSISLAIN, Piere (1997), “*The Privatization Challenge*”, WB, Washington.

GÜNEŞ, H. (1994), “*Özelleştirme Stratejiler*”, Ekonomik Forum, TOBB Yayınları, Ankara.

GÜR, Mustafa (1995), “*Özelleştirme Sihirli Reçete midir? Ekonomide ve Yönetimde Yeni Bir Yapılanma İçin: Endüstriyel Demokrasi*”, Ankara.

Hazine Dergisi (1996), “*YILMAZ, Edip*”, Sayı 1, Ankara.

Hazine Dergisi (1998), Sayı 11, Ankara.

HEALD, David D., STEEL ve David A.(1981), “*The Privatization of UK Public Enterprises Ananuals of Public And Coopertive*”, Vol, 52 No: 3, September.

<http://www.enerji.gov.tr/enerjituketimi.htm>

<http://www.enerji.gov.tr/enerjiuretimi.htm>

<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/0,,menuPK:476823~pagePK:64165236~piPK:64165141~theSitePK:469372,00.html>

<http://www.epdk.gov.tr/tarife/elektrik/dagitim/dagitimtarife.html>

http://www.epdk.gov.tr/yayin_rapor/elektrik/yayin/kapasiteProjeksiyonu2006.pdf

<http://www.hukuki.net/kanun/4046.15.frameset.asp>

<http://www.hukuki.net/kanun/4628.15.frameset.asp>

<http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/03.pdf>

http://www.oecd.org/topicstatsportal/0,2647,en_2825_495616_1_1_1_1_1,00.html

<http://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme.htm>

<http://www.rega.basbakanlik.gov.tr/index.asp#>

<http://www.tedas.gov.tr/193,2006tarifeleri.html>

http://www.tedas.gov.tr/tarifeler_xls/2006_trf/sakarya_siskul.xls

http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYIN_TURKISHEXTN/0,,menuPK:455791~pagePK:141159~piPK:51065996~theSitePK:455688,00.html

İktisadi Kalkınma Vakfı (2001), Mayıs, Ağustos.

İstanbul Sanayi Odası (2002), “*Uluslar arası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye Durum Tespiti ve Stratejik Plan*”, 1.Baskı, İstanbul.

KARABIYIK, Lale, “*KİT'lerin Özelleştirmesi ve Sermaye Piyasasındaki Rolü*”, 2000 yılı makale.

KARATAŞ, Cevat (1990), “*Privatization in Britain And Turkey*”, Nowember, İstanbul.

KARATAŞ, Cevat ve ÖNİŞ, Ziya (1994), “*Dünyada Özelleştirme ve Türkiye*”, Tüses Yayınları, İstanbul.

- KARLUK, S. Rıdvan (1994), “*Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*”, Esbank Yayınları, No: 5, İstanbul.
- KARLUK, S. Rıdvan (1999), “*Türkiye Ekonomisi*”, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., 6. Baskı, İstanbul.
- KAZGAN, Gülten (1994), “*Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri*”, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- KİLCİ, Metin (1998), “*Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları (1984-1998)*”, İktisadi Planlama Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara.
- KÖK, Recep (1993), “*KİT-Özelleştirme Modelleri ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama*”, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 748, Erzurum.
- LOCK, Ramon (1993), “*Structural, Competitive and Regulation Options for Privatization Electric Power Plants*”, World Bank.
- OECD (1992), “*Economic Surveys: Turkey*”, Paris.
- OHASHI, T. M. (1980), “*Privatization Theory and Practice: Distributing Shares in Private And Public Enterprises*”, Vancouver.
- OKTAR, S. (1995), “*Doğu Avrupa’da Özelleştirme: Rusya Deneyimi*”, Ekonomik Forum, TOBB Yayınları, Ankara.
- ÖNCEL, Türkan (1984), “*KİT Ders Notları*”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul.
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (1994), “*Türkiye’de Özelleştirme*”, T.C. Ö.İ.B. Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, Ankara.

- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (1999), “*Türkiye’de Özelleştirme*”, T.C. Ö.İ.B. Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, Ankara.
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (2004), “*Türkiye’de Özelleştirme*”, T.C. Ö.İ.B. Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, Ankara.
- ÖZGIDA-İŞ Sendikası (1993), “*Özelleştirmeye Neden Karşıyız?*”, Özgıda-iş Sendikası Yayınları, Ankara.
- ÖZGÜVEN, Ali (1975), “*İktisat İlimine Giriş*”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2046, İktisat Fakültesi, No: 345, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Nursel (2002), “*Özelleştirme Ders Notları*”, Ankara.
- PALA, C., ÇAĞLAYAN, İ. ve, GÖNÜL G. (2002), “*Türkiye-Avrupa Birliği Enerji Boyutu, Enerji Politikaları ve Planlama*”, DEK, 7. Enerji Kongresi.
- PAUL A., Samuelson (1978), “*İktisat*”, Çeviren: Demir DEMİRGİL, Menteş Kitabevi, İstanbul.
- PEACOCK, A. (1984), “*Privatization in Perspective*”, London.
- RIVERO, Jean (1989), “*Rapport de Synthèse*”, Les Privatisations en Europe, Editions du CNRS, Imprimerie Paul Roubound.
- SARIASLAN, Halil (1998), “*Türkiye Ekonomisi, Sektörel Analiz*”, Turhan Kitabevi, Ankara.
- SARIASLAN, Halil ve EROL, Cengiz (1993), “*Türkiye’de KİT’lerin Özelleştirilmesi Sorunu ve Sistemik Bir Yaklaşım Önerisi*”, Yücel Matbaacılık, Ankara.

SAVAS, E.S. (1999), “*Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı: Özelleştirme*”, Çeviren, Ergün YENER, Milli Prodüktive Merkezi Yayınları, No: 517, Ankara.

SEDAŞ Faaliyet Raporu (2001), Sakarya.

SEDAŞ Faaliyet Raporu (2005), Sakarya.

SERİM, Bülent (1996), “*Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Işığında Özelleştirme*”, İzgi Yayınları, Ankara.

SÖNMEZ, Sinan (1991), “*KIT'lerde Verimlilik Sorunu ve Özelleştirmenin Etkileri*”, MPM Yayınları, Ankara.

STEVE H., Hanke (1986), “*The Privatization Option: An Analysis, Economic Impact*”, Number: 55, London.

SUIÇMEZ, Halit (1995), “*Özelleştirilen İşletmelerde Karlılık ve Verimlilik Analizi*”, Milli Prodüktive Merkezi Yayınları, No: 569, Ankara.

SUIÇMEZ, Halit ve YILDIRIM Şevket (1993), “*Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları*”, Milli Prodüktive Merkezi Yayınları, No: 508 Ankara.

ŞENER, Orhan (1994), “*Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*” Türkiye M.İ.S. Yayınları, Ankara.

TEDAŞ Faaliyet Raporu (1998), Ankara.

TERZİ Cihan (1998), “*Özelleştirme*”, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın No: 7, Ankara.

TES-İŞ (1992), “*Özelleştirme Olayı*”, Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası Yayınları, Ankara.

- TESK (1994), “*İkinci Esnaf ve Sanatkarları Şurası, Özelleştirme Alt Komisyon Raporu*”, Ankara.
- TESK (1994a), “*Özelleştirmenin Türk Esnaf ve Sanatkarları Açısından Değerlendirilmesi ve Öneriler*”, TESK Yayınları, Yayın No: 49, Ankara.
- TESK (1994b), “*2. Esnaf ve Sanatkarlar Şurası, Özelleştirme Alt Komisyon Raporu*”, TESK Yayınları, Ankara.
- TİSK (1999), “*Özelleştirmenin Neresindeyiz?*”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İnceleme Yayınları, No: 24.
- Türkiye Haber-iş Sendikası (1994), “*Haberleşme Sektöründe Özelleştirme Sorunu*”, Haber-iş yayınları, No: 9, Ankara.
- TOBB (1993), “*Özelleştirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, Ankara.
- Türk Demokrasi Vakfı (1994), “*Türkiye’de Özelleştirme ve Araştırma Raporu*”, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- TÜSİAD (1992), “*Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları*”, Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği Yayınları”, Yayın No: 148, İstanbul.
- UNCTAD (2001), “*World Investment Report*”.
- UZUNOĞLU, Sadi (1996), “*Türkiye’de Özelleştirme, KİT’lerin Sorunları ve Özelleştirme*”, Alfa Basın Yayın ve Dağıtım, İstanbul.
- ÜNAL, Timur S. (1991), “*Doğal Tekellerde Özelleştirme*”, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- VERNON, Raymond (1989), “*Conceptual Aspects of Privatization*”, Cepal Rev.,

- VICKERS, John ve YARROW, George (1988), "*Privatization: An Economic Analysis*", M.I.T. Press", Cambridge.
- WHITFIELD, Dexter (1992), "*Privatization, Deregulation, Commercialisation of Public Services*", London.
- WORLD BANK (1989), "*Developing the Private Sector*", Washington DC.
- YDK (1994), "*1995 KİT Genel Raporu*", T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara.
- YDK (1999), "*T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, 1999 Yılı KİT Genel Raporu*", Ankara.
- YDK (2002), "*T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, SEDAŞ, Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. 2002 Yılı Raporu*", Ankara.
- YDK (2004), "*T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, SEDAŞ, Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. 2004 Yılı Raporu*", Ankara.
- YEŞİLADA, H. Can (1993), "*Türkiye’de Özelleştirme ve Planlanan Özelleştirmeler*", İSO Dergisi, Sayı: 333, İstanbul.
- YILMAZ, Edip (1994), "*Enerji Setörü ve Finansmanı*", Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- YÜKSEL, Erkan (2000), "*Basın ve Siyaset Gündeminde Özelleştirme*", Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ZAİM, Osman ve ÇAKMAK, Erol (1994), "*Kamu Sektörü, Özelleştirme ve Etkinlik*", Bağlam Yayınevi, İstanbul.

EKLER

EK 1: İNGİLTERE'DE ÖZELLEŞTİRMEİNİN AŞAMALARI TABLOSU

EK 2: 1978-1987 YILLARI ARASI İNGİLTERE'NİN ÖNEMLİ ÖZELLEŞTİRMELERİ TABLOSU

EK 3: 1986-1992 YILLARI ARASINDA DÜNYADA ÖZELLEŞTİRİLEN KAMU KURULUŞU SAYISI VE ELDE EDİLEN TOPLAM ÖZELLEŞTİRME GELİRİ TABLOSU

EK 4: GELİŞME YOLUNDA OLAN ÜLKELERDE 1 MİLYON DOLARIN (Milyon\$) ÜZERİNDEKİ ÖZELLEŞTİRMELER TABLOSU

EK 5: YILLAR İTİBARIYLA DÜNYADA EN FAZLA ÖZELLEŞTİRME YAPAN ON ÜLKE VE TÜRKİYE TABLOSU

EK 6: ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (1990-2001) TABLOSU

EK 7: DÜNYA ÜLKELERİNDE DEVLETLEŞTİRME VE ÖZELLEŞTİRME TABLOSU

EK 8: ÖZELLEŞTİRME İLE SERMAYENİN TABANA YAYILMASI TABLOSU

EK 9: ÖZELLEŞTİRME PROSEDÜRÜ TABLOSU

EK 10: ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ TABLOSU

EK 11 İLE EK 11/17 NUMARALARI ARASINDAKİ TABLOLARIN HEPSİNİN KAYNAĞI <http://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme.htm> ADRESİDİR.

EK 11/1: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDA KAMU PAYI KALMAYAN KURULUŞLAR TABLOSU

EK 11/2: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KAMU PAYI DAHA SONRA KAPSAMDAKİ BAŞKA BİR KURULUŞA DEVREDİLEREK BU KURULUŞUN İŞTİRAKİ VEYA BAĞLI ORTAKLIĞI HALİNE GETİRİLEN KURULUŞLAR TABLOSU

EK 11/3: 2005 YILI UYGULAMALARI TABLOSU

EK 11/4: 2006 YILI UYGULAMALARI TABLOSU

EK 11/5: 1986 - 2006 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ TABLOSU

EK 11/6: YILLAR İTİBARIYLA ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ TABLOSU

EK 11/7: KAYNAKLAR ve KULLANIMLAR TABLOSU

EK 11/8: BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR TABLOSU

EK 11/9: HALKA ARZ+ BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR TABLOSU

EK 11/10: HALKA ARZ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR TABLOSU

EK 11/11: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER TABLOSU

EK 11/12: YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN DEVREDİLENLER TABLOSU

EK 11/13: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR TABLOSU

EK 11/14: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR TABLOSU

EK 11/15: KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLİNE VARLIKLAR ve DİĞER DEVİR İŞLEMLERİ TABLOSU

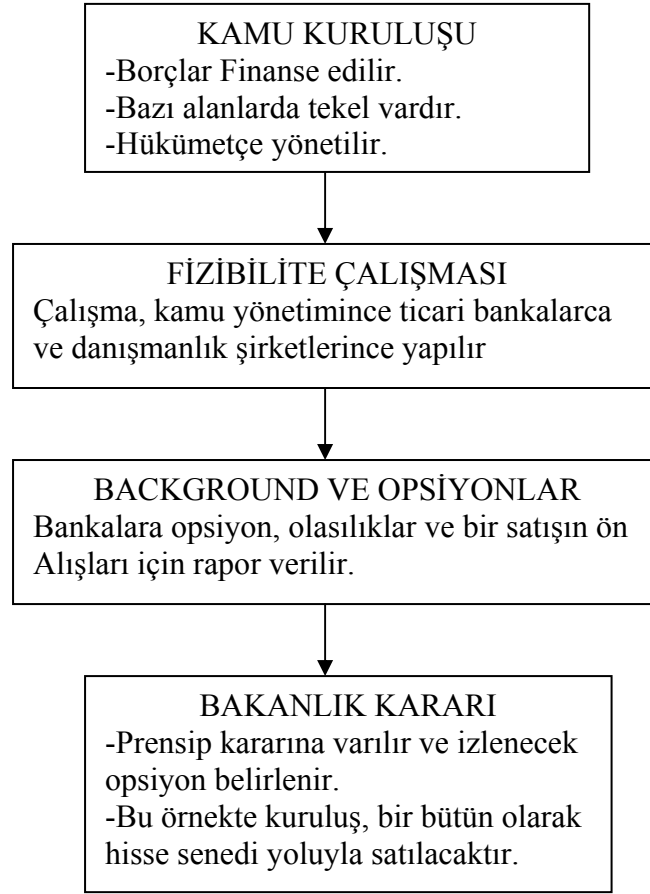
EK 12/1: 2005-2006 KARŞILAŞTIRMALI SEDAŞ FAALİYET SONUÇLARI TABLOSU

EK 12/2: SEDAŞ 2005 YILI GELİR TABLOSU

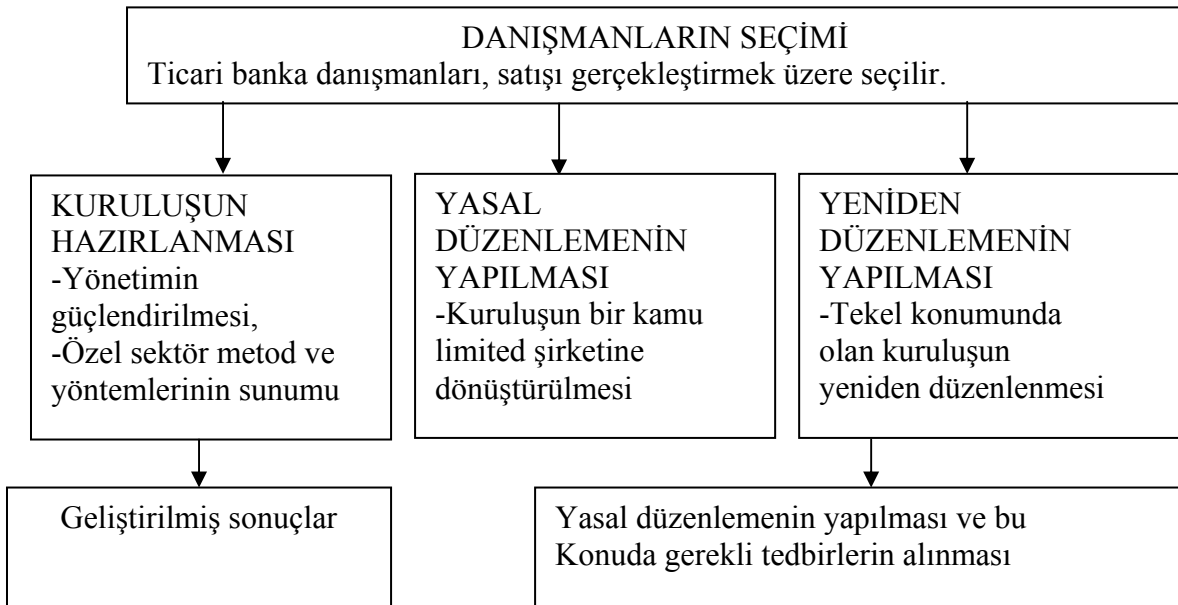
EK 12/3: SEDAŞ 2006 YILI (6 AYLIK GERÇEKLEŞEN) GELİR TABLOSU

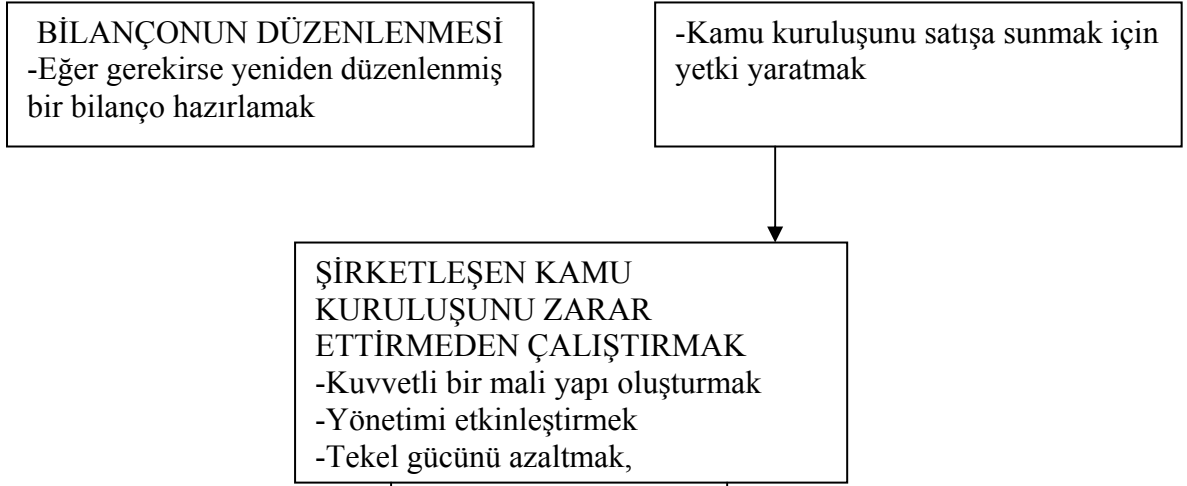
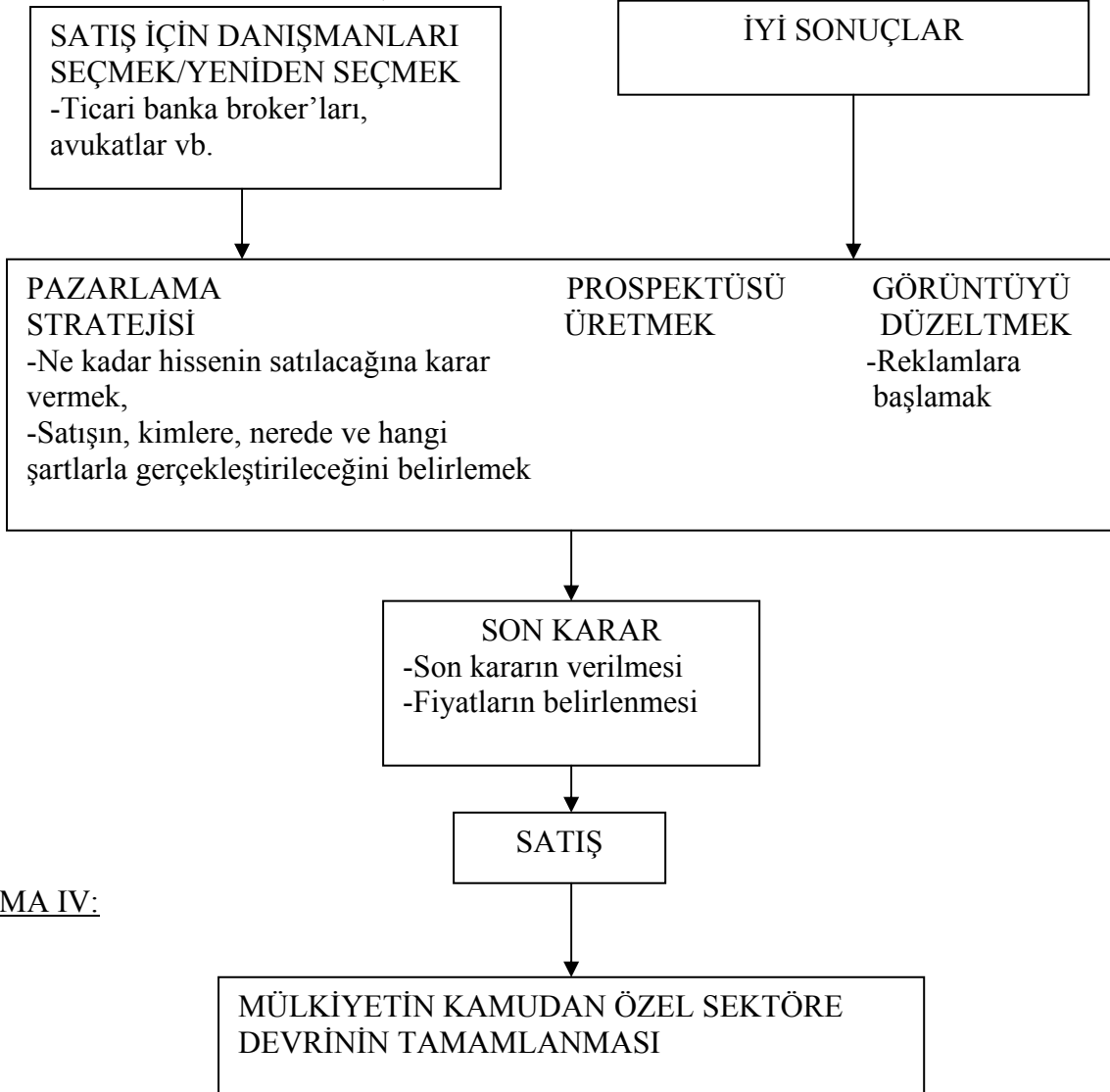
EK 13: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YAPILAN ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ TABLOSU

EK 1: İNGİLTERE'DE ÖZELLEŞTİRMEİNİN AŞAMALARI

AŞAMA I:

AŞAMA II:AŞAMA III:AŞAMA IV:

EK 2: 1978-1987 Yılları Arası İngiltere'nin Önemli Özelleştirmeleri

KURULUŞLAR	FAALİYET ALANI	ÖZELLEŞTİRME YILLARI	SATILAN KAMU PAYI	GELİR (milyon Pound)
British Petroleum	Petrol	1978, 81, 83, 87	100	1.900
British Aerospace	Uçak Sanayisi	1981, 1985	100	389
Cable&Wireless	Telekomünikasyon	1981, 83, 85	100	1.045
Amersham International	Radyo-Kimya	1982	100	64
National Freight Co.	K.yolu Taşımacılığı	1982	100	5
Britoil	Petrol	1982, 85	100	1.052
Associated British Ports	Liman İşletmeciliği	1983, 84	100	97
International Aeroradio	Hava Haberleşme	1983	100	60
British Hotels	Otelcilik	1984	100	51
Enterprise Oil	Petrol	1984	100	380
Jaguar	Otomobil Sektörü	1984	100	297
British Telekom	Telekomünikasyon	1984	50	3.910
British Gas Onshare Oil	Petrol	1984	100	82
Sealink	Deniz Taşımacılığı	1984	100	66
Trustee Saving Bank	Bankacılık	1986		
British Gas	Petrol	1986	100	5.196
British Airways	Hava Taşımacılığı	1987	100	815
Rolls Royce	Otomobil Sektörü	1987	100	1.055
British Air Authority	Havaalanı	1987	100	1.275

Kaynak: TÜSİAD Özelleştirme KİT'lerin Halka Satışında Başarı Koşulları, İstanbul-1986 veya George Yarrow, Privatization and Economic Performance in Britain.

EK 3 : 1986-1992 Yılları Arasında Dünyada Özelleştirilen Kamu Kuruluşu Sayısı ve Elde Edilen Toplam Özelleştirme Geliri

GELİŞMİŞ ÜLKELER					
Ülke	Özelleşen Kuruluş	Özelleştirme Geliri (\$)	Ülke	Özelleşen Kuruluş	Özelleştirme Geliri (\$)
Avustralya	6	4,4	Avuturya	9	1,1
Kanada	15	5,6	Danimarka	1	0,7
Finlandiya	3	0,4	Fransa	4	2,1
Almanya	4 (+)	27,3	İtalya	5	3,4
İrlanda	2	0,5	Japonya	1	22,8
Hollanda	7	2,3	Y. Zellanda	21	7,5
Norveç	2	0,1	G.Afrika	3	1,4
İspanya	8	2,5	İsveç	2	4
İngiltere	27	44,8	Toplam	121	131
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER					
Ülke	Özelleşen Kuruluş	Özelleştirme Geliri (\$)	Ülke	Özelleşen Kuruluş	Özelleştirme Geliri (\$)
Arjantin	14	9,4	Brezilya	14	4,6
Şili	5(+)	0,4	Çin	9	0,5
Kolombiya	1	0,05	Çekoslavakya	7	0,3
Yunanistan	7	0,9	Macaristan	101(+)	1,2
Hindistan	(+)	0,25	İsrail	4	0,35
Jamayka	5	0,17	Kenya	2	0,002
Malezya	8	2,7	Meksika	31	20,26
Nijerya	3	0,01	Pakistan	1	0,08
Panama	1	0,02	Peru	1	0,12
Filipinler	7	1	Polonya	1(+)	0,7
Portekiz	18	3,3	Portorika	1	0,14
Rusya Fed.	1	0,05	Singapur	6	0,24
G.Kore	1	2,1	Sri Lenka	1	0,01
Tayvan	5	2	Tayland	2	0,3
Türkiye	7	0,7	Uruguay	1	0,01
Venezuela	4	2	Toplam	281	54
Dünya Toplamı: 402 Kuruluş ve 185 milyar Dolar					

Kaynak: Finance and Development, IMF ve WB, June 1993, s. 15

Notlar:- Özelleştirme gelirleri yuvarlak rakamlarla gösterilmiş olup, milyar dolar olarak okunmalıdır.

- (+) Mağaza, dükkan gibi küçük işletmelerin blok satışlarını göstermekte olduğundan rakam verilememiştir.
- Japonya'da 1986 yılından sonra hiç özelleştirme yapılmamıştır.
- Şili, G. Kore ve Finlandiya'da ise, 1989 yılından sonra hiç özelleştirme yapılmamıştır.

EK 4 : Gelişme Yolunda Olan Ülkelerde 1 Milyon Doların Üzerindeki Özelleştirmeler (Milyon\$)

Ülkeler	Kuruluşlar	Tarih	Brüt Satış Geliri	Özel veya Kamu Teklifi	Sektörler
Meksika	Bancomer	10/91	2,55	Özel	Bankacılık
Meksika	Banamex	09/91	2,3	Özel	Bankacılık
Kore	Korea Electric Power	06/89	2,1	Kamu	Enerji
Venezuela	CANTY	11/91	1,885	Özel	Haberleşme
Meksika	Telmex	12/90	1,76	Özel	Haberleşme
Brezilya	Usiminas	12/91	1,43	Özel	Çelik
Meksika	Mexicine deCobre	10/88	1,36	Özel	Madencilik
Arjantin	ENTEL	11/90	1,244	Özel	Haberleşme
Malezya	Telekom Malaysia	10/90	861	Kamu	Haberleşme
Meksika	Cananea	09/90	475	Özel	Madencilik
Meksika	Aerovias de Mexico	11/88	339	Özel	Havayolu
Filipinler	Nonoc	10/90	325	Özel	Madencilik
Tayvan (Çin)	China Steel	04/89	285	Kamu	Çelik
Arjantin	Aerolinas Argentinas	04/90	260	Özel	Havayolu
Meksika	Banca Cremi	06/91	248	Özel	Bankacılık
Meksika	Multibanco de Mercantil	06/91	204	Özel	Bankacılık
Meksika	Banpaits	06/91	182	Özel	Bankacılık
Meksika	Sicarts 1	11/91	170	Özel	Çelik
Şili	Compania de Telefonos	01/88	170	Özel	Telefon
Meksika	Sidermex North	11/91	145	Özel	Çelik
Venezuela	VİASA	09/91	145	Özel	Havayolu
Meksika	Mexicana de Aviacion	06/89	140	Özel	Havayolu
Brezilya	Aracruz	05/89	130	Kamu	Kağıt ve Kağ. Hamuru
Türkiye	Petkim	06/90	125	Kamu	Petrokimya
Macaristan	Tungsram	05/89	110	Özel	Elektrik Araçları
Meksika	Nikko Hotel	10/88	110	Özel	Otel
Meksika	Tereftolos Mexicanos	11/88	106	Özel	Kimya
Kolmbiya	Papelcol	08/90	100	Özel	Kağıt ve Kağ. Hamuru

Kaynak: www.worldbank.org (Privatisation International and World Bank, Country Economics Department)

EK 5 : YILLAR İTİBARIYLA DÜNYADA EN FAZLA ÖZELLEŞTİRME YAPAN ON ÜLKE VE TÜRKİYE

(Milyon Dolar)

Yıllar	İngiltere	İtalya	Japonya	Almanya	Brezilya	İspanya	Avustralya	Fransa	Arjantin	Meksika	Toplam	TÜRKİYE	TOPLAM
1985	1,152	747									1,899		1,899
1986	1,653		17					240			1,91		1,91
1987	9,755		5,945	129				3,476			19,305		19,305
1988	866	230	22,8	694	49			65		1,723	26,427	30(*)	26,457
1989	8,189	970		729	8	429	68			140	10,533	131	10,664
1990	8,262					85		387	1,88	2,31	12,924	486	13,41
1991	7,086	379		1,574	156		793	74	611	8,2	18,873	244	19,117
1992	3,116	738		52	2,731	479	689	1,094	5,662	5,223	19,784	423	20,207
1993	3,867	2,762	6,8	19	2,59	4,351	1,146	2,155	4,155	427	28,452	546	28,998
1994	1,936	6,041	2,368	8,302	1,539	330	434	3,944	490		25,384	412	25,796
1995	7,377	7,304		4,976	1,035	2,81	7,922	5,912	629		37,965	573	38,538
1996	10,304	6,763	6,125	14,255	2,69	2,441	14,922	7,792	551	1,4	67,243	292	67,535
1997	317	23,952	6	6,274	13,839	17,85	7,659	343	4,019	425	74,684	466	75,15
1998	13	12,352		1,487	13,377	9,007	1,617	774	5,213	31	43,871	1,02	44,891
Toplam	63,893	62,238	44,061	38,491	38,014	37,962	35,25	26,256	23,21	19,879	389,254	4,623	393,877

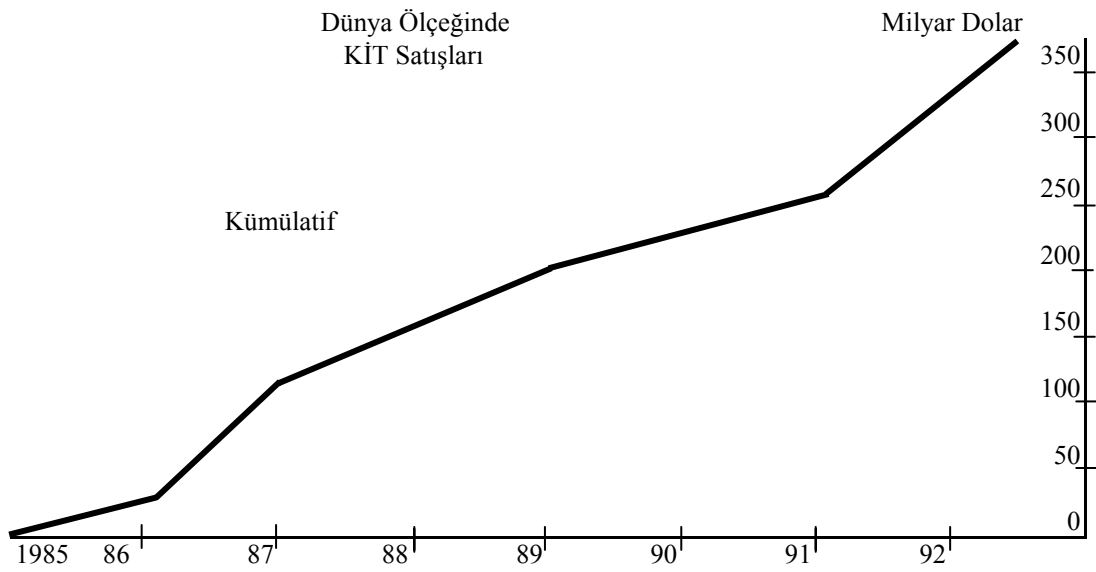
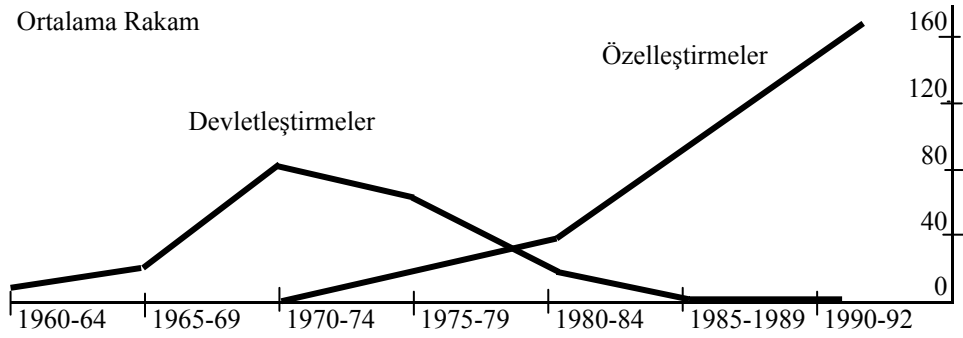
Kaynak: www.oib.gov.tr

EK 6: Özelleştirme Gelirlerinin Ülkelere Göre Dağılımı (1990-2001)

ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (Milyon \$)													
ÜLKELER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Toplam
1 İtalya			759	3.039	9.077	10.131	11.230	23.945	15.138	25.594	9.729	2.653	111.295
2 Fransa				12.160	5.479	436	3.096	10.105	13.596	9.478	17.438	429	72.217
3 Avustralya	19	1.042	1.893	2.057	2.055	8.089	9.052	16.815	7.146	15.220	6.273	396	70.057
4 İngiltere	4.219	5.346	7.923	8.114	4.632	5.648	2.426	4.500					42.808
5 İspanya	172		830	3.222	1.458	2.941	2.680	12.530	11.618	1.128	1.079	741	38.399
6 Japonya					13.875		2.039		6.641	15.115			37.670
7 Meksika	3.124	10.757	6.864	2.531	766	170	73	2.670	988	279	406		28.628
8 Portekiz	1.092	1.003	2.206	422	1.123	2.362	3.001	4.909	4.299	1.620	3.256	353	25.646
9 Almanya	11	351		73	678	191	1.421	3.125	11.357	2.754	1.750	3.343	25.054
10 Polonya	23	171	373	433	725	1.101	1.442	2.043	2.079	3.422	6.262	1.586	19.660
11 İsveç			378	252	2.313	852	784	2.390	172	2.071	8.082		17.294
12 Kore				1.451	3.782	643	3.091	645	201	2.153	18	2.907	14.891
13 Hollanda	716	179		780	3.766	3.993	1.239	842	335	1.481	310	831	14.472
14 Yunanistan				35	73	44	558	1.395	3.960	4.880	1.384	1.305	13.634
15 Avusturya	32	48	49	142	700	1.035	1.302	2.438	2.537	70	2.086	833	11.272
16 Finlandiya				229	1.120	363	911	835	1.999	3.716	1.827	38	11.038
17 Kanada	1.504	808	1.249	755	490	3.998	1.768		11				10.583
18 Belçika				956	548	2.745	1.222	1.842	2.888	10			10.211
19 Yeni Zelanda	3.895	17	967	630	29	264	1.839		441	1.331			9.413
20 Çekoslovakya		59	877	837	1.065	976	902	395	437	737	520	1.603	8.408
21 İrlanda		515	70	274		157	293			4.846	1.458	773	8.386
22 Macaristan	102	385	705	1.308	955	2.645	849	647	197	88	66	43	7.990
23 Türkiye	486	244	423	566	412	572	292	466	1.020	38	2.712	123	7.354
24 ABD								3.650	3.100				6.750
25 İsviçre									6.442				6.442
26 Danimarka	644			122	229	10	366	45	4.502	19	111		6.048
27 Norveç	73				118	521	660	35		454	1.039	2.103	5.003
28 Slovakya				63	415	1.004	486	11			1.313	508	3.800
29 İzlanda			21	10	2	6		4	128	228	1	14	414
30 Lüksemburg													-

Kaynak: www.oecd.org

EK 7 : Dünya Ülkelerinde Devletleştirme ve Özelleştirme

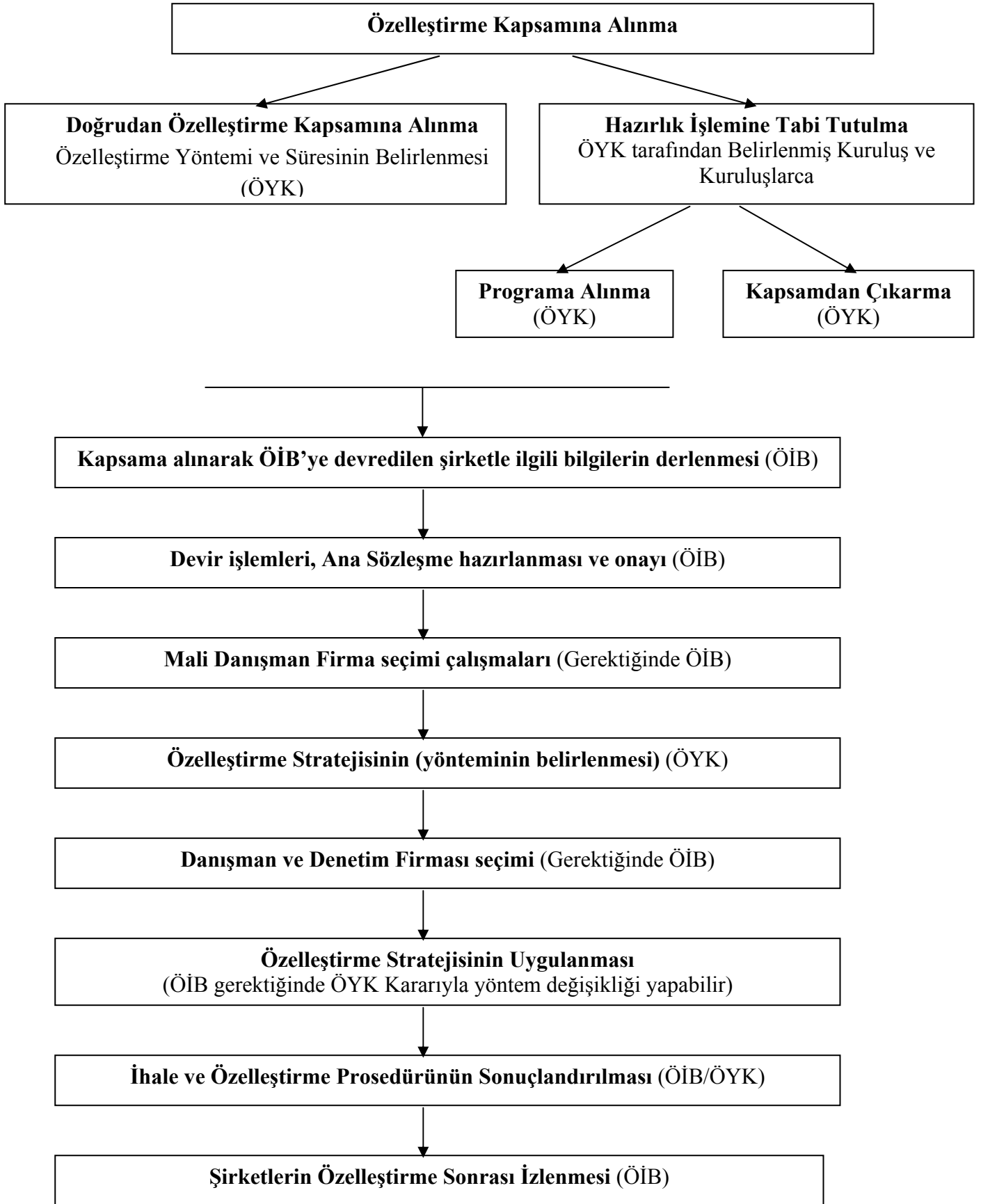
Kaynak: Karluk S. Rıdvan, Türkiye'de KİT'ler ve Özelleştirme, İstanbul, 1994, s.145.

EK 8 : Özelleştirme İle Sermayenin Tabana Yayılması

Ülkeler	Serm. Piyas. Satılan Kuruluşlar (Adet)	Serm. Piyas. Satılan Kuruluş Hisseleri (Milyon\$)	Serm. Piyas.	Yeni Hisse Senedi Sahipleri
Kanada	1	812	0,4	n.a.
Şili	14	893,5	9,3	63,316
Fransa	14	5.148,10	3	5.000.000
Jamaika	3	120,8	12,6	30.010
Japonya	1	76.500	1,7	1.670.000
Nijerya	16	27	2	400.000
Trinidad ve Tobago	2	6,8	2,5	n.a.
Tunus	2	8,6	n.a.	n.a.
İngiltere	14	51.720,50	6	7.400.000

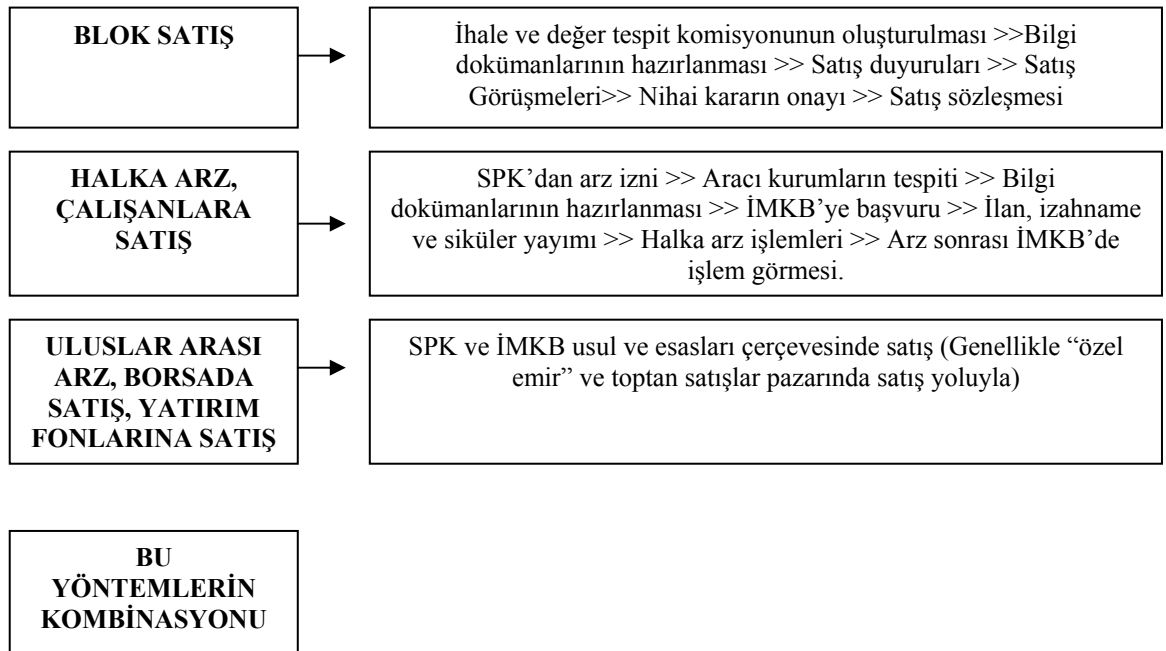
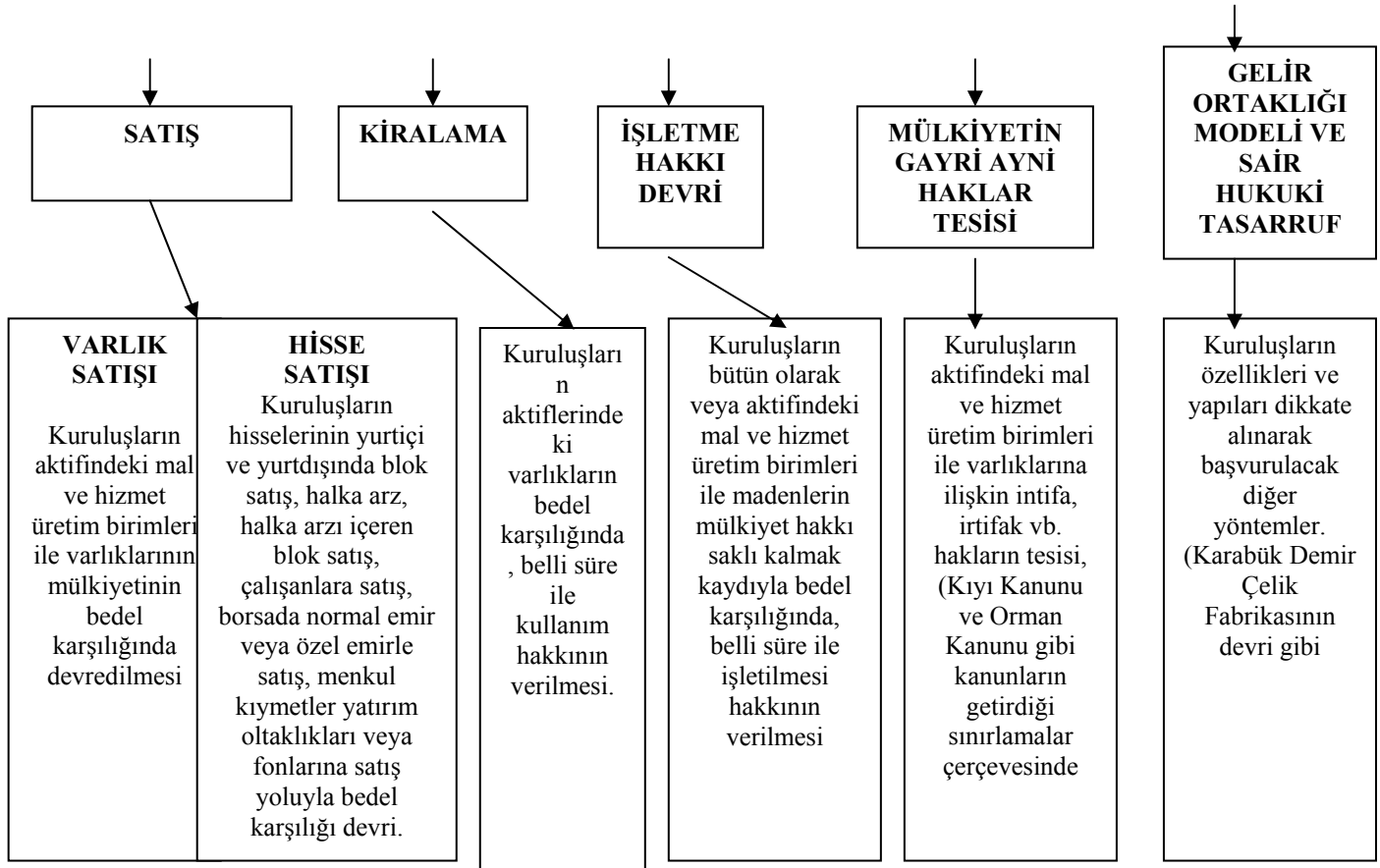
Kaynak: World Bank, 1992.

EK 9: ÖZELLEŞTİRME PROSEDÜRÜ

EK 10: ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

(ÖZELLEŞTİRME)

EK 11/1A: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDA KAMU PAYI KALMAYAN KURULUŞLAR**ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KAMU PAYI SATIŞ YOLUYLA TAMAMEN ÖZELLEŞTİRİLENLER:**

Özelleştirilen		Özelleştirilen	
Pay (%)		Pay (%)	
1) Adıyaman Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	65) Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş.	63,87
2) Anadolubank A.Ş.	100,00	66) Adana Kağıt Torba Sanayii T.A.Ş.	60,00
3) Aşkale Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	67) ATAKÖY Turizm Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	58,59
4) Bozüyük Seramik San. Tic. A.Ş.	100,00	68) ATAKÖY Otelcilik A.Ş.	56,49
5) BURSAGAZ Bursa Şehiçi Doğ. Dağ. Tic. Tah. A	100,00	69) Başak Sigorta A.Ş.	56,67
6) Denizbank A.Ş.	100,00	70) Baha Esat Tekand Kütahya Şeker Fab. A.Ş	56,00
7) Denizli Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	71) Ereğli Demir Çelik Fab. A.Ş. (ERDEMİR)	55,10
8) DIV-HAN A.Ş.	100,00	72) Bursa Soğuk Depoculuk Ltd. Şti.	52,00
9) Ergani Çimento Sanayi A.Ş.	100,00	73) İpragaz A.Ş.	51,00
10) ESGAZ Eskişehir Şehiçi Doğ. Dağ. Tic. Tah. A.Ş	100,00	74) Kıbrıs Türk Hava Yolları	50,00
11) Etibank Bankacılık A.O.	100,00	75) Ray Sigorta A.Ş.	49,65
12) ETİ Alüminyum A.Ş.	100,00	76) ÇEMAS Döküm Sanayi A.Ş.	49,61
13) ETİ Bakır A.Ş.	100,00	77) Ünye Çimento Sanayi A.Ş.	49,23
14) ETİ Gümüş A.Ş.	100,00	78) Çaybank A.Ş.	49,00
15) Eti Elektrometalurji A.Ş.	100,00	79) NETAŞ Northern Elektrik Telekom A.Ş.	49,00
16) ETİ Krom A.Ş.	100,00	80) BİNAŞ Bingöl Yem San. A.Ş.	47,50
17) Filyos Ateş Tuğlası Sanayi A.Ş.	100,00	81) Adana Çimento Sanayii T.A.Ş.	47,28
18) HAVAŞ Havaalanları Yer Hiz. A.Ş.	100,00	82) Mardin Çimento Sanayii A.Ş.	46,23
19) İskenderun Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	83) Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.	45,00
20) Karabük Demir Çelik Müessesesi	100,00	84) Eskişehir Yem Fabrikası A.Ş.	45,00
21) Kars Çimento Sanayii ve Tic. A.Ş.	100,00	85) Trakmak Traktör ve Zirai Mak. A.Ş.	45,00
22) Konya Krom Man. Tuğla San. Tic. A.Ş.	100,00	86) PAN Tohum İslah ve Üretim A.Ş.	43,93
23) Kurtalan Çimento Sanayi Tic. A.Ş.	100,00	87) Konya Çimento Sanayi A.Ş.	43,91
24) Ladik Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	88) Kepez Elektrik A.Ş.	43,68
25) Lalapaşa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	89) TELETAŞ Telekomünikasyon A.Ş.	43,29
26) Ordu Soya Sanayii A.Ş.	100,00	90) Migros Türk T.A.Ş.	42,22
27) Petrol Ofisi A.Ş.	100,00	91) Başak Emeklilik A.Ş.	41,00
28) Sivas Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	92) İstanbul Demir Çelik Sanayi A.Ş.	40,00
29) Sümerbank A.Ş.	100,00	93) Biga Yem Fabrikası A.Ş.	40,00
30) Şanlıurfa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	94) Aksaray Yem Fabrikası A.Ş.	40,00
31) TAKSAN Takım Tezgahları San. ve Tic. A.Ş.	100,00	95) SUNTEK Ağız Isı Sanayi A.Ş.	39,00
32) Trabzon Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	96) AEG Eti Elektrik A.Ş.	38,96
33) TÜPRAŞ Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.	100,00	97) Türkkablo A.O.	38,00
34) USAŞ Uçak Servisi A.Ş.	100,00	98) Kars Yem Fabrikası A.Ş.	37,07
35) Van Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00	99) Bolu Çimento Sanayii A.Ş.	35,54
36) Yarımca Porselen Sanayi T.A.Ş.	100,00	100) Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.	33,73
37) Deniz Nakliyatı T.A.Ş.	99,99	101) Cimhol Çimento ve Yan Mam. San. Hold.	30,42
38) GERKONSAN Çel. Kons. A.Ş.	99,99	102) Polinas Plastik Sanayi T.A.Ş.	30,00
39) Sivas Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	99,99	103) Güneş Sigorta A.Ş.	30,00
40) PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.	99,92	104) Çorum Yem Fabrikası A.Ş.	30,00
41) Güven Sigorta T.A.Ş.	99,91	105) ALTEK Elek.Sant. Tes.İşlet. ve Tic. A.Ş.	30,00
42) Trakya (Pınarhisar) Çimento San. T.A.Ş.	99,90	106) Çelik Halat ve Tel Sanayii A.Ş.	29,57
43) Elazığ Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,89	107) MEKTA Ticaret A.Ş.	28,00
44) Çorum Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,85	108) Çamsan Ağaç Sanayi T.A.Ş.	26,83
45) Niğde Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,84	109) Çukurova Elektrik A.Ş.	25,40
46) Bartın Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,79	110) ÇANTAŞ Çankırı Tuz Ürün Üre. ve Dağ. A.Ş.	25,00
47) KÜMAŞ Kütahya Manyezit İşl. A.Ş.	99,74	111) Toros Zirai İlaç ve Pazarlama A.Ş.	25,00
48) Gaziantep Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,73	112) SAMAŞ Sanayi Madenleri A.Ş.	25,00
49) Söke Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,60	113) Bandırma Yem Fabrikası Ltd. Şti.	24,62
50) Afyon Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,60	114) Konya Şeker Fabrikası A.Ş.	24,00
51) Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,30	115) Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş.	23,13
52) GİMA Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	98,53	116) Tofaş Oto Ticaret A.Ş.	21,79
53) ÇİNKUR Çinko Kurşun Metal San. A.Ş.	98,41	117) YEMTA A.Ş.	20,00
54) Balıkesir Çimento Sanayii T.A.Ş.	98,30	118) Köy-tür Ana Dam. Tav. San. ve Tic. A.Ş	20,00
55) Asil Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	96,60	119) Etüdaş Erzincan Tar. Ürün. Üre. Değ.A.Ş.	18,76
56) Meysu A.Ş.	96,15	120) Metal Kapak Sanayii A.Ş.	18,66
57) Gümüşhane Çimento Sanayii T.A.Ş.	95,46	121) Tat Konserve Sanayii A.Ş.	17,27
58) Adapazarı Şeker Fab. A.Ş.	94,09	122) OBİTAŞ İnşaat ve Tic. A.Ş.	16,74
59) NİMSA Niğde Mey.Su ve Gıda San.A.Ş	92,67	123) Arçelik A.Ş.	16,37
60) TOE - Türk Otomotiv End. A.Ş.	91,66	124) Pancar Motor Sanayii A.Ş.	16,00
61) ANSAN Ankara Meşrubat Sanayii A.Ş.	88,33	125) Frukco Tamek Meyve Suları San. A.Ş.	15,66
62) KOYTAŞ Köy Tarım Makinaları A.Ş.	85,59	126) ATAKOY Marina ve Yat İşletmeleri	15,07
63) Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi	84,51	127) Amasya Şeker Fabrikası A.Ş.	15,00
64) Güneysu A.Ş.	67,31	128) Manisa Yem Fabrikası A.Ş.	15,00

EK 11/1B: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KAMU PAYI SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLENLER (devam)

Özelleştirilen		Özelleştirilen	
<u>Pay (%)</u>		<u>Pay (%)</u>	
129) Isparta Yem Fabrikası A.Ş.	15,00	147) Layne Bowler Dik Türbin Pomp. A.Ş.	4,17
130) TUNGAŞ Tunceli Gıda Sanayi A.Ş.	15,00	148) Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş.	3,80
131) Olgun Çelik San. ve Tic. A.Ş.	15,00	149) Sivas Yem Fabrikası A.Ş.	3,57
132) DİTAŞ Doğan Yedek Parça İmalat A.Ş.	14,73	150) Hascan Gıda Endüstrisi A.Ş.	3,40
133) Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş.	14,48	151) Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş.	3,33
134) ABANA Elektromekanik San. A.Ş.	13,50	152) MAKSAN Malatya Makina Sanayii A.Ş.	2,50
135) Şeker Sigorta A.Ş.	13,37	153) ÇESTAŞ Çukurova Elektrik San. A.Ş.	2,29
136) Kayseri Yem Fabrikası A.Ş.	13,33	154) Balıkesir Pamuklu Dokuma San. T.A.Ş.	2,18
137) Aymar Yağ Sanayii A.Ş.	11,06	155) İMSA İstanbul Meşrubat Sanayii A.Ş.	1,01
138) Şekerbank T.A.Ş.	10,00	156) Liman İşletmeleri ve Nak. San. ve Tic. A.Ş.	0,84
139) Pancar Ekicileri Birliği A.Ş.	10,00	157) Ülfet Gıda ve Sabun San. A.Ş.	0,68
140) Aroma Bursa Meyve Suları San. A.Ş.	9,17	158) MAN Kamyon ve Otobüs San. A.Ş.	0,37
141) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	8,24	159) OYTAŞ İç ve Dış Ticaret A.Ş.	0,05
142) Ege Et ve Mamülleri Yem San. ve Tic. A.Ş.	7,71	160) Ceyhan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	0,04
143) Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.	5,80	161) Dosan Konserve San. ve Ticaret A.Ş.	0,04
144) Pınar Entegre Et ve Yem San. A.Ş.	5,76	162) Aydın Tekstil İşletmesi A.Ş.	0,03
145) Tamek Gıda Sanayii A.Ş.	5,54	163) Karadeniz Çimento Kireç ve Ürün. San. A.Ş.	0,01
146) Hektaş Ticaret T.A.Ş.	5,47	164) T. Kalkınma Bankası A.Ş.	0,00009

VARLIK SATIŞI YOLUYLA KISMEN ÖZELLEŞTİRİLDİKTEN SONRA TÜZEL KİŞİLİĞİ SONA ERDİRİLENLER:

(Özelleştirme Kapsamındaki Diğer Bir Kuruluşla Birleştirilerek):

Pay		Pay	
<u>(%)</u>		<u>(%)</u>	
1) ÇİTOSAN T.Çimento ve Toprak San.A.Ş.	100,00	8) Türkiye Ziraat Donatım A.Ş.	100,00
2) ETAĞ Etimesgut Ağaç San. A.Ş.	100,00	9) YEMSAN Yem Sanayii A.Ş.	100,00
3) ORÜS Orman Ürünleri A.Ş.	100,00	10) T. Gübre San. A.Ş. (TÜGSAŞ)	100,00
4) Türkiye Süt Ürünleri A.Ş.	100,00	11) T. Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş. (SEKA)	100,00
5) T. Gemi Sanayii A.Ş.	100,00	12) YASATAŞ Turistik Tesisler A.Ş.	99,99
6) Turban Turizm A.Ş.	100,00	13) KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş.	99,84
7) TUMOSAN T. Motor San. ve Tic. A.Ş.	100,00	14) TESTAŞ T. Elektronik San.Tic. A.Ş.	99,62

4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MAD. ÇERÇEVESİNDE BAŞKA KAMU KURUMUNA DEVREDİLENLER:

Pay		Pay	
<u>(%)</u>		<u>(%)</u>	
1) Aksaray Azmi Milli T.A.Ş.	99,58	5) Türkiye-Libya Ortak Tarım ve Hay. A.Ş.	49,70
2) ÇELBOR Çelik Çekme Boru San.ve Tic.A.Ş.	100,00	6) Yeni Çeltik Kömür ve Madencilik A.Ş.	16,00
3) DİTAŞ Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği A.Ş.	50,98	7) Kömür İşletmeleri A.Ş.	10,00
4) İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.(İSDEMİR)	100,00	8) T. Elektromekanik San. A.Ş.	0,00029

ÖZELLEŞTİRME PROGRAMINDA BULUNAN KURULUŞLAR

Kapsamdaki		Kapsamdaki	
<u>Pay (%)</u>		<u>Pay (%)</u>	
1) Sümer Holding A.Ş. (1)	100,00	7) PETKİM Petrokimya Holding A.Ş. (1)	61,32
2) T. Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü	100,00	8) THY Türk Hava Yolları A.Ş. (1)	49,00
3) T. Denizcilik İşletmeleri (1)	100,00	9) Türk Arap Pazarlama A.Ş.	12,50
4) T. Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ)	100,00	10) Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.	10,00
5) TEKEL Tütün,Tütün Mam.Tuz ve Alkol İşl.Gn.Md.(1)	100,00	11) T. İş Bankası A.Ş. (1) (2)	0,00000
6) KBİ-Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. (1)	99,99		

1 : Bu kuruluşlarda hisse senedi veya tesis ve varlık satışı biçiminde kısmen özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir.

2 : Özelleştirme kapsam ve programında kalan %0.09 oranındaki İş Bankası C hisselerinin tamamı 12/9/2003 tarihinde İMKB'de özel emir ile satılmıştır. Kapsam ve programda halen nominal 117.776 adet A ile 3.518.560 adet B hisseleri yer almaktadır.

**EK 11/2: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KAMU PAYI DAHA SONRA
KAPSAMDAKİ BAŞKA BİR KURULUŞA DEVREDİLEREK BU KURULUŞUN
İŞTİRAKİ VEYA BAĞLI ORTAKLIĞI HALİNE GETİRİLEN KURULUŞLAR**

	Kapsama Alma Tarihi	Devredilen Pay %	Devralan Kuruluş	Devir Karar Tarihi
1) GÜNEY San. ve Tic. İşl. A.Ş.	30/04/1987	1,33	Sümer Holding A.Ş.	05/10/1993
2) BASF-Sümerbank Kimya San. A.Ş.	10/06/1991	39,99	Sümer Holding A.Ş.	22/01/1993
3) ASELSAN Elektronik San. Tic. A.Ş.	03/06/1994	0,27	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
4) BESLEN Makarna Gıda San. A.Ş.	12/10/1998	45,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
5) BEYTAŞ Beydağı Kireç San. A.Ş.	12/10/1998	20,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
6) BUMAŞ Karaman Bulgur San. A.Ş.	12/10/1998	30,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
7) DOYASAN Doğu Yağ San. A.Ş.	12/10/1998	10,71	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
8) ERYAĞ Erciyes Yağ San. A.Ş.	12/10/1998	39,03	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
9) İstanbul İmar Ltd. Şti.	12/10/1998	50,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
10) MANNESMAN Boru End. A.Ş.	12/10/1998	0,48	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
11) METAŞ İzmir Metalurji Fab. T.A.Ş.	12/10/1998	2,86	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
12) NİTRO-MAK A.Ş.	20/12/2001	33,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
13) ORTADOĞU Teknopark Müh. A.Ş.	20/12/2001	15,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
14) SÜTAŞ Pastörize Süt San. A.Ş.	12/10/1998	1,57	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
15) TÜMAŞ Türk Müh. Müş. Müt. A.Ş.	10/05/1991	49,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
16) Türk Suudi Yatırım Holding A.Ş.	12/10/1998	15,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
17) YERTEKS Tekstil San. A.Ş.	12/05/1995	10,00	Sümer Holding A.Ş.	12/03/2001
18) MEYBUZ A.Ş.	20/03/1990	99,57	Et ve Balık Ürünleri A.Ş.	10/09/2001
19) İGSAŞ İstanbul Gübre Sanayi A.Ş.	18/08/1998	99,99	TÜGSAŞ	15/04/2002
20) Manisa Pamuklu Mensucat A.Ş.	08/09/2003	5,44	Sümer Holding A.Ş.	08/09/2003

* Sözkonusu şirketlerin özelleştirme işlemleri tamamlanmıştır.

EK 11/3A: 2005 YILI UYGULAMALARI

SATIŞ / DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN KURULUŞLAR:

	SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ / DEVİR BEDELİ (\$)
BLOK SATIŞ :		
ATAKÖY TURİZM TES. TİC. A.Ş.	28/02/2005	33.697.808
ATAKÖY OTELCİLİK A.Ş.	28/02/2005	62.796.764
ATAKÖY MARINA ve YAT İSL. A.Ş.	28/02/2005	23.755.428
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş.	29/07/2005	305.000.000
KIBRIS TÜRK HAVA YOLLARI	09/09/2005	33.000.000
T. TELEKOM	14/11/2005	6.550.000.000
ADAPAZARI SEKER FAB. A.S.	15/11/2005	45.750.000
Blok Satış Toplamı		7.054.000.000
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVRİ:		
TDİ - M/S Karadeniz Gemisi	03/01/2005	4.200.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	27/01/2005	754
SÜMER H.-1 Taşınmaz	28/01/2005	82.459
TEKEL-1 Taşınmaz	02/02/2005	23.317
TEKEL-1 Taşınmaz	08/02/2005	61.522
TEKEL-2 Taşınmaz	09/02/2005	33.258
TEKEL - Kristal Tuz Raf. ile Kağızman Tuzlası	10/02/2005	715.000
TEKEL-2 Taşınmaz	11/02/2005	135.064
SÜMER H.-İstanbul İmar Ltd. Şti.	14/02/2005	3.569.801
TEKEL-1 Taşınmaz	15/02/2005	20.071
TEKEL-3 Taşınmaz	16/02/2005	111.868
TEKEL-1 Taşınmaz	17/02/2005	28.864
TEKEL -2 Taşınmaz	18/02/2005	1.032.155
TEKEL-1 Taşınmaz	22/02/2005	127.692
TEKEL-1 Taşınmaz	24/02/2005	44.618
TEKEL-14 Taşınmaz	01/03/2005	240.839
TEKEL-1 Taşınmaz	12/04/2005	32.436
SÜMER H. - Beykoz İşletmesi	13/04/2005	29.750.000
SÜMER H.-Makina ve Teçizat	27/05/2005	4.143.467
TEKEL-1 Taşınmaz	07/06/2005	30.249
TEKEL-1 Taşınmaz	16/06/2005	25.508
SÜMER H.-1 Taşınmaz	16/06/2005	16.485
SÜMER H.-1 Taşınmaz	17/06/2005	16.542
SÜMER H.-3 Taşınmaz	21/06/2005	482.738
SÜMER H.-1 Taşınmaz	28/06/2005	665.216
TÜGSAŞ-Samsun Gübre San. A.Ş.	04/07/2005	41.000.000
ERCIYES Sosyal Tesisi (DSİ)	07/07/2005	469.000
ERCIYES Sosyal Tesisi (BAYINDIRLIK)	07/07/2005	232.000
ERCIYES Sosyal Tesisi (KARAYOLLARI)	07/07/2005	306.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	11/07/2005	493.264
SÜMER H.-Manisa Pam. Men. A.Ş.	12/07/2005	3.751.000
SÜMER H.-Aselsan (%0.27)	21-22/7/2005	1.371.063
EBÜAŞ - 5 Taşınmaz	27/07/2005	101.044
EBÜAŞ - 1 Taşınmaz	28/07/2005	1.047.434
KUŞADASI TATİL KÖYÜ	28/07/2005	34.500.000
SÜMER HOLDİNG - Sarıkamış Ayakkabı İşletmesi	11/08/2005	1.325.000
SÜMER HOLDİNG - 2 Taşınmaz	23/08/2005	6.611.813
SÜMER HOLDİNG-Tercan İşl. Makina ve teçizat	25/08/2005	91.582
TÜGSAŞ-Fatsa Depoları	26/08/2005	973.000
SÜMER HOLDİNG-Merinos İşl. Makina ve teçizat	05/09/2005	2.870.544
TÜGSAŞ-Tekirdağ Depoları	05/09/2005	1.250.000
SÜMER HOLDİNG - 2 Taşınmaz	14/09/2005	62.533
TEKEL - TEKA ile Sigara San. İşl. A.Ş.'ye ait puro mar. ve varlıklar	31/08/2005	1.325.000
HİLTON OTELİ	15/11/2005	255.500.000
SÜMER HOLDİNG - 1 Taşınmaz	24/11/2005	16.630
TEKEL - 1 Taşınmaz	13/12/2005	519.558
SÜMER HOLDİNG - 1 Taşınmaz	20/12/2005	6.101
THY - USAS (%3)	tos-Aralık/2005	4.828.427
KBİ - Murcul'da 41 Arsa	ım-Aralık/2005	31.599
Tesis ve Varlık Satış veya Devri Toplamı		404.272.515
HALKA ARZ		
PETKİM	15/04/2005	273.719.603
Halka Arz Toplamı		273.719.603
IMKB'DE SATIŞ		
TÜPRAŞ	04/03/2005	453.977.633
PETKİM	02-05/12/2005	6.257.009
IMKB'de Satış Toplamı		460.234.642

EK 11/3B: 2005 YILI UYGULAMALARI

SATIŞ / DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN KURULUŞLAR (devam)

	SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ / DEVİR BEDELİ (\$)
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ:		
SEKA-2 Taşınmaz	05/01/2005	74.477
TÜPRAŞ-8 Taşınmaz	03/02/2005	4.716
KBİ-3 Taşınmaz	22/02/2005	9.987
TDİ-1 Taşınmaz	03/03/2005	450.000
SEKA-3 Taşınmaz	08/03/2005	2.891.017
TDİ-Şehir Hat. Hiz. ve Gemiler	15/03/2005	21.820.000
TEKEL-1 Taşınmaz	07/04/2005	42.697
TEKEL-10 Taşınmaz	07/04/2005	100.405
TEKEL-4 Taşınmaz	08/04/2005	87.802
TEKEL-1 Taşınmaz	29/04/2005	3.463
ETİ ALUMİNYUM-4 Taşınmaz	05/05/2005	65.957
TEKEL-2 Taşınmaz	05/05/2005	300.529
SEKA-2 Taşınmaz	03/06/2005	1.283.161
TEKEL-1 Taşınmaz	07/07/2005	45.917
TEKEL-1 Taşınmaz	11/07/2005	27.698
TDİ-Turan Emeksiz Yolcu Gemisi	20/07/2005	100.000
TÜPRAŞ-1 Taşınmaz	22/07/2005	63
TEKEL-1 Taşınmaz	10/08/2005	720.984
TEKEL-1 Taşınmaz	15/08/2005	197.841
SÜMER H.-Yeşilova Halı Yün İpliği ve Bat. Fab. Tic. A.S.	31/08/2005	73.497
TEDAŞ-1 Taşınmaz	15/09/2005	18.529
TEDAŞ-1 Taşınmaz	21/09/2005	1.950
TEKEL-1 Taşınmaz	23/09/2005	160.186
TEDAŞ-1 Taşınmaz	28/09/2005	1.121
TEDAŞ-1 Taşınmaz	30/09/2005	64.573
TEDAŞ- 2 Taşınmaz	12/10/2005	805
TEDAŞ- 2 Taşınmaz	15/11/2005	14.955
TEKEL-1 Taşınmaz	23/11/2005	41.067
TEDAŞ-1 Taşınmaz	24/11/2005	936
TEDAŞ-4 Taşınmaz	01/12/2005	1.071.790
SÜMER H.-9 Daire	22/12/2005	278.852
TEDAŞ-2 Taşınmaz	29/12/2005	58.546
	Bedelli Devir Toplamı	30.013.471
	GENEL TOPLAM	8.222.240.231

EK 11/4A: 2006 YILI UYGULAMALARI

SATIŞ / DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN KURULUŞLAR:

	SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ / DEVİR BEDELİ (\$)
BLOK SATIŞ :		
TÜPRAŞ	26/01/2006	4.140.000.000
ERDEMİR	27/02/2006	2.770.000.000
BASAŞ SİGORTA A.Ş	16/05/2006	204.376.800
BASAŞ EMEKLİLİK A.Ş	16/05/2006	63.623.200
<i>Blok Satış Toplamı</i>		7.178.000.000
<u>TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ</u>		
THY-USAŞ (%3)	19-25/01/2006	5.181.739
TEKEL- Kayacık Tuzlas	26/01/2006	42.200.000
TEKEL-Kaldırım Tuzlas	26/01/2006	40.700.000
BÜYÜK ANKARA OTELİ	26/01/2006	36.830.000
TEKEL-Ankara Başmüdürlük Binası (İkiz Kuleler)	31/01/2006	100.000.000
TEKEL-İzmir'de 1 Ars	23/02/2006	556.657
TEKEL-Ağrı'da 1 Ars	24/02/2006	5.528
TEDAŞ-Manisa'da direk yer	01/03/2006	1.460
TEKEL-Yavşan Tuzlas	02/03/2006	37.300.000
TEKEL-Bursa'da 1 Dair	03/03/2006	46.469
TEKEL-Bursa'da 1 Dair	06/03/2006	32.360
TEKEL-Bursa'da 1 Dair	07/03/2006	48.439
SÜMER HOLDİNG-İzmir'de 1 Taşınma:	07/03/2006	4.229
BÜYÜK EFES OTELİ	07/03/2006	121.500.000
KIZILAY EMEK İŞHANI	08/03/2006	55.500.000
TEDAŞ-İstanbul'da direk yer	04/04/2006	6.270
SÜMER HOLDİNG-İzmir'de 1 Taşınma:	18/05/2006	5.710
BÜYÜK TARABYA OTELİ	30/06/2006	145.300.000
KBI Murgul İşl.-Hidroelektrik Santrali-Samsun'da varlıklı	06/07/2006	37.600.000
<i>Tesis ve Varlık Satış veya Devri Toplamı</i>		622.818.861
<u>HALKA ARZ</u>		
THY	6-17-18/05/2006	207.820.151
<i>Halka Arz Toplamı</i>		207.820.151
<u>IMKB'DE SATIŞ</u>		
-	-	-
<i>IMKB'de Satış Toplamı</i>		0
<u>BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ</u>		
TEKEL - 1 Taşınmaz	03/01/2006	144.676
TEKEL - 1 Taşınmaz	05/01/2006	10.561
TEKEL - 1 Taşınmaz	06/01/2006	53.542
TDİ - Yakıt II Gemisi	20/01/2006	180.000
TEKEL - 1 Taşınmaz	22/02/2006	30.610
TEDAŞ - 2 Taşınmaz	22/03/2006	350.404
TEKEL - 1 Taşınmaz	07/04/2006	925.909
TEDAŞ - 1 Taşınmaz	08/06/2006	388
TEKEL - 1 Taşınmaz	26/06/2006	233.938
TEKEL - 1 Taşınmaz	28/06/2006	224.779
TEKEL - 2 Taşınmaz	06/07/2006	2.000.340
<i>Bedelli Devir Toplamı</i>		4.155.147
GENEL TOPLAM		8.012.794.159

SATIŞ / DEVİR ONAYIALINAN ve SOZLESME IMZA ASAMASINDA OLAN KURULUŞLAR:

	ONAY TARİHİ	SATIŞ / DEVİR TUTAR (\$)
ARAÇ MUAYENE İST. I. Bölge	14/02/2005	300.250.000
ARAÇ MUAYENE İST. II. Bölge	14/02/2005	313.250.000
TCDD - Mersin Limanı	07/11/2005	755.000.000
KBI - 3 Maden Sahası	17/02/2006	147.214
TOPLAM		1.368.647.214

EK 11/4B: 2006 YILI UYGULAMALARI**ONAY AŞAMASINDA OLAN KURULUŞLAR:**

	İHALE TARİHİ	SATIŞ / DEVİR TUTARI (\$)
TCDD -İskenderun Limanı	09/09/2005	80.000.000
FOÇA TATİL KÖYÜ	13/07/2006	8.200.000
	TOPLAM	88.200.000

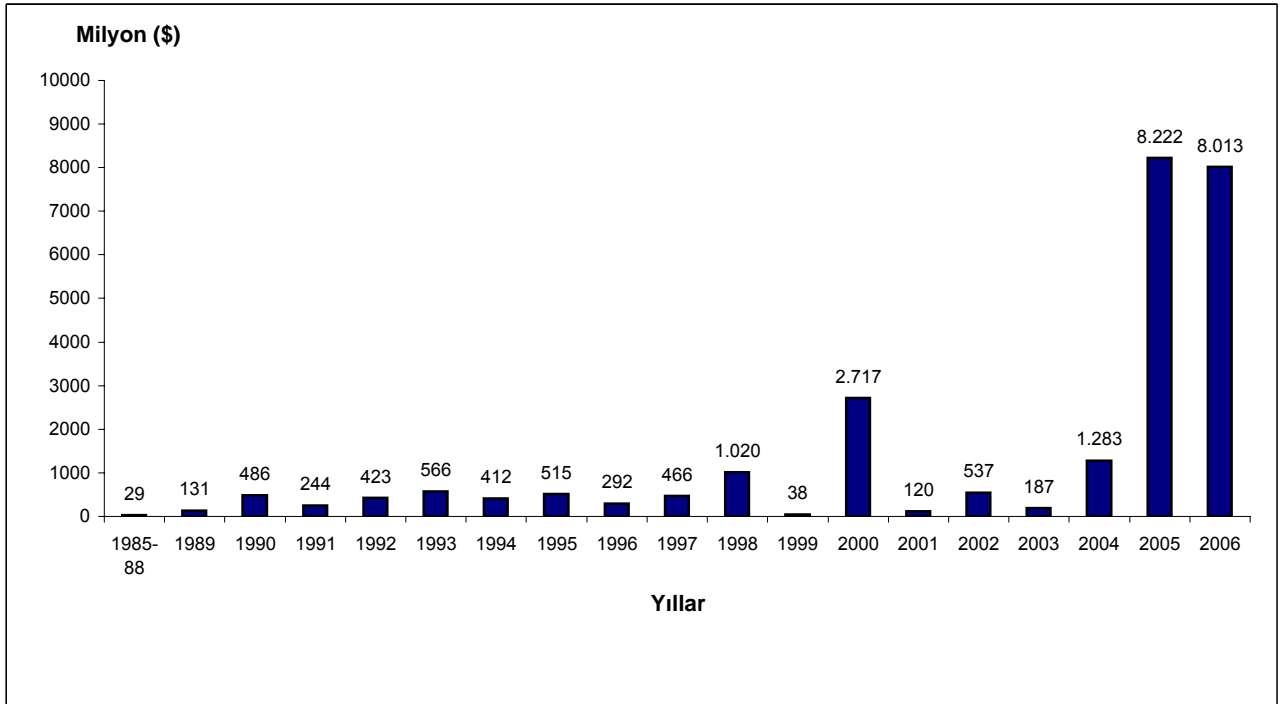
EK 11/5: 1986 - 2006 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ

	1986 - 2004	2005	2006	TOPLAM
	(TL)	(TL)	(TL)	(TL)
- Blok Satış	3.926.793.478	7.054.000.000	7.178.000.000	18.158.793.478
- Tesis/Varlık Satışı	1.493.143.224	404.272.515	622.818.861	2.520.234.600
- Halka Arz	2.860.019.875	273.719.603	207.820.151	3.341.559.629
- İMKB'de Satış	800.819.126	460.234.642	0	1.261.053.768
- Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.368.792	0	0	4.368.792
- Bedelli Devirler	377.823.128	30.013.471	4.155.147	411.991.746
TOPLAM	9.462.967.623	8.222.240.231	8.012.794.159	25.698.002.013

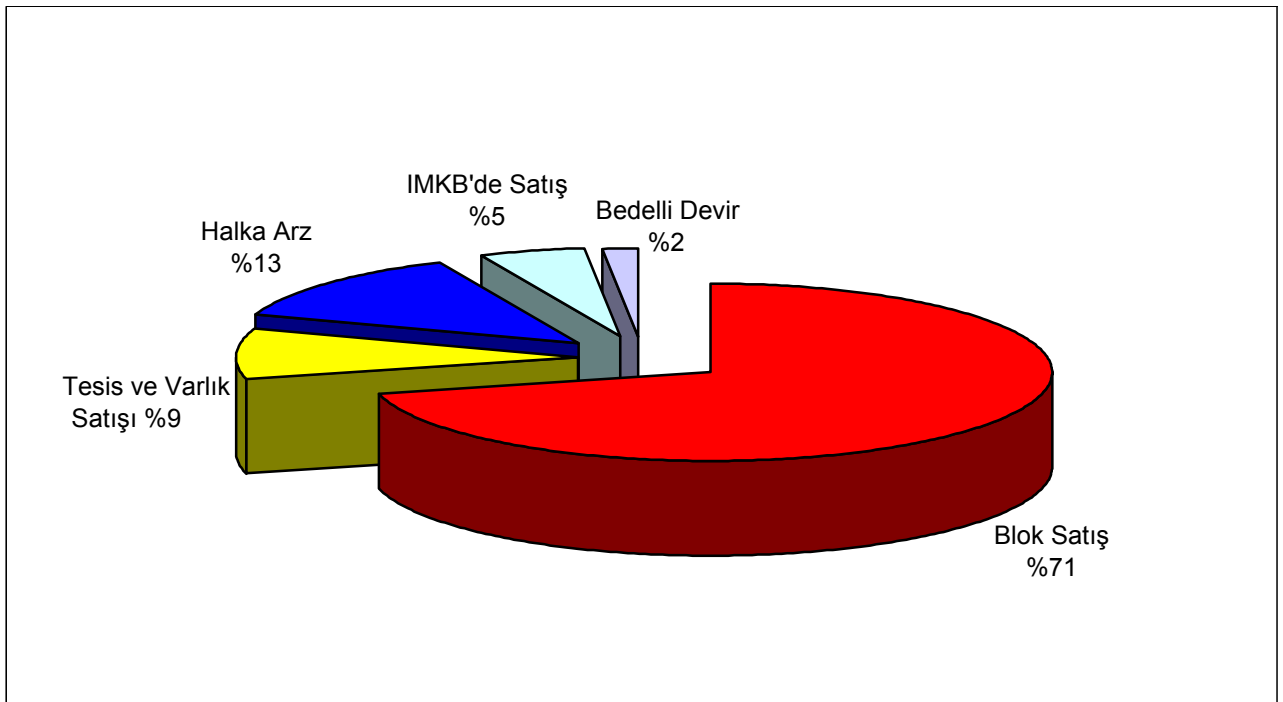
* 1995 uygulamalarına METAŞ'ın rehinli hisse satışı olan 57.900.000 \$ dahil değildir.

* Tablolarda yeralan rakamlar, ilgili yılda gerçekleştirilen uygulama tutarlarını gösteren satış miktarıdır. Bir bölümü vadeli satış biçiminde gerçekleştirilen bu uygulamalara ilişkin net giriş tutarları, dönemler itibarıyla TABLO V/A ve TABLO V/B'de gösterilmektedir.

EK 11/6: YILLAR İTİBARIYLA ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ

YÖNTEMLER İTİBARIYLA ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ

EK 11/7A: KAYNAKLAR

(YTL)

	1986 - 2002	2003	2004	TOPLAM
ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİNDEN TAHSİLAT	2.526.575.282,14	369.056.997,33	1.590.347.707,66	4.485.979.987,13
- Blok Satış Geliri	1.138.478.384,83	54.636.827,31	518.521.507,33	1.711.636.719,47
- Tesis ve Varlık Satış Geliri	206.961.898,59	189.389.027,10	573.110.376,98	969.461.302,67
- Halka Arz Geliri	714.708.925,32	0,00	51.797.464,19	766.506.389,51
- Uluslararası Kurumsal Arz Geliri	309.776.836,20	0,00	175.621.870,44	485.398.706,64
- İMKB'de Satış Geliri	120.980.732,74	121.991.007,72	219.394.642,05	462.366.382,51
- Yarım Kalmış Tesis Satış Geliri	583.270,05	0,00	0,00	583.270,05
- Bedelli Devir	35.085.234,41	3.040.135,20	51.901.846,67	90.027.216,28
REHİNLİ HİSSE SATIŞ GELİRİ	3.729.756,28	0,00	0,00	3.729.756,28
TEMETTÜ GELİRİ	524.604.634,07	102.786.557,59	305.122.079,74	932.513.271,40
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ ANAPARA TAHSİL.	16.882.147,68	22.440.000,00	5.318.641,22	44.640.788,90
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ/TAHVİL FAİZ GEL.	6.345.184,71	1.036.944,45	0,00	7.382.129,16
DİĞER GELİRLER	87.222.714,01	25.115.145,39	20.910.196,32	133.248.055,72
BORÇLANMA	1.819.431.229,61	211.520.845,60	1.865.608.568,20	3.896.560.643,41
- Borçlanma (Borç, Tahvil, Bono v.b.)	1.806.804.188,92	155.000.000,00	1.728.000.000,00	3.689.804.188,92
- Dış Kredi ve Hibe Kullanımı (1)	12.627.040,69	56.520.845,60	137.608.568,20	206.756.454,49
TOPLAM KAYNAKLAR	4.984.790.948,50	731.956.490,36	3.787.307.193,14	9.504.054.632,00

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplara nakit giriş tutarlarını göstermektedir.

(1) Özelleştirme uygulamalarında kullanılmak üzere Dünya Bankası tarafından açılan kredi ile bazı uluslararası kuruluşlardan sağlanan kredi ve hibeden kullanılan tutarlar

KULLANIMLAR

(YTL)

	1986 - 2002	2003	2004	TOPLAM
ÖZ. KAP. KURULUŞLARA İLİŞKİN ÖDEMELER	1.895.024.529,81	562.834.407,32	653.679.255,66	3.111.538.192,79
- Sermaye İştiraki	1.174.793.693,06	340.354.164,98	534.502.279,22	2.049.650.137,26
- Kredi Bıçımında Verilen Borçlar	640.291.103,03	203.829.828,55	55.182.502,00	899.303.433,58
- Sosyal Yardım Zammı Ödemeleri	12.531.740,21	1.711.173,80	0,00	14.242.914,01
- Öz. Bağlı İş Kaybı Tazminatı Ödemeleri	17.355.764,81	11.540.670,00	36.240.653,00	65.137.087,81
- Öz. Sonrası Tazminat v.b. Diğer Personel Ödemeleri	33.391.106,25	4.203.385,67	11.294.143,26	48.888.635,18
- %30 Erken Emeklilik Primi Ödemeleri	5.312.211,80	1.195.184,32	16.459.678,18	22.967.074,30
- Öz. Gelirinden İlgili Kuruluşlara Ödemeleri	11.348.910,65	0,00	0,00	11.348.910,65
ÖZ. UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖDEMELER	20.951.488,69	7.189.016,09	11.473.119,27	39.613.624,05
- Denetim - Danışmanlık Giderleri	7.398.377,52	4.478.921,57	1.932.314,57	13.809.613,66
- İhale İlanı Giderleri	12.344.064,88	2.703.595,82	9.540.804,70	24.588.465,40
- Reklam ve Tanıtım Giderleri	583.067,54	6.498,70	0,00	589.566,24
- İMKB'de Hisse Senedi Alımı Giderleri	625.978,75	0,00	0,00	625.978,75
BORÇ ÖDEMELERİ	1.752.182.722,24	144.334.706,74	2.804.518.633,26	4.701.036.062,24
- Özelleştirme Bono/Tahvil Anapara Geri Ödemesi	1.057.654.219,43	80.501.689,34	2.268.426.567,54	3.406.582.476,31
- Özelleştirme Bono/Tahvil Faiz Ödemeleri	657.565.457,53	63.833.017,40	536.092.065,72	1.257.490.540,65
- Diğer Boçlar Faiz/Kur Farkı/Komisyon ve Vergi Ödemeleri	36.963.045,28	0,00	0,00	36.963.045,28
DİĞER KULLANIMLAR	1.329.037.005,11	17.719.350,89	36.196.709,86	1.382.953.065,86
- Genel Yönetim Giderleri için İdare Bütçesine Aktarılan	26.345.166,49	7.250.000,00	10.701.911,10	44.297.077,59
- Hazine'ye Aktarma	1.273.821.353,97	0,00	0,00	1.273.821.353,97
- Diğer Kullanımlar	28.870.484,65	10.469.350,89	25.494.798,76	64.834.634,30
TOPLAM KULLANIMLAR	4.997.195.745,85	732.077.481,04	3.505.867.718,05	9.235.140.944,94

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplardan nakit çıkış tutarlarını göstermektedir.

EK 11/7B: KAYNAKLAR

(\$)

	1986 - 2002	2003	2004	TOPLAM	(%)
ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİNDEN TAHSİLAT	7.225.913.870	255.053.948	1.133.742.540	8.614.710.358	60,16
- Blok Satış Geliri	3.433.524.969	37.835.412	364.041.684	3.835.402.065	26,78
- Tesis ve Varlık Satış Geliri	539.713.574	127.626.828	418.035.841	1.085.376.243	7,58
- Halka Arz Geliri	1.595.577.653	0	37.011.026	1.632.588.679	11,40
- Uluslararası Kurumsal Arz Geliri	1.004.470.977	0	125.487.718	1.129.958.695	7,89
- İMKB'de Satış Geliri	597.032.954	87.603.360	153.352.134	837.988.448	5,85
- Yarım Kalmış Tesis Satış Geliri	3.567.591	0	0	3.567.591	0,02
- Bedelli Devir	52.026.152	1.988.348	35.814.137	89.828.637	0,63
REHİNLİ HİSSE SATIŞ GELİRİ	60.418.740	0	0	60.418.740	0,42
TEMETTÜ GELİRİ	2.068.136.652	63.122.417	223.290.871	2.354.549.940	16,44
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ ANAPARA TAHSİL.	39.894.000	15.226.799	3.899.638	59.020.437	0,41
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ/TAHVİL FAİZ GEL.	17.658.873	684.595	0	18.343.468	0,13
DİĞER GELİRLER	73.684.040	17.877.941	14.473.127	106.035.108	0,74
BORÇLANMA	1.714.033.813	135.256.507	1.258.150.675	3.107.440.995	21,70
- Borçlanma	1.454.168.932	95.914.093	1.160.364.371	2.710.447.396	18,93
- Dış Kredi ve Hibe Kullanımı (1)	259.864.881	39.342.414	97.786.304	396.993.599	2,77
TOPLAM KAYNAKLAR	11.199.739.988	487.222.207	2.633.556.851	14.320.519.046	100,00

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplara nakit giriş tutarlarını göstermektedir.

(1). Özelleştirme uygulamalarında kullanılmak üzere Dünya Bankası tarafından açılan kredi ile bazı uluslararası kuruluşlardan sağlanan kredi ve hibeden kullanılan tutarlar

KULLANIMLAR

(\$)

	1986 - 2002	2003	2004	TOPLAM	(%)
ÖZ. KAP. KURULUŞLARA İLİŞKİN ÖDEMELER	5.275.955.436	385.909.922	464.473.164	6.126.338.522	44,13
- Sermaye İştiraki	3.648.749.793	234.640.415	369.102.087	4.252.492.295	30,63
- Kredi Biçiminde Verilen Borçlar	1.117.707.226	138.182.259	41.162.410	1.297.051.895	9,34
- Sosyal Yardım Zammı Ödemeleri	56.349.654	1.142.869	0	57.492.523	0,41
- Öz. Bağlı İş Kaybı Tazminatı Ödemeleri	40.972.865	8.278.716	25.565.035	74.816.616	0,54
- Öz. Sonrası Tazminat v.b. Diğer Personel Ödemeleri	78.638.142	2.852.182	7.569.581	89.059.905	0,64
- %30 Erken Emeklilik Primi Ödemeleri	14.944.587	813.481	21.074.051	36.832.119	0,27
- Öz. Gelirinden İlgili Kuruluşlara Ödemeleri	318.593.169	0	0	318.593.169	2,30
ÖZ. UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖDEMELER	239.043.231	4.809.262	8.063.538	251.916.031	1,81
- Denetim - Danışmanlık Giderleri	52.721.307	2.931.207	1.267.548	56.920.062	0,41
- İhale İlanı Giderleri	44.805.807	1.873.305	6.795.990	53.475.102	0,39
- Reklam ve Tanıtım Giderleri	7.272.894	4.750	0	7.277.644	0,05
- İMKB'de Hisse Senedi Alımı Giderleri	134.243.223	0	0	134.243.223	0,97
BORÇ ÖDEMELERİ	1.915.590.286	91.244.402	1.930.621.858	3.937.456.546	28,37
- Özelleştirme Bono/Tahvil Anapara Geri Ödemesi	1.104.467.201	49.832.755	1.564.085.292	2.718.385.248	19,58
- Özelleştirme Bono/Tahvil Faiz Ödemeleri	634.327.571	41.411.647	366.536.566	1.042.275.784	7,51
- Diğer Boçlar Faiz/Kur Farkı/Komisyon ve Vergi Ödemeleri	176.795.514	0	0	176.795.514	1,27
DİĞER KULLANIMLAR	3.528.209.039	12.147.289	25.308.297	3.565.664.625	25,69
- Genel Yönetim Giderleri için İdare Bütçesine Aktarılan	54.126.873	5.019.818	7.504.819	66.651.510	0,48
- Hazine'ye Aktarma	3.403.845.926	0	0	3.403.845.926	24,52
- Diğer Kullanımlar	70.236.240	7.127.471	17.803.478	95.167.189	0,69
TOPLAM KULLANIMLAR	10.958.797.992	494.110.875	2.428.466.857	13.881.375.724	100,00

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplara nakit çıkış tutarlarını göstermektedir.

EK 11/8A: BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR/ I

	BLOK SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ/KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (ABD doları)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
BINAŞ	47,50	47,50	T. KALKINMA VAKFI	29.08.86	373.474
BİGA YEM	40,00	40,00	SİLİVRİ YEM A.Ş.	21.11.86	149.683
BURSA SOĞUK DEPO.	52,00	52,00	BURSA BELEDİYESİ	21.11.86	107.050
YEMTA	20,00	20,00	TARIŞ GN. MDL.	21.11.86	80.187
MANİSA YEM	15,00	15,00	HALİL YURSEVEN	23.07.87	58.411
İSPARTA YEM	15,00	15,00	DR. TURHAN ÖZGÜL	23.07.87	75.935
SAMAŞ	25,00	25,00	TOKAT İL ÖZEL İDARESİ	23.01.87	131.279
ANŞAN - MEDA	88,33	88,33	ATLANTIC IND. LTD.	18.11.88	13.000.000
ESKİŞEHİR YEM	45,00	45,00	ZEYTİNOĞLU HOLDİNG	22.05.89	1.084.421
AKSARAY YEM	40,00	40,00	H. ÖZOT - M. DEMİRAY	23.05.89	457.867
ÇORUM YEM	30,00	30,00	PANKOBİRLİK	25.05.89	120.491
KAYSERİ YEM	13,33	13,33	KAYSERİ YEM FAB. ORT.	30.05.89	84.344
ANKARA ÇİMENTO	99,30	99,30 (1).	SCF	08.09.89	33.000.000
BALIKESİR ÇİMENTO	98,30	98,30 (1).	SCF	08.09.89	23.000.000
PINARHİSAR ÇİMENTO	99,90	99,90 (1).	SCF	08.09.89	25.000.000
SOKE ÇİMENTO	99,60	99,60 (1).	SCF	08.09.89	11.000.000
ADANA KAGIT TORBA	60,00	60,00	ÇİTOSAN MEMUR YRD. DER.	26.04.91	402.065
TURK KABLO	38,00	38,00	NOKIA INT. - FINNISH FUND	17.05.91	11.000.000
GUNEŞ SİGORTA	30,00	30,00	GAN INTERNATIONAL	01.07.91	18.900.000
ORDU SOYA	100,00	100,00	TARIM KRE. KOOP	10.09.91	322.762
ÇAYBANK	49,00	49,00	DERVİŞ TEMEL	29.01.92	2.465.290
İPRAGAZ	49,33	51,00 (3).	PRIMAGAZ A.G	27.01.92	64.066.776
TAT KONSERVE	17,27	17,27	KOÇ HOLDİNG	28.01.92	7.578.534
ÇAMSAN	26,83	26,83	GOKHAN POYRAZ	20.02.92	1.387.817
RAY SİGORTA	49,65	49,65	DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU	08.05.92	10.376.455
POLİNAS	30,00	30,00	ÜLKER GIDA	08.05.92	6.767.253
MEYSU	96,15	96,15	ÜNAL DOĞAN GRUBU	16.07.92	1.229.897
ŞEKER SİGORTA	13,37	13,37	SERT HOLDİNG	06.08.92	918.621
ANKARA HALK EKMEK	3,79	3,79	ANK. B.ŞEHİR BELEDİYESİ	18.08.92	84.072
TURK TRAKTOR	33,73	33,73	KOÇ HOLDİNG	23.09.92	7.683.247
TRAKMAK	45,00	45,00	KOÇ HOLDİNG	23.09.92	3.960.088
GAZİANTEP ÇİMENTO	99,73	99,73	RUMELİ HOLDİNG	03.12.92	52.695.898
İSKENDERUN ÇİMENTO	100,00	100,00	OYAK-H. ÖMER SABANC	02.12.92	61.500.000
TRABZON ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ HOLDİNG	03.12.92	32.551.000
DENİZLİ ÇİMENTO	100,00	100,00 (4).	MODERN ÇİMENTO	04.12.92	70.100.000
ÇORUM ÇİMENTO	99,85	99,85	YİBİTAŞ HOLDİNG	25.12.92	35.000.000
SİVAS ÇİMENTO	100,00	100,00	YİBİTAŞ HOLDİNG	25.12.92	29.400.000
ŞEKERBANK	10,00	10,00	PANKOBİRLİK	22.02.93	3.505.195
TOE	81,35	77,76	SUPER OTO	14.04.93	8.000.000
LADIK ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO	21.04.93	57.598.687
ŞANLURFA ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO	21.04.93	57.405.988
BARTIN ÇİMENTO	99,78	99,78	RUMELİ ÇİMENTO	06.05.93	20.568.669
AŞKALE ÇİMENTO	100,00	100,00	ERÇİMSAN	17.06.93	31.158.000
BANDIRMA YEM LTD.	24,62	24,62	BANDIRMA SOĞ.HAVA T.A.Ş	15.11.93	374.721
KARS YEM A.Ş.	37,07	37,07	LUTFU KARAMAN ve 14 çalışanı	17.11.93	85.080
AEG - ETİ A.Ş.	11,11	11,11	AEG Aktiengesellschaft	10.12.93 (5).	2.199.542
İSTANBUL DEMİR ÇELİK	40,00	40,00	BİRLİK İNŞ. MAD. A.Ş.	10.12.93 (6).	164.345
GUNEYSU	67,31	67,31	AYŞE BALCI	24.02.94	333.058
LAYNE-BOWLER	4,17	4,17	KONYA ŞEKER FAB. A.Ş	20.04.94	6.912
SİVAS YEM	3,57	3,57	HALUK DİNÇER	01.06.94	361
HASCAN GIDA	3,40	3,40	ALİ BAYSAL	02.06.94	6.531
TOROS İLAÇ PAZ.	25,00	25,00	TEKNİK SERVİS TIC. A.Ş.	21.06.94	64.668
AEG - ETİ	27,85	27,85	AEG Aktiengesellschaft	21.06.94	5.871.330
ALTEK	30,00	30,00	ANMAK HOLDİNG	22.06.94	560.000
ÇEŞTAŞ	2,29	2,29	ÇUKUROVA ELEKTRİK A.Ş	23.06.94	8.069
ÇANAKKALE SERAMİK	5,80	5,80	İBRAHİM BODUR HOLDİNG	29.12.94	887.402
PANCAR MOTOR	16,00	16,00	PANKOBİRLİK	29.12.94	15.650
PAN TOHUM İSLAH	43,93	43,93	ŞEKER SAN. MENSUP. VAKFI	02.01.95	129.242
AROMA BURSA MEYVE SUL	9,17	9,17	Çalışanlar / ÖMER DURUK	04.01.95	136.019
FRUKO - TAMEK	15,66	15,66	TAMEK HOLDİNG	23.01.95	1.724.818
ARA TOPLAM (1)					716.917.204

(1): Satış sözleşmesinde satılan hisselerin en az %40'ının, satış tarihinden itibaren 5 yıl içinde SCF tarafından halka arz edileceği hükme bağlanmıştır. Ancak satış işlemi Danıştay'ın 25.12.1991 tarihli kararı ile iptal edilmiştir, daha sonra Bakanlar Kurulu tarafından 27.4.1992 tarihinde sözkonusu kararın geriye yürütülemeyeceği konusunda prensip kararı alınmıştır. Bu nedenle, satılan hisselerin halka arzı işlemi 27.4.1992 tarihinden itibaren 5 yıl içinde gerçekleştirilecektir

(2): Temmuz 1986'da 10 yıl süre ile net karın %80'inin tahsil edilmesi koşulu ile imzalanan satış sözleşmesi iptal edilmiş ve Eylül 1991'de 1.5 milyar TL bedel üzerinden y bir sözleşme imzalanmıştır.

(3): İPRAGAZ'da %1.67 oranında hisse sahibi olan gerçek kişilerin vekil tayin ettiği Türkiye Petrolleri A.O. ile KOİ arasında 16 Eylül 1991 tarihinde imzalanan protokol satışa konu hisse oranı, "yönetim hissesi" olan %51'e tamamlanmıştır

(4): Satış sözleşmesi uyarınca satılan hisselerin %49'a kadar, satış tarihinden itibaren 4 yıl içinde Modern Çimento tarafından halka arz edilecektir

(5): Alıcı firmamın teklifi peşin 3.750.000 DM olup bu tutar, sözleşme imza tarihindeki M.B. döviz satış kuru üzerinden TL'ye, aynı tarihteki çapraz kur üzerinden de ABD Doları'na çevrilmiştir.

(6): Alıcı firma peşin 2.285.075.923 TL tutarındaki satış bedeline ilaveten, İDÇ'nin 1991 ve 1992 yıllarına ilişkin temettü ve kurumlar vergisi istinasi borcu olan toplam 758.245.077 TL'yi sözleşme tarihinde ödemiştir

EK 11/8B: BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR / II

	BLOK SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ/KURULUŞ	SATIŞ	
	TARİHİNDEKİ	SATILAN		TARİHİ	BEDELİ
	PAY (%)	PAY (%)		(ABD doları)	
TAMEK GIDA	5,54	5,54	TAMEK HOLDING	23.01.95	184.802
MEKTA	28,00	28,00	TAMEK HOLDING	23.01.95	12.320
KONYA ŞEKER	24,00	24,00	Konya-İlgin-Ereğli Pan. Ekici. Bir.	02.02.95	9.845.669
NIMSA	97,80	97,80	MEYEP Marketing A.Ş.	31.03.95	600.000
HAVAŞ	100,00	60,00	YAZEKS A.Ş.	17.04.95	36.000.000
SUNTEK	39,00	39,00	SERİM SUNGURUĞLU	07.08.95	38.585
ADİYAMAN ÇİMENTO	100,00	100,00	TEKSKO GİYİM SAN. A.Ş.	16.08.95	52.500.000
KUMAŞ	99,74	99,74	ZEYTINOĞLU HOLDING A.Ş.	28.09.95	108.100.000
SUMERBANK	100,00	100,00	IPEKS TEKSTİL SAN. A.Ş.	17.10.95	103.460.000
KOYTAŞ	85,59	85,59	A.B.G. Ortak Girişimi	28.11.95	150.000
ÇINKUR	98,41	98,41	K.M.M. Kayseri Maden Metal A.Ş.	22.05.96	14.000.000
ELAZIG ÇİMENTO	99,89	99,89	OYAK / GAMA A.Ş.	12.06.96	27.850.000
VAN ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO A.Ş.	12.06.96	24.500.000
LALAPAŞA ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO A.Ş.	14.06.96	125.890.000
KARS ÇİMENTO	100,00	100,00	ÇİMENTAŞ GRUBU	18.06.96	22.250.000
GUMUŞHANE ÇİMENTO	95,46	95,46	PREKON İNŞAAT SAN. A.Ş.	05.07.96	3.500.000
ERGANI ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO SAN. A.Ş.	03.04.97	46.700.000
PETLAS	99,97	99,97	KOMBASSAN HOLDING A.Ş.	06.05.97	35.750.000
ÇEMAŞ	49,60	49,60	İŞIKLAR HOLDING A.Ş.	06.05.97	2.150.000
ÇİMHOL	30,42	30,42	İŞIKLAR HOLDING A.Ş.	06.05.97	900.000
ANADOLUBANK	100,00	100,00	MEHMET RUŞTU BAŞARAN	07.05.97	69.500.000
FILYOS ATEŞ TUGLASI	100,00	100,00	Zonguldak Yatırım Makinaları A.Ş.	13.05.97	18.150.000
DENİZBANK	100,00	100,00	ZORLU HOLDING	29.05.97	66.000.000
BOZUYUK SERAMİK A.Ş.	100,00	100,00	ERCAN MADENCİLİK A.Ş.	01.10.97	12.000.000
KURTALAN ÇİMENTO	100,00	100,00	CANLAR OTO İNŞ. SAN. VE TIC. A.Ş.	09.01.98	28.100.000
ETİBANK	100,00	100,00	MEDYA-İPEK HOLDING A.Ş.	02.03.98	155.500.000
HAVAŞ	40,00	40,00	TURGAY CİNER	30.03.98	27.100.000
SIVAS DEMİR ÇELİK İŞL.	99,99	99,99	SIVAS SAN. YATIRIM VE TIC. A.Ş.	24.04.98	6.655.000
KONYA KROM MAN. A.Ş.	100,00	100,00	KONYA SELÇUKLU SAN. TIC. A.Ş.	05.06.98	40.700.000
YARIMÇA PORSELEN	100,00	100,00	EVYAP SAN. TIC. A.Ş.	09.07.98	30.500.000
ÇANTAŞ	25,00	25,00	AHMET YILDIZ	01.03.00	101.000
TUNGAŞ	15,00	15,00	FENİŞ YEM SAN. VE TIC. A.Ş.	01.03.00	130.000
ANKARA HALK EKMEK	0,01	0,01	BELYA-ANK. BAS. YAY. A.Ş.	01.03.00	5.150
OBITAŞ	16,74	16,74	T. HALK BANKASI PERS. YRD. VAK.	01.03.00	16.000
PANCAR EKİCİLERİ BİR.	10,00	10,00	ŞEKERBANK T.A.Ş.	22.03.00	20.500
MAKSAN	2,50	2,50	REHA TEMİZEL	24.03.00	47.000
DENİZ NAKLIYATI T.A.Ş.	99,99	99,99	ARMATORLER DEN. VE NAK. A.Ş.	24.03.00	59.000.000
LİMAN İŞL.VE NAK.	0,85	0,85	EGELİM EGE LİMAN HİZ. A.Ş.	29.03.00	150.000
MAN KAMYON OTO	0,37	0,37	AHMET UYGURMEN	29.03.00	75.000
DOSAN KONSERVE	0,04	0,04	UNILEVER HOLDING A.Ş.	30.03.00	50.000
BALIKESİR PAM. DOK.	1,25	2,18 (1)	A. RONA YIRCALI	03.04.00	3.050
AYDIN TEKSTİL İŞL.**	0,01	0,02 (2)	AYFER YUKSEL	04.04.00	7.400
ULFET GIDA	0,68	0,68	AYFER YUKSEL	04.04.00	7.460
KASTAŞ KARADENİZ ÇİM.	0,01	0,01	AYFER YUKSEL	04.04.00	905
OYTAŞ İÇ VE DIŞ TIC.	0,05	0,05	AYFER YUKSEL	04.04.00	18.500
MARS TİCARET	3,33	3,33	AYFER YUKSEL	04.04.00	1.300
CEYHAN SAN. TIC.	0,04	0,04	AYFER YUKSEL	04.04.00	1.400
GUVEN SIGORTA	99,91	99,91	TARIM KREDİ KOOP. MRK. BİR.	04.04.00	11.400.000
TOE TURK OTO.	10,31	10,31	YAPI VE TIC. A.Ş.	05.04.00	160.000
ANKARA T. SIG. ŞİR.	84,51	84,51	POLIS BAKIM VE YARD. SANDIĞI	20.04.00	6.250.000
EGE ET MAM.	7,71	7,71	ÇİPAŞ A.Ş.	05.05.00	47.500
IMSA	1,01	1,01	ELIT ELEKT. CIH. A.Ş.	09.05.00	3.500
METAL KAPAK	18,66	18,66	HAS HOLDING A.Ş.	09.05.00	8.700
TUSTAŞ	63,87	63,87	EKBER TOPAL	25.08.00	460.000
ETUDAŞ	18,76	18,76	ERBAYSU YEM SAN. LTD	28.08.00	51.500
ASIL ÇELİK	96,60	96,60	YAZICI-GURİŞ-PARSAN	29.08.00	131.000.000
ROSS-Breeders-KOY-TUR	20,00	20,00	KOY-TUR HOLDING A.Ş.	29.08.00	251.000
AYMAR YAG	11,06	11,06	UNILEVER SAN. VE TIC. A.Ş.	31.08.00	905.000
TOROS GÜBRE	14,48	14,48	TEKFEN SAN. YAT. A.Ş.	09.10.00	8.500.000
OLGUN ÇELİK	15,00	15,00	HALK BANK PERS. YRD. VAKFI	23.11.00	800.000
TAKSAN	100,00	100,00	HESFİBEL FIB.OP. ve EL.SAN.TIC.A.Ş.	20.06.03	10.000.000
GEKKUNSAN	99,99	99,99	TEKNOLOJİ MUH. İNŞ. TIC. SAN. A.Ş.	17.12.03	3.350.000
ESGAZ	100,00	100,00	KOLIN İNŞ. TUR. SAN. ve TIC. A.Ş.	10.03.04	43.000.000
ETİ BAKIR A.Ş.	100,00	100,00	CE-KA İNŞ. MAK. MAD. SAN. TIC. A.Ş.	12.04.04	21.879.000
ARA TOPLAM (II)					1.366.287.241

(1) Şirketin Özelleştirme İdaresinde bulunan kamu payı % 1.25 olup, Sümer Holding A.Ş.'de bulunan % 0.93 hissesi ile birlikte toplam % 2.18'i özelleştirilmiştir

(2) Şirketin Özelleştirme İdaresinde bulunan kamu payı % 0,0015 olup, Sümer Holding A.Ş.'de bulunan % 0.0279 hissesi ile birlikte toplam % 0.02'i özelleştirilmiştir

EK 11/8C: BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR / III

	BLOK SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ/KURULUŞ	SATIŞ	
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)		SATIŞ TARİHİ	BEDELİ (ABD doları)
DİV-HAN A.Ş.	100,00	100,00	ERDEMİR	15.04.04	28.500.000
BURSAGAZ	100,00	100,00	ÇALIK ENERJİ SAN. TİC. A.Ş.	19.04.04	120.000.000
AMASYA ŞEKER FAB. A.Ş.	15,00	15,00	S.S. AMASYA PANCAR EK. KOOP.	11.08.04	1.250.000
ETİ GÜMÜŞ A.Ş.	100,00	100,00	KSS MAD. İNŞ. TUR. SAN. ve TİC. A.Ş.	13.08.04	41.200.000
ETİ KROM A.Ş.	100,00	100,00	YILDIRIM DIŞ TİCARET PAZ. A.Ş.	14.09.04	58.050.000
ÇAYELİ BAKIR İŞL. A.Ş.	45,00	45,00	INMET MADENCİLİK A.Ş.	23.09.04	49.250.000
BET KÜTAHYA ŞEKER	56,00	56,00	TORUNLAR GIDA SAN.TİC.A.Ş.	08.10.04	23.820.000
ETİ ELEKTROMETALURJİ	100,00	100,00	AKSU MAD. SAN. TİC. A.Ş.	25.10.04	15.320.000
ATAKÖY TUR. TES.TİC.A.Ş.	58,59	58,59	DATİ DENİZCİLER TUR. İNŞ. A.Ş.	28.02.05	33.697.808
ATAKÖY OTELCİLİK A.Ş.	56,49	56,49	DATİ DENİZCİLER TUR. İNŞ. A.Ş.	28.02.05	62.796.764
ATAKÖY MARİNA VE YAT İ	15,07	15,07	DATİ DENİZCİLER TUR. İNŞ. A.Ş.	28.02.05	23.755.428
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş.	100,00	100,00	CE-KA İnş. Mad. San. ve Tic. A.Ş.	29.07.05	305.000.000
KTHY	50,00	50,00	ADA HAVACILIK ve TAŞ. A.Ş.	09.09.05	33.000.000
T. TELEKOM *	100,00	55,00	OGER Telecoms O.G.G.	14.11.05	6.550.000.000
ADAPAZARI ŞEKER FAB. A.	94,09	94,09	S.S. ADAPAZARI PANCAR EK. KOOP.	15.11.05	45.750.000
BAŞAK SİGORTA A.Ş.	56,67	56,67	GROUPAMA INTERNATIONAL	16.05.06	204.376.800
BAŞAK EMEKLİLİK A.Ş.	41,00	41,00	GROUPAMA INTERNATIONAL	16.05.06	63.623.200
ARA TOPLAM (III)					7.659.390.000
BLOK SATIŞ TOPLAMI					9.742.594.445

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir. ABD Doları ve DM cinsinden teklif tutarlarının TL'ye çevrilmesinde M.B. döviz satış kuru ve efektif satış kuru, DM cinsinden teklif tutarlarının ABD Doları'na çevrilmesinde M.B. çapraz kuru, TL cinsinden teklif tutarlarının ABD Doları'na çevrilmesinde M.B. döviz alış kuru kullanılmıştır. Kullanılan kurlar, sözleşme imza tarihindeki değerlerdir.

* 14.6.1995 tarihinde 4046 sayılı Kanun çerçevesinde hisseleri özelleştirme kapsamına alınarak Özelleştirme İdaresi'ne devrilen Türk Telekom, bu işlem 28.2.1996 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmesi sonucu kapsamdan çıkarılmıştır. Şirketin özelleştirme çalışmaları 406 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülmüştür. Şirketin %100 oranındaki Hazine'ye ait hisselerin %55'lik bölümünün devri, diğer özelleştirme uygulamalarından farklı olarak, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı üyelerinden oluşan bağımsız değer tespit ve ihale komisyonları tarafından yürütülmüştür. Tabloya bilgi amaçlı konulmuştur.

**EK 11/9: HALKA ARZ+ BLOK SATIŞ YOLUYLA
ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR**

	BLOK SATIŞ veya HALKA ARZ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN veya HALKA ARZ EDİLEN KAMU PAYI (%)	SATIN ALAN KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	BLOK SATIŞ veya HALKA ARZ BEDELİ (\$)	HALKA ARZ BAŞVURU SAYISI
AFYON ÇİMENTO						
- Blok Satış	99,60	51,00	SCF	08.09.1989	13.000.000	
- Halka Arz	48,60	39,87	Halka Arz	21-26.03.1991	8.422.698	12.591
TOFAŞ OTO TİC.						
- Blok Satış	39,00	16,00	FİAT AUTO S.p.A.	22.02.1991	13.203.441	
- Halka Arz	23,00	1,36	Halka Arz	13-14.06.1991	966.248	3.147
NİĞDE ÇİMENTO						
- Halka Arz	99,84	12,72	Halka Arz	13-14.05.1991	2.647.286	1.125
- Blok Satış	87,12	87,10	OYAK-SABANCI	23.03.1992	22.500.000	
ÇUKUROVA ELEKT.						
- Halka Arz	18,65	5,45	Halka Arz	16-17.04.1990	38.829.409	22.184
- Blok Satış	11,50	11,25	RUMELİ ELEKT.	16.02.1993	81.096.791	
KEPEZ ELEKTRİK						
- Halka Arz	42,05	8,14	Halka Arz	16-17.04.1990	9.390.359	8.320
- Blok Satış	25,39	25,39	RUMELİ ELEKT.	16.02.1993	33.158.988	
NETAŞ						
- Blok Satış	49,00	20,00	NTL	01.03.1993	26.000.000	
- Halka Arz	29,00	7,75	Halka Arz	3-5.11-12.3.1993	8.723.623	4.897
GIMA						
- Halka Arz	54,68	4,15	Halka Arz	3-4.06.1991	406.902	283
- Blok Satış	50,38 *	94,05	BİLFER-DEDEMAN	02.03.1993	21.787.413	
TELETAŞ						
- Halka Arz	40,00	22,00	Halka Arz	29.02-2.03.1988	13.090.225	41.695
- Blok Satış	18,00	18,00	ALCATEL B.V.	19.08.1993	21.002.400	
USAŞ						
- Blok Satış	100,00	70,00	SAS	11.08.1989	14.450.000	
- Halka Arz	30,00	30,00	Halka Arz	20-22.10.1993	15.205.871	4.672
PETROL OFİSİ A.Ş.						
- Halka Arz	100,00	4,02	Halka Arz	27-29.5.1991	14.386.888	17.206
- Blok Satış	93,30	51,00	İŞ DOĞAN A.Ş.	21.07.2000	1.260.000.000	
- Halka Arz	42,30	16,50	Halka Arz	27.02-15.03.2002	168.371.170	51.470
ERDEMİR						
- Halka Arz	50,68	2,93	Halka Arz	9-10.04.1990	53.105.711	33.953
- Blok Satış	46,12	46,12	OYAK	27.02.2006	2.770.000.000	
TUPRAŞ						
- Halka Arz	100,00	1,66	Halka Arz	27-29.5.1991	6.036.589	15.456
- Halka Arz	96,42	30,65	Halka Arz	5-7.4.2000	1.104.520.664	369.566
- Blok Satış	51,00	51,00	ENERJİ YAT. A.Ş.	26.01.2006	4.140.000.000	
TOPLAM					9.860.302.676	167.590
Halka Arz					1.444.103.643	
Blok Satış					8.416.199.033	

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir.

* : Gima'daki % 50.376 KOİ hissesi, bu kuruluşta bulunan ve satış yetkisi KOİ'ye verilen Sanayii ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ne ait % 43.672 oranındaki hisselerle birlikte toplam % 94.048 oranı üzerinden satılmıştır.

- 1) Halka arz edilen kamu payı, şirketlerin toplam sermayeleri üzerinden hesaplanmıştır.
- 2) Beher hisse satış fiyatları, 1000 TL nominal değerinde hisse senedi fiyatlarını göstermektedir.
- 3) ABD Doları cinsinden teklif tutarları satış tarihindeki T. C. Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden TL'ye, TL cinsinden alınan teklif tutarları ise satış tarihindeki döviz alış kuru üzerinden ABD Dolarına çevrilmiştir.

EK 11/10: HALKA ARZ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR

	HALKA ARZ TARİHİNDEKİ PAY (%)	HALKA ARZEDİLEN KAMU PAYI (%)	HALKA ARZ TARİHİ	TOPLAM SATIŞ TUTARI (₺)	BAŞVURU SAYISI
ARÇELİK	13,32	5,83	30.4/1.5.1990	19.890.196	12.618
BOLU ÇİMENTO	34,50	10,38	30.4/1.5.1990	8.268.150	8.157
ÇELİK HALAT	19,42	13,25	30.4/1.5.1990	7.750.179	6.517
PETKİM	99,97	8,08	18-29.6.1990	150.617.183	76.119
KONYA ÇİMENTO	39,87	31,13	24-25.10.1990	17.663.979	6.396
ÜNYE ÇİMENTO	49,21	2,86	1-2.11.1990	927.162	281
MARDİN ÇİMENTO	46,23	25,46	22-23.11.1990	9.161.501	1.280
THY (I)	100,00	1,55	29.11-7.12.1990	4.976.165	2.488
ADANA ÇİM. (A)	23,86	17,16	18-20.2.1991	25.162.623	3.355
ADANA ÇİM. (C)	23,42	17,16	18-20.2.1991	2.795.847	3.355
MİGROS	42,22	36,40	25-26.2.1991	5.609.246	3.951
DİTAŞ	14,77	2,51	6-7.5.1991	219.411	1.263
TOFAŞ TÜRK (I)	23,13	0,85	13-14.6.1991	6.119.572	3.147
TOFAŞ TÜRK (II)	21,13	16,80	4-7.3.1994	332.824.239	801
T. İŞ BANKASI (C)	12,30	12,29	4-6.5.1998	632.651.612	80.978
THY (II)	98,17	23,00	1-3.12.2004	191.279.167	29.280
PETKİM	88,86	34,50	13-15.04.2005	273.719.603	23.054
THY (III)	75,18	28,75	16-18.05.2006	207.820.151	10.757
TOPLAM				1.897.455.986	273.797

- * PETKİM hisse senetlerinin halka arzı sırasında, daha önce 1987 yılında ihraç edilen PETKİM tahvili sahiplerine ayrı bir imkan tanınmış ve beher hisse 2.250 TL'den satılmıştır. Bu çerçevede PETKİM tahvili sahibi 1.762 kişiye yaklaşık 62 milyar TL tutarında hisse senedi satışı gerçekleştirilmiştir.
- ** Beher hisse satış fiyatı, indirim oranına göre 23.400 TL ile 26.000 TL arasında değişmektedir.
- *** Beher hisse satış fiyatı, indirim oranına göre 26.350 TL ile 31.000 TL arasında değişmektedir.
- **** Beher hisse satış fiyatı, indirim oranına göre 6.975 TL ile 6.277 TL arasında değişmektedir.
- ***** Beher hisse satış fiyatı, indirim oranına göre 5,45 ile 5,90 YTL arasında değişmektedir.

1 Halka arz edilen kamu payı, şirketlerin toplam sermayeleri üzerinden hesaplanmıştır.

2 Beher hisse satış fiyatları, 1000 TL nominal değerde hisse senedi fiyatlarını göstermektedir.

3 Adana Çimento A ve C grubu hisse senetleri, TOFAŞ Oto Ticaret ve TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası hisse senetleri ile TÜPRAŞ ve POAŞ hisse senetleri birlikte ve birebir oranında halka arz edilmiştir.

EK 11/11A: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER -1

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
YEM SANAYİİ A.Ş.					
Tavşanlı Yem San. A.Ş.	4,83	4,83	Mustafa Nadir Uysal	14.04.1993	16.359
Balıksan A.Ş.	15,00	15,00	Yavuz Ali Oğuz	14.04.1993	20.158
Çukoyem Ltd. Şti	4,00	4,00	Ceyhan San. Tic. İşl. A.Ş.	15.04.1993	6.834
Çaycuma Yem Fabrikası	-	-	Yurtbay Ltd. Şti.	23.07.1993	1.133.088
Adıyaman Yem Fabrikası	-	-	Güçlü Yem San. ve Tic. A.Ş.	01.11.1993	478.136
Korkuteli Yem Fabrikası	-	-	Korkutelim Yem San.A.Ş.	02.11.1993	919.762
Samsun Yem Fabrikası	-	-	Samsun Yem San. A.Ş.	02.11.1993	3.219.168
Acıpayam Yem Fabrikası	-	-	Acıpayam Yem San. A.Ş.	03.11.1993	801.847
Bursa Yem Fabrikası	-	-	Van-Er Gıda San. Ltd. Şti.	03.11.1993	2.061.893
Çankırı Yem Fabrikası	-	-	Çan-Yem Çankırı Yem A.Ş.	03.11.1993	878.214
Devrekani Yem Fabrikası	-	-	Oruçoğlu Ltd. Şti.	03.11.1993	480.000*
Elazığ Yem Fabrikası	-	-	Elazığ Yem San. A.Ş.	03.11.1993	1.039.176**
Göksun Yem Fabrikası	-	-	Befa İnş. Tic. San.A.Ş.	03.11.1993	916.397
Yatağan Yem Fabrikası	-	-	Yatağan Yem San. A.Ş.	03.11.1993	1.374.596
Konya Yem Fabrikası I	-	-	Hüsnü Özbey Mad.Ltd.	12.11.1993	377.119
Konya Yem Fabrikası II	-	-	Hüsnü Özbey Mad.Ltd.	12.11.1993	1.583.898
Uşak Yem Fabrikası	48,00	48,00	Mahmut Özgöbek	16.11.1993	676.065
Kızıltepe Yem Fabrikası	-	-	Karaboğa A.Ş.	20.04.1994	47.485
Adapazarı Yem Fabrikası	-	-	Yılmaz Trans Gıd. Mad. A.Ş.	21.04.1994	100.000
Erzurum Yem Fabrikası	-	-	Has Nur Yem San. Ltd. Şti.	21.04.1994	215.129
Siirt Yem Fabrikası	-	-	Refik Kızılay	21.04.1994	32.519
Diyarbakır Yem Fabrikası	-	-	Arık Kardeşler Yem Ltd	22.04.1994	315.886
Tunceli Yem Fabrikası	-	-	Feniş Yem San. Tic. A.Ş.	22.04.1994	67.468
Tatvan Yem Fabrikası	-	-	Rona Otomotiv Koll. Şti.	22.04.1994	109.636
Malatya Arsası	-	-	Zübeyde Gündoğdu	11.05.1994	385
Van Yem San. Fabrikası	-	-	Van Yem San. A.Ş.	12.05.1994	286.329
İstanbul Yem Fabrikası	-	-	Jet Ulusal Gıda San. A.Ş.	13.05.1994	3.438.894
Kırklareli Yem Fabrikası	-	-	Tar.Kre.Koop.Merkez Bir	16.01.1995	577.574
Hilvan Yem Fabrikası	-	-	Osman Baysal	28.02.1995	25.371
Muş Yem Fabrikası	-	-	Ahmet Alak	03.04.1995	217.324
YEM'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					21.416.710
ÇİNKÜR Çinko Kurşun Metal San. A.Ş.					
Celaldağ Maden Sahası Ruhsat Devri			Arıtış Madencilik Ltd.	20.06.1995	77.172
Pozantı Maden Sahası Ruhsat Devri			İbrahim Doğan	20.06.1995	784
Koyulhisar Maden Sahası Ruhsat Devri			Menka A.Ş.	25.08.1995	11.879
ÇİNKÜR'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					89.835
SİVAS Demir Çelik T.A.Ş.					
Ankara - Gaziosmanpaşa'da Bir Daire			Yavuz Özen	07.09.1995	237.419
SİVAS DEMİR ÇELİK'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					237.419
TESTAŞ T. ELEK. SAN.A.Ş.					
Aydın Tesisleri			Tawain Firstohm Aydın Elek.A.Ş.	20.12.1995	1.150.000
TESTAŞ'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					1.150.000
TÜRK HAVA YOLLARI					
3 Adet B-727 Tipi Uçak			Top Air Havacılık Tic. ve San. A.Ş.	29.03.1996	9.000.000
USAŞ Hissesi	11,25	6,00	IMKB satışı	Kas.-Ara. 2003	3.815.925
9 Lojman	-	-	Muhtelif	15.11.2003	890.115
2 Lojman	-	-	Muhtelif	16.02.2004	233.987
USAŞ Hissesi	7,75	3,00	IMKB satışı	Şus-Aralık.2005	4.828.427
USAŞ Hissesi	6,00	3,00	IMKB satışı	19-25.01.2006	5.181.739
THY VARLIKLARI TOPLAMI					23.950.193
DENİZ NAKLİYATI T.A.Ş.					
3 Tanker	-	-	Beşiktaş Den. San. A.Ş.	18-22.8.1995	12.980.000
Üsküdar Binası	-	-	Vadim İnş. Taah.ve Tic. A.Ş.	30.07.1998	16.250.000
DENİZ NAKLİYATI'NA AİT VARLIKLAR TOPLAMI					29.230.000

(*) : Devrekani Yem Fabrikası, ABD Doları üzerinden satılmıştır. 480.000 \$ tutarındaki teklifin TL değeri, satış tarihindeki T.Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış

kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(**): Alıcı Firmanın Elazığ Yem Fabrikası için verdiği teklif 1.761.300 DM'dir. Bu tutar, satış tarihindeki T. Cumhuriyet Merkez Bankası DM döviz satış kuru üzerinden

TL'ye ve aynı tarihteki çapraz kur üzerinden ABD Doları'na çevrilmiştir.

EK 11/11B: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 2

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (S)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
T. SÜT ÜRÜNLERİ A.Ş.					
Izmir-Tire Süt Top. Merk	-	-	Levent Yatkın	10.05.1993	51.750
Çatalca Süt Top. Merk	-	-	Z. Yücel - A. Hasbayran	13.05.1993	67.912
Denizli Acıpayam Arsas	-	-	Dr. İsa Tuzcu	16.07.1993	40.277
Adana Süt ve Mam. İşl	-	-	Seytaş A.Ş.	20.07.1995	1.264.394
Afyon Süt Mam. İşl	-	-	Afyon Gıda San	20.07.1995	903.138
Amasya Süt ve Mam. İşl	-	-	Oğraş Top.San.Ltd.Şti	20.07.1995	563.749
Bayburt Süt ve Mam. İşl	-	-	Vural Işası	20.07.1995	419.429
Çan Süt Mam.İşl.	-	-	Tikveşli A.Ş.	20.07.1995	361.255
Çankırı Süt ve Mam. İşl	-	-	Aytaç Dış Tic.Yat.San.A.Ş	20.07.1995	473.549
Erzincan Süt ve Mam. İşl	-	-	Asır A.Ş.	20.07.1995	360.799
Erzurum Süt ve Mam.İşl	-	-	Özatalay İnş.Tur.Tic.Ltd	20.07.1995	405.899
Eskişehir Süt ve Mam.İşl	-	-	Mis Süt A.Ş.	20.07.1995	901.998
Havsa Süt Mam.İşl	-	-	Trakyabirlik	20.07.1995	1.443.197
Siverek Süt İşl.	-	-	Ali Murat Bucak	20.07.1995	135.300
Yatağan Süt işl	-	-	Bodrum Su Ürün. Paz.Ltd.Şti	20.07.1995	721.598
Yüksekova İşl.	-	-	Şükrü Acar	20.07.1995	112.750
Trabzon İşletmesi	-	-	Demçay A.Ş	20.07.1995	812.825
Solaklı Süt Top.Mer	-	-	Cuma Şanlıyur	26.07.1995	89.174
Sinop Süt ve Mam.İşl	-	-	Recep Özdemir	28.07.1995	378.712
Balıkesir Süt ve Mam. İşl	-	-	Mar Tüketim Mad. İth.İhrac.A.Ş	31.07.1995	3.208.556
Burdur Süt ve Mam.İşl	-	-	Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	2.696.078
Izmir Süt ve Mamülleri İşl	-	-	Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	6.795.900
Lalahan Süt ve Mam.İşl	-	-	Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	2.450.980
Muş Süt ve Mam.İşl.	-	-	Muş Ovası Süt Ur.San.Tic.A.Ş	01.08.1995	122.111
Adilcevaz Süt ve Mam.İşl	-	-	Adilcevaz Sulama Kooperatif	04.08.1995	165.366
Ceylanpınar Arsas	-	-	Veysi Göllü - Ahmet Güntekir	04.08.1995	88.195
Aksaray Süt ve Mam.İşl	-	-	Aksaray Aksüt Mam.Ltd.Şti	08.08.1995	854.626
Sivas Süt ve Mam.İşl	-	-	Fah-Sel sanayi Ürünleri Ltd.Şti	08.08.1995	396.634
Şebinkarahisar Arsas	-	-	Unsal Uluçeçen	10.08.1995	48.025
Elazığ Süt ve Mam.İşl	-	-	Elsüt A.Ş.	16.08.1995	466.972
İstanbul Süt ve Mam.İşl	-	-	Süt End.Kuruluşları A.Ş	29.08.1995	29.740.088
SEK isim hakkı	-	-	Süt End.Kuruluşları A.Ş	29.08.1995	7.958.615
Bolu Süt ve Mam.İşl.	-	-	Abant Süt Ortak Girişim	31.08.1995	1.484.021
Tunceli Süt Toplama Mer	-	-	Celal Yaşar	31.08.1995	313.525
Çorum Süt ve Mam.İşl	-	-	Cansüt Gıda San	08.09.1995	476.957
Diyarbakır Süt ve Mam.İşl	-	-	H.M.Adnan Çelebisei	22.11.1995	661.338
Adıyaman Süt ve Mam.İşl	-	-	Ahmet Yaşar Önce	23.11.1995	226.745
Devrek Süt ve Mam.İşl.	-	-	Baçoğlu A.Ş	23.11.1995	415.698
Silivri Süt Toplama Merk	-	-	Klas Alışveriş Merk.Dış.Tic.A.Ş	24.11.1995	149.695
Aydın Köşk Arsas	-	-	Sema Tar.Hay.Tur.Pet.Ür.San.A.Ş	08.12.1995	432.261
Kastamonu Süt ve Mam.İşl	-	-	Saf Süt Gıda San.Tic.A.Ş	22.12.1995	279.393
Yenice Süt Toplama Merk	-	-	Süleyman Çalışkar	06.02.1998	17.410
Giresun Süt ve Mam.İşl	-	-	Hayri Bakıcı Ortak Girişim Grub	05.06.1998	662.865
SEK'E AIT VARLIKLAR TOPLAMI					69.619.759
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.					
Ankara-Bahçelievler Bin	-	-	Yurtkur Vafkı	12.07.1995	741.957
Ankara-Gaziosmanpaşa B	-	-	Türk Parlamenter Birliği	25.07.1995	1.305.945
Izmir'de 1 Taşınmaz	-	-	Aliğa Organize Sanayi Bölge:	09.09.2002	17.951
Çanakkale'de 1 arsa:	-	-	Başak İnş. Tic. ve San. A.Ş	14.10.2004	1.600.000
PETKİM Petrokimya Holding A.Ş.					3.665.853
PETROL OFİSİ A.Ş.					
M.Öncü Tankeri ve Yedekler	-	-	Gibaş A.Ş.	05.04.1996	1.160.000
Niğde Arsası	-	-	E.Özgen - F. Aydoğar	04.06.1996	19.301
Konya / Beyşehir Arsas	-	-	Yılmaz Akay	04.06.1996	10.644
Batman Arsası (I)	-	-	Bedrettin Nasıroğlu	04.06.1996	193.895
Batman Arsası (II)	-	-	Kenan Konaç	04.06.1996	79.256
Balıkesir Arsalari (4 arsa	-	-	Aydın Akdeniz	05.06.1996	36.678
Balıkesir Arsas	-	-	Alaattin Örs	06.06.1996	5.207
Talha Sabuncu Tanker	-	-	M.Murat Alemdar	30.07.1996	696.000
Boray Tankeri	-	-	Ulusal Deniz San.Tic.Ltd.Şti	03.03.1998	750.000
Piri Reis Tankeri ve Yedekler	-	-	Kadir Çolak Denizcilik ve Tic. Ltd. Şti	18.02.1998	284.981
POAŞ'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					3.235.962

EK 11/11C: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 3

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
KÖYTEKS YATIRIM HOLDİNG A.Ş.					
Yerköy Tes. ait 4 Arsa	-	-	Yerköy Ticaret Borsası	22.08.1995	19.236
Yerköy Tes. ait 2 Arsa	-	-	Erol Erbaş	24.08.1995	47.906
Yerköy Tes. Ait 1 Arsa	-	-	Mehmet Kılıç	08.09.1995	4.042
Siirt Hazır Giyim Tesisi	-	-	Geliş Madencilik A.Ş	12.09.1995	202.029
Yerköy Tes. Ait 1 Arsa	-	-	Şeref Yılmaz	12.09.1995	4.734
Yerköy Tes. Ait 22 Arsa	-	-	Çelikler Gıda San.A.Ş	13.10.1995	65.168
Yerköy Tes. Ait 4 Arsa	-	-	Çelikler Gıda San.A.Ş	08.02.1996	12.713
Gümüşhane Haz. Giy. Tes	-	-	İncinur Tekstil Sanayi A.Ş	28.05.1996	436.015
Diyarbakır Haz. Giy. Tes	-	-	Refakat Gıda ve Teks. A Ş	14.06.1996	467.889
Yerköy Hazır Giyim Tesisi	-	-	Çelikler Gıda San.A.Ş	26.07.1996	542.567
Erzincan Haz. Giyim Tesisi	-	-	Kardeşler Otomotiv A.Ş	24.01.1997	380.012
ERHAZ Erzurum Ha. Gi.T	-	-	Özçakmak Tekstil Ltd.Şti	11.08.1997	691.560
SIHAZ Sivas Haz.Giy.Tes	-	-	EGS Sivas Tekstil Tic.Ltd.Şti	11.08.1997	830.081
16 Konfeksiyon Makinası	-	-	Kurnazlar Teks. Mak. Ltd. Şti	06.02.1998	13.240
63 Örgü ve 1 Konf. Makin	-	-	Saçak Mak. Tic. Ve San. Ltd. Şti	11.02.1998	6.397
4 Konfek. Makinası	-	-	İşçi Koruma Mal. Giyim Ltd. Şti	19.2.1998	7.743
KÖYTEKSE AİT VARLIKLAR TOPLAM					3.731.332
ORUS ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİ A.Ş					
Ayancık İşletmesi	-	-	Ayancık Bel. Onder Ortak Girişir	05.02.1996	3.180.560
Devrek İşletmesi	-	-	M.Zeki Hacıkulaoğlu	05.02.1996	1.367.641
Düzce İşletmesi	-	-	Yılmaz Trans A.Ş	05.02.1996	2.401.323
Vezirköprü İşletmesi	-	-	Vezirköprü Orman Ürünleri A.Ş	05.02.1996	5.788.620
Pazarköy İşletmesi	-	-	Yüce İnşaat A.Ş	05.02.1996	174.931
Ulupınar İşletmesi	-	-	Çevik Orman Ürünleri Ltd	05.02.1996	367.514
Bafra İşletmesi	-	-	Kurpa Pazarlama A.Ş	12.02.1996	3.168.248
Antalya İşletmesi	-	-	Ozmutlu Madencilik A.Ş	13.02.1996	3.311.726
Eskipazar İşletmesi	-	-	Cesurlar Sanayi ve Tic. A.Ş	25.09.1997	300.000
Kalkım İşletmesi	-	-	Kalkım Orman Ürünleri A.Ş	01.10.1997	500.000
Yenice İşletmesi	-	-	Yorus A.Ş	20.10.1997	600.000
Demirköy İşletmesi	-	-	Demirköy Orman Ürünleri San.A.Ş	31.10.1997	750.000
Bartın İşletmesi	-	-	Bartın Orman Ürünleri San.A.Ş	31.10.1997	1.640.000
Dursunbey İşletmesi	-	-	Or-Sa Ağaç San. Ve Tic. A.Ş	15.12.1997	470.000
Şavşat İşletmesi	-	-	Talaş Ağaç San. Ve Tic. A.Ş	27.02.1998	155.000
Bolu Emprenyelene Tesisi	-	-	Baksaş Ahşap Kor. San.A.Ş	19.03.1998	211.000
Arhavi İşletmesi	-	-	Çelikler San. Ve Tic. A.Ş	25.03.1998	2.900.000
Artvin İşletmesi	-	-	Artvin İmalat San.ve Tic. A.Ş	09.10.1998	2.000.000
78 Adet Gayrimenkul	-	-	Muhtelif	7-16.10.1998	638.353
Borçka İşletmesi	-	-	Artvin İmalat San.ve Tic. A.Ş	16.11.1998	750.000
Cide İşletmesi	-	-	Nihat ASLAN	01.12.1999	975.000
38 Taşınmaz	-	-	Muhtelif	18.1-10.2.2000	613.648
ORUS'E AİT İŞLETMELER TOPLAM					32.263.564
TURBAN TURİZM A.Ş					
Istanbul Kongre Sarayı	-	-	İMKB	1991	20.000.000
Kemer Marina Otel	-	-	Alanya Ozkaymak A.Ş	20.06.1995	11.625.474
Çeşme Oteli ve Lojmanlar	-	-	Gazala Tekstil A.Ş	31.10.1995	11.250.000
Elmadag Dağ Ev	-	-	Nathaş Turizm A.Ş	06.02.1996	1.427.529
Ilıca Motel	-	-	Oden İnş. Turizm	12.02.1996	2.380.127
Kemer Marina	-	-	Park Holding A.Ş.	13.10.1997	17.100.000
Kuşadası Marina	-	-	Tur-Yat Turistik	17.10.1997	24.150.000
Bodrum Marina	-	-	Karada Turizm İşl.A.Ş	13.11.1997	20.900.000
Ürgüp Moteli	-	-	Oden İnş.Turizm Ticaret A.Ş	09.04.1999	3.100.000
Carlton Oteli Arsası	-	-	Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş	21.01.2000	15.600.000
Abant ve Bolu Çev.Tur.A.Ş	99,92	99,92	EM-SEL İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti	28.01.2000	10.200.000
Atik Paşalar Yalısı	-	-	ATIKPASA TURİZM A.Ş	18.08.2000	29.000.000
TURBAN'A AİT VARLIKLAR TOPLAM					172.883.130

EK 11/11D: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 4

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (S)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş.					
Konya'da Arsa ve Lojman	-	-	Hasan AKKUÇ	20.09.1999	172.000
Diyarbakır'da Taşınmaz	-	-	ON-BA Ltd. Şti.	24.09.1999	385.000
Osmaniye'de Taşınmaz	-	-	Mersin Tarım Kredi Koop.	30.09.1999	370.100
Muş'da Taşınmaz	-	-	Fevzi ŞENTURK	30.09.1999	9.100
Erzurum'da Taşınmaz	-	-	D.Anadolu Sağlık Hiz. Ltd.	30.09.1999	30.000
Urgüp'de Taşınmaz	-	-	Kayseri Tarım Kredi Koop.	30.09.1999	330.000
K.Maraş'da Taşınmaz	-	-	Ahmet DURDU	30.09.1999	8.200
Izmir Tire'de Taşınmaz	-	-	R. Sami KAYALAR	30.09.1999	133.300
Gediz'de Taşınmaz	-	-	Mehmet GUVENDİK	19.11.1999	145.000
K.Maraş'da Taşınmaz	-	-	Yaşar KANTARCI	13.01.2000	5.400
Manisa Wp Kükürt İşl.	-	-	Kimyagerler Ziraat İlaçları A.Ş.	28.02.2000	600.000
Çeşitli illerde 15 adet taşınır	-	-	Muhtelif	15.06.2000	487.950
1 Taşınmaz	-	-	Memiş DOĞAN	03.07.2000	299.000
Çeşitli illerde 15 adet taşınır	-	-	Muhtelif	6/7/2000	795.500
Çeşitli illerde 2 adet taşınır	-	-	Muhtelif	4/8/2000	97.250
Çeşitli illerde 8 adet taşınır	-	-	Muhtelif	15/12/2000	120.950
1 Taşınmaz	-	-	Murat CALAYOĞLU	4/1/2001	81.100
1 Taşınmaz	-	-	Mehmet NARLI	28/3/2001	9.500
1 Taşınmaz	-	-	Mehmet KILIÇ	28/3/2001	50.000
1 Taşınmaz	-	-	Hüseyin ALTINIŞIK	19/7/2001	115.500
1 Taşınmaz	-	-	Esat YILMAZ	19/7/2001	5.600
1 Taşınmaz	-	-	Mehmet DEMİRAY	20/3/2002	74.000
TZD-Sakarya Traktör İşl.	-	-	BAŞAK TRAK. İŞ TAR. MAK. A.Ş.	25/07/2003	2.300.000
TZD'ye AIT VARLIKLAR TOPLAMI					6.624.450
SEKA-T. SELULOZ ve KAGIT FAB.					
Bolu İşl. Sosyal Tes. Loj.	-	-	GBS GENTAŞ A.Ş.	11.07.2000	760.000
Bolu İşletmesi	-	-	GBS GENTAŞ A.Ş.	03.08.2000	4.900.000
Dalaman İşletmesi	-	-	MOPAK Kağ. Kar. San. ve Tic. A.Ş.	22.03.2001	40.000.000
Dostel Alüm. Sülfat San. A.	39,00	39,00	Şaphaneliler Kimyevi Madde Sanayi A.Ş.	16.11.2001	500.000
1 Matbaa Binası	-	-	Kasım KOÇAK	20.06.2002	110.000
Afyon İşletmesi	-	-	GAP İnş. Yat. ve Dış Tic. A.Ş.	30.05.2003	3.100.000
Balıkesir İşletmesi	-	-	ALBAYRAK Turizm Sey. İnş. Tic. A.Ş.	10.06.2003	1.100.000
Yibitaş Kraft Torba	10,00	10,00	Yibitaş Holding A.Ş.	18.06.2003	205.000
Çaycuma İşletmesi	-	-	OYKA Kağıt Amb. San. Tic. A.Ş.	19.06.2003	15.100.000
Zonguldak'ta 2 arsa	-	-	Muhtelif	19.06.2003	460.000
Kastamonu'da 1 arsa	-	-	Necati ASLAN	19.06.2003	402.000
Taşucu Limanı Tersane Ala	-	-	Akter Akdeniz Taşucu Gemi San. A.Ş.	15.09.2003	2.150.000
Aksu İşletmesi	-	-	MILDA Mec. Gaz. Dağ. Paz. San. Tic. Ltd. Şti.	21.10.2003	3.500.000
Kastamonu İşletmesi	-	-	MOPAK Kağ. Kar. San. ve Tic. A.Ş.	04.11.2003	9.100.000
Karacasu İşletmesi	-	-	Burhan Çelik Ahşap Mam. San. Tic. A.Ş.	31.03.2004	2.050.000
Ankara Alım Satım Md. Bin:	-	-	Ahmet OZDOĞAN	22.06.2004	3.450.000
Akkuş İşletmesi	-	-	ARGAN Or. Ur. Ker. San. İç ve Dış Tic. A.Ş.	09.11.2004	780.000
SEKA'ya AIT VARLIKLAR TOPLAMI					87.667.000
KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ A.Ş.					
246 Adet Arsa	-	-	Muhtelif	Haz-Tem 1998	135.761
Murgul İşl. Asit Tesisi ve 2	-	-	Mursan A.Ş.	30.05.2000	568.148
190 Adet Taşınmaz	-	-	Muhtelif	28.02.2001	126.569
Murgul'da 13 taşınmaz	-	-	Muhtelif	29.08.2001	441.815
Samsun'da 1 Taşınmaz	-	-	Aksa Enerji A.Ş.	01.03.2002	707.851
Samsun'da 1 Taşınmaz	-	-	Çe-ka İnşaat Ticaret A.Ş.	01.03.2002	2.737.365
Murgul'da 103 Arsa, 89 Loj	-	-	Muhtelif	6-27/02/2003	230.707
Samsun İşletmesi	-	-	CE-KA İNŞ. MAK. MAD. SAN. TIC. A.Ş.	12.04.2004	11.121.000
Murgul'da 61 Taşınmaz	-	-	Muhtelif	26.11.2004	62.495
Murgul'da 2 Taşınmaz	-	-	Erkan LAKERTA	03.12.2004	744
Murgul'da 41 Taşınmaz	-	-	Muhtelif	ısım-Aralık.2005	31.599
Murgul İşl.-HES-Samsun'da varlıklar	-	-	Eti Bakır A.Ş.	06.07.2006	37.600.000
KBI'YE AIT VARLIKLAR TOPLAMI					54.083.510

EK 11/11E: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 5

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
EBK ET VE BALIK ÜRÜNLERİ A.Ş.					
Manisa Lojman Arsas	-	-	Musa Kök (Kök İnşaat	07.07.1995	182.747
İskenderun Soğuk Depo Ars	-	-	Bilfer Madencilik A.Ş	10.07.1995	813.234
Çerkezköy Arsas	-	-	Öznur Kablo San. Ltd. Şti	10.07.1995	1.508.582
Gölbashi-Oğulbey Arsas	-	-	Cihan-Kur İnş. san.Tic. A.Ş	10.07.1995	1.750.226
Ankara Komb. Arsas	-	-	Gimat	11.08.1995	29.209.395
Afyon Et Kombinas	-	-	Özerler Holding A.Ş	16.08.1995	1.061.301
Suluova Et Kombinas	-	-	Amasya Pancar Ekicileri Kooş	16.08.1995	785.363
Malatya Et Kombinas	-	-	Malet Malatya Et Ur. San.A.Ş	16.08.1995	658.006
Kars Et Kombinas	-	-	Çelikler Turizm Ltd.Şti	17.08.1995	422.306
Elazığ Et Kombinas	-	-	Elazığ Et Ur. Ent. Tes. A.Ş	17.08.1995	844.612
Şanlıurfa Et Kombinas	-	-	Dem-Et Demir Et. Ent. Tes. A.Ş	18.08.1995	591.741
Tatvan Et Kombinas	-	-	Tat-Et Entegre Et San. A.Ş	21.08.1995	401.437
Bayburt Et Kombinas	-	-	Nurtat Koloğlu A.Ş	25.08.1995	481.534
Bursa Et Kombinas	-	-	Et-Ba Bursa Ortak Girişim A.Ş	29.08.1995	1.256.623
Ersan A.Ş	99,83	99,83	Erzincan Pancar Ekicileri Kooş	31.08.1995	125.410
Kastamonu Et Kombinas	-	-	Kastamonu Et Gıda A.Ş	08.09.1995	637.796
Ağrı Et Kombinas	-	-	Ağ-Et Ağrı Ent. Tesisleri A.Ş	11.09.1995	532.413
Kırıkkale Keskin Arsas	-	-	Kubilay GEÇER	11.02.1999	5.500
Siirt Arsası	-	-	Kızılay Yem Sanayi A.Ş	11.02.1999	13.500
Ankara Bala Arsas	-	-	İsmet Hilmi BALCI	12.02.1999	25.500
Kayseri Soğ. Depo Arsas	-	-	Hakkı AHMETOĞLU	15.02.1999	55.000
Kırıkkale Çelebi Arsas	-	-	Aslan YILDIRIM	15.02.1999	20.000
Erzincan Soğ. Depo Arsas	-	-	Emirali KARAKUŞ	15.02.1999	10.500
Malatya Kombina Arsas	-	-	MALET A.Ş.	19.02.1999	55.000
Sakarya Kombina Arsas	-	-	Mahmut ARSLAN	24.02.1999	11.950
Sakarya Kombina Arsas	-	-	Erhan YILMAZ	24.02.1999	44.750
Sivas Et Kombinas	-	-	Sivas Ticaret Borsas	21.02.2000	1.225.000
Burdur Et Kombinas	-	-	Burdur Güçbirliği Gıda San. ve Tic. A.Ş	25.02.2000	875.000
Eskişehir Et Kombinas	-	-	Çelikler Turizm ve Gıda Tic. Ltd.Şti	28.02.2000	1.176.000
Gaziantep Et Kombinas	-	-	G.antepp Et Kom. Gıda İnş. San. Tic. A.Ş	03.03.2000	1.075.000
134 Arsa	-	-	MUHTELİF	07.07.2000	1.688.333
Havelsan A.Ş	0,04	0,04	Aspilsan Askeri Pil San. ve Tic. A.Ş	06.08.2003	150.000
Çeşitli illerdeki 48 taşınmaz	-	-	MUHTELİF	06.08.2003	43.855
İstanbul'da 1 arsa	-	-	Nihat KARABIYIK	08.09.2003	151.600
Çeşitli illerdeki 25 taşınmaz	-	-	İbrahim SARI	08.09.2003	15.065
MEYBUZ A.Ş.	99,57	99,57	GULSAN Şekerleme San. Tic. A.Ş	30.09.2003	2.610.000
İstanbul ve Kütahya'da 3 Ars	-	-	MUHTELİF	14.10.2003	6.570
Çeşitli illerde 24 Taşınmaz	-	-	MUHTELİF	02.12.2003	623.800
Mersin'de 4 taşınmaz	-	-	MİR Yıldız Tic Ltd. Şti	09.02.2004	72.404
Adana Seyhan'da 1 taşınma	-	-	MİR Yıldız Tic Ltd. Şti	09.02.2004	116.296
Mersin'de 2 taşınmaz	-	-	Durmuş ÇİLEK	11.02.2004	5.736
Ankara'da 11 Mağaza, 23 bür	-	-	Mir Yıldız Tic Ltd. Şti	08.03.2004	687.476
Erzincan'da 1 arsa	-	-	Mehmet ALPTEKİN	16.03.2004	38.133
Manisa'da 4 Daire	-	-	MUHTELİF	16.03.2004	80.462
Çeşitli illerde 12 Taşınmaz	-	-	MUHTELİF	02.04.2004	66.230
Samsun Soğuk Hava Deposu	-	-	SERRA Depolama İnş. Ak. San. Tic. A.Ş	27.05.2004	600.000
Manisa Arsası	-	-	Manisa Ticaret ve Sanayi Odas	01.06.2004	445.000
Manisa Et ve Tavuk Kombina	-	-	MAY Et Ürünleri ve Gıda San. Ltd. Şti	21.06.2004	1.260.000
Çeşitli illerde 9 taşınmaz	-	-	MUHTELİF	15.07.2004	349.324
Çeşitli illerde 10 taşınmaz	-	-	MUHTELİF	15.07.2004	1.242.244
Mersin Soğuk Hava Deposu	-	-	Ufuk YAVUZ-Nihat ŞEN	20.07.2004	604.601
Ankara ve Manisa'da 16 taşın	-	-	MUHTELİF	23.07.2004	673.580
Ankara Ayrancı'da 12 lojma	-	-	İsmail AYDIN	23.08.2004	644.843
Edirne'de 5 taşınmaz	-	-	LALAPAŞA Çimento San. ve Tic. A.Ş.	27.07.2005	101.044
EBK'YA AIT VARLIKLAR TOPLAM					59.179.460

EK 11/11F: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 6

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
SÜMER HOLDİNG A.Ş.					
291 Mağazanın devr	-	-	291 şirket çalışanı,bayi ve muhteli	1993	9.176.588
40 Adet Arse	-	-	Muhtelif	1993	2.876.388
1 Adet satış Mağazas	-	-	Ekol Etek	1993	937.557
4 Şirketteki İştirak Hisseler	-	-	İMKB'de satış	1993	7.000.464
Gebze Arsası	-	-	M.Yurtdaş - A.Yapral	26.06.1995	1.395
Karadeniz Ereğlisi Arsas	-	-	Selahattin Bağcı	26.06.1995	2.209
İzmir Konak Arsas	-	-	Osman V. Gürkaynal	03.07.1995	33.064
SİFAŞ'daki İştirak Hisseler	-	-	İMKB'de satış	18-26.7.1995	442.056
88 Mağazanın devr	-	-	292 Şirket Çalışanı ve Bayi	Kasım-95	10.418.824
Adana Pamuklu San.İşl	-	-	Yüksekbaş Tekstil A.Ş	08.02.1996	7.571.694
Erzincan Pamuklu San.İşl	-	-	Zafer Pamuk ve Tekstil San.A.Ş	08.02.1996	1.151.529
Eskişehir Bas. San.İşl	-	-	Sarar Giyim san.A.Ş	08.02.1996	3.959.365
Hereke Yünlü San.İşl	-	-	Kilim Men. - Küçükalkafa Men	08.02.1996	3.612.329
Karaman Pamuklu San. İşl	-	-	Kombassan A.Ş	08.02.1996	10.016.721
Nevşehir Pamuklu San.İşl	-	-	Nevşehir Giyim Tic. A.Ş	08.02.1996	2.681.642
Şanlıurfa Yün Yapağı İşl	-	-	Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş	08.02.1996	749.282
11 Mağazanın Devr	-	-	Şirket Çalışanlar	16-20.12.1996	993.473
Aksantaş II	-	-	Güney Sanayii ve Tic. A.Ş	24.10.1997	8.500.000
Bünyan Yünlü San. İşl	-	-	Bünyan Yün. Teks. San. A.Ş	31.10.1997	1.625.000
Ereğli Pamuklu San.İşl	-	-	Albayrak Tur. Tic. A.Ş	31.10.1997	5.750.000
Denizli Pamuklu San.İşl	-	-	Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş	02.03.1998	7.150.000
K.Maraş Pamuklu San.İşl	-	-	Arsan Tekstil Tic.San.A.Ş	04.05.1998	3.000.000
Soda Sanayii A.Ş	9,23	9,23	T.İş Bankası A.Ş	04.05.1998	5.500.000
Afyon Sincanlı Yap.Tif.Tops	-	-	Özerler Holding A.Ş	20.05.1998	1.210.000
Salıhlı Palamut ve Valeks İşl	-	-	Ar-Tu Kimya San.ve Tic. A.Ş	29.05.1998	1.508.000
Mannesman-Süm.Boru Enc	35,73	35,73	Borusan Holding A.Ş	11.09.1998	11.000.000
Mersin Satış Mağazas	-	-	ESK Akaryakıt Oto.İnş.Tur.Tic.San. Ltc	03.12.1998	81.000
Mersin Konfeksiyon Tesis	-	-	Palmye Tekstil San. Ve Tic. A.Ş	03.12.1998	202.000
Mersin Depo Binası	-	-	Kiraz Depo Tib. Vet. İlaç. San. Tic. Ltd	03.12.1998	265.000
Diyarbakır'da 7 Ars	-	-	Muhtelif	09.11.1999	1.042.037
Adana'da Taşınma:	-	-	Ahmet ADAKOĞLU	09.11.1999	204.530
G.Antep'te Taşınmaz	-	-	BALKENT İnş. Ltd. Şti	09.11.1999	2.761
İskenderun Mağ.-Lojmar	-	-	GÜZEL İnş. Ltd. Şti	09.11.1999	500.000
K.Maraş'da 3 Ars:	-	-	Arsan Tekstil Tic.San.A.Ş	09.11.1999	481.667
Eskişehir'de Taşınmaz	-	-	ILGAZLAR İnşaat A.Ş	09.11.1999	184.077
Konya'da taşınma:	-	-	Abdi AYAN	09.11.1999	16.874
Gökçeada'da Mağ.-Lojma	-	-	Tarım Kredi Kooperatifler	09.11.1999	143.171
Hakkari'de Mağ.-Lojma:	-	-	KAM İnşaat Ltd. Şti	09.11.1999	138.569
İzmir'de Taşınmaz	-	-	Nurettin KUNCULU	09.11.1999	265.888
Van'da Taşınmaz	-	-	Mustafa GOKHAN	09.11.1999	3.088
Muş Mağaza Binas	-	-	Sait KESERCI	09.11.1999	103.287
BASF-Sümerbank *	39,98	39,98	BASF AKTIENGESELLSCHAFT	15.11.1999	7.137.821
BASF-Sümerbank *	0,001	0,001	Yarımcı Porselen San. T.A.Ş	05.01.2000	247
Trabzon'da Taşınma:	-	-	Mustafa AYVAZ	03/09/2002	216.140
Kars'da Taşınma:	-	-	SERHAT KARS Petrolculuk Ltd. Şti	17/09/2002	452.890
Diyarbakır'da 1 Ars	-	-	Mehmet Ali ÇELİK	27/09/2002	196.571
Erzurum'da 1 Taşınmaz:	-	-	Burhan DÖNMEZ	27/09/2002	19.414
Sivas'da 1 Taşınmaz:	-	-	Zeki-Yasin-Eyyüp KÜTÜKDI	27/09/2002	303.957
Edirne'de 1 Taşınmaz:	-	-	Aykut ES	30/09/2002	63.688
İstanbul'da 1 Taşınmaz:	-	-	DEMİRLİ İnş. San. ve Tic. A.Ş	30/09/2002	123.130
Kocaeli'de 1 Taşınmaz:	-	-	Mehmet GİCİLİ	02/10/2002	45.588
Rize'de 1 Taşınmaz:	-	-	F. GÜVELİ-S. UZUN-B. SARIMEHMETI	03/10/2002	461.162
Kocaeli'de 1 Taşınmaz:	-	-	Mustabey HERGÜNER	08/10/2002	67.712
Erzurum'da 2 Taşınmaz:	-	-	Şerafettin ASLAN	18/10/2002	523.349
Şanlıurfa'da 1 Taşınmaz:	-	-	Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş	20/11/2002	278.694
Gaziantep'de 1 Taşınmaz:	-	-	BALKENT İnş. Ltd. Şti	21/11/2002	1.107
Van'da Taşınmaz:	-	-	Haydar İNAN	31/12/2002	1.200.978
Kırıkkale'de 1 Taşınmaz:	-	-	Halil ALTIN	6/03/2003	2.223
Bitlis'te 1 Taşınmaz:	-	-	Çetin ÇETİN	15/04/2003	4.678
Kocaeli'de 1 Taşınmaz:	-	-	Agit AYDIN	3/06/2003	67.000
Çanakkale'de 1 Taşınmaz:	-	-	S.S. Çanakkale Küçük San. Sit. Yapı Koop.	4/06/2003	1.250
Adana'da 1 Taşınmaz:	-	-	Hasan KAYA	9/06/2003	39.000

* BASF Sümerbank Türk Kimya San. A.Ş.'nin % 39.98 oranındaki payının satış tutarı 13.5 milyon DM olup bu tutar, sözleşme imza tarihindeki M.B. Döviz

satış kuru üzerinden TL'ye, aynı tarihteki çapraz kur üzerinden de ABD Doları'na çevrilmiştir.

EK 11/11G: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 7

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
SUMER HOLDING A.Ş.(devam)					
Ağrı'da 5 Taşınma:	-	-	Nazmi ERAT	11/06/2003	35.000
Kocaeli'de 1 Taşınma:	-	-	Abdurrahman YAZIC	12/06/2003	5.250
İzmir'de 1 Taşınmaz	-	-	Rüyam OFLAZ	20/06/2003	32.250
Konya'da 1 Taşınma:	-	-	VİLLA Turizm Ltd. Şti	23/06/2003	420.000
Kocaeli'de 1 Taşınma:	-	-	İsmail KARA	10/09/2003	5.500
Konya'da 1 arsa, 1 Dükka	-	-	Durmuş IŞIK	10/09/2003	10.000
Eskişehir/Kütahya'da 4 Taşın	-	-	Tarım Kredi Koop. 5. Bölge Birliğ	11/09/2003	232.000
Konya'da 2 arsa, 2 dükka	-	-	Hüseyin KİL	12/09/2003	30.000
Mardin'de 1 arsa, 1 bin:	-	-	Derviş AMAK	15/09/2003	46.000
Erzurum'da 3 ars:	-	-	GÜL Ltd. Şti.	18-19/9/2003	22.500
Mardin'de 1 arsa, 1 bin:	-	-	Yılmaz ENEZ	19/09/2003	62.000
Konya'da 2 arsa, 2 dükka	-	-	Mehmet ACAR	19/09/2003	30.000
Ankara Nallıhan'da 1 ars	-	-	MERT Ltd. Şti.	19/09/2003	4.500
Kocaeli'de 1 Taşınma:	-	-	Abdurrahman YAZIC	22/09/2003	3.800
Kocaeli'de 1 Taşınma:	-	-	Volkan YILDIZ	22/09/2003	3.250
Afyon Sandıklı'da 1 arsa, 1 bi	-	-	TEKİNLER Koll. Şti.	25/09/2003	195.000
Hatay Reyhanlı'da 2 ars	-	-	Mavvas TAPINÇ	25/09/2003	14.250
Kocaeli Gebze'de 1 ars:	-	-	Nurettin UÇAR	26/09/2003	2.250
İst. Beykoz'da 1 arsa, 1 bin	-	-	Ayhan YAZKAN	30/09/2003	105.000
Ank. Bahçelievler'de 1 bin:	-	-	NURÇAĞ Ltd. Şti.	01/10/2003	641.000
Adana'da 1 Taşınma:	-	-	Hasan KAYA	03/10/2003	10.500
Aksaray'da 1 ars	-	-	Nizamettin İNCEÖZE	06/10/2003	16.500
Muhtelif yerlerde 32 Taşınma:	-	-	Muhtelif	14-31/10/2003	1.528.844
Merinos Halı Markas	-	-	MERİNOS Halı San. ve Tic. A.Ş	24/10/2003	289.616
ERYAĞ A.Ş.	39,03 *	39,03	Abdullah Keskinlik	27/10/2003	455.000
Muhtelif yerlerde 24 Taşınma:	-	-	Muhtelif	3-5/11/2003	1.240.402
Adıyaman İşletmes	-	-	A-D Tekstil İşl. San ve Tic. A.Ş	17/12/2003	1.450.000
Adıyaman'da 2 Taşınma	-	-	Nevfel DERECİ	23/12/2003	68.372
İstanbul'da 1 Bin:	-	-	Bahçeşehir Üniversitesi	13/02/2004	3.878.554
SÜTAŞ	1,57	1,57	Muharrem YILMAZ	18/02/2004	342.488
Malatya İşletmesi	-	-	MGG Tek., Tur., En., İnş. San. Tic. A.Ş	19/02/2004	6.400.000
Kırklareli'de 2 arsa,2 bin	-	-	S.S. Alpulu Pancar Ekicileri Koop	23/02/2004	30.237
Ankara'da 13 dair	-	-	Muhtelif	24/02/2004	219.058
Mardin'de 1 arsa, 1 bin:	-	-	DUYSAN Gıda Tarım San. Tic. A.Ş	26/02/2004	142.235
Bandırma'da 1 arsa, 1 bin	-	-	Hicri ERCİLİ	27/02/2004	385.222
Muhtelif yerlerde 21 Taşınma	-	-	Muhtelif	01/03/2004	540.364
Uşak'da 1 arsa, 1 bin:	-	-	Münip BAYKAL	04/03/2004	130.608
Konya Selçuklu'da 1 dükka	-	-	Ali Rıza KILIÇ	18/05/2004	14.430
Karabük Ekipazar'da 1 ars	-	-	İrfan YASLIKAYA	25/05/2004	98
Muhtelif yerlerde 5 Taşınmaz	-	-	Muhtelif	26/05/2004	227.467
Muhtelif yerlerde 25 Taşınma	-	-	Muhtelif	27/05/2004	885.828
ORTADOĞU TEKNOPARK	15,00	15,00	BLEDA YAPI SAN. TUR. TİC. A.Ş	02/06/2004	83.272
Manisa Saruhanlı'da 1 tarl	-	-	Aypet İnş. Mad. Hay. Nak. San. Tic. Ltd. Şt	24/06/2004	20.221
Tümosan İşletmesi	-	-	ALÇELİK ÇELİK YAPI İNŞ. SAN. TIC	30/06/2004	27.200.000
Eskişehir'de 1 ars:	-	-	Aypet İnş. Mad. Hay. Nak. San. Tic. Ltd. Şt	14/07/2004	14.697
Adana ve Gebze'de 3 taşınma	-	-	Muhtelif	15/07/2004	136.668
K.Maraş Elbistan'da 1 arsa, 1	-	-	Çetin KEÇEBİR	21/07/2004	177.934
Konya Ereğli'de 1 arsa 1 bin	-	-	Ahmet KÖŞKER	22/07/2004	231.992
Kocaeli'de 1 ars:	-	-	Rıza Burak GÜNORTA	23/07/2004	18.853
Erzurum'da 1 dair	-	-	Salih OĞUZ	27/08/2004	17.463
Malatya'da 1 ars:	-	-	Mehmet Ali KAVUK	24/09/2004	3.012.322
Konya'da 1 dükka:	-	-	İsmail EROL	29/09/2004	14.370
Kırıkkale ve Manisa'da 2 Taşınma	-	-	Muhtelif	30/09/2004	2.571
Bakırköy İşletmesi	-	-	DOĞA Mad. End. ve Tic. A.Ş.	06/10/2004	44.000.000
Diyarbakır İşletmes	-	-	Mehmet Sait DİLEK	07/12/2004	2.500.000
Adana Yüreğir'de arsa ve üz.	-	-	Muhtelif	08/12/2004	172.550
Adana Ceyhan'da arsa ve üz.	-	-	Mehmet ÇETİN	08/12/2004	341.506
Karabük'te 1 arsa	-	-	Nihat CÖMERT	27/01/2005	754
İst. Arnavutköy'de 1 arsa	-	-	Haydar İNAN	28/01/2005	82.459
İstanbul İmar Ltd. Şti.	50,00	50,00	PARS İnş. Taah. ve San. Tic. A.Ş.	14/02/2005	3.569.801
Beykoz Deri ve Kun. San. İşl.	-	-	Yıldırım Dış Ticaret ve Pazarlama A.Ş.	13/04/2005	29.750.000
Akdeniz İşl. Makina teçhizat	-	-	KILIÇLAR Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.	27/05/2005	4.143.467
Konya'da 1 dükka:	-	-	Ahmet Selçuk EROL	16/06/2005	16.485
Konya'da 1 dükkan	-	-	İsmail EROL	17/06/2005	16.542

* Erciyes Yağ San. A.Ş.'de bulunan %38,99 oranındaki Sümer Holding hissesi ile %0,04 oranındaki EBÜAŞ hissesi birlikte özelleştirilmiştir.

EK 11/11H: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 8

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
SUMER HOLDING A.Ş.(devam)					
Adana'da 3 taşınma:	-	-	Tahir ACAROĞLU	21/06/2005	482.738
İstanbul'da 1 taşınma:	-	-	Muzaffer ÖZLEN	28/06/2005	665.216
Adana'da 1 taşınma:	-	-	Mustafa YEŞİLYAPRAK	11/07/2005	493.264
Manisa Pam. Men. A.Ş	99,99	99,99	Manisa Ortak Girişim Tic. A.Ş	12/07/2005	3.751.000
Aselsan	0,27	0,27	IMKB Satışı	21-22/7/2005	1.371.063
Sarıkamış İşletmesi	-	-	Karadeniz Pet.Nak.İnş.Tur.Teks. Ltd. Şti	11/08/2005	1.325.000
İstanbul'da 2 taşınma:	-	-	Deniz Nakliyatı T.A.Ş	23/08/2005	6.611.813
Tercan İşl. Makina ve teçhiza	-	-	İsmail KILIÇ	25/08/2005	91.582
Merinos İşl. Makina ve teçhiz	-	-	Ere Metal Ltd. Şti.	05/09/2005	2.870.544
Konya Selçuklu'da taşınma	-	-	Orhan Seyfi KARABULU1	14/09/2005	62.533
Sivas Fılandır'da taşınma:	-	-	Bekir DELİKTAŞ	24/11/2005	16.630
Aydın'da taşınma:	-	-	Harun AYGUN	20/12/2005	6.101
İzmir'de taşınmaz	-	-	Haydar INAN	7/03/2006	4.229
İzmir'de taşınmaz	-	-	Haydar INAN	18/05/2006	5.710
SUMER HOLDING'E AİT VARLIKLAR TOPLAM					0
T.DENİZCİLİK İŞLETMELER					
Hasköy Bakım Atölyes	-	-	Vehbi Koç Vakfı	21.10.1996	2.700.928
Hopa Limanı	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl	17.06.1997	4.004.718
Tekirdağ Liman	-	-	Akport Tekirdağ Lim.İşl.A.Ş	17.06.1997	104.923.599
Giresun Limanı	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş	30.06.1997	3.203.774
Ordu Limanı	-	-	Çakıroğlu Ordu Liman İşl.A.Ş	30.06.1997	1.607.887
Sinop Limanı	-	-	Çakıroğlu Sinop Liman İşl.A.Ş	30.06.1997	800.944
Rize Limanı	-	-	Asım Çillioğlu Ortak Girişim Grub	06.08.1997	5.606.605
Tekirdağ Menkul	-	-	Akport Tekirdağ Lim.İşl.A.Ş	Mayıs-98	746.869
Giresun Menkul	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş	Mayıs-98	711.277
Ordu Menkul	-	-	Çakıroğlu Ordu Liman İşl.A.Ş	Mayıs-98	47.016
Sinop Menkul	-	-	Çakıroğlu Sinop Liman İşl.A.Ş	Mayıs-98	41.302
Rize Menkul	-	-	Asım Çillioğlu Ortak Girişim Grub	Mayıs-98	102.861
Hopa Menkul	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl	Mayıs-98	1.674.299
Hopa Limanı Kiralık Yerle	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl	17.06.1998	195.248
Giresun Limanı Kiralık Yerle	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş	30.06.1998	120.298
Rize Limanı Kiralık Yerle	-	-	Asım Çillioğlu Ortak Girişim Grub	06.08.1998	12.331
Antalya Liman	-	-	Ortadoğu Antalya Liman İşl.A.Ş	31.08.1998	29.000.000
Alanya Liman	-	-	Alanya Lim. İşl. Deniz. Tur. Tic. San. A.Ş	28.11.2000	1.600.000
Marmaris Liman	-	-	Marmaris Liman İşletmeciliği A.Ş	26.01.2001	14.900.000
2 Taşınmaz	-	-	Rahmi Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı	16.04.2001	407.130
1 Taşınmaz	-	-	Gülşen ADIK	25.09.2001	4.333
1 Gemi	-	-	Detek Deniz Tek. ve Tic. Ltd. Şti	05.07.2002	126.000
Çeşme Limanı	-	-	Ulusoy Çeşme Lim. İşl. A.Ş	28.05.2003	12.500.000
Kuşadası Liman	-	-	EGE Liman İşletmeleri A.Ş	02.07.2003	27.000.000
Trabzon Liman	-	-	Trabzon Liman İşletmeciliği A.Ş	20.11.2003	22.400.000
Dikili Limanı	-	-	Dikili Liman ve Turizm İşl. A.Ş	20.11.2003	4.250.000
İstanbul'da 10 taşınma:	-	-	Muhtelif	01.06.2004	707.767
M/F Ankara Feribotu	-	-	Denizciler Tur. ve Denizcilik A.Ş	28.12.2004	2.500.000
M/F Samsun Feribotu	-	-	Denizciler Tur. ve Denizcilik A.Ş	28.12.2004	3.350.000
M/S Karadeniz Gemis	-	-	Ortadoğu Nak.İnş.Tur.İh.Paz.A.Ş	03.01.2005	4.200.000
TDİ'YE AİT VARLIKLAR TOPLAM					249.445.186
TÜGSAŞ T. GÜBRE SANAYİ A.Ş					
Ulukışla Alçı Tesisi	-	-	INKAYA Madencilik Ltd	27.09.1999	133.253
Gemlik'te Taşınmaz	-	-	BUSED A.Ş.	27.09.1999	2.036.520
Gemlik'te Taşınmaz	-	-	Adnan ADANIR	03.09.2002	6.175
İGSAŞ	100,00	100,00	YILDIZ Entegre Ağaç San. Tic. A.Ş.	18.03.2004	100.500.000
İst. Satın Alma Md. Binası	-	-	Lütfü AĞGÜL	05.04.2004	128.000
Kütahya Gübre A.Ş. Varlıkları	-	-	YILDIZ Entegre Ağaç San. Tic. A.Ş.	18.10.2004	10.740.000
Ş.urfalı depoları arazisi	-	-	Şanlıurfa Ticaret Borsası	14.12.2004	1.375.000
SAMSUN GÜBRE SAN. A.Ş	-	-	Toros Gübre ve Kimya End. A.Ş.	04.07.2005	41.000.000
Fatsa Depoları	-	-	Gayhan YALÇIN	29.08.2005	973.000
Tekirdağ Depoları	-	-	İGSAŞ	05.09.2005	1.250.000
TÜGSAŞ'a AİT VARLIKLAR TOPLAMI					241.276.413

EK 11/11K: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 9

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (S)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
TEKEL					
Çankırı Kaya Tuzlas	-	-	ÇAN-KAYA Kaya Tuzu San. Tic. A.Ş	16.10.2003	535.079
Bozcaada'da 2 taşınma	-	-	CORVUS A.Ş.	22.12.2003	408.059
İst. Beyoğlu'nda 2 taşınma	-	-	ERMET İnş. San. Tic. Ltd. Şti	23.12.2003	455.810
Çeşitli İllerde 6 taşınmaz	-	-	Muhtelif	26.12.2003	2.882.190
Bursa Osmangazi'de 2 taşınm	-	-	Mustafa ERDEBİL	29.12.2003	1.907.563
Gemlik'te 1 arsa ve 1 bin:	-	-	ÇAĞLAYAN ÖZEL EĞ. LTD. ŞTİ	08.01.2004	87.998
Adana'da 1 arsa ve 1 bin	-	-	Selahattin ALOĞLU	16.01.2004	232.819
Bozcaada'da 2 taşınma	-	-	CORVUS A.Ş.	02.01.2004	129.192
İst. Beyoğlu'nda 2 taşınma:	-	-	Yunus BÜYÜKKUŞOĞLU	06.01.2004	912.222
Muğla Fethiye'de 2 taşınma:	-	-	Burhan ORDUKAN	06.01.2004	298.277
Alkollü İçkiler San. ve Tic. A	100,0	100,0	MEY İçki San. ve Tic. A.Ş	27.02.2004	292.000.000
Adapazarı'nda 1 arsa	-	-	Gel-Tat Süpermarket Tic. San. Ltd	12.03.2004	541.482
Çankırı'da 1 arsa, 1 bin	-	-	ÇERKEŞ Esnaf ve Sanatkarlar Koop	30.03.2004	210.164
Gemlik'te 1 daire	-	-	Gürkan KANTAR	06.04.2004	29.201
Çeşitli İllerde 7 taşınmaz	-	-	Muhtelif	08.04.2004	877.922
Çeşitli İllerde 4 taşınmaz	-	-	Muhtelif	09.04.2004	917.990
Adapazarı'nda 1 arsa	-	-	Serkan SELÇUK	12.04.2004	44.927
Adana'da 1 arsa ve 1 bin	-	-	Ergun YALMAN	13.04.2004	441.930
Konya'da 1 arsa ve 1 bin	-	-	Adnan YAVUZ	14.04.2004	504.219
Adapazarı'nda 1 arsa	-	-	Serkan SELÇUK	14.05.2004	50.376
Tekirdağ Saray'da 1 arsa	-	-	M. Zeki SÖNMEZLER	20.05.2004	45.243
Tuzluca Tuzlası	-	-	SÜRKİT GıdaPet. Ür. İç Dış Tic. A.Ş	22.09.2004	425.000
Sekili Tuzlası	-	-	GÖKAY İnş. Tic. Mad. Ltd. Şti	23.09.2004	617.000
Çanakkale Gökçeada'da 1 dai	-	-	Gülşen ÖZAKMAN	02.02.2005	23.317
Hatay Reyhanlı'da 1 taşınma	-	-	Osman ŞANVERDİ	08.02.2005	61.522
Çanakkale Bozcaada'da 2 taşı	-	-	Mehmet Ümit KÜÇÜKÇOLAK	09.02.2005	33.258
Kristal Tuz Raf. ile Kağızman Tuzlas	-	-	KRİSTAL Tuz Mad. San. Tic. A.Ş	10.02.2005	715.000
Tekirdağ Şarköy'de 1 taşınma	-	-	Ayhan KURTI	11.02.2005	63.780
Tunceli'de 1 taşınmaz:	-	-	Ali AKÇİÇEK	11.02.2005	71.284
Çanakkale Bozcaada'da 1 arsa	-	-	Mustafa Saim BALADIN	15.02.2005	20.071
Çanakkale Bozcaada'da 1 daire	-	-	Bircan YILDIZ	16.02.2005	35.246
Çanakkale Bozcaada'da 2 arsa	-	-	CORVUS A.Ş.	16.02.2005	76.622
Çanakkale Gökçeada'da 1 dai	-	-	Halis ÇANKI	17.02.2005	28.864
Bursa Gemlik'te 1 daire	-	-	Arif Hikmet CAF	18.02.2005	36.978
İzmir Konak'ta 1 Taşınma:	-	-	Abdülmenaf KOCAKAPLAN	18.02.2005	995.177
Kastamonu'da 1 Taşınma:	-	-	Ahmet BAL	22.02.2005	127.692
Bursa Gemlik'te 1 daire	-	-	Yalçın KARA	24.02.2005	44.618
Bursa Gemlik'te 14 daire	-	-	ÇAĞLAYAN ÖZEL EĞ. LTD. ŞTİ	01.03.2005	240.839
Çanakkale Bozcaada'da 1 taşı	-	-	Durmuş Ali KOÇER	12.04.2005	32.436
Çanakkale Bozcaada'da 1 taşı	-	-	Cevdet ÇEBİ	07.06.2005	30.249
Çanakkale Bozcaada'da 1 taşı	-	-	Bircan YILDIZ	16.06.2005	25.508
TEKEL - TEKA ile Sigara San. İşl. A.Ş.'ye ait puro mar. v	-	-	İstanbul Tütün Mam. San. ve Tic. A.Ş	31.10.2005	1.325.000
İst. Kartal'da taşınma:	-	-	Kenan TOSUN	13.12.2005	519.558
Kaldırım Tuzlası:	-	-	KOYUNCU NAK. PAZ. ve TİC. A.Ş	26.01.2006	40.700.000
Kayacık Tuzlası	-	-	MUTLUCAN SAN. ve TİC. A.Ş	26.01.2006	42.200.000
İkiz Kuleler	-	-	T.O.B.B.	31.01.2006	100.000.000
İzmir'de 1 Arsa	-	-	ÜRPER Gıda İth. Ltd. Şti	23.02.2006	556.657
Ağrı'da 1 Arsa:	-	-	Hüseyin POLAT	24.02.2006	5.528
Yavşan Tuzlası:	-	-	CİHANBEYLİ Mad.Tuz San.Tic. A.Ş	02.03.2006	37.300.000
Bursa'da 1 Daire:	-	-	Nilüfer EKİN	03.03.2006	46.469
Bursa'da 1 Daire:	-	-	Ömer Erdiñ AKGÜN	06.03.2006	32.360
Bursa'da 1 Daire:	-	-	ÇAĞLAYAN ÖZEL EĞ. LTD. ŞTİ	07.03.2006	48.439
TEKEL'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					529.951.135
TEDAŞ					
Manisa Kula'da direk yer	-	-	Kula Leblebiciler ve Yan San. Top. Koop	01.03.2006	1.460
TEDAŞ'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					7.730

EK 11/11L: ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER - 10

	SATIŞ		SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
	TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)			
DİĞER TESİS ve TAŞINMAZLAR					
Erciyes Sos. Tesisi(DSI)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Ser. A.Ş.	07.07.2005	469.000
Erciyes Sos. Tesisi(Bayındırlı)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Ser. A.Ş.	07.07.2005	232.000
Erciyes Sos. Tesisi(Karayolla)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Ser. A.Ş.	07.07.2005	306.000
KUŞADASI TATİL KÖYÜ	-	-	KUŞADASI Tur. Yat. ve İşl. A.Ş.	28.07.2005	34.500.000
HİLTON OTELİ	-	-	ORTADOĞU Otomotiv Tic. A.Ş.	15.11.2005	255.500.000
BÜYÜK ANKARA OTELİ	-	-	ÇELİKLER İnş. San. A.Ş.	26.01.2006	36.830.000
BÜYÜK EFES OTELİ	-	-	İZMİR Büyük Efes Otelcilik ve Tur. A.Ş.	07.03.2006	121.500.000
KIZILAY EMEK İŞHANI	-	-	TALİP KAHRAMAN San. Tic. A.Ş.	08.03.2006	55.500.000
BÜYÜK TARABYA OTELİ	-	-	BAYRAKTARLAR HOLDİNG A.Ş.	30.06.2006	145.300.000
DİĞER TESİS ve TAŞINMAZLAR TOPLAM					650.137.000

EK 11/12: YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN DEVREDİLENLER

YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN SATIŞ İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER

	<u>SATIN ALAN KURULUŞ</u>	<u>SATIŞ TARİHİ</u>	<u>SATIŞ BEDELİ (ABD Doları)</u>
SEK Kars Süt	Peysan	1986	0
EBK Kemah Et Kombinası	Kemah Gıda A.Ş.	09.09.1987	305.556
SEK K.Maraş Süt Mamülleri İşletmesi	Yaşar Dondurma	09.10.1989	708.755
TİGEM Günaş Zeytinyağı Fabrikası	Kilis Belediyesi	05.02.1991	215.931
Sümer Holding Sivrihisar Alım Ajanslığı	HMK Ltd. Şti.	09.10.1997	34.540
Sümer Holding Bursa Bölge Müdürlüğü	Kenan Sandalcı	16.10.1997	1.127.586
Sümer Holding Sungurlu Yarım Kalmış Konf.Fab.	Sungurlu Teks. Ltd.Şti	16.10.1997	648.362
Sümer Holding Boyabat Ayakkabı Fab.	Hamdi ÇULCU	09.11.1999	306.794
Sümer Holding Dumlu Yün İpliği Fab.	Tarım Kredi Koop.	09.11.1999	214.756
	TOPLAM		3.562.280

YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN DEFTER DEĞERİ ÜZERİNDEN DEVREDİLENLER

	<u>DEVREDİLEN KURULUŞ</u>	<u>DEVİR TARİHİ</u>	<u>DEVİR BEDELİ (ABD Doları)</u>
MKEK Keskin Kalıp fabrikası	(1). KÖYTEKS	08.07.1988	264.730
SEK Siirt Peynir Fabrikası	(2). KÖYTEKS	08.07.1988	64.394
Sümerbank G.Antep Tekstil Fabrikası	G.Antep Belediyesi	02.07.1986	227.127
Sümerbank Yalvaç Hazır Giyim Tes.	Yalvaç Belediyesi	1987	17.374
Taksan Yerköy Tesisi	(3). KÖYTEKS	08.07.1988	26.187
Sümerbank Kelkit Ayakkabı Fabrikası	Tekel Genel Md.	02.08.1989	72.682
Tügsaş Sorgun Amonyak Gübre Fabrikası	Şeker Fab. Gn. Md.	07.06.1990	42.428
Sümerbank Gercüş Ayakkabı Tesisi	Jan.Gen.Kom.-Em.Gn.Md.	10.09.1991	91.590
	TOPLAM		806.512

(1) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrika, 2.8.1995 tarih ve 95/58 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla bedelsiz olarak Kırıkkale Üniversitesi'ne devredilmiştir.

(2) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrika, 11.8.1995 tarihli Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kararıyla 9.5 milyar TL bedelle GELİŞ Madencilik A.Ş.'ye satılmıştır.

(3) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrikaya ait 30 parsel arsa 1995 yılında, 4 parsel arsa ile Yerköy Hazır Giyim Tesisi ise 1996 yılında, toplam 50.7 milyar TL bedelle çeşitli firmalara satılmıştır.

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir. Satış veya devir tutarlarının döviz cinsinden değeri, satış onay tarihindeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden hesaplanmıştır.

**EK 11/13A: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 1**

	DEVİRALAN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (\$)
ÇİTOSAN			
- Öğütülebilirlik Laboratuvar	Sanayi ve Ticaret Bakanlığ	31/12/1997	4.884
ETİBANK			
- Elazığ Sodyum Bikromat İşletmesi ve 21 Ars	ETİBANK Madencilik	16/12/1996	254.760
ORÜS ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ A.Ş			
- Kırklareli Demirköy'de Taşınmazla	Kırklareli İl Özel İdares	04/12/1998	38.071
TÜSTAŞ MÜH. VE MÜŞ. A.Ş			
- Ankara A.O.Ç. Mah. 2 Bin	Ceza İnfaz Kur./Tutukevleri İşyurtları Ku	12/03/1998	2.562.241
ASİL ÇELİK			
- Bursa Osmangazi'de 2 Taşınma	Osmangazi Belediyesi	12/10/1999	2.138
ÇELBOR			
- %100 Hisse	ERDEMİR	31/05/2002	100.000
T. GEMİ SANAYİ A.Ş			
- Eski İstinye Tersane Arsas	Maliye Bakanlığ	18/08/2000	21.469.480
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.			
- Yarımcı Tesisi	TÜPRAŞ	01/11/2001	60.000.000
- İzmir'de 1 Bina	Hazine	26/10/2004	2.472.656
TÜPRAŞ			
- Aliğa'da 2 arsa	TEAŞ	02/01/2002	1.687.559
- Kırıkkale'de 8 taşınmaz	BOTAŞ	03/02/2005	4.716
- Kırıkkale'de 1 taşınmaz	BOTAŞ	22/07/2005	63
DİTAŞ			
- %50.98 oranındaki hisse	TÜPRAŞ	21/11/2002	16.500.000
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş			
- Seydişehir'de 4 ars:		05/05/2005	65.957
TAKSAN TAKIM TEZ. A.Ş			
- Kayseri'de 29 Ars:	Kayseri İl Özel İdares	20/09/1999	39.005
- 4 Tezgah	T. Şeker Fabrikaları A.Ş	10/09/2001	86.266
TÜRK HAVA YOLLARI A.O			
- 1 Uçak	Kıbrıs Türk Hava Yolları A.C	29/03/1996	2.100.000
- 1 Uçak	Kıbrıs Türk Hava Yolları A.C	13/05/1999	15.000.000
TURBAN TURİZM A.Ş			
- İstinye'de 2 Parsel Ars:	İMKB Başkanlığ	11/08/1995	9.507.712
- İstinye'de 6 Parsel Ars:	İMKB Başkanlığ	17/10/1995	10.947.670
İSDEMİR			
- 36 Adet Taşınmaz	Hazine/Karayolları Genel Müdürlüğ	Ağ.-Ekim/00	26.163.731
- %100 oranındaki hissese	ERDEMİR	31/01/2002	50.000.000
- İskenderun'da 1 ars:	Hatay İl Özel İdares	11/04/2003	3.363
EBAŞ ET VE BALIK ÜRÜNLERİ A.Ş			
- Ağrı'da 3 Taşınmaz	Ağrı İl Özel İdaresi	29/11/1999	4.648
- Trabzon'da 1 Arazi ve Fab. Binası	Hazine	10/02/2000	2.065.553
- Kastamonu'da 72 taşınmaz	Araç Belediyesi	03/07/2000	10.710
- Van'da 1 taşınmaz	Maliye Bakanlığ	18/04/2001	110.814
- K.maraş'da 1 taşınmaz	Karayolları Genel Müdürlüğü	20/08/2001	707
- Yozgat'da 2 taşınmaz	Yerköy Kaymakamlığı	10/05/2002	728
- Sakarya'da 30 arsa	Hazine	30/11/2003	-
- Kütahya'da 1 arsa	Kütahya Belediyesi	21/09/2004	6.530

(1) EBK Trabzon Balık Mamülleri Fabrikası'nda bulunan mülkiyeti EBK'ya ait arsa ile TMO'ya ait arazi üzerinde kurulu EBK'ya ait bina, EBK'nın vergi borcuna mahsuben Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşl. Gn. Md.'lüğüne tahsis edilmek üzere Maliye Hazinesi'ne devredilmiştir.

(2) EBK'ya ait Van arsası şirketin vergi borcuna mahsuben 1999 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 64. Maddesi çerçevesinde belirlenecek bedel üzerinden devredilmiştir.

(3) EBÜAŞ'ye ait 30 arsa, 8 Mayıs 2003 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığ'na tahsil edilmek üzere iz bedel üzerinden Maliye Hazinesi'ne devredilmiştir.

**EK 11/13B: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 2**

	DEVİRALAN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (\$)
SEKA T. SELÜLOZ VE KAĞIT FABRİKALAR			
- İzmit Pompa İst. Arsası	İzmit Büyükşehir Belediye Başkanlığı	22/12/1999	468.785
- İzmit Kozluk'ta 1 Arsa	DLH Genel Müdürlüğü	16/02/2000	16.182
- 8 Taşıt Aracı ve İş Mak.	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	09/05/2001	0
- İzmit'de 1 taşınmaz	Maliye Bakanlığı	25/05/2001	2.715.482
- Ankara'da 34 Lojman	Orman Genel Müdürlüğü	01/08/2001	124.706
- Çaycuma'da 1 taşınmaz	Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü	08/01/2002	40.057
- Aksu'da 1 taşınmaz	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	08/01/2002	78.472
- Giresun'da 4 taşınmaz	TEAŞ	28/05/2002	39.834
- Çaycuma'da 1 taşınmaz	Karaelmas Elektrik Dağıtım A.Ş.	25/09/2003	584
- İzmit'de 4 Arsa	Hazine	17/05/2004	7.174.293
- Ardanuç İşl. Varlıkları	Ardanuç Belediyesi	03/12/2004	141.794
- Çaycuma'da 1 arsa be 1 bina	Çaycuma Belediye Başkanlığı	05/01/2005	74.477
- İzmit'de 3 taşınmaz	Hazine	08/03/2005	2.891.017
- İzmit'de 2 taşınmaz	Hazine	03/06/2005	1.283.161
KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ			
- Kutular Katı Atık Depo Alanı	Doğu Karadeniz Belediyeler Birliği	20/10/1997	28.044
- Artvin'de 1 Arsa	Artvin İl Özel İdaresi	19/03/1998	4.239
- Çarşamba'da 1 taşınmaz	Ağcağünay Belediye Başkanlığı	18/01/2001	299
- Murgul'da 4 taşınmaz	Hazine	13/03/2001	81.226
- Murgul'da 2 taşınmaz	Murgul Belediye Başkanlığı	05/05/2001	29
- Murgul'da 1 arsa, 12 lojman	Hazine	27/06/2001	9.485
- Murgul'da 1 arsa, 3 bina	Hazine	02/08/2001	30.536
- Samsun Tekkeköy'de 1 arsa (2)	DSİ	28/05/2002	-
- Artvin Murgul'da 1 arsa ve 1 bina	Artvin İl Özel İdaresi	08/06/2004	1.700
- Artvin Murgul'da 2 Taşınmaz	Murgul Belediye Başkanlığı	22/02/2005	9.219
- Artvin Murgul'da 1 Taşınmaz	Sosyal Hiz. Ve Çocuk Esirgeme Kurumu	22/02/2005	768
T.DENİZCİLİK İŞLETMELERİ			
- İzmir Konak Eski Balık Hali ve 2 arsa (1)	B.Şehir Belediyesi/İzbeltur O.G.G.	17/10/1995	-
- Rumelifeneri Yolcu Gemisi	İzmit B.Şehir Belediye Bşk.	30/03/1998	100.000
- Halıcıoğlu Motorbotu	İzmit B.Şehir Belediye Bşk.	30/03/1998	50.000
- Ataköy Yolcu Gemisi	Karadeniz Ereğlisi Belediye Başkanlığı	14/04/1999	12.495
- Körfez Taşıma Hizmetleri ve 8 Gemisi, 3 Vapur	İzmir B.Şehir Belediye Bşk.	04/02/2000	4.000.000
- İzmir Eski Misafirhane Binası	RTÜK	03/03/2005	450.000
- Şehir Hatları Hiz. ve Gemiler	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı	15/03/2005	21.820.000
- Turan Emeksiz Yolcu Gemisi	Bursa Güzelyalı Belediye Başkanlığı	20/07/2005	100.000
- Yakıt II Gemisi	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı	20/01/2006	180.000
SÜMER HOLDİNG A.Ş.			
- Ankara Kurtuluş'ta 2 Gayrimenkul	Yük.Öğ.Kredi ve Yurtlar Kurumu	11/09/1997	342.304
- Adana Satış Mağazası	Yük.Öğ.Kredi ve Yurtlar Kurumu	11/09/1997	1.698.065
- Bursa Merinos İşl. ait 2 Arsa ve 2 bina	T.C. Merkez Bankası	03/04/1998	1.225.991
- İzmir Konak Mağ. ve Böl. Md. Binası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	2.787.907
- Beyoğlu Satış Mağazası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	1.305.611
- Unkapı Satış Mağazası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	228.482
- Malatya Pamuklu İşl. ait bir kısım taşınmaz	Malatya Belediyesi	09/11/1999	102.265
- Kayseri İşletmesi ve taşınmazları	Maliye Bakanlığı	14/02/2002	53.721.858
- Sakarya'da 2 arsa ve 2 bina	Hazine	29/11/2003	2.259.807
- Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	05/01/2004	1.919.823
- Trabzon'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	23/01/2004	1.503.411
- Tokat'da 1 arsa ve 1 Mağaza	SSK Başkanlığı	10/02/2004	633.278
- İstanbul Kartal'da 1 arsa 1 depo	SSK Başkanlığı	14/04/2004	1.077.571
- Samsun'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Genel Müdürlüğü	30/06/2004	1.727.477
- İstanbul Çatalca'da 1 arsa	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	16/08/2004	122.736
- Yeşilova Halı Yün İp. ve Bat. Fab. Tic. A.Ş.	Burdur Valiliği	31/08/2005	73.497
- İzmit Konak'da 9 Daire		22/12/2005	278.852
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş.			
- Taşköprü'de 1 arsa, 2 lojman, İd. Binası, 4 depo	Taşköprü Belediyesi	30/09/1998	25.372
- Kastamonu'da 1 Arsa ve İd. Binası	Vakıflar Genel Müdürlüğü	18/11/1998	708.075
- Çanakkale'de 1 Arsa, 9 Lojman	TEAŞ	01/06/1999	259.489
- Çanakkale'de 1 Arsa, Bekçi evi, 8 depo	Çanakkale Belediyesi	01/06/1999	123.566
- Gaziantep'te 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	15.816
- Denizli Çivril'de 1 Arsa, 4 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	52.616

(1) Kullanım hakkı 25 yılına devredilmiştir. Yıllık kullanım hakkı bedeli emlak vergisi tutarına eşit olacaktır.

(2) 8.4.2002 tarihli ÖYK kararı ile KB'ye ait arsanın DSİ'ye ait bir taşınmazla takas yapılması suretiyle DSİ'ye devri öngörülmüştür.

**EK 11/13C: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 3**

	DEVİRALAN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (\$)
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş. (devam)			
- Denizli Çal'da 1 Arsa, 1 Lojman, 2 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	13.446
- Antakya'da 1 Arsa, 8 Lojman	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	9.790
- Denizli Acıpayam'da 2 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	59.841
- K.Maraş Afşin'de 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	07/06/1999	36.125
- Ardahan'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	25/06/1999	106.736
- Silifke'de 1 Arsa, 4 Lojman, 13 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	29/06/1999	259.352
- Bitlis Tatvan'da 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	Tatvan Belediyesi	06/07/1999	11.807
- Akdağmadeni'nde 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Akdağmadeni Belediyesi	03/08/1999	34.755
- Aydın Söke'de 1 Arsa, 2 Lojman, 4 Depo	Söke Belediyesi	03/08/1999	54.185
- Trabzon'da 1 Arsa ve 4 Lojman	Kredi Yurtlar Kurumu	19/08/1999	316.926
- Aksaray'da 1 Arsa, 2 Lojman, 7 Depo	Aksaray Belediye Başkanlığı	14/10/1999	107.763
- Beypazarı'nda 2 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	Beypazarı Belediye Başkanlığı	19/10/1999	21.486
- Karaman'da 1 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	Karaman Belediye Başkanlığı	19/10/1999	21.486
- Kastamonu Devrekani'de 1 Arsa, 4 Loj. 2 Depo	Devrekani Belediye Başkanlığı	20/10/1999	17.135
- Afyon Çay'da 1 Arsa, 4 Lojman	Çay Belediye Başkanlığı	20/10/1999	4.284
- Malatya Pötürge'de 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	Pötürge Belediye Başkanlığı	21/10/1999	10.675
- Adana'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	Adana İl Özel İdaresi	27/10/1999	84.194
- Alanya'da 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	04/11/1999	733.581
- Muğla Fethiye'de 1 Arsa, 4 Lojman, 8 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	10/11/1999	383.734
- Giresun'da 1 Arsa ve depolar	Giresun Belediye Başkanlığı	10/11/1999	102.157
- Çorum Sungurlu'da 1 Arsa, 3 Lojman, 2 Depo	Sungurlu Belediye Başkanlığı	12/11/1999	20.319
- Ş.urf'a Suruç'da 1 Arsa, 2 Lojman, 7 Depo	Suruç Belediyesi	17/11/1999	60.385
- Kastamonu Azdavay'da 1 Arsa	Azdavay Belediye Başkanlığı	17/11/1999	4.026
- Edirne'de 1 Arsa, Bekçi Evi, 10 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	25/11/1999	389.618
- Malatya'da 1 Arsa, 4 Lojman, Bekçi Evi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	02/12/1999	513.950
- Ezine'de 1 arsa, 4 lojman, 5 depo	Ezine Belediyesi	13/12/1999	21.114
- Muğla Köyceğiz'de 1 Arsa, 2 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/01/2000	71.417
- Denizli'de 1 Arsa, 6 Lojman, 7 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/01/2000	680.537
- Ağrı Patnos'ta 1 Arsa, 2 Lojman ve 1 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/01/2000	46.018
- Mardin Nusaybin'de 1 Arsa, 2 Lojman ve 2 Depo	Nusaybin Belediye Başkanlığı	17/01/2000	128.057
- Niğde Ulukışla'da 1 Arsa, 4 Lojman ve 2 Depo	Ulukışla Belediye Başkanlığı	17/01/2000	27.638
- Yozgat Çekerek'te 1 Arsa ve 3 Lojman	Çekerek Belediye Başkanlığı	17/01/2000	18.426
- Samsun'da 1 arsa, 8 lojman, 7 depo, 1 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	13/06/2000	1.913.581
- Kırklareli'nde 2 arsa, 23 depo, 1 bekçi evi	Lüleburgaz Belediye Başkanlığı	20/06/2000	97.916
- Tekirdağ Çorlu'da 1 arsa, 1 lojman, 1 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/07/2000	251.368
- Tekirdağ Saray'da 1 arsa, 4 lojman, 8 depo, 1 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/07/2000	321.369
- Kırklareli'nde 1 arsa, 10 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/07/2000	167.493
- Ş.urf'a'da 1 arsa, 14 lojman, sosyal tesis	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	11/08/2000	1.139.995
- Antalya'da 1 arsa, 20 depo, 2 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	20/10/2000	2.186.791
- Erzurum Oltu'da 1 arsa, 3 lojman, 1 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	11/12/2000	66.474
- Çanakkale Biga'da 1 arsa, 6 depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	11/12/2000	13.161
- Erzurum'da 1 taşınmaz	TEDAŞ	23/12/2002	4.515
TEDAŞ			
- Bursa'da 1 arsa	Bursa İl Özel İdaresi	06/10/2004	*
- Denizli'de 1 arsa ve 1 trafo binası	Buldan Belediyesi	02/11/2004	*
- Antalya'da 1 arsa ve trafo binası	Karayolları Genel Müdürlüğü	15/09/2005	18.529
- Denizli Karahisar'da 1 bina	Karahisar Belediyesi	21/09/2005	1.950
- Manisa Alibeyli'de 1 bina	Alibeyli Belediyesi	28/09/2005	1.121
- Edremit'de 1 arsa	Edremit Belediyesi	30/09/2005	64.523
- Elazığ'da 1 arsa ve trafo binası	Elazığ Belediyesi	12/10/2005	805
- Siirt'de 1 arsa	Siirt Valiliği	15/11/2005	11.605
- Siirt'de 1 arsa	Siirt Belediyesi	15/11/2005	3.350
- Aydın'da taşınmaz	Ortaklar Belediyesi	24/11/2005	936
- Kayseri'de 4 taşınmaz	Kayseri Büyükşehir Belediyesi	01/12/2005	1.071.790
- Kilis'de 1 arsa ve santral binası		29/12/2005	58.546
- Manisa'da 1 taşınmaz		22/03/2006	8.195
- Tekirdağ'da 1 taşınmaz	Tekirdağ Belediyesi	22/03/2006	342.209
- Malatya'da 1 taşınmaz	Malatya Belediyesi	08/06/2006	388
TÜGSAS			
- Samsun'da 1 arsa	TEAŞ	23/12/2002	118.561
- Kütahya'da 22 arsa	TEDAŞ	19/02/2004	2.572

**EK 11/13D: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 4**

	DEVİRALAN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (\$)
TEKEL			
- Taşova'da 2 taşınmaz	Taşova Belediyesi	20/05/2002	12.790
- Balıkesir Sındırgı'da 1 Taşınmaz	Sındırgı Belediyesi	04/10/2002	1.111
- Kalecik'te 2 arsa ve 2 bina	Kalecik Belediyesi	20/05/2003	22.821
- Trabzon'da 1 arsa ve 1 bina	Trabzon Belediyesi	01/09/2003	3.015.530
- Zonguldak'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	17/10/2003	123.941
- Karabük ve Sakarya'da 4 taşınmaz	Maliye Bakanlığı	22/10/2003	267.515
- Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	27/10/2003	88.231
- Sakarya'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	17/11/2003	2.285.144
- Erzincan'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	18/12/2003	140.442
- Tokat'da 7 arsa, 2 bina	Maliye Bakanlığı	19/12/2003	454.756
- Siirt'de 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	22/12/2003	82.588
- Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	14/01/2004	208.178
- Isparta'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	19/01/2004	206.367
- Ankara'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	26/01/2004	1.242.580
- Tokat'da 2 arsa, 2 bina	Maliye Bakanlığı	29/01/2004	165.466
- Samsun'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	30/01/2004	330.786
- Kayseri'de 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	09/02/2004	102.081
- İnegöl Kibrit Fab.taşınmazları	Maliye Bakanlığı	12/02/2004	6.478.955
- Gem.Sun.Ip.Mües.taşınmazları	Maliye Bakanlığı	16/02/2004	22.358.030
- Zonguldak'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	26/02/2004	71.729
- Tekirdağ'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	29/04/2004	88.134
- İstanbul'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	27/07/2004	18.076.500
- Samsun'da 3 arsa ve 3 bina	Maliye Bakanlığı	31/08/2004	3.004.173
- Ardahan Çıldır'da 1 arsa ve 1 bina	Çıldır Belediyesi	30/11/2004	21.004
- Sakarya'da 2 Taşınmaz	Geyve Belediyesi	01/12/2004	220.532
- Bandırma'da 5 arsa ve 5 bina	Bandırma Belediyesi	07/04/2005	100.405
- İzmir'de Taşınmaz	Kemalpaşa Belediyesi	07/04/2005	42.697
- Samsun Bafra'da 2 arsa ve 2 bina	Bafra Belediyesi	08/04/2005	87.802
- Van Çatak'da 1 arsa ve 1 bina	Çatak Belediyesi	29/04/2005	3.463
- Gaziantep'de taşınmaz	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	05/05/2005	300.529
- Düzce'de 1 arsa	Düzce Belediyesi	07/07/2005	45.917
- Malatya taşınmaz	Hazine	11/07/2005	27.698
- Uşak Eşme'de taşınmaz	Eşme Belediyesi	10/08/2005	720.984
- Denizli Bağbaşı'da taşınmaz	Bağbaşı Belediyesi	15/08/2005	197.841
- Merzifon'da 1 taşınmaz	Merzifon Belediyesi	23/09/2005	160.186
- Çanakkale'de 1 taşınmaz	Çanakkale Belediyesi	23/11/2005	41.067
- Hatay'da taşınmaz	Kırıkhan Belediyesi	03/01/2006	144.676
- Sakarya'da taşınmaz	Karasu Belediyesi	05/01/2006	10.561
- Ardahan'da taşınmaz	Göle Belediyesi	06/01/2006	53.542
- Aydın'da taşınmaz	Atça Belediyesi	22/02/2006	30.610
- Bursa'da taşınmaz	Bursa Valiliği İl Özel İdaresi	07/04/2006	925.909
- Bolu'da taşınmaz	Bolu Belediyesi	26/06/2006	233.938
- Amasya'da taşınmaz	Amasya Belediyesi	28/06/2006	224.779
- Gaziantep'de 2 taşınmaz	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	06/07/2006	2.000.340

* Sozkonusu arsaların Bursa İl Özel İdaresi ve Buldan Belediyesi'ne ait taşınmazlarla takas yapılması suretiyle Özel İdare ve Belediye'ye devri öngörülmüştür.

**EK 11/14A: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 1**

	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
ÇİTOSAN				
- Genel Müdürlük Binası ve Lojmanlar	19/07/1995	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	16/01/1996
KARABÜK DEMİR ÇELİK A.Ş.				
- 8 Arsa üzerindeki 351 Daire ve Taşınmaz	14/06/1995	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	11/08/1995
PETLAS LASTİK SANAYİ VE TİC.A.Ş.				
- Kırşehir'de 1 Arsa, 64 lojman ve sosyal tesisler	14/06/1995	Kırşehir Valiliği	Kurulacak Ahi Üniversitesi	07/05/1997
SİVAS DEMİR ÇELİK İŞLETMELERİ A.Ş.				
- Sivas'ta 1056 Adet Gayrimenkul	19/01/1996	T. Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	T. Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	18/03/1996
AKSARAY AZMİ MİLLİ T.A.Ş.				
- % 99.58 oranındaki hissesi	05/07/2000	Aksaray Belediye Başkanlığı	Aksaray Belediye Başkanlığı	11/07/2000
TÜRKİYE-LİBYA ORTAK TARIM VE HAYVANCILIK A.Ş.				
- %49.70 oranındaki hissesi		TİGEM	TİGEM	25/03/2005
TEMSAN-T. ELEKTROMEKANİK SAN. A.Ş.				
- %0.000289 oranındaki hissesi		Elektirk Üretim A.Ş.	Elektirk Üretim A.Ş.	29/06/2005
KÖMÜR İŞLETMELERİ A.Ş.				
- %10 oranındaki hissesi	26/12/2005	T. Kömür İşletmeleri Kurumu	T. Kömür İşletmeleri Kurumu	29/12/2005
YENİ ÇELTEK KÖMÜR VE MADENCİLİK A.Ş.				
- %16 oranındaki hissesi	26/12/2005	T. Kömür İşletmeleri Kurumu	T. Kömür İşletmeleri Kurumu	29/12/2005
KONYA KROM MAG. TUĞLA SANT.A.Ş.				
- Konya'da 1 Adet Arsa	19/01/1996	Milli Savunma Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı	24/12/1998
TESTAŞ TÜRKİYE ELEKTRONİK SAN.VE T.A.Ş.				
- Ankara Tesisleri (YİDEF)	11/03/1998	ODTÜ	ODTÜ	30/01/1999
GERKONSAN ÇELİK KONS. A.Ş.				
- Bolu Gerede'de 36 adet arsa	29/05/2000	Bolu İl Özel İdaresi	Bolu İl Özel İdaresi	07/11/2000
ETİ ELEKTROMETALURJİ				
- Muğla Göcek'te 6 arsa	07/03/2003	Tekel Genel Müdürlüğü	Tekel Genel Müdürlüğü	*
SEK SÜT ENDÜSTRİSİ A.Ş.				
- Lalahan Süt Kutu Dolum Makinası	04/09/1995	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Atatürk Orman Çiftliği	04/09/1995
- Menemen Süt Toplama Merkezi Arazisi	19/01/1996	Menemen Belediyesi	Menemen Belediyesi	01/02/1996
KÖYTEKS YATIRIM HOLDİNG A.Ş.				
- Keskin Hazır Giyim Tesisi ve arazisi	02/08/1995	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale Üniversitesi	05/09/1995
- Tatvan Hazır Giyim Tesisi ve arazisi	18/09/1997	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	23/10/1997
DENİZ NAKLİYAT T.A.Ş.				
- T. Lib.Ort. A.Ş. ve T. Den. A.Ş.'deki paylar	19/12/1996	TDİ	TDİ	16/05/1997
- Marmara A.Ş. ve MESBAŞ'daki paylar	19/12/1996	TDİ	TDİ	16/05/1997
- Hacı Hesna Binasındaki Simülâtör Cihazı	24/11/1998	Z. Kalkavan Anadolu Den. Mes. Lisesi	Z. Kalkavan Anadolu Den. Mes. Lisesi	15/02/1999
ETİ KROM				
- Elazığ Kovancılar'da 4 arsa ve okul	08/05/2003	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	*
- Elazığ Kovancılar'da 2 arsa, 1 lojman,1 camii	23/03/2004	Hazine	Diyaret İşleri Başkanlığı	*
- Elazığ Alacakaya'da 4 arsa ve 8 lojman	23/03/2004	Hazine	Adalet Bakanlığı	*
TÜRKİYE DEMİR ÇELİK İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
- Ankara Cebeci'de 1 hiz. binası,23 loj.,1 sağlık birimi	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
- Ankara Dikmen'de 1 arsa, 20 lojman	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
- Ankara Çamlıtepe'de 1 arsa, 32 lojman, 2 daire (kreş)	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
ETAĞ ETİMESGUT AĞAÇ SAN. ve TİC. A.Ş.				
- Ankara Etimesgut'da 2 arsa	08/05/2000	Türk Hava Kurumu	Türk Hava Kurumu	12/07/2000
- Etimesgut'da 11 arsa, üzerindeki binalar ve büro malz.	03/11/2000	İş Yurtları Kurumu	İş Yurtları Kurumu	12/06/2001
- Etimesgut'da bulunan 11 arsadaki tesis, makina, ekipman	03/11/2000	MKE/Hurdasan A.Ş.	MKE/Hurdasan A.Ş.	31/07/2001
- 9 adet taşıt	19/04/2001	MKE/Hurdasan A.Ş.	MKE/Hurdasan A.Ş.	31/07/2001
- 2 adet taşıt	15/04/2002	MKE/Hurdasan A.Ş.	MKE/Hurdasan A.Ş.	15/05/2002

**EK 11/14B: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 2**

	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
İSDEMİR				
- İskenderun'da 1 Arsa	25/02/2000	T.C.D.D. Genel Müdürlüğü	T.C.D.D. Genel Müdürlüğü	11/05/2001
- İskenderun'da 1 Arsa	25/02/2000	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü	19/08/2000
- İskenderun'da 17 Arsa	22/03/2000	Hazine	Hazine	29/08/2000
- İskenderun'da 3 Arsa	08/12/2000	Karayılan Belediyesi	Karayılan Belediyesi	05/04/2001
- Hatay Dörtüol'da 4 arsa	08/12/2000	Payas Belediyesi	Payas Belediyesi	14/05/2001
- İskenderun'da 1 Arsa	13/12/2001	Eti Krom A.Ş.	Eti Krom A.Ş.	25/01/2002
- İskenderun'da 16 Arsa	21/12/2001	Hazine	Hazine	*
ORÜS - ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİ A.Ş.				
- Ardeşen İşletmesi ile 2 arsa, binalar, makinalar, demirbaşlı	13/01/1998	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi	24/09/1998
- Balıkesir Dursunbey'de 2 Daire	12/10/1998	Orman Genel Müdürlüğü	Orman Genel Müdürlüğü	16/11/1998
- Karabük Yenice'de 2 Arsa ve 3 bina	12/10/1998	Orman Genel Müdürlüğü	Orman Genel Müdürlüğü	27/11/1998
- Kastamonu Cide'de 1 Arsa ve üzerindeki taşınmazlar	12/10/1998	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	03/12/1998
- Genel Müdürlük sahasındaki prefabrik ev	09/04/1999	T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Düzce Tıp Fakültesi Hastanesi	20/04/1999
TURBAN TURİZM A.Ş.				
- İstanbul Küçüksu Arsası	30/01/1999	Hazine	TBMM Milli Saraylar Dai. Bşk.	07/05/1999
- Altyapı İşletme ve Turizm A.Ş.deki %1 pay	09/04/1999	Kemer Belediyesi	Kemer Belediyesi	08/11/1999
- Kuşadası C Blok Ünitesi'nin üzerinde olduğu 2 arsa	02/01/2001	Kuşadası Belediye Başkanlığı	Kuşadası Belediye Başkanlığı	19/04/2001
- Balıkesir Edremit'de 2 arsa	02/01/2001	Edremit Belediye Başkanlığı	Edremit Belediye Başkanlığı	20/02/2001
- Kilyos Moteli ve 4 arsa	02/01/2001	Sarıyer Belediye Başkanlığı	Sarıyer Belediye Başkanlığı	31/01/2001
- Nevşehir Ürgüp'de 1 arsa	15/04/2002	Hazine	Hazine	15/05/2002
TÜMOSAN A.Ş.				
- Konya'da 1 arsa ve 1 Cami	01/07/1999	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	17/08/1999
- Nevşehir'de 6 arsa	12/10/1999	Hazine	Nevşehir İl Özel İdaresi	19/11/1999
- Konya'da 1 arsa	27/09/2000	Konya İl Özel İdaresi	Konya İl Özel İdaresi	19/10/2000
- Aksaray'da 1 arsa	24/02/2003	Aksaray İl Özel İdaresi	Aksaray İl Özel İdaresi	07/04/2003
TÜRKİYE GEMİ SANAYİ				
- İstinye'de 2 Arsa (Münşir Fuat Paşa Yalısı)	14/06/1995	Hazine	Dışişleri Bakanlığı	31/08/1995
- İstinye Eski Tersane arazisinin bir kısmı	18/06/1998	Hazine	Denizcilik Müsteşarlığı	18/08/1998
- Alaybey Tersanesi	12/10/1999	Hazine	MSB(Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)	18/11/1999
- Pendik Tersanesi ve Ağır Sanayi Tesisleri	12/10/1999	Hazine	MSB(Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)	15/11/1999
- Motor Fabrikası	12/10/1999	Hazine	MSB(Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)	15/11/1999
- Pavli Adası ve Tesisleri	12/10/1999	Hazine	MSB(Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)	15/11/1999
- Tuzla Yüzer Havuz Ünitesi ve Sahası	12/10/1999	Hazine	MSB(Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)	15/11/1999
TÜRKİYE DENİZCİLİK İŞLETMESİ A.Ş.				
- Çırağan'daki arazinin bir bölümü	30/05/1996	Galatasaray Üniversitesi	Galatasaray Üniversitesi	07/12/1998
- Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma İşletmesi	07/04/1997	Denizcilik Müsteşarlığı	Denizcilik Müsteşarlığı	07/04/1997
- Akdeniz Gemisi	23/06/1997	İTÜ Denizcilik Fakültesi	İTÜ Denizcilik Fakültesi	29/06/1997
- Çengelköy Yolcu Gemisi	09/04/1999	Milli Eğitim Bakanlığı	Barbaros Meslek Lisesi	23/06/1999
- Tellitabya Kılavuzluk İst.'na ait 1 arsa (kullanım hakkı)	12/10/1999	Denizcilik Müsteşarlığı	Denizcilik Müsteşarlığı	*
- İstanbul Sarıyer'de 1 Arsa	27/12/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	29/03/1999
- Trabzon Limanına ait 1 bina (kullanım hakkı)	22/03/2000	Denizcilik Müsteşarlığı	Denizcilik Müsteşarlığı	23/08/2001
- İstanbul Sarıyer'de 1 Arsa	05/07/2000	Hazine	Sarıyer Belediye Başkanlığı	31/10/2000
- Trabzon Liman'ında daha önce devredilen binanın arsasının ku	19/02/2001	Denizcilik Müsteşarlığı	Denizcilik Müsteşarlığı	*
- İskenderun Feribotu	17/08/2001	Milli Savunma Bakanlığı	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	08/01/2002
- İstanbul-Maltepe'de 1 arsa	13/05/2003	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	*
- İzmit Yarımca'da 1 arsa, 1 bina	12/05/2004	Hazine	Denizcilik Müsteşarlığı	*
- Tuzla Gemisi	23/09/2004	Adalet Bakanlığı	Adalet Bakanlığı	*
- Şehirhatları ve Denizyolları İşl.'ne Ait Hatlar, İskeleler ve Hali	31/01/2005	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	*
- Çanakkale-Gökçeada'da 1 villa ve 3 baraka	06/04/2005	Hazine	Denizcilik Müsteşarlığı	*
TÜGSAŞ T. GÜBRE SANAYİ A.Ş.				
- Elazığ Gübre San. A.Ş.'ye ait fab. binası ve taşınmazlar	18/04/2000	Hazine	Fırat Üniversitesi	04/04/2001
- Kütahya Gübre San. ait 15 arsa ve üzerindeki sosyal tesis	05/07/2000	Hazine	Kütahya İl Özel İdaresi	18/09/2000
- Samsun'da 2 taşınmaz	16/09/2002	Hazine	Samsun Su Kanalizasyon İd. Gn. Md.	02/10/2002
- Ankara Yenimahalle'de 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	08/05/2003	Hazine	Adalet Bakanlığı	13/12/2005
- Kütahya Gübre A.Ş.'ye ait Lojman ve Sosyal Tesisler	07/12/2004	Hazine	Kütahya Belediyesi	*
- Samsun-Tekkeköy'de 49 Taşınmaz	09/03/2005	Hazine	Hazine	*
- Samsun'da 2 Arsa, Lojman ve Sosyal Tesisler	11/08/2005	Hazine	Hazine	25/03/2005
- Mersin-Tarsus Depoları	09/09/2005	KOSGEB	KOSGEB	*
- Kütahya'da 375 Adet Arsa	09/09/2005	Hazine	Hazine	*
TEDAŞ				
- Siirt'de 1 arsa	12/04/2005	Hazine	Hazine	*
- Tekirdağ'da 1 Arsa	04/07/2005	Tekirdağ Belediyesi	Tekirdağ Belediyesi	*
- Afyon'da 2 Bina	25/07/2005	Afyon Belediyesi	Afyon Belediyesi	*

**EK 11/14C: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 3**

SÜMER HOLDİNG A.Ş.	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
- Yıldız Çini İşletmesi ve arazisi	14/06/1995	T.B.M.M.Milli Saraylar Dai. Bşk.	T.B.M.M.Milli Saraylar Dai. Bşk.	10/07/1995
- Hereke Av Köşkü ve arazisi	14/06/1995	T.B.M.M.Milli Saraylar Dai. Bşk.	T.B.M.M.Milli Saraylar Dai. Bşk.	10/07/1995
- Isparta Halı Eğitim Merkezi ve arazisi	11/08/1995	Süleyman Demirel Üniversitesi	Süleyman Demirel Üniversitesi	31/10/1995
- Taşköprü Jüt İpliği Fabrikası ve arazisi	11/09/1995	Tekel Genel Müdürlüğü	Tekel Genel Müdürlüğü	17/11/1995
- Bursa Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM)	19/01/1996	TÜBİTAK	TÜBİTAK	25/03/1996
- Erzurum İspir Ayakkabı Fabrikası ve arazisi	18/11/1996	T.C. Atatürk Üniversitesi	İspir Meslek Yüksek Okulu	12/02/1998
- Erzincan'da 2 arsa, 12 daire, 49 lojman, 1 misafirhane, 1 yemekhane, 1 ambar, 1 lokal, 1 garaj, 2 konukevi	07/04/1997	T.C. Atatürk Üniversitesi	T.C. Atatürk Üniversitesi	23/07/1997
- Kocaeli/Hereke'de 54 Adet Arsa ve üzerindeki taşınmazla	30/08/1997	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi	18/11/1998
- Kayseri'de 2 Arsa ve 2 Okul Binası	30/08/1997	Kayseri Valiliği	Kayseri Valiliği	02/12/1997
- Sümer Halı A.Ş.	18/09/1997	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	21/01/1998
- Eskişehir Bölge Satış Mağazası Ambarı ve arazisi	06/12/1997	KOSGEB	KOSGEB	28/12/1997
- Malatya'da 1 arsanın bir bölümü	06/12/1997	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	18/02/1998
- Erzurum Hacıömer Halıcılık Tesisi ve arazisi	06/12/1997	Jandarma Genel Komutanlığı	Tekman Jandarma Karakol Komutanlığı	13/09/1998
- Bursa Merinos Yünlü San. İşlet. ait 1 Arsa	13/01/1998	Hazine	Sağlık Bakanlığı	03/04/1998
- Gemlik Sungipek ve Visko Mam. San. İşletmesi ve arazi	13/01/1998	Tekel Genel Müdürlüğü	Tekel Genel Müdürlüğü	16/03/1998
- Konya Ereğli'de 1 Arsa ve Okul Binası	13/01/1998	Konya Valiliği	Konya Valiliği	30/04/1998
- Kocaeli Hereke'de 1 Arsa ve Okul Binası	13/01/1998	Kocaeli Valiliği	Kocaeli Valiliği	27/03/1998
- Kocaeli Hereke'de 1 Arsa ve Okul Binası	13/01/1998	Hazine	Hazine	27/03/1998
- Ankara Emek Mah. 26 Daireli Lojman	23/02/1998	Sümer Halı A.Ş.	Sümer Halı A.Ş.	12/05/1998
- Ankara Gölbaşında 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	23/02/1998	Sümer Halı A.Ş.	Sümer Halı A.Ş.	12/05/1998
- Pertek Yün İpliği İşletmesi ve arazisi	23/02/1998	Sümer Halı A.Ş.	Sümer Halı A.Ş.	12/05/1998
- Konya Ereğli'de arsa	02/03/1998	Hazine	Hazine	30/04/1998
- Ankara'da 1 bina (Yapağı Tiftik A.Ş. Gen. Mdl.)	20/04/1998	Başbakanlık	Başbakanlık	13/05/1998
- Ankara Kızılay'da 1 Mağaza (Carriere Mağazası)	21/04/1998	SÜMER Halıcılık El San. A.Ş.	SÜMER Halıcılık El San. A.Ş.	16/10/1998
- Malatya Pamuklu'da 5 arsa ve 222 lojman	27/05/1998	Malatya Belediyesi	Malatya Belediyesi	*
- Kocaeli Hereke'de Sosyal Tesis Binası ve arazisi	15/07/1998	Kocaeli Üniversitesi/Hereke Belediyesi	Kocaeli Üniversitesi/Hereke Belediyesi	18/11/1998
- Kocaeli/Hereke Su sporları tesisi	15/07/1998	Hereke Belediyesi	Hereke Belediyesi	18/11/1998
- Kocaeli/Hereke su deposu ve arazisi	15/07/1998	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi	01/10/1998
- Adana Çırçır Fabrikası Arazisi	18/08/1998	Hazine	Adana İl Özel İdaresi	19/11/1998
- Elazığ Sivrice Eğitim ve Dinlenme Tesisi ve arazisi	18/08/1998	Hazine	T.C. Fırat Üniversitesi	13/10/1998
- Konya Ereğli'de 1 Arsa ve Cami	14/09/1998	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	23/10/1998
- Kayseri'de 1 adet Arsa ve lojmanlar	14/09/1998	Hazine	Kayseri Valiliği	23/10/1998
- Diyarbakır Halı Fabrikası'na ait 3 Arsa	14/09/1998	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	24/12/1998
- Konya Ereğli'de Karakol Binası ve arazisi	14/09/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	23/10/1998
- Kayseri Pamuklu San. İşletmesi'ne ait 191 adet Makina	26/10/1998	Tekel Genel Müdürlüğü	Tekel Genel Müdürlüğü	13/05/1999
- İstanbul Deliosman Ormanı	19/02/1999	Hazine	Orman Bakanlığı	18/03/1999
- İstanbul Seyitağa Ormanı	19/02/1999	Hazine	Orman Bakanlığı	18/03/1999
- Kayseri Pam.San.İşl.'ne ait 2 adet makine	19/02/1999	Tekel Genel Müdürlüğü	Tekel Genel Müdürlüğü	13/05/1999
- Adana Seyhan'da 2 Arsa	09/04/1999	Milli Emlak Genel Müdürlüğü	Milli Eğitim Bakanlığı	08/07/1999
- Adana Ceyhan'da 7 arsa	09/04/1999	Milli Emlak Genel Müdürlüğü	Milli Eğitim Bakanlığı	06/07/1999
- Adana Yüreğir'de 6 arsa	09/04/1999	Milli Emlak Genel Müdürlüğü	Milli Eğitim Bakanlığı	07/07/1999
- İstanbul Üsküdar'da 2 Arsa	17/09/1999	Marmara Üniversitesi	M.Ü. Tıp Fakültesi	15/11/1999
- Aydın Nazilli'de 5 Arsa	17/09/1999	Nazilli Belediye Başkanlığı	Nazilli Belediye Başkanlığı	10/02/1999
- Adana Seyhan'da 1 arsa	12/10/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	03/11/1999
- Bursa Osmangazi'de 1 arsa	12/10/1999	Hazine	Bursa İl Özel İdaresi	02/12/1999
- İvriz Hidroelektrik Santrali ve arsaları	18/04/2000	TEAŞ	TEAŞ	28/09/2000
- Derme Hidroelektrik Santrali ve arsaları	18/04/2000	TEAŞ	TEAŞ	*
- Nevşehir'de 1 arsa	29/05/2000	Hazine	Nevşehir Belediyesi	20/06/2000
- Ankara A.O.Ç.'de 2 arsa	05/07/2000	Hazine	Hacettepe Üniversitesi	23/03/2001
- Malatya Pamuklu İşl. Ait 1 arsa	10/10/2000	Hazine	Malatya Belediyesi	24/11/2000
- Konya Ereğli'de 27 adet arsa, 1 kreş ve üzerindeki binalar	10/10/2000	Hazine	Ereğli Belediyesi	20/12/2000
- Tarsus Mensucat İşletmesi ile 8 arsa ve üzerindeki binalar	10/10/2000	Hazine	Tarsus Belediyesi	21/12/2000
- Ankara Altındağ'da 1 arsa ve Genel Müdürlük binası	14/11/2000	Hazine	Kültür Bakanlığı	*
- İzmir Basma İşletmesi ile 4 arsa, makina ve demirbaşlar	14/11/2000	İzmir İl Özel İdaresi	İzmir İl Özel İdaresi	09/10/2002
- Nazilli Basma İşletmesi ile 4 arsa, binalar, makina ve dem	14/11/2000	Adnan Menderes Üniversitesi	Adnan Menderes Üniversitesi	*
- Bursa Merinos Yünlü İşletmesi ile 5 arsa, binalar, makina	14/11/2000	Bursa Büyükşehir Belediyesi	Bursa Büyükşehir Belediyesi	*
- Kuşadası Eğitim ve Dinlenme Tesisi ile 3 arsa ve üzerinde	14/11/2000	Aydın İl Özel İdaresi	Aydın İl Özel İdaresi	08/01/2001
- Aydın Nazilli'de 244 arsa	02/01/2001	Nazilli Belediye Başkanlığı	Nazilli Belediye Başkanlığı	16/03/2001
- Çanakkale Sentetik Deri İşletmesi'ne ait 2 arsa	02/01/2001	Çanakkale İl Özel İdaresi	Çanakkale İl Özel İdaresi	27/03/2001
- Kayseri İşletmesine ait 1 arsa	19/02/2001	Kayseri İl Özel İdaresi	Kayseri İl Özel İdaresi	01/11/2000
- Nazilli Basma İşletmesine ait 1 makina	19/02/2001	TÜBİTAK	TÜBİTAK	19/12/2001
- Bakırköy Merkez Hastanesi ve arsası ile müşterilati	28/02/2001	Bakırköy Belediyesi	Bakırköy Belediyesi	25/03/2002
- Kayseri İşl. Ait 3 makina ve 1 dokuma tezgahı	19/04/2001	İnönü Üniversitesi	Yakınca Meslek Yüksekokulu	19/04/2001
- "HEREKE" halı markası	16/07/2001	Sümer Halı A.Ş.	Sümer Halı A.Ş.	16/07/2001
- Denizli'de 1 arsa (yeşil alan olarak kullanılmak üzere)	27/05/2004	Denizli Belediyesi	Denizli Belediyesi	04/06/2004
- Bursa-Osmangazi'de 1 arsa ve 1 bina	03/08/2004	Hazine	Bursa Valiliği Sağlık Müdürlüğü	
- Malatya'da 2 arsa	23/09/2004	Hazine	Malatya İl Özel İdaresi	
- Malatya'da 1 arsa	23/09/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- Bursa Merinos İşletmesi arazisi ve tüm taşınmazları	25/10/2004	Bursa Büyükşehir Belediyesi	Bursa Büyükşehir Belediyesi	
- Adana-Seyhan'da 1 arsa	02/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- Aydın-Nazilli'de 1 bahçe	02/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	

**EK 11/14D: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 4**

	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
SÜMER HOLDING A.Ş. (devam)				
- Kocaeli-Gebze'de 1 arsa	02/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- Malatya'da 1 arsa	02/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- Malatya'da 1 tarla	02/12/2004	Hazine	Kültür Bakanlığı	
- Antalya'da 1 arsa	02/12/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	
- Kocaeli-Körfez'de 1 arsa ve cami	02/12/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	
- Sivas'da 1 tarla	02/12/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	
- Malatya'da 14 arsa	02/12/2004	Hazine	Malatya Belediyesi	
- Kocaeli-Körfez'de 4 arsa, 1 iskele, 1 zeytinlik	02/12/2004	Hazine	Hereke Belediyesi	
- Bursa-Osmangazi'de 1 arsa	02/12/2004	Hazine	Bursa Büyükşehir Belediyesi	
- Diyarbakır'da 15, K. Maraş'da 11, Adıyaman'da 6 bağ ve t	07/12/2004	Hazine	-	
- Van Deri ve Kundura İşletmesi'ne ait gayrimenkuller	24/12/2004	KOSGEB	KOSGEB	
- Adana-Yüreğir'de 7 Arsa (Akdeniz Pamuklu İşletmesi taşı	31/01/2005	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı	17/02/2005
- Erzurum-Merkez'de 10 arsa ve bina (TKİ'den alınan)	31/01/2005	Hazine	İçişleri Bakanlığı	
- Erzurum-Aşkale'de 1 arsa ve bina (TKİ'den alınan)	31/01/2005	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- Antalya Pamuklu Dokuma San. T.A.Ş. (%99,982 Holding	31/01/2005	Antalya-Kepez Belediye Bşk.	Antalya-Kepez Belediye Bşk.	10/02/2005
- Diyarbakır'da 1 Arsa ve 1 Cami	28/02/2005	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	
- Van Deri ve Kundura İşletmesi'ne ait makine, hammadde,	28/02/2005	Van İl Özel İdaresi	Van İl Özel İdaresi	15/03/2005
- Konya-Meram'da 1 Bina	13/06/2005	Meram Belediyesi	Meram Belediyesi	
- Tortum (Erzurum) Yünlü Yarım Kalmış Tesisi	13/06/2005	Tortum Belediyesi	Tortum Belediyesi	
- Bergama Yün İpliği ve Dokuma T.A.Ş. (%99,98 hisse)	13/06/2005	Bergama Belediyesi	Bergama Belediyesi	14/07/2005
- İstanbul Eminönü'nde 1 Arsa, 1 Bina	13/06/2005	Hazine	Kültür Bakanlığı	
- Samsun'da 1 Arsa	25/07/2005	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	
- SİDAŞ Sivas Dokuma San. A.Ş.	26/08/2005	Sivas Belediyesi	Sivas Belediyesi	
- Kocaeli-Hereke'de 1 zeytinlik	09/09/2005	Hazine	Kültür Var. ve Müzeler Gn. Mdl.	
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş.				
- Adana'da 1 Arsa, 6 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	09/12/1998
- Ankara Bala'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo, 1 İd. Bin.	18/08/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	15/12/1998
- Bursa İnegöl'de 1 Arsa, 1 İdare Binası, 3 Depo	18/08/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	06/10/1998
- Kırklareli Lüleburgaz'da 1 Arsa, 1 Hizmet Binası	18/08/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	08/12/1998
- Giresun Şebinkarahisar'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	18/08/1998	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	04/12/1998
- Çorum Osmancık'da 1 Arsa ve üzerindeki tesisler	18/08/1998	Hazine	TMO	10/12/1998
- Bayburt'ta 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo, 1 Bekçi evi	18/08/1998	Hazine	TMO	18/11/1998
- Van'da 1 Arsa, 3 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	16/12/1998
- Adana'da 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	18/08/1998	Hazine	Tufnbeyli Kaymakamlığı	11/12/1998
- Kırıkkale'de 2 Arsa, 3 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Kırıkkale Valiliği	24/12/1998
- Kayseri'de 3 Arsa, 11 Lojman, 7 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	11/12/1998
- Tunceli'de 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	21/12/1998
- Ağrı'da 1 Arsa, 5 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	17/12/1998
- Gaziantep'te 1 Arsa, 3 Lojman, 1 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	26/01/1999
- Erzurum'da 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	24/12/1998
- Muğla'da 1 arsa, 4 Lojman, 2 Depo	18/08/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	23/12/1998
- Trabzon'da 1 Arsa ve 4 Depo	18/08/1998	Hazine	Jandarma Genel Komutanlığı	17/12/1998
- Balıkesir Bandırma'da 2 Arsa ve üzerindeki binalar	18/08/1998	Hazine	Balıkesir Üniversitesi	16/12/1998
- Ankara Polatlı'da 2 Arsa, 2 Loj., 11 Depo, 1 Bekçi evi	18/08/1998	Hazine	Gazi Üniversitesi	12/11/1998
- Muş'da 1 Arsa, 18 Lojman, 2 İdare Binası, 1 Depo	14/09/1998	Hazine	Fırat Üniversitesi	21/12/1998
- Muğla'da 1 arsa, 4 Lojman, 8 Depo, 1 İdare Binası	12/10/1998	Hazine	Muğla Üniversitesi	02/08/2000
- Giresun'da 1 Arsa, 4 Lojman, 6 Depo, 1 İdare Binası	12/10/1998	Hazine	Giresun İl Özel İdaresi	31/12/1998
- Hatay'da 1 Arsa, 4 Lojman, 10 Depo	12/10/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	09/12/1998
- Diyarbakır Lice'de 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	12/10/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	09/12/1998
- Şanlıurfa Akçakale'de 1 Arsa, 3 Lojman, 8 Depo	12/10/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	11/01/1999
- Amasya Merzifon'da 1 Arsa, 8 Lojman	12/10/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	06/07/1999
- Eskişehir Sivrihisar'da 1 Arsa, 3 Lojman, 6 Depo	12/10/1998	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	03/12/1998
- Karabük Safranbolu'da 1 Arsa, 2 Lojman, 2 Depo	12/10/1998	Hazine	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	26/11/1998
- Uşak'da 2 Arsa ve üzerindeki tesisler	12/10/1998	Hazine	Tekel Genel Müdürlüğü	27/01/1998
- Çeşitli illerde 39 Arsa, 111 Loj., 141 Depo, 3 Bekçi evi	09/04/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	Haz.-Kas.1999
- Kastamonu İnebolu'da 1 Arsa, 6 Lojman	09/04/1999	Hazine	Sahil Güvenlik Komutanlığı	09/07/1999
- Manisa'da 2 Arsa, 19 Lojman, 10 Depo	09/04/1999	Hazine	Celal Bayar Üniversitesi	27/08/1999
- Manisa Sarıgöl'de 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	09/04/1999	Hazine	Celal Bayar Üniversitesi	17/11/1999
- Balıkesir'de 1 Arsa, 11 Lojman, 4 Depo	09/04/1999	Hazine	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü	05/10/1999
- Bitlis Adilcevaz'da 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	09/04/1999	Hazine	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	14/09/1999
- Van Gevaş'da 1 Arsa, 3 Lojman, 1 Depo	09/04/1999	Hazine	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	13/09/1999
- Osmaniye'de 1 Arsa, 4 Lojman, 10 Depo	09/04/1999	Hazine	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	22/06/1999
- Elazığ'da 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	09/04/1999	Hazine	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	13/07/1999
- Konya Sarayönü'nde 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	09/04/1999	Hazine	Selçuk Üniversitesi	28/07/1999
- Sakarya Kaynarca'da 1 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	09/04/1999	Hazine	Sakarya Üniversitesi	25/06/1999
- Mardin Midyat'ta 1 Arsa, 2 lojman, 1 Depo	09/04/1999	Hazine	Mardin Valiliği	22/07/1999
- Kahramanmaraş'ta 2 Arsa, 8 Lojman, 8 Depo	09/04/1999	Hazine	Sütçü İmam Üniversitesi	21-22/7/99
- Tekirdağ Malkara'da 3 Arsa, 4 Lojman, 5 Depo	09/04/1999	Hazine	Trakya Üniversitesi	28/07/1999
- Amasya'da 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	09/04/1999	Hazine	Sağlık Bakanlığı	09/07/1999
- Adana Yüreğir'de 2 Arsa ve üzerindeki taşınmazlar	09/04/1999	Hazine	Orman Bakanlığı	10/09/1999
- Giresun'da 2 Daire	09/04/1999	Hazine	Orman Bakanlığı	13/07/1999

**EK 11/14E: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 5**

TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş. (Devam)	ÖYK	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
	KARAR TARİHİ			
- Ordu Fatsa'da 1 Arsa ve 6 Lojman	09/04/1999	Hazine	Orman Bakanlığı	08/07/1999
- Zonguldak Çaycuma'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	09/04/1999	Hazine	Sos. Hiz. ve Çocuk Esirgeme Kurumu	23/06/1999
- Afyon'da 1 Arsa ve 1 Depo	09/04/1999	Hazine	Tekel Genel Müdürlüğü	25/06/1999
- Kastamonu'da 1 Arsa, 10 Lojman, 10 Depo, 1 Bekçi evi	09/04/1999	Hazine	Kastamonu İl Özel İdaresi	13/07/1999
- Diyarbakır Bismil'de 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	09/04/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	20/07/1999
- Diyarbakır Çınar'da 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	09/04/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	19/07/1999
- Tokat Niksar'da 1 Arsa ve 3 Lojman	09/04/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	13/07/1999
- Sinop'da 1 Arsa, 2 Lojman, 3 Depo	09/04/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	07/07/1999
- Van'da 1 Arsa, 11 Lojman, 4 Depo	09/04/1999	Hazine	Jandarma Genel Komutanlığı	14/09/1999
- Edirne Meriç'de 1 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	09/04/1999	Meriç Belediye Başkanlığı	Meriç Belediye Başkanlığı	12/08/1999
- Kırklareli'nde 1 Arsa, 6 Lojman	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	11/10/1999
- Erzincan'da 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	17/08/1999
- Erzurum'da 1 Arsa, 1 İdare binası	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	27/07/1999
- Iğdır'da 1 Arsa, 4 Lojman	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	20/10/1999
- Balıkesir Susurluk'ta 1 Arsa, 4 lojman, 3 depo	14/06/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	05/08/1999
- Edirne Uzunköprü'de 1 Arsa, 2 Lojman, 12 Depo	14/06/1999	Uzunköprü Belediye Başkanlığı	Uzunköprü Belediye Başkanlığı	12/08/1999
- Antalya'da 2 Arsa, 8 Lojman, 1 İdare Binası, 2 Depo	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	01/09/1999
- Eskişehir'de 1 Arsa, 20 Lojman, 6 Depo	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	13/09/1999
- Batman'da 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	03/08/1999
- Bilecik'te 1 Arsa, 1 İdare Binası, 1 Depo	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	14/09/1999
- Bolu'da 1 Arsa, 4 Lojman, 7 Depo, 1 Bekçi evi	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	11/10/1999
- Gümüşhane'de 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Dükkan	14/06/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	10/08/1999
- İçel Erdemli'de 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	05/07/1999	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	03/08/1999
- Antalya Manavgat'ta 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	31/08/1999	Hazine	Adalet Bakanlığı	10/11/1999
- Konya Akşehir'de 1 Arsa, 2 Lojman	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	16/11/1999
- Konya Cihanbeyli'de 1 Arsa, 4 Lojman, 9 Depo	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	18/11/1999
- Konya Kadınhanı'nda 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	14/12/1999
- Erzurum Aşkale'de 1 Arsa ve 6 Lojman	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	02/11/1999
- Erzurum Hınıs'da 1 Arsa, 2 Lojman	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	03/11/1999
- Kars Kağızman'da 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	31/08/1999	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	04/11/1999
- Amasya Merzifon'da 1 Arsa, 1 Bekçi Evi, 6 Depo	31/08/1999	Hazine	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	01/12/1999
- Tokat'ta 1 Arsa, 4 Lojman, 5 Depo	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	26/11/1999
- Tokat Turhal'da 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	30/11/1999
- Çorum'da 1 Arsa, 2 Lojman, 6 Depo	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	02/12/1999
- Çorum Alaca'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	02/12/1999
- Edirne Havza'da 2 Arsa	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	01/11/1999
- Edirne Enez'de 1 Arsa	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	01/11/2000
- Denizli Sarayköy'de 1 Arsa, 3 Lojman, 5 Depo	31/08/1999	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	08/11/1999
- Manisa Kırkağaç'da 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	31/08/1999	Hazine	Sağlık Bakanlığı	17/11/1999
- Gaziantep İslahiye'de 1 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	31/08/1999	Hazine	Sütçü İmam Üniversitesi	19/11/1999
- Osmaniye'de 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	31/08/1999	Hazine	Sütçü İmam Üniversitesi	19/11/1999
- Konya Meram'da 1 Arsa, 1 İdare Binası, 1 Bekçi Evi	31/08/1999	Hazine	Çevre Bakanlığı	26/10/1999
- Malatya'da 8 daire	31/08/1999	Hazine	Jandarma Genel Komutanlığı	17/11/1999
- İzmir Bergama'da 1 Arsa, 4 Lojman, 5 Depo	31/08/1999	Hazine	Tekel Genel Müdürlüğü	24/11/1999
- Manisa Salihli'de 1 Arsa, 2 Lojman, 4 Depo	31/08/1999	Hazine	Tekel Genel Müdürlüğü	16/11/1999
- Ordu'da 1 Arsa, 4 Lojman, 7 Depo	31/08/1999	Hazine	Devlet İstatistik End. Başkanlığı	16/11/1999
- Ş.Urfa Bozova'da 1 Arsa, 2 Lojman, 5 Depo	31/08/1999	Hazine	Harran Üniversitesi	22/11/1999
- Aydın'da 1 Arsa, 1 İdare Binası	31/08/1999	Aydın Belediye Başkanlığı	Aydın Belediye Başkanlığı	23/12/1999
- Adapazarı'nda 3 Arsa ve üzerindeki taşınmazlar	12/10/1999	Hazine	İl Özel İdaresi	22/12/1999
- Kırıkkale'de 10 Arsa, 32 Lojman ve Tesis	06/03/2000	Hazine	Trakya Üniversitesi	11/07/2000
- Erzurum Tarım ve Alet Mak. İŞL., 1 arsa, bina ve taşınmaz	06/03/2000	Hazine	Sağlık Bakanlığı	25/04/2000
- Ankara A.O.Ç.'de 1 Arsa	22/03/2000	Hazine	Ankara Üniversitesi	30/05/2000
- Ankara A.O.Ç.'de 2 Arsa	22/03/2000	Hazine	Sakarya İl Özel İdaresi	30/05/2000
- Konya Yunak'ta 2 Arsa, 4 Lojman ve 4 Depo	22/03/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	28/04/2000
- Bingöl'de 4 Lojman, 1 Depo, 1 Arsa	22/03/2000	Hazine	Orman Bakanlığı	14/06/2000
- Bursa Kocabey'de 1 Arsa, 2 Lojman, 4 Depo	22/03/2000	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	23/05/2000
- Konya Meram'da 2 Arsa, 3 Depo, Bekçi Evi ve Sosyal Te:	22/03/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	16/05/2000
- Trabzon Akçaabat'da 1 Arsa, 4 Lojman ve 1 Depo	22/03/2000	Hazine	Maliye Bakanlığı	18/05/2000
- Adapazarı'nda 1 arsa, 1 bina	18/04/2000	Hazine	Adalet Bakanlığı	22/12/2000
- Aydın'da 3 arsa, 10 daire	05/07/2000	Aydın Belediye Başkanlığı	Aydın Belediye Başkanlığı	15/12/2000
- Aydın Nazilli'de 1 arsa, 4 lojman	05/07/2000	Nazilli Belediye Başkanlığı	Nazilli Belediye Başkanlığı	01/11/2000
- Trabzon Yomra'da 1 arsa, 2 lojman, 14 depo, 1 bekiçi evi	05/07/2000	Hazine	Kredi ve Yurtlar Kurumu	23/08/2000
- Kastamonu Araç'ta 1 Arsa ve üzerindeki taşınmazlar	17/07/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	12/09/2000
- Ş.Urfa Tarım Alet Mak. İŞL., 1 arsa, bina ve taşınmazlar	30/10/2000	Hazine	Harran Üniversitesi	31/12/2000
- Konya Seydişehir'de 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	02/01/2001
- Ankara Ş.koçhisar'da 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	22/12/2000
- İçel Tarsus'da 1 arsa	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	22/11/2000
- Malatya'da 1 arsa, 5 depo, 1 tamirhane	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	02/04/2001
- Kayseri Kocasinan'da 1 arsa, 6 depo	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	03/01/2001
- Kayseri'de 4 daire	07/11/2000	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	03/01/2001
- Tokat Artova'da 1 arsa, 4 lojman	07/11/2000	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	11/01/2001
- Eskişehir Çifteler'de 1 arsa, 4 lojman, 4 depo	07/11/2000	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	15/12/2000
- Erzincan İliç'de 1 arsa	07/11/2000	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	05/01/2001

**EK 11/14F: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 6**

	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
TÜRKİYE ZIRAİ DONATIM A.Ş. (Devam)				
- Yozgat Şefaathı'da 1 arsa, 2 lojman, 4 depo	07/11/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	09/02/2001
- Aydın Kuyucak'da 1 arsa, 4 lojman, 2 depo	07/11/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	15/12/2000
- Adana Yüreğir'de 1 arsa	07/11/2000	Hazine	Orman Bakanlığı	22/12/2000
- Kayseri Yeşilhisar'da 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	07/11/2000	Hazine	Adalet Bakanlığı	07/02/2001
- Düzce Akçakoca'da 1 arsa, 4 lojman, 2 depo	07/11/2000	Hazine	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	08/12/2000
- Malatya'da 2 arsa, 3 lojman, 2 depo	07/11/2000	Hazine	İnönü Üniversitesi	15/12/2000
- Kayseri'de 7 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	07/11/2000	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	08/02/2001
- Sivas'da 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	07/11/2000	Hazine	Milli Savunma Bakanlığı	15/12/2000
- Adıyaman Besni'de 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	07/11/2000	Hazine	Besni Kaymakamlığı	15/12/2000
- Aydın'da 1 arsa, 2 depo	07/11/2000	Aydın İl Özel İdaresi	Aydın İl Özel İdaresi	21/12/2000
- Tekirdağ'da 1 arsa, 3 depo, 1 bekiçi evi	02/01/2001	Şarköy Belediye Başkanlığı	Şarköy Belediye Başkanlığı	22/02/2001
- Tekirdağ'da 1 arsa, 10 depo, 1 bekiçi evi	02/01/2001	Hayrabolu Belediye Başkanlığı	Hayrabolu Belediye Başkanlığı	22/02/2001
- Isparta'da 1 arsa, 4 lojman, 2 depo	02/01/2001	Gelendost Belediye Başkanlığı	Gelendost Belediye Başkanlığı	02/04/2001
- Edirne İpsala'da 1 arsa, 4 lojman, 7 depo	02/01/2001	İpsala Belediye Başkanlığı	İpsala Belediye Başkanlığı	22/02/2001
- Manisa Alaşehir'de 1 arsa, 1 lojman, 5 depo	02/01/2001	Alaşehir Belediye Başkanlığı	Alaşehir Belediye Başkanlığı	13/02/2001
- Konya Ereğli'de 1 arsa, 5 depo, 1 bekiçi evi	02/01/2001	Ereğli Belediye Başkanlığı	Ereğli Belediye Başkanlığı	13/04/2001
- Manisa Turgutlu'da 1 arsa, 4 lojman, 2 depo	02/01/2001	Turgutlu Belediye Başkanlığı	Turgutlu Belediye Başkanlığı	14/02/2001
- İçel Tarsus'da 1 arsa, 2 depo	02/01/2001	Tarsus Belediye Başkanlığı	Tarsus Belediye Başkanlığı	11/04/2001
- Çorum İskilip'de 1 arsa, 4 bina	02/01/2001	İskilip Belediye Başkanlığı	İskilip Belediye Başkanlığı	23/03/2001
- Uşak'da 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	02/01/2001	Uşak Belediye Başkanlığı	Uşak Belediye Başkanlığı	13/02/2001
- Kırklareli'de 1 arsa, 9 depo, 1 bekiçi evi	02/01/2001	Babaeski Belediye Başkanlığı	Babaeski Belediye Başkanlığı	02/03/2001
- Samsun Bafra'da 1 arsa, 2 dükkan, 6 daire	08/04/2002	Hazine	Sosyal Hiz. ve Çocuk Esirgeme Müd.	17/05/2002
- Niğde Bor'da 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	08/04/2002	Hazine	Bor Belediye Başkanlığı	17/05/2002
- Bursa İznik'de 1 arsa, 4 lojman, 3 depo	08/04/2002	Hazine	İznik Belediye Başkanlığı	17/05/2002
- Yozgat Yerköy'de 1 arsa	08/04/2002	Hazine	Yerköy Belediye Başkanlığı	16/05/2002
- Sivas'da 2 arsa, 6 depo	08/04/2002	Hazine	Sivas Belediye Başkanlığı	16/05/2002
- İzmir Ödemiş'de 1 arsa, 4 depo	08/04/2002	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	27/05/2002
- İzmir Menemen'de 1 arsa, 4 lojman, 4 depo	08/04/2002	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	27/05/2002
- Sivas'da 1 arsa, 4 daire, 1 depo	08/04/2002	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	16/05/2002
- Ordu Fatsa'da 1 arsa, 11 depo, 1 bekiçi evi	12/11/2002	TÜGSAŞ	TÜGSAŞ	18/12/2002
- Adıyaman Gölbaşı'nda 1 arsa, 3 lojman, 1 depo	06/02/2003	Hazine	Adalet Bakanlığı	14/07/2003
ET VE BALIK ÜRÜNLERİ A.Ş.				
- Siirt Tahtani'de 1 Adet Tarla	11/09/1995	Siirt Valiliği	Olağanüstü Hal Bürosu	01/10/1995
- Adıyaman Soğuk Hava Deposu, 1 arsa ve 3 bina	28/03/1996	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	28/05/1996
- Yüksekova İşletmesi ve 14 taşınmaz	13/08/1997	Hazine	Jandarma Genel Komutanlığı	07/08/1997
- Çanakkale'de 4 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	02/01/2001	Hazine	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	26/02/2001
- Fatsa Balık Mam. İşletmesi ve 3 arsa	28/02/2001	Hazine	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	08/08/2002
- Gaziantep'te 1 arsa ve üzerindeki lojmanlar	13/04/2001	Hazine	Gaziantep Adliyesi	15/05/2001
- Trabzon'da 1 arsa kullanım hakkı ve binalar	08/05/2003	TMO	TMO	*
- Çeşme'de 1 arsa kullanım hakkı ve binalar	08/05/2003	TMO	TMO	*
- Sinop'da 3 arsa kullanım hakkı ve binalar	08/05/2003	TMO	TMO	*
- Sinop'da 1 arsa kullanım hakkı	08/05/2003	TMO	TMO	*
- Balıkesir-Plevne Mah.'de 1 arsa	12/12/2003	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	*
- Giresun'da 1 arsa ve 1 bina	23/02/2004	Hazine	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	*
- Didim Eğitim ve Dinlenme Tesisleri	27/05/2004	Hazine	-	*
- Kayseri Kombinası'na ait 2 arsa ve üz. taşınır-taşınmazlar	08/11/2004	Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Kayseri Büyükşehir Belediyesi	28/04/2005
- Kayseri Kombinası'na ait 1 arsa ve cami	08/11/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	*
- Diyarbakır Kombinası'na ait 1 arsa ve cami	08/11/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	*
- Konya Et Kombinası arazisi ve varlıkları	08/11/2004	Meram Belediyesi	Meram Belediyesi	*
- Kars-Selim'de 1 arsa	30/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	*
- Sakarya Kombinası'na ait 1 arsa ve cami	28/02/2005	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	*
- İstanbul-Kadıköy'de 1 Arsa, 1 Bina	13/06/2005	TCDD	TCDD	20/09/2005
SEKA				
- İstanbul Alım Satım Müdürlüğü Binaları ve depo	10/11/1998	Hazine	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	08/02/1999
- Kocaeli Yeniköy'de 8 Arsa	17/09/1999	Hazine	Dış Ticaret Müsteşarlığı	09/11/1999
- Dalaman İşletme Md.lüğüne ait 6 arsa, 4 bina	18/04/2000	Hazine	Muğla Üniversitesi	10/05/2000
- Balıkesir'de 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	09/07/2001
- Kastamonu Taşköprü'de 2 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	20/03/2001
- Afyon Çay'da 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	07/02/2001
- Zonguldak Çaycuma'da 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	19/03/2001
- İçel Silifke'de 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	13/03/2001
- Giresun'da 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	27/05/2002
- Balıkesir'de 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	09/07/2001
- Kastamonu Taşköprü'de 2 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	20/03/2001
- Afyon Çay'da 2 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	07/02/2001
- Zonguldak Çaycuma'da 2 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	19/03/2001
- İçel Silifke'de 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	13/03/2001
- Giresun'da 3 arsa	07/12/2000	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	25/08/2001
- Giresun'da 1 arsa	07/12/2000	Hazine	Sağlık Bakanlığı	27/05/2002
- Ankara Ergazi'de 1 arsa ve Atık Kağıt Parçalama Ünitesi	18/01/2001	Hazine	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	18/04/2001

**EK 11/14G: 4046 SAYILI KANUN'UN 2/i MADDESİ ÇERÇEVESİNDE
BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR - 7**

	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
SEKA (devam)				
- Bolu'da 5 arsa ve 4 bina	13/04/2001	Hazine	Hasarlı Kamu Kurum ve Kuruluşları	14/05/2001
- İçel Silifke'de 1 arsa ve 1 bina	17/08/2001	Taşucu Belediyesi	Taşucu Belediyesi	30/10/2001
- Kocaeli İzmit'de 1 Arsa	17/08/2001	İzmit Bekirpaşa Belediyesi	İzmit Bekirpaşa Belediyesi	11/01/2002
- Giresun Aksu'da 1 arsa	17/08/2001	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	27/05/2002
- Giresun Aksu'da 1 arsa	17/08/2001	Hazine	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü	25/08/2001
- Akkuş İşletmesi ve üzerindeki taşınmazlar	21/10/2003	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	03/12/2003
- Kocaeli'de 2 arsa	17/02/2004	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Gençlik ve Spor Bakanlığı	02/05/2005
- Kocaeli'de 1 arsa	17/02/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	21/05/2004
- İzmit'de 40 arsa ve bina	08/11/2004	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	26-28/04/2005
- İzmit'de 1 arsa ve 1 cami	08/11/2004	Hazine	Diyanet İşleri Başkanlığı	02/05/2005
- Çaycuma İşletmesi Lojman ve Sosyal Tesisleri	06/04/2005	Çaycuma Belediyesi	Çaycuma Belediyesi	11/05/2005
- İzmit İşl. Fab. binaları, tes., mak., demirbaş, stokları	06/04/2005	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	26-28/04/2005
- İzmit'de 3 arsa ve bina	06/04/2005	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	26-28/04/2005
TEKEL				
- Su isale hattı sistemi ve üzerindeki taşınmazlar	08/08/2002	Gemlik Gübre San. A.Ş.	Gemlik Gübre San. A.Ş.	21/3-26/2/03
- ÇANTAŞ-Çankırı Tuz Ürünleri ve Dağ. A.Ş. (%24 TEKİ	03/08/2004	Çankırı İl Özel İdaresi	Çankırı İl Özel İdaresi	*
- Sigara Sanayi İşletmesi'ne Ait Cihazlar	01/11/2004	Tüt.,Tüt.Mam.,Al.İç.Piy.Düz.Kur.	Tüt.,Tüt.Mam.,Al.İç.Piy.Düz.Kur.	*
- Diyarbakır-Silvan'da 1 arsa, 1 bina	02/12/2004	Hazine	Milli Eğitim Bakanlığı	*
- Kütahya'da 5 taşınmaz	31/01/2005	Kütahya Belediyesi	Kütahya Belediyesi	08/03/2005
- İstanbul-Kartal'da 3 Arsa	26/08/2005	İstanbul-Maltepe Belediyesi	İstanbul-Maltepe Belediyesi	*

* Devir çalışmalarına ilişkin çalışmalar sürmektedir.

EK 11/15A: KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLİNER VARLIKLAR - 1

KURULUŞ	VARLIK ADI	YAPILAN İŞLEM	KARAR TARİHİ
TURBAN	Amasya Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Çorum Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Erciyes Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Samsun Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Ş.Urfa Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
KÖYTEKS	Keskin Hazır Giyim Tesisi	Kapatma	02.08.1995
KBİ	Kutlular İşletme Müdürlüğü	Kapatma	18.11.1996
KBİ	İzabe ve Asit Tesisleri	Kapatma	18.11.1996
SÜMER HOLDİNG	Erzurum İspir Ayakkabı Fabrikası	Kapatma	18.11.1996
EBÜAŞ	Yüksekova Kombinasi	Kapatma	13.08.1997
KÖYTEKS	Tatvan Kazak Üretim Tesisi	Kapatma	18.09.1997
SÜMER HOLDİNG	Hacıömer Halıcılık Tesisi	Kapatma	06.12.1997
TURBAN	Beldibi Sosyal Turizm İşletmesi	İşletmecilikten Çekilme	06.12.1997
TURBAN	Belek Sosyal Turizm İşletmesi	İşletmecilikten Çekilme	06.12.1997
TURBAN	Marmaris Tatil Köyü	İşletmecilikten Çekilme	10.12.1997
ORÜS	Ardeşen İşletmesi	Kapatma	13.01.1998
SÜMER HOLDİNG	Diyarbakır Halı Fabrikası	Kapatma	11.03.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Ankara Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Adana Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	İzmir Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Kırklareli Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Pamukova Tarım Mak. Araştırma Ens.	Kapatma	15.07.1998
T. İŞ BANKASI	265 adet hisse	Hazine'ye iade	15.07.1998
SÜMER HOLDİNG	Elazığ Sivrice Eğitim ve Dinlenme Tesisler	Kapatma	18.08.1998
TURBAN	Antalya Adalya Oteli	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
TURBAN	Antalya Kaleiçi Dükkanlar	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
TURBAN	Antalya Kaleiçi Yat Limanı	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
EBÜAŞ	Trabzon Balık Mamulleri Fabrikası	Kapatma	08.07.1999
TURBAN	Yalova Termal Tesisleri	İşletmecilikten Çekilme	12.10.1999
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Erzurum Tarım Alet Makinaları İşletmesi	Kapatma	06.03.2000
TÜGSAŞ	Elazığ Gübre Sanayii A.Ş. Fabrikası	Kapatma	18.04.2000
SEKA	Klor-Alkali Fabrikası	Kapatma	20.07.2000
SÜMER HOLDİNG	Tarsus Mensucat Boyaları San. İşletmesi	Kapatma	10.10.2000
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Ş.Urfa Tarım Alet Makinaları İşletmesi	Kapatma	30.10.2000
SÜMER HOLDİNG	İzmir Basma Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Nazilli Basma Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Merinos Yünlü Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Kuşadası Eğitim ve Dinlenme Tesisi	Kapatma	14.11.2000
TURBAN	Kilyos Moteli	Kapatma	02.01.2001
EBK	Fatsa Balık Mamulleri İşletmesi	Kapatma	28.02.2001
T. ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.	Sanayi Nakliyat A.Ş.	Kapatma	06.08.2001
T. ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.	Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş.	Kapatma	15.04.2002
TEKEL	İzmir Sigara Fabrikası	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Adapazarı Yaprak Tütün İşletmesi Müdürlüğü	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Düzce Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Çankırı Kaya Tuzlaları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Sekili Kaya Tuzlaları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Tuzluca Kaya Tuzlaları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Gemlik Sungipek ve Vizkoz Mamulleri San. İşl	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Çine Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Ödemiş Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Turgutlu Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Mudanya Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Yenişehir Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
EBÜAŞ	Haydarpaşa Et İşleme Tesisi	Kapatma	24.04.2003
EBÜAŞ	Zeytinburnu Et Kombinasi	Kapatma	24.04.2003
SÜMER HOLDİNG	Adana Pamuk Satınalma ve Çırcır Fab. İşletmesi	Kapatma	08.05.2003
TEKEL	Gaziantep İçki Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
TEKEL	Şanlıurfa Suma Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
TEKEL	Kırıkkale Şarap Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
SEKA	Akkuş İşletmesi	Kapatma	21.10.2003
SEKA	Ardanuç İşletmesi	Kapatma	21.10.2003
TEKEL	Kocaeli Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	23.01.2004
TEKEL	Hendek Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	23.01.2004
TEKEL	Kelkit Kibrit Fabrikası	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Sinop Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Şarköy Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Merzifon Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Geyve Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004

EK 11/15B: KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLEN VARLIKLAR - 2

KURULUŞ	VARLIK ADI	YAPILAN İŞLEM	KARAR TARİHİ
TEKEL	Gölmarmara Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Soma Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Savaştepe Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Ulubey Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Ahmetli Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Yenice Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Çivril Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Fethiye Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Bergama Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Dikili Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Trabzon Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Menemen Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
SÜMER HOLDİNG	Akdeniz Pamuklu Sanayi İşletmesi	Kapatma	26.08.2004
SÜMER HOLDİNG	Pazarlama İşletmesi	Kapatma	03.09.2004
SÜMER HOLDİNG	Antalya Pamuklu Sanayi İşletmesi	Kapatma	23.09.2004
SÜMER HOLDİNG	Bursa Merinos Yünlü San. İşletmesi	Kapatma	23.09.2004
TEKEL	Tabacs Turcs S.A.	Tasfiye	27.09.2004
KBİ	Murgul İşletmesi	Kapatma	08.11.2004
SEKA	İzmit İşletmesi	Kapatma	08.11.2004
SÜMER HOLDİNG	Van Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi	Kapatma	02.12.2004
SÜMER HOLDİNG	Sarıkamış Ayakkabı İşletmesi	Kapatma	02.12.2004
SÜMER HOLDİNG	Tercan Ayakkabı İşletmesi	Kapatma	02.12.2004
TDİ	Marmara Inc.	Tasfiye	02.12.2004
TEKEL	Erzincan Tuz İşletme Müdürlüğü	Kapatma	31.01.2005
TEKEL	Kurtalan Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kiraz Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Osmanlı Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Alaçam Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Vezirköprü Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Gümüşhacıköy Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Taşova Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bandırma Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Şebinkarahisar Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Demirci Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Köprübaşı Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Alaşehir Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Karacasu Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Gerze Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	M. Kemalpaşa Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Buldan Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Serinhisar Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bucak Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Eşme Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Urla Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kınık Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Tire Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Muğla Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Yatağan Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Milas Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Havza Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Niksar Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	İslahiye Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Balesir Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	İvrindi Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Sındırgı Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kemalpaşa Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Balatlık Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Samsun Yaprak Tütün İşletme Atölyesi	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Osmanlı Yaprak Tütün İşletme Atölyesi	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Saruhanlı Yaprak Tütün İşletme Atölyesi	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Hatay Yaprak Tütün İşletme Atölyesi	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bandırma Yaprak Tütün İşletme Atölyesi	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Fethiye Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bigadiç Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	İvrindi Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Savaştepe Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Sındırgı Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kınık Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kiraz Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kırklareli Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006

EK 11/15C: KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLEN VARLIKLAR - 3

KURULUŞ	VARLIK ADI	YAPILAN İŞLEM	KARAR TARİHİ
TEKEL	Tekirdağ Tütün Alım Noktası	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Adıyaman Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Ağrı Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Aksaray Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Amasya Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Ardahan Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Artvin Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Batman Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bartın Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bayburt Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bilecik Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bingöl Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bitlis Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Bolu Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Burdur Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Çankırı Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Düzce Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Erzincan Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Giresun Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Gümüşhane Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Hakkari Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Isparta Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	İğdir Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Karabük Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Karaman Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kırıkkale Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kırklareli Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kırşehir Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Kilis Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Mardin Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Muş Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Nevşehir Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Niğde Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Osmaniye Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Rize Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Siirt Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Sinop Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Şirnak Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Ş.Urfa Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Tunceli Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Uşak Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Yalova Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006
TEKEL	Yozgat Paz. ve Dağ. Başmüdürlüğü	Kapatma	20.03.2006

DİĞER DEVİR İŞLEMLERİ

KURULUŞ	VARLIĞIN NİTELİĞİ	DEVRALAN KURULUŞ	DEVİR KARAR TARİHİ
SEKA	İzmit'te 3 Arsa'nın İrtifak Hakkı	İzmit Büyükşehir Belediyesi	09.04.1999 (*)
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Erzurum'da 1 Arsa'nın devri	TEDAŞ	27.11.2001 (*)
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Sakarya'da 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	Karayolları I. Bölge Müdürlüğü	08.04.2002

(*) Bu varlıklar, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 30. Maddesi çerçevesinde, irtifak/devir bedelleri sonradan tespit edilmek üzere devredilmiştir.

EK 12/1 2005-2006 KARŞILAŞTIRMALI SEDAŞ FAALİYET SONUÇLARI TABLOSU

İŞLEM BAŞLIKLARI	2005 YILI		2006 YILI (6 aylık dönem)	
	YTL	Kwh	YTL	Kwh
-Brüt Hasılat...	488.559.760,41	3.764.249.919	279.970.535,08	2.192.643.623
-Satış İndirimleri (-)	-27.918.524,06		-16.499.455,65	
-SAFİ SATIŞ HASILATI	460.641.236,35		263.471.079,43	
-Mal ve Hizmet Satışları Maliyeti (-)	-376.149.776,28	4.268.291.558	-239.780.636,97	2.490.882.794
-GAYRİSAFİ SATIŞ KARI VEYA ZARARI	84.491.460,07		23.690.442,46	
-Dönem Giderleri (-)	-62.549.679,48		-27.290.328,08	
-FAALİYET KAR VEYA ZARARI	21.941.780,59		-3.599.885,62	
-Faaliyet dışı Gelir ve Karlar	46.279.354,56		17.491.905,31	
-Faaliyet dışı Gider ve Zararlar (-)	-11.565.152,74		-3.612.866,18	
-DÖNEM KAR / ZARARI	56.655.982,41		10.279.153,51	
-Kayıp-Kaçak		504.041.639		298.239.171
-Kayıp-Kaçak oranı		11,81%		11,97%

KAYNAK: SEDAŞ, Mali İşler Müdürlüğü, 2006.

FAALİYETLER	Sakarya İşl.	Bolu İşl.	Düzce İşl.	Kocaeli İşl.	Genel Müd.	SEDAŞ Toplam
A-Brüt Satışlar	144.613.653,05	52.601.850,57	50.605.947,84	240.738.308,95	0,00	488.559.760,41
1-Yurt İçi Satışlar	144.613.653,05	52.601.850,57	50.605.947,84	240.738.308,95		488.559.760,41
2-Yurt Dışı Satışlar						0,00
3-Diğer Gelirler						0,00
B-Satış İndirimleri (-)	-8.367.604,14	-2.750.375,94	-2.613.368,49	-14.187.175,49	0,00	-27.918.524,06
1-Satıştan İadeler (-)						0,00
2-Satış İskontoları (-)						0,00
3-Diğer İndirimler (-)	-8.367.604,14	-2.750.375,94	-2.613.368,49	-14.187.175,49		-27.918.524,06
C-Net Satışlar	136.246.048,91	49.851.474,63	47.992.579,35	226.551.133,46	0,00	460.641.236,35
D-Satışların Maliyeti (-)	-35.465.185,17	-35.243.535,86	-203.422.454,96	0,00	-376.149.776,28	-650.280.952,27
1-Satılan Mamüller Maliyeti (-)						0,00
2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-35.465.185,17	-35.243.535,86	-203.422.454,96	0,00	-376.149.776,28	-650.280.952,27
3-Satılan Hizmet Maliyeti (-)						0,00
4-Diğer Satışlar Maliyeti (-)						0,00
BRUT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	100.780.863,74	14.607.938,77	-155.429.875,61	226.551.133,46	-376.149.776,28	-189.639.715,92
E-Faaliyet Giderleri (-)	-8.879.074,89	-7.425.320,44	-23.788.188,12	-4.583.076,91	-438.699.455,76	-483.375.116,12
1-Arastırma ve Geliştirme Giderleri (-)						0,00
2-Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-8.879.074,89	-7.425.320,44	-23.788.188,12	-4.583.076,91	0,00	-44.675.660,36
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	-438.699.455,76	-438.699.455,76
FAALİYET KARI VE ZARARI	91.901.788,85	7.182.618,33	-179.218.063,73	221.968.056,55	-814.849.232,04	-673.014.832,04
F-Diğer Faal. Olağan Gelir ve Karlar	5.565.323,77	1.456.348,14	3.578.026,84	10.929.429,01	78.624,05	21.607.751,81
1-İştiraklerden Temettü Gelirleri						0,00
2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri						0,00
3-Faiz Gelirleri			0,00	139.280,89	73.297,82	212.578,71
4-Komisyon Gelirleri						0,00
5-Konusu Olmayan Karşılıklar	162.885,37	83.578,12	165.693,62	704.417,91		1.116.575,02
6-Menkul Kıymet Satış Karları						0,00
7-Kambiyo Karları						0,00
8-Reeskont Faiz Gelirleri						0,00
9-Enflasyon Düzeltmesi Karı						0,00
10-Faaliyetle İlgili Diğer Olağan Gel.ve Kar.	5.402.438,40	1.372.770,02	3.412.333,22	10.085.730,21	5.326,23	20.278.598,08
G-Diğer Faal. Olağan Gid.ve Zararlar (-)	-2.027.493,70	-186.286,03	-396.236,43	-3.186.938,06	-36,39	-5.796.990,61
1-Komisyon Giderleri (-)						0,00
2-Karşılık Giderleri (-)	-2.012.867,39	-115.558,95	-396.200,47	-3.106.891,38	0,00	-5.631.518,19
3-Menkul Kıymet Satış Zararları (-)						0,00
4-Kambiyo Zararları (-)						0,00
5-Reeskont Faiz Giderleri (-)						0,00
6-Enflasyon Düzeltmesi Zararı (-)						0,00
7-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	-14.626,31	-70.727,08	-35,96	-80.046,68	-36,39	-165.472,42
H-Finansman Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1-Kısa Vadeli Borçlanma Giderler (-)	0,00					0,00
2-Uzun Vadeli Borçlanma Giderler (-)	0,00					0,00
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	95.439.618,92	8.452.680,44	-176.036.273,32	229.710.547,50	-814.770.644,38	-657.204.070,84
I-Olağan Dışı Gelir ve Karlar	4.933.680,93	2.806.271,68	1.082.665,30	15.632.002,80	216.982,04	24.671.602,75
1-Önceki Dönem Gelir ve Karlar	0,00	0,00	0,00	4.526.039,45	27.132,00	4.553.171,45
2-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	4.933.680,93	2.806.271,68	1.082.665,30	11.105.963,35	189.850,04	20.118.431,30
J-Olağan Dışı Gider ve Zararlar (-)	-604.953,59	-223.183,30	-262.946,01	-4.530.372,49	-146.706,74	-5.768.162,13
1-Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)						0,00
2-Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	-546.205,81	-211.452,11	-251.589,73	-3.271.678,34	-135.903,27	-4.416.829,26
3-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-58.747,78	-11.731,19	-11.356,28	-1.258.694,15	-10.803,47	-1.351.332,87
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	99.768.346,26	11.035.768,82	-175.216.554,03	240.812.177,81	-814.700.369,08	-638.300.630,22
K-Dön. Karı Vergi ve Diğ.Yas.Yük.Krş.(-)	0,00	0,00			-15.009.261,89	-15.009.261,89
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	99.768.346,26	11.035.768,82	-175.216.554,03	240.812.177,81	-829.709.630,97	-653.309.892,11

FAALİYETLER	Sakarya İşl.	Bolu İşl.	Düzce İşl.	Kocaeli İşl.	Genel Müd.	SEDAŞ Toplam
A-Brüt Satışlar	72.604.423,59	24.490.110,91	27.061.577,65	155.814.422,93	0,00	279.970.535,08
1-Yurt İçi Satışlar	72.604.423,59	24.490.110,91	27.061.577,65	155.814.422,93		279.970.535,08
2-Yurt Dışı Satışlar						0,00
3-Diğer Gelirler						0,00
B-Satış İndirimleri (-)	-4.239.692,80	-1.352.013,74	-1.424.868,50	-9.482.880,61	0,00	-16.499.455,65
1-Satıştan İadeler (-)						0,00
2-Satış İskontoları (-)						0,00
3-Diğer İndirimler (-)	-4.239.692,80	-1.352.013,74	-1.424.868,50	-9.482.880,61		-16.499.455,65
C-Net Satışlar	68.364.730,79	23.138.097,17	25.636.709,15	146.331.542,32	0,00	263.471.079,43
D-Satışların Maliyeti (-)	-19.485.755,19	-20.059.467,14	-142.576.735,55	0,00	-239.780.636,97	-421.902.594,85
1-Satılan Mamüller Maliyeti (-)						0,00
2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-19.485.755,19	-20.059.467,14	-142.576.735,55	0,00	-239.780.636,97	-421.902.594,85
3-Satılan Hizmet Maliyeti (-)						0,00
4-Diğer Satışlar Maliyeti (-)						0,00
BRUT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	48.878.975,60	3.078.630,03	-116.940.026,40	146.331.542,32	-239.780.636,97	-158.431.515,42
E-Faaliyet Giderleri (-)	-3.897.030,47	-3.181.526,50	-11.278.643,84	-1.714.878,06	-27.290.328,08	-47.362.406,95
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)						0,00
2-Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-3.897.030,47	-3.181.526,50	-11.278.643,84	-1.714.878,06	0,00	-20.072.078,87
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	-27.290.328,08	-27.290.328,08
FAALİYET KARI VE ZARARI	44.981.945,13	-102.896,47	-128.218.670,24	144.616.664,26	-267.070.965,05	-205.793.922,37
F-Diğer Faal. Olağan Gelir ve Karlar	2.588.821,71	561.876,14	1.052.823,49	2.610.221,42	48.080,48	6.861.823,24
1-İştiraklerden Temettü Gelirleri						0,00
2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri						0,00
3-Faiz Gelirleri			0,00	77.230,63	31.316,59	108.547,22
4-Komisyon Gelirleri						0,00
5-Konusu Olmayan Karşılıklar	255.693,35	75.965,67	164.549,40	18.008,44		514.216,86
6-Menkul Kıymet Satış Karları						0,00
7-Kambiyo Karları						0,00
8-Reeskont Faiz Gelirleri						0,00
9-Enflasyon Düzeltmesi Karı						0,00
10-Faaliyetle İlgili Diğer Olağan Gel.ve Kar.	2.333.128,36	485.910,47	888.274,09	2.514.982,35	16.763,89	6.239.059,16
G-Diğer Faal. Olağan Gid.ve Zararlar (-)	-6.140,76	-90.880,50	-4,05	-56.533,18	-0,54	-153.559,03
1-Komisyon Giderleri (-)						0,00
2-Karşılık Giderleri (-)				-45.390,09	0,00	-45.390,09
3-Menkul Kıymet Satış Zararları (-)						0,00
4-Kambiyo Zararları (-)						0,00
5-Reeskont Faiz Giderleri (-)						0,00
6-Enflasyon Düzeltmesi Zararı (-)						0,00
7-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	-6.140,76	-90.880,50	-4,05	-11.143,09	-0,54	-108.168,94
H-Finansman Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1-Kısa Vadeli Borçlanma Giderler (-)	0,00					0,00
2-Uzun Vadeli Borçlanma Giderler (-)	0,00					0,00
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	47.564.626,08	368.099,17	-127.165.850,80	147.170.352,50	-267.022.885,11	-199.085.658,16
I-Olağan Dışı Gelir ve Karlar	1.755.219,79	1.637.568,35	373.135,78	6.753.991,84	110.166,31	10.630.082,07
1-Önceki Dönem Gelir ve Karlar	1.501,95	0,00	0,00	313,30	11.322,00	13.137,25
2-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	1.753.717,84	1.637.568,35	373.135,78	6.753.678,54	98.844,31	10.616.944,82
J-Olağan Dışı Gider ve Zararlar (-)	-1.366.343,27	-742.109,06	-134.829,39	-1.138.234,66	-77.790,77	-3.459.307,15
1-Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)						0,00
2-Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	-1.362.489,20	-735.059,12	-132.433,65	-194.581,42	-74.051,37	-2.498.614,76
3-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-3.854,07	-7.049,94	-2.395,74	-943.653,24	-3.739,40	-960.692,39
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	47.953.502,60	1.263.558,46	-126.927.544,41	152.786.109,68	-266.990.509,57	-191.914.883,24
K-Dön. Karı Vergi ve Diğ.Yas.Yük.Krş.(-)	0,00				-2.062.060,84	-2.062.060,84
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	47.953.502,60	1.263.558,46	-126.927.544,41	152.786.109,68	-269.052.570,41	-193.976.944,08

EK 13: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YAPILAN ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ

SIRA NO				TRANSACTION FUNDAMENTALS			OPERATING DATA		IMPLIED MULTIPLES		
	COUNTRY	TARGET	BUYERS	YEAR	PURCHASE PRICE (\$BN)	SHARE ACQUIRED (%)	PRICE FOR 100% (\$BN)	CUSTOMERS (MLN)	ENERGY SOLD (TWH)	PRICE/CUSTOMER	PRICE/GWH
1	Brazil	CTEEP	ISA	2006	0,537	50.1	2562*				
2	Romania	Electrica Muntenia Sud	Enel	2006	1.030	67.5	1.526	1,10	4,8	1,387	317,901
3	Slovakia	Slovaske Elektrarne	Enel	2006	1,05	66	1,591				
4	Bulgaria	TEC Varna	CEZ	2006	0,247	100	0,247				
5	Bulgaria	Electrica Oltenia	CEZ	2006	0,181	51	0,355	1,36	6,8	221	44,118
6	Romania	Dobrogea	Enel	2004	0,057	51	0,112	0,59	3,3	188	33,408
7	Romania	Banat	Enel	2004	0,081	51	0,159	0,84	3,6	188	44,19
8	Bulgaria	North-Eastern	CEZ	2004	0,172	67	0,257	1,1	4,8	233	53,231
9	Bulgaria	south Eastern	CEZ	2004	0,334	67	0,498	1,24	5	400	100,22
10	Bulgaria	Western	CEZ	2004	0,347	67	0,518	2,09	8,9	247	58,071
11	Philippines	Cawayan	Sorsogon II Electric Cooperative	2004	0,41	100	0,41				
12	Poland	Stoen	RWE Energie	2002	0,391	85	0,46	0,73	5,4	628	85,098
13	Brazil	Saelpa	Forca Luz Cataguazes-Leopoldina	2000	0,185	82	0,226	0,77	2	293	111,522
14	Brazil	Cemar	PPL Global	2000	0,289	84,7	0,341	1	2,3	342	148,7
15	Poland	GZE	Vattenfall	2000	0,362	25	1,448	1,12	10,1	294	143,366
16	Brazil	Celpe	Iberdrola	2000	0,989	79,6	1,242	1,9		654	
17	Dominican Rep	Empresa	AES	1999	0,109	50	0,219	0,35		625	
18	Dominican Rep	Edesur and Edenorte	Union Fenosa	1999	0,212	50	0,424	0,78		547	
19	Brazil	Celb	Cia Forca Luz Cataguazes-Leopoldina	1999	0,046	75,3	0,06	0,12	0,4	504	134,648
20	Argentina	Edemsa	EDF (45%) Saur (Bouygues SA) (15%) Mendivert (40%)	1998	0,238	51	0,466	0,29	2	1,608	233,108
21	Panama	Metro-Oeste & Chiriqui	Union Fenosa	1998	0,212	51	0,416	0,28	2,1	1,463	200,399
22	El Salvador	Caess and EEO	Tuesthat Enersal	1998	0,297	79	0,376	0,51	1,6	737	238,395
23	Guatemala	EEGSA	T.P.S. De Ultramar Spain's Iberdrola Energia Electricity Company	1998	0,52	80	0,65	0,51	2,8	1,272	229,763
24	Brazil	Celpa	Grupo Rede Inepar	1998	0,389	55	0,707	0,8	3	887	234,506
25	Peru	4 DISCO	n.a.	1998	0,146	30	0,485	0,82	1,5	591	332,876
26	El Salvador	Clesa	AES El Salvador Ltd. (AES)	1998	0,109	79,8	0,137	0,19	0,6	727	231,569
27	El Salvador	Delsur	Electricidad de Centroamerica SA de CV Empresa Electrica del Maule SA (Emel)	1998	0,18	75	0,24	0,19	0,6	1,244	400,222
28	Panama	Noreste	Constellation Power	1998	0,09	51	0,176	0,17	1,3	1,036	131,402

EK 13: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YAPILAN ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ

SIRA NO				TRANSACTION FUNDAMENTALS			OPERATING DATA		IMPLIED MULTIPLES		
	COUNTRY	TARGET	BUYERS	YEAR	PURCHASE PRICE (\$BN)	SHARE ACQUIRED (%)	PRICE FOR 100% (\$BN)	CUSTOMERS (MLN)	ENERGY SOLD (TWH)	PRICE/CUSTOMER	PRICE/GWH
29	Colombia	Electrocaribe	Houston Industries Inc. Electricidad de Caracas	1998	0,55	65	0,846	1,12	5,4	758	157,659
30	Brazil	Elektro	Enron	1998	1,275	46,6	2,736	1,5	10	1,824	273,687
31	Brazil	Bandeirante	Companhia Paulista de Forca e Luz Electricidade de Portugal (EDP)	1998	0,856	29,8	2,872	2	23	1,436	124,891
32	Brazil	Metropolitana	EDF	1998	1,78	29,8	5,973	4,3	33,4	1,389	179,051
33	Brazil	Energipe	Cataguazes-Leopoldina	1997	0,52	86,4	0,602	0,38	1,5	1,568	403,525
34	Argentina	Edea/Baeco	Camuzzi SA of Argentina Loma Negra United Utilities	1997	0,404	90	0,449	0,41	2,3	1,106	193,904
35	Argentina	Eden & Edes	AES Corp. Community Energy Alternatives	1997	0,565	90	0,628	0,51	4,8	1,231	132,053
36	Brazil	Cemat	Inepar Grupo Rede	1997	0,392	86,9	0,45	0,49	2,2	919	204,757
37	Brazil	Cosern	Coelba	1997	0,609	34,7	1,754	0,59	2,9	2,973	604,889
38	Brazil	Enersul	Escelsa	1997	0,568	55,4	1,026	0,48	2,6	2,155	394,62
39	Brazil	CIA Nordeste	n.a.	1997	1,49	90,8	1,642	0,83	4,7	1,978	348,519
40	Brazil	CIA Oeste	n.a.	1997	1,37	90,9	1,507	0,8	5,8	1,884	261,085
41	Peru	Electro Sur Medio	Hica S.A.	1997	0,051	90,0	0,057	0,09		663	
42	Brazil	Coelce	Endesa Cerj Electricidade de Portugal (EDP)	1997	0,873	51,0	1712	1,30	4,4	1,317	389,037
43	Colombia	Codensa	Endesa	1997	1226	48,5	2528	1,30	7,0	1,944	361,119
44	Brazil	Coelba	Iberdrola	1997	1598	65,6	2434	2,30	8,0	1,058	304,883
45	Brazil	CPFL	VBC group Previ pension fund	1997	2720	41,1	6618	2,40	17,0	2,758	389,294
46	Argentina	Edeer	CMS Energy Corp (40%) Astra CAPSA (21%) Banco de Galicia (12%) Gualtieri (11%) Others	1996	0,161	90,0	0,179	0,22	1,1	823	158,112
47	Argentina	Ejesa	Companhia General de Electricidad Jose Cartellone Construcciones Civiles EDET	1996	0,046	90,0	0,051	0,11	0,3	465	204,444
48	Argentina	Endersa	Sociedad Austral de Electricidad Citicorp Equity Investments Camuzzi	1996	0,063	90,0	0,070	0,14	0,6	502	115,87

EK 13: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YAPILAN ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ

SIRA NO				TRANSACTION FUNDAMENTALS			OPERATING DATA		IMPLIED MULTIPLES		
	COUNTRY	TARGET	BUYERS	YEAR	PURCHASE PRICE (\$BN)	SHARE ACQUIRED (%)	PRICE FOR 100% (\$BN)	CUSTOMERS (MLN)	ENERGY SOLD (TWH)	PRICE/CUSTOMER	PRICE/GWH
49	Argentina	Ersa	Sociedad Austral de Electricidad Citicorp Equity Investments Camuzzi	1996	0.098	90.0	0.109	0.13	1,1	869	103,394
50	Brazil	Cerj	Endesa SA Eleticidade de Portugal (EDP)	1996	0.558	70.2	0.794	1.20	5.2	662	152,778
51	Argentina	Electric DistCo Tucuman	GE Power Systems	1995	00.043	51.0	0.085	0.30	1.3	288	67,651
52	Hungary	DEDASZ	Bayernwerk	1995	0.108	47.3	0.229	0.70		327	
53	Hungary	DEDASZ	EDF	1995	0.155	55.1	0.281	0.71	3.3	396	85,244
54	Hungary	EMASZ	RWE Energie Energie Versorgung Schwaben	1995	0.164	48.8	0.336	0.70		480	
55	Hungary	EMASZ	EDF	1995	0.183	44.6	0.411	0.88	6.3	467	65,41
56	Argentina	Ede La Rioja	Electric Holdings Co Union Fenosa Inversiones	1995	0.014	90.0	0.015	0.03		507	
57	Bolivia	ELFEC	EMEL	1995	0.050	95.9	0.052	0.13	0.4	413	133,165
58	Hungary	ELMU	RWE Energie Energie Versorgung Schwaben	1995	0.358	46.2	0.776	1.30		597	
59	Bolivia	Electropaz & Elf Of Cobee	Iberdrola	1994	0.065	100.0	0.065	0.25		261	
60	Peru	LUZ DEL SUR	Chilquinta International Inc.(30%) Ontario Hydro Inc (30%)	1994	0.212	60.0	0.354	0.69		512	
61	Peru	EDELNOR	Compania Pruana de Electricidad Cosapi BCP Trading Inversiones Centenario SA Al Pacifico-Peruana Suiza Enersis SA DCM of Chile ENE	1994	0.177	60.0	0.294	0.80	3.3	368	90,346
62	Argentina	Edesur	PSI Energy(10%) Entergy Corporation (10%) Compania Naviera Perez Companc (40,5%) Chilectra Metropolitana and Empresa Nacional de Electricidad (39,5%)	1992	0.511	51.0	1002	2.15		466	

Kaynak: LAZARD Danışmanlık Firmasının ÖİB'ye sunduğu "DISCUSSION MATERIAL, Privatisations in the power sector" adlı çalışmadan alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Cemil GÜLER, 1976 yılı Sakarya-Adapazarı doğumludur. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Sakarya'da tamamladıktan sonra 1994 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nü kazanmıştır. Dört yıllık eğitim sonucunda 1999 yılında mezun olmuştur. Halen Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bölümü Yüksek Lisans öğrencisidir. Aynı zamanda 2000 yılından bu yana TEDAŞ'a bağlı SEDAŞ Genel Müdürlüğü emrinde Sözleşmeli Memur olup, Bilgi Erişim Şefi ve Kontrolör olarak görev yapmaktadır.